

Academia de Științe a Moldovei
Institutul de Filologie

Ion Bărbuță

LIMBA ROMÂNĂ

prin exerciții

Chișinău, 2009

CUPRINS

Prefață	9
---------------	---

I. LEXICOLOGIA

Organizarea lexicului

§ 1. Lexicul sau vocabularul	10
§ 2. Structura vocabularului	10
§ 3. Fondul lexical principal și masa vocabularului	11
§ 4. Arhaismele	12
§ 5. Neologismele	12
§ 6. Termenii tehnici și științifici	13
§ 7. Regionalismele	13
§ 8. Cuvintele de argou și de jargon	14

Structura lexico-semantică a cuvintelor

§ 9. Cuvântul. Definiția cuvântului	14
§ 10. Sensul lexical al cuvântului	14
§ 11. Cuvinte monosemantice și cuvinte polisemantice	16
§ 12. Tipuri de sens. Sensuri proprii și sensuri figurate	17

Relațiile dintre cuvinte și categoriile semantice

§ 13. Sinonimia	18
§ 14. Antonimia	18
§ 15. Omonimia	19
§ 16. Paronimia	19

Structura morfologică a cuvântului

§ 17. Rădăcina	20
§ 18. Prefixul	21
§ 19. Sufixul	21
§ 20. Tema lexicală	21
§ 21. Cuvânt de bază	22
§ 22. Cuvânt derivat	22
§ 23. Familia de cuvinte	22

Îmbogățirea vocabularului. Formarea cuvintelor

§ 24. Derivarea	23
§ 25. Derivarea cu sufixe	24
§ 26. Derivarea cu prefixe	24
§ 27. Formațiile parasintetice	25
§ 28. Compunerea	25
§ 29. Conversiunea. Schimbarea valorii sau clasei morfologice	25
§ 30. Abrevierea	26

Analiza lexicală

§ 31. Organizarea lexicului	27
§ 32. Structura lexico-semantică a cuvintelor	31
§ 33. Relațiile dintre cuvinte și categoriile semantice	39
§ 34. Structura morfologică a cuvântului	51
§ 35. Îmbogățirea vocabularului	53
§ 36. Analiza lexicală a cuvintelor	58

II. MORFOLOGIA

§ 37. Părțile de vorbire	63
§ 38. Categoriile gramaticale	65
§ 39. Substantivul	65
§ 40. Adjectivul	67
§ 41. Pronumele.	68
§ 42. Numeralul.	70
§ 43. Verbul	71
§ 44. Adverbul	74
§ 45. Prepoziția	76
§ 46. Conjuncția	78
§ 47. Interjecția	79

Analiza morfologică

§ 48. Analiza morfologică a substantivului	81
§ 49. Analiza morfologică a adjectivului	82
§ 50. Analiza morfologică a numeralului	84
§ 51. Analiza morfologică a pronumelui	85
§ 52. Analiza morfologică a verbului	87
§ 53. Analiza morfologică a adverbului	89
§ 54. Analiza morfologică a prepoziției	90
§ 55. Analiza morfologică a conjuncției	91
§ 56. Analiza morfologică a interjecției	93

III. SINTAXA

§ 57. Unitățile sintactice	94
§ 58. Raporturile sintactice	94
§ 59. Părțile de propoziție	95
§ 60. Propoziția	96
§ 61. Subiectul	97
§ 62. Predicatul	98
§ 63. Elementul predicativ suplimentar	100
§ 64. Atributul	100
§ 65. Complementul	101
§ 66. Complementele necircumstanțiale. Complementul direct	102
§ 67. Complementul indirect	102
§ 68. Complementul de agent	102
§ 69. Complementul sociativ	103
§ 70. Complementul instrumental	103
§ 71. Complementele circumstanțiale	103
§ 72. Fraza	105
§ 73. Felurile propoziției din cadrul frazei	105
§ 74. Tipuri de fraze	106
§ 75. Tipuri de subordonate în frază	107

Analiza sintactică

§ 76. Analiza sintactică a părților de propoziție	111
§ 77. Analiza sintactică a propoziției	125
§ 78. Analiza sintactică a propozițiilor din cadrul frazei	127
§ 79. Analiza sintactică a frazei	136

IV. ORTOGRAFIA

Fonetica și problemele de ortografie

§ 80. Literele <i>â</i> și <i>î</i>	140
§ 81. Vocalele <i>a</i> , <i>e</i> , <i>i</i> în rădăcina cuvântului	140
§ 82. Vocala <i>e</i> și diftongul <i>ie</i>	141
§ 83. Diftongii <i>ea</i> și <i>ia</i>	142
§ 84. Consoana <i>s</i>	142
§ 85. Consoanele duble	143
§ 86. Despărțirea cuvintelor în silabe	143

Formarea cuvintelor și problemele de ortografie

§ 87. Prefixul <i>con-</i> (<i>com-</i> , <i>co-</i>)	144
§ 88. Prefixul <i>in-</i> (<i>im-</i> , <i>i-</i>)	145
§ 89. Prefixul <i>în-</i> (<i>îm-</i>)	146
§ 90. Prefixul <i>des-</i> (<i>dez-</i> , <i>de-</i>)	146
§ 91. Prefixul <i>răs-</i> (<i>răz-</i> , <i>ră-</i>)	147
§ 92. Prefixele <i>ante-</i> și <i>anti-</i>	148
§ 93. Sufixe <i>-eală</i> (<i>-ială</i>), <i>-ean</i> (<i>-ian</i>)	148
§ 94. Sufixul <i>-ește</i>	149
§ 95. Cuvintele compuse	149

Scrierea cu litere majuscule.	151
--	-----

Ortografia părților de vorbire

Ortografia substantivelor

§ 96. Desinențe	154
§ 97. Alternanța sunetelor	155
§ 98. Cazul genitiv-dativ singular al substantivelor feminine	156

Ortografia articolelor

§ 99. Articolul hotărât enclitic. Alipirea articolului substantival hotărât la substantivul determinat	158
§ 100. Articolul hotărât proclitic <i>lui</i>	158
§ 101. Articolul genitiv	159
§ 102. Articolul adjectival	161

Ortografia adjectivelor	163
--	-----

Ortografia pronumelor

§ 103. Pronumele personal. Formele neaccentuate ale pronumelui personal folosite în construcții cu un verb	164
§ 104. Formele neaccentuate ale pronumelor personale folosite în construcții cu unele cuvinte independente	170
§ 105. Două pronume neaccentuate folosite împreună	171
§ 106. Pronumele de politețe	174
§ 107. Pronumele reflexiv. Formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv folosite în construcții cu un verb	175
§ 108. Pronumele posesiv	179
§ 109. Adjectivul pronominal de întărire	180
§ 110. Pronumele și adjectivul pronominal demonstrativ	181

Ortografia numeralului

§ 111. Numeralul cardinal	182
§ 112. Numeralul ordinal	183
§ 113. Exprimarea raporturilor cazuale la numerale	183
§ 114. Exprimarea aproximației numerice	184

Ortografia verbului

§ 115. Desinențe și sufixe gramaticale	185
§ 116. Alternanța sunetelor	186
§ 117. Verbul <i>a trebui</i>	187
§ 118. Participiul și gerunziul verbelor cu <i>â</i>	188

V. PUNCTUAȚIA

Propoziția

§ 119. Semnele de punctuație care marchează sfârșitul propoziției sau întreruperea vorbirii	189
§ 120. Semnele de punctuație folosite în cazul părților de propoziție omise	190
§ 121. Semnele de punctuație folosite în cazul părților de propoziție coordonate	191
§ 122. Semnele de punctuație folosite în cazul părților de propoziție care exprimă enumerări, exemplificări, precizări	195
§ 123. Semnele de punctuație folosite în propozițiile cu părți de propoziție izolate	197
§ 124. Semnele de punctuație folosite în cazul cuvintelor și construcțiilor nelegate sintactic de restul comunicării . .	206

Fraza

§ 125. Semnele de punctuație folosite în fraza formată prin coordonare	210
§ 126. Semnele de punctuație folosite în fraza formată prin subordonare	214
§ 127. Punctul și virgula în frază	224
§ 128. Două puncte în frază	225
§ 129. Semnele de punctuație folosite la vorbirea directă . . .	226

Prefață

Lucrarea de față, aflată la a doua ediție, revizuită și completată (prima a apărut sub titlul *Limba română. Gramatică, ortografie, punctuație*, Chișinău, 2004), își propune să ofere diverse tipuri de exerciții care să faciliteze aprofundarea și completarea noțiunilor însușite în cadrul orelor de limba română.

Din punct de vedere structural, lucrarea cuprinde cinci capitole care înglobează cele mai importante probleme privind lexicul, gramatica, ortografia și punctuația limbii române. Exercițiile incluse în fiecare dintre cele cinci secțiuni sunt precedate de o succintă prezentare a problemelor teoretice și a noțiunilor de bază din domeniul lexicologiei și gramaticii, precum și a regulilor de ortografie și de punctuație, ceea ce le va ușura elevilor rezolvarea exercițiilor din lucrare.

În organizarea materialului s-a ținut cont de scopul lucrării care este de a pune la dispoziția elevului un set de exerciții menite să-l ajute să-și însușească normele limbii literare și să-și formeze un mod de exprimare apropiat de limba standard. Pentru realizarea acestui obiectiv în lucrare au fost incluse numeroase și variate exerciții.

Prin valoarea lor, textele propuse reprezintă modele de limbă literară servind la o mai bună cunoaștere a limbii materne de către elevi. Deci, pe baza unor asemenea exerciții, elevii își vor dezvolta totodată și deprinderea de a se exprima corect.

Lucrarea se adresează cu precădere elevilor, în special celor care au de susținut un examen la limba română, precum și profesorilor care predau limba română.

Pentru elevi ea este utilă prin faptul că le va oferi posibilitatea de a-și însuși, consolida și autoverifica cunoștințele de limba română prin aplicarea lor în practică, atât la școală sub îndrumarea profesorilor, cât și acasă prin lucrul independent. Pentru profesori această lucrare ar putea servi ca material auxiliar folosit în cadrul orelor de limba română. De asemenea, lucrarea ar putea fi folosită și de toți cei care vor să-și aprofundeze cunoștințele de limba română.

I. LEXICOLOGIA

Organizarea lexicului

§ 1. Lexicul sau vocabularul

Lexicul este constituit din totalitatea cuvintelor care există și care au existat cândva în limbă. Lexicul este înregistrat în dicționarele monolingve care pot cuprinde până la 150 000 de cuvinte.

Spre deosebire de alte subsisteme ale limbii, lexicul este legat, în mare parte, de realitatea desemnată, ceea ce înseamnă că schimbările din societate își pot găsi reflectare în lexic. Acest fapt se manifestă prin modificarea inventarului de cuvinte și prin evoluția semantică a cuvintelor.

Lexicul limbii se modifică permanent din punct de vedere numeric. Astfel, în limbă, în timp ce unele cuvinte se învechesc și ies din uz, apar alte cuvinte noi, care le iau locul celor ieșite din uz sau se folosesc pentru denumirea noilor obiecte ori a noilor realități sociale.

Disciplina care se ocupă de studierea lexicului se numește lexicologie.

§ 2. Structura vocabularului

În vocabular, cuvintele se grupează în diverse subansambluri după caracteristicile lor formale, după sens și după proveniență. Ele se mai deosebesc în funcție de frecvența utilizării lor, după sfera de întrebuințare și după apartenența la un anumit stil al limbii.

Unul dintre cele mai importante criterii în funcție de care sunt clasificate cuvintele în lexic este frecvența utilizării lor în vorbire, ceea ce, de fapt, echivalează cu importanța cuvântului în comunicare. Principala clasificare rezultată din ierarhizarea cuvintelor după importanța lor comunicativă face deosebire între următoarele două părți ale vocabularului:

- 1) fondul lexical principal (numit și vocabularul de bază sau fundamental);
- 2) masa vocabularului.

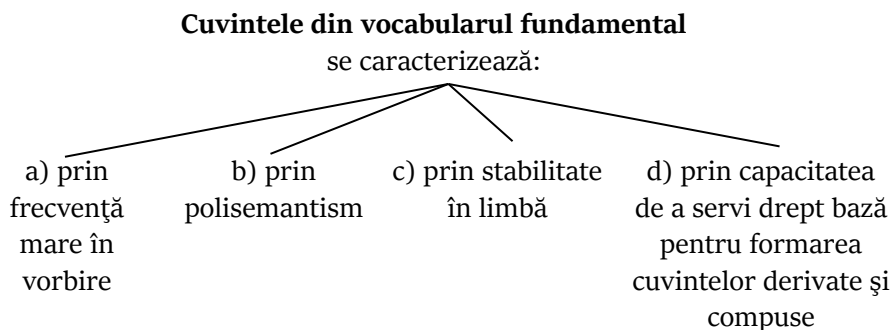
§ 3. Fondul lexical principal și masa vocabularului

Fondul lexical principal cuprinde cuvintele cunoscute și utilizate de toate categoriile de vorbitori indiferent de nivelul de cultură, de domeniul de activitate sau de zona geografică. Aceste cuvinte se întrebuintează în cele mai importante situații de viață și de aceea folosirea lor nu este limitată la anumite stiluri funcționale ale limbii. Ele denumesc noțiunile de bază ale activității de zi cu zi a oamenilor (*casă, masă, scaun, pâine, apă, lapte, tată, mamă, frate, soră, cap, mână, picior, a merge, a spune, a face, a mânca, a trăi, bun, cald, verde, galben, încet, repede* etc.). Așadar, ele asigură comunicarea în cele mai diverse situații, fiind absolut indispensabile înțelegerii dintre toți vorbitorii de limbă română.

Această parte a lexicului reprezintă nucleul limbii, care se caracterizează printr-o mare stabilitate. În majoritatea lor, cuvintele care fac parte din fondul lexical principal sunt elemente moștenite din latină sau formate în limba română. Sub aspect cantitativ, fondul lexical principal al limbii române înglobează circa 1500 de cuvinte.

Pe lângă faptul că sunt cunoscute și folosite frecvent de către toți vorbitorii și au un grad înalt de stabilitate în limbă, cuvintele din fondul lexical principal se deosebesc de masa vocabularului prin puterea lor de derivare și de compunere (de la ele fiind formate numeroase derivate și compuse), prin capacitatea lor de a intra în componența locuțiunilor, a expresiilor și a unităților frazeologice, precum și prin caracterul lor polisemic.

Într-o formă schematică, trăsăturile cuvintelor din vocabularul fundamental ar putea fi prezentate astfel.

Masa vocabularului este partea cea mai mobilă, dar și cea mai numeroasă a vocabularului. Ea este constituită din cuvintele care nu sunt cunoscute și nu sunt utilizate de absolut toți vorbitorii. Ca urmare a acestui fapt, ele au o frecvență mai mică în comunicare. Din masa vocabularului fac parte următoarele categorii de unități lexicale: arhaismele, neologismele, termenii tehnici și științifici, regionalismele, cuvintele de argou și de jargon. Ele constituie aproximativ 90% din lexicul limbii.

§ 4. Arhaismele

Arhaismele sunt cuvintele care s-au învechit și au ieșit din uzul general al limbii. Ele au încetat să mai fie folosite în vorbirea curentă din mai multe motive. Unele dintre ele nu mai sunt folosite deoarece realitățile denumite (obiecte, instituții, îndeletniciri, ranguri, funcții, acțiuni) nu mai există (*agă, arnăut, arcaș, berneveci, birjă, clucer, comis, diac, flintă, giubea, haraci, hatman, ițari, ișlic, îmblăciu, logofăt, opaiț, opinci, paloș, pașă, postelnic, serdar, spătărie, a mazili*), altele au fost marginalizate și scoase din uz de concurențele lor sinonimice: *buche* (a fost înlocuit prin *literă*), *bucoavnă* (prin *abecedar*), *cinovnic* (prin *funcționar*), *feredeu* (prin *baie*), *herb* (prin *stemă*), *iscoadă* (prin *spion*), *leat* (prin *an*), *mezat* (prin *licitație*), *ocârmuire* (prin *guvernare*), *pizmă* (prin *invidie*), *rost* (prin *gură*), *slobod*, *volnic* (prin *liber*), *vorovă* (prin *cuvânt*), *zapis* (prin *document*), *zlătar* (prin *aurar*) etc.

§ 5. Neologismele

Neologismele sunt cuvintele apărute de curând în limba română. Sunt considerate neologisme mai ales împrumuturile din limbile apusene și din limba latină din epoca modernă, cu începere din prima jumătate a secolului al XIX-lea (*bacalaureat, cartograf, coeziune, a developa, garderobă, pasaj, pastel, sponsor, basorelieu, campion, glaspapir, laitmotiv, mass-media, oberliht, conveier, radiolocație, camping*), precum și creațiile interne de la aceste împrumuturi sau din material lingvistic mai vechi, folosind anumite modele străine (*mefiență, plasator, a devoala, a se deroba, a demara, a (se) confia, a stopa, lacunar, lunar, bulversat* etc.).

§ 6. Termenii științifici și tehnici

Termenii științifici și tehnici alcătuiesc așa-numitul lexic specializat, care cuprinde vocabularele de specialitate. Sistemul de termeni specific unei științe sau domeniu al tehnicii alcătuiesc terminologia de specialitate a domeniului respectiv. De exemplu: *axiomă, cosinus, hexagon, ipotenuză, isoscel, logaritm, teoremă* (termeni din domeniu matematicii), *conductibilitate, dinamică, frecvență, lentilă, optică, radiație, tensiune, transparentă* (termeni din domeniul fizicii), *atenție, memorie, caracter, conștientul, inconștientul, temperament, voință* (termeni din domeniul psihologiei), *a amputa, anestezie, antiseptic, bisturiu, cerebral, infuzie, injecție, luxație, puncție, seringă, reanimare* (termeni din domeniul medicinei) etc. Pe baza termenilor un medic poate fi deosebit de un inginer, un matematician de un psiholog etc.

În cadrul fiecărui domeniu, termenii sunt structurați în conformitate cu sistemul de noțiuni caracteristic acestui domeniu și în funcție de relațiile existente între noțiunile respective.

§ 7. Regionalismele

Regionalismele sunt cuvintele cu o răspândire geografică limitată. Ele sunt cunoscute și folosite numai de vorbitorii unei anumite zone lingvistice. De regulă, cuvintele regionale au în limba literară un echivalent, de exemplu, cuvântului *curechi* specific graiului moldovean îi corespunde în limba literară cuvântul *varză*.

Vocabularul regional (dialectal) e constituit din cuvinte întrebuințate în anumite zone geografice:

- regionalisme din Moldova: *agud* „dud“, *ciubotă* „cizmă“, *cușmă* „căciulă“, *harbuz* „pepene verde“, *hulub* „porumbel“, *păpușoi* „porumb“, *perjă* „prună“, *posmagi* „pesmeți“, *povidlă* „magiun“;

- regionalisme din Muntenia: *ciurdă* „cireadă“, *dadă* „mătușă“, *fișteică* „fâșie de pământ“, *groștei* „purcel“;

- regionalisme din Ardeal: *ai* „usturoi“, *birău* „primar“, *bolând* „nebul, prost“, *cătană* „soldat“, *cucuruz* „porumb“, *papistaș* „catolic“, *palincă* „rachiu, țuică“.

§ 8. Cuvintele de argou și de jargon

Cuvintele de argou aparțin unui limbaj convențional secret creat și folosit de vorbitorii unor grupuri sociale marginale și relativ închise pentru a nu fi înțeleși de restul societății.

Cuvintele de jargon sunt caracteristice unui limbaj folosit deseori de unele grupuri de vorbitori ca urmare a dorinței lor de detașare de masa vorbitorilor sau a pretensei superiorității intelectuale.

Structura lexico-semantică a cuvintelor

§ 9. Cuvântul. Definiția cuvântului

Cuvântul este unitatea de bază a vocabularului unei limbi.

Prin cuvânt se înțelege o unitate semnificativă a limbii care asociază o formă cu un conținut. Forma cuvântului este constituită dintr-o înșiruire de sunete (uneori și dintr-un singur sunet), care pot fi reprezentate grafic cu ajutorul literelor. Conținutul cuvântului este ceea ce în mod obișnuit se numește înțeles sau sens. Sensul cuvântului are la bază un concept, o noțiune. De exemplu, cuvântul *casă* este alcătuit din înșiruirea de sunete /c/, /a/, /s/, /ă/, care în limba română se asociază cu sensul „clădire destinată pentru a servi de locuință omului”.

Cuvântul este capabil să îndeplinească o anumită funcție în comunicare. El este utilizat în conformitate cu normele gramaticale ale limbii, servind la alcătuirea enunțurilor cu ajutorul cărora se comunică idei, se exprimă sentimente, emoții, acte de voință.

§ 10. Sensul lexical al cuvântului

Sensul cuvântului este înțelesul pe care vorbitorii îl atribuie unui cuvânt. Datorită sensului exprimat cuvântul se raportează la un obiect din realitate. Astfel, am putea spune că sensul unui cuvânt reprezintă calitatea acestuia de a desemna ceva și de a evoca în mintea ascultătorului imaginea obiectului desemnat.

Sensul cuvântului este definit în dicționarele explicative. Iată cum este definit în dicționarele limbii române cuvântul *copac*: „plantă cu trunchiul lemnos și înalt, ale cărei crengi se ramifică formând o coroană”.

Există următoarele modalități de explicare a sensului unui cuvânt:

a) prin definirea sensului cuvântului:

sat – așezare rurală a cărei populație se ocupă în cea mai mare parte cu agricultura.

emoție – reacție afectivă puternică și uneori neașteptată, adesea însoțită de modificări în starea și funcționarea organismului.

a vorbi – a exprima prin cuvinte gânduri, sentimente, intenții.

b) prin prezentarea sinonimelor:

arșiță – sinonime: *căldură, zăpușeală, năduf, caniculă.*

șiretluc – sinonime: *șiretenie, truc, șmecherie, stratagemă, subterfugiu, tertip.*

a contamina – sinonime: *a molipsi, a infecta, a contagia.*

a vorbi – sinonime: *a articula, a grăi, a pronunța, a rosti, a spune, a zice.*

c) prin prezentarea antonimelor:

hărnicie – antonime: *lene, lenevie, lenevire, indolență, puturoșenie, puturoșie, trândăveală, trândăvie, trândăvit.*

frumos – antonime: *urât, nearătos, oribil, ridicol, slut, urâcios, hâd, neplăcut.*

a munci – antonime: *a (se) odihni, a trândăvi, a trântori.*

d) prin comparație cu celelalte cuvinte din cadrul familiei lexicale:

gheață – *ghețar, ghețarie, ghețos, ghețuș, îngheț, a îngheța, înghețare, înghețată, dezgheț, a dezgheța.*

parfum – *a parfuma, parfumare, parfumerie, parfumer.*

frumos – *frumusețe, a înfrumuseța, înfrumusețare.*

a munci – *muncă, muncitor, muncitoresc, muncitorime.*

e) prin includerea cuvântului în contexte specifice:

rădăcină – Rădăcina unei plante, rădăcina unui copac. A da rădăcini. A prinde rădăcini. Rădăcina părului. Rădăcina dintelui. Rădăcina unei ecuații. Rădăcină pătrată. A extrage rădăcina. Rădăcina unui cuvânt.

dulce – Fruct dulce, cireșe dulci, struguri dulci, must dulce, ceai dulce, a avea gust dulce, dulce ca mierea. Zâmbet dulce, a face ochi dulci, a spune vorbe dulci. Parfum dulce, lumină dulce, sunet dulce. Climă dulce. Copil dulce, față dulce, făptură dulce.

a *desena* – A desena un portret, o casă, un peisaj, o floare. A desena cu creionul, cu penița, cu penelul. A desena din memorie, după model, după natură. A desena o hartă, un plan, o schemă.

§ 11. Cuvinte monosemantice și cuvinte polisemantice

După numărul de sensuri pe care le are un cuvânt deosebim:

- a) cuvinte monosemantice; sunt cuvintele care au un singur sens;
- b) cuvinte polisemantice; sunt cuvintele care au mai multe sensuri aflate în anumite relații; sensurile unui cuvânt polisemantic sunt mai mult sau mai puțin apropiate.

Drept exemplu de cuvânt monosemantic ar putea servi cuvântul *moleculă*, care se definește prin sensul „cea mai mică parte dintr-o substanță”. Tot monosemantic este și cuvântul *ipotenuză*, care are sensul „latura opusă unghiului drept într-un triunghi dreptunghic”. Ca exemplu de cuvânt polisemantic ar putea fi adus cuvântul *foaie*, cu următoarele sensuri: 1. Frunză. 2. Bucată dintr-un material. 3. Bucată dreptunghiulară de hârtie. 4. Adeverință. 5. (Înv.) Ziar, revistă. 6. Bucată de pânză. 7. Strat de aluat.

Cuvintele polisemantice sunt, de regulă, cuvinte foarte uzuale care denumesc noțiuni importante în viața și activitatea oamenilor. Dintre cuvintele cu o structură semantică complexă pot fi menționate următoarele:

- substantive polisemantice: *bucată, cadru, cap, casă, grai, mână, ochi, picior, putere, sistem, vatră* etc.

- verbe polisemantice: *a arăta, a da, a duce, a face, a lua, a merge, a pune, a prinde, a ridica, a scoate, a spune, a sta, a trece, a veni, a vrea, a vedea* etc.

- adjective polisemantice: *bun, frumos, greu, mare, mic, rău, puternic, slab, tare* etc.

Sensurile cuvintelor polisemantice sunt actualizate în cadrul unor contexte diferite. De exemplu, fiecareia dintre cele șase sensuri ale cuvântului *cap* îi corespund anumite contexte:

Cap

- 1. Parte a corpului la om și la animale (*A căzut și s-a lovit la cap.*);
- 2. Individ, ins (*Câte capete, atâtea păreri.*);
- 3. Minte, judecată; memorie (*Unde nu e cap, vai de picioare.*);
- 4. (Înv.) Viață (*Împăratul i-a amenințat pe voinici că vor plăti cu capul pentru îndrăzneala lor.*);

5. Extremitate proeminentă a unui dispozitiv (*capul șurubului*);
6. Partea de dinainte; început, frunte. (*L-au pus în capul coloanei*).

Polisemia este rezultatul unor procese semantice, sursele polisemiei fiind modificările de sens, exprimarea figurată și influențele străine.

§ 12. Tipuri de sens. Sensuri proprii și sensuri figurate

Sensurile din structura semantică a unui cuvânt polisemantic sunt de mai multe feluri. După relația cuvântului cu obiectul denumit, se disting:

- a) sensuri proprii;
- b) sensuri figurate.

Sensurile proprii ale cuvintelor reprezintă rezultatul denumirii directe a obiectelor, caracteristicilor, fenomenelor. Sensurile figurate se datorează transferului denumirii unui obiect asupra altui obiect. Cuvintele cu sens figurat denumesc obiectele, fenomenele indirect. De exemplu: cuvântul *vulpe* are următoarele două sensuri: 1. Mamifer carnivor, cu blana roșcată, cu coada lungă și stufoasă; *Vulpea, moartă-n cale o vezi, și tot parcă nu o crezi.*; 2. (Fig.) Persoană vicleană, șireată. *Ce vulpe ești tu!* Când este folosit pentru a face referire la animalul respectiv, cuvântul dat are un sens propriu, iar când este folosit cu referire la om, el capătă un sens figurat.

Sensurile figurate, spre deosebire de cele directe, sunt mai dependente de context. Astfel, sensul figurat al cuvântului se pune în evidență numai în cadrul unui context. De exemplu, cuvântul *cap* are în limba română, pe lângă sensul direct „sediul inteligenței” și sensul figurat „origine a unor activități”, care poate fi actualizat doar în contexte de tipul *El este capul tuturor rețelilor*.

În limba română, cele mai multe nume de animale (*bou, catâr, câine, căprioară, leu, măgar, miel, oaie, lup, urs*), precum și unele nume de păsări (*curcă, găină, gâscă, vultur, uliu*) au o dublă utilizare: una pentru a denumi vietățile respective, alta pentru a desemna persoane, reliefând expresiv caracteristici pozitive sau negative ale persoanelor.

Relațiile dintre cuvinte și categoriile semantice

Între cuvintele din limbă se pot stabili următoarele tipuri de raporturi semantice: sinonimia, antonimia, omonimia și paronimia.

§ 13. Sinonimia

Sinonimia este relația dintre cuvintele diferite ca formă, dar apropiate sau identice ca sens. Cuvintele între care se stabilesc asemenea relații se numesc sinonime. Cuvintele cu forme diferite, dar cu înțeles identic formează serii sinonimice constituite din două sau mai multe unități:

- substantive sinonime: *bucurie* = *veselie*; *cale* = *drum*; *generozitate* = *mărinimie*; *glas* = *voce*; *timp* = *vreme*; *geamantan* = *valiză*; *inimă* = *cord*; *zăpadă* = *nea* = *omăt*; *noroi* = *glod* = *tină*; *curte* = *ogradă* = *ocol* = *bătătură*;
- adjective sinonime: *etern* = *veșnic*; *sur* = *cărunt*; *mâhnit* = *trist* = *amărât*;
- verbe sinonime: *a fura* = *a șterpeli*; *a se opri* = *a poposi*; *a vesti* = *a anunța* = *a înștiința*; *a strica* = *a deteriora* = *a defecta*;
- adverbe sinonime: *alene* = *agale*.

§ 14. Antonimia

Antonimia este relația stabilită între cuvintele cu sens contrar. Cuvintele între care există asemenea relații se numesc sinonime. De regulă, antonimele formează perechi și aparțin aceleiași părți de vorbire:

- substantive antonime: *pace* / *război*; *întuneric* / *lumină*; *adevăr* / *minciună*; *prieten* / *dușman*; *succes* / *eșec*; *bunătațe* / *răutate*; *tinerețe* / *bătrânețe*; *interes* / *dezinteres*;
- adjective antonime: *mare* / *mic*; *tânăr* / *bătrân*; *harnic* / *leneș*; *frumos* / *urât*; *zgârcit* / *risipitor*; *agreabil* / *dezagreabil*; *drept* / *nedrept*;
- verbe antonime: *a aduna* / *a risipi*; *a pleca* / *a veni*; *a construi* / *a dărâma*; *a râde* / *a plânge*; *a înarma* / *a dezarma*;
- adverbe antonime: *bine* / *rău*; *aici* / *acolo*; *sus* / *jos*; *devreme* / *târziu*; *repede* / *încet*; *aproape* / *departe*;
- pronume antonime: *tot* / *nimic*.

§ 15. Omonimia

Omonimia este relația stabilită între cuvintele care se pronunță la fel, care însă au sensuri diferite. Omonimia privește exprimarea unor sensuri

complet diferite prin forme identice. Cuvintele între care se stabilește o asemenea relație se numește omonimie. Exemple:

*lac*¹ (apă stătătoare) – *lac*² (soluție de rășini folosită pentru protejarea suprafeței unor obiecte);

*bancă*¹ (scaun lung pentru mai multe persoane) – *bancă*² (instituție financiară);

*broască*¹ (animal fără coadă cu picioarele de dinapoi adaptate pentru sărit) – *broască*² (mecanism montat la uși servind la încuierea lor).

§ 16. Paronimia

Paronimia constă în apropierea formală a unor cuvinte care au sensuri diferite. Paronimele sunt niște cuvinte cu sensuri diferite, fiind insuficient diferențiate din punct de vedere formal. Paronimele formează serii alcătuite, de cele mai multe ori, din două elemente:

complement (ceea ce se adaugă pentru a întregi ceva; partea secundară de propoziție care determină un verb, un adjectiv sau un adverb) – *compliment* (cuvânt de laudă, de măgulire; *la pl.* salutări);

campanie (1. totalitatea operațiunilor militare efectuate într-un anumit timp, în vederea atingerii unui scop strategic; 2. acțiune organizată pentru realizarea unor sarcini) – *companie* (1. însoțire, tovărășie. 2. grup de persoane care-și petrec timpul, care se distrează împreună);

orar (*adj.* privitor la ore, care arată orele; *subst.* programul unei activități împărțit pe ore; program săptămânal pe baza căruia se desfășoară activitatea didactică în școli și în facultăți) – *oral* (*adj.* care se transmite prin viu grai).

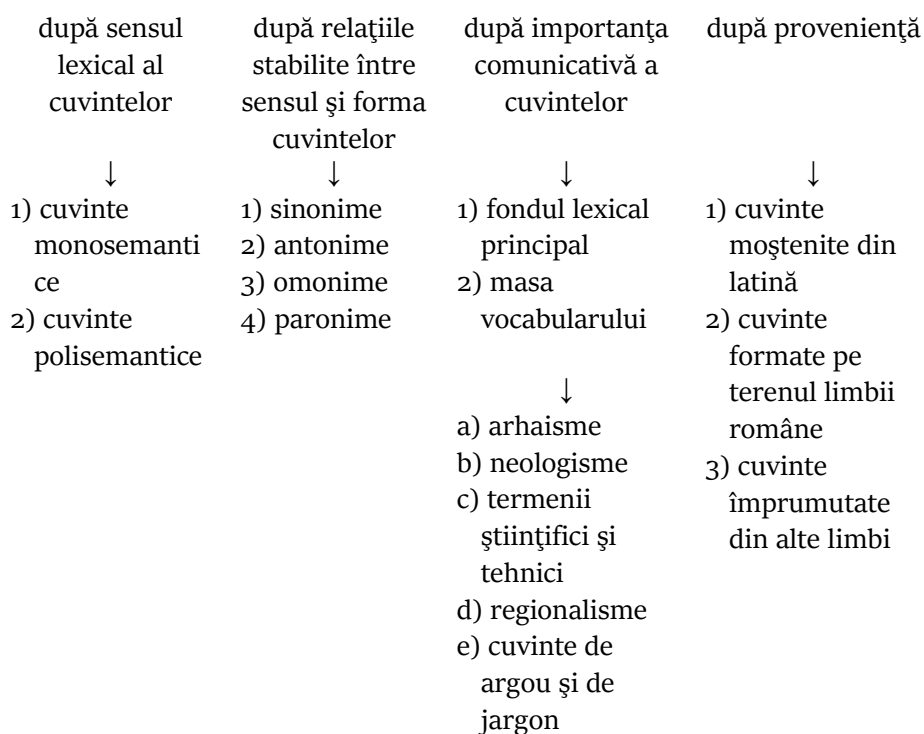
familiar (simplu, fără pretenții, bine cunoscut, obișnuit) – *familial* (privitor la familie, care aparține la familie);

a evolua „a se dezvolta, a se transforma” – *a evalua* „a prețui, a aprecia, a estima“;

a enerva „a face să-și piardă sau a-și pierde calmul” – *a inerva* „a forma rețeaua de nervi a unui organ, a unui țesut“;

Deși sunt apropiate sub aspectul formei, paronimele se folosesc în contexte diferite și, în mod normal, substituirea lor nu se admite.

Stratificarea lexicului

Structura morfologică a cuvântului

Părțile componente ale cuvintelor care au o anumită semnificație lexicală sau gramaticală se numesc morfeme. Morfemele sunt de mai multe tipuri: rădăcina, prefixul, sufixul, tema și desinența.

§ 17. Rădăcina

Rădăcina este elementul comun mai multor forme ale aceluiași cuvânt (în cazul cuvintelor flexibile) sau mai multor cuvinte care alcătuiesc o

familie de cuvinte (în cazul cuvintelor formate prin derivare). Este elementul care poartă sensul lexical.

Rădăcina este baza de la care se alcătuiesc cu ajutorul sufixelor gramaticale și al desinențelor formele unui cuvânt. De exemplu, în formele verbului *merge* (*merg, mergi, merge, mergeam, mergeați, mergeau...*) rădăcina este *merg-*. Tot de la rădăcină se obțin prin derivare cu afixe lexicale cuvinte noi. Astfel, cuvintele din familia lexicală a cuvântului *pădure* (*pădurice, pădurar, păduros, a împăduri, a despăduri*) au aceeași rădăcină: *pădur-*.

§ 18. Prefixul

Prefixul este elementul care se adaugă înaintea rădăcinii unui cuvânt de bază pentru a se forma un nou cuvânt: *bunic – străbunic, cetățean – concetățean a face – a desface*. Prefixul are, de obicei, valoare lexicală.

§ 19. Sufixul

Sufixul este elementul care se adaugă după o rădăcină (sau o temă) pentru a se forma un nou cuvânt sau o formă gramaticală a unui cuvânt. După sensul exprimat și după funcția lor în limbă, sufixele sunt de două feluri:

a) sufixe lexicale sau derivative (cu ajutorul lor se formează cuvinte noi): *lemn + ar = lemnar, casă + uță = căsuță, scrie + tor = scriitor, țaran + ime = țărănime, voinic + esc = voinicesc, frate + este = frățeste*. După natura gramaticală a derivatului, sufixele lexicale sunt: substantive (-aș, -eală, -ime, -tor etc.; *arc-aș, muncitor-ime, bună-tate, lovi-tură*), adjective (-atic, -bil, -os, -iu, etc.: *fric-os, nebun-atic, frumuș-el, prieten-esc*), verbale (-iza, -ona, -ui etc.: *abstract-iza, concluzi-ona, sfăt-ui*), adverbiale (-ește, -iș etc.: *frăț-ește, piept-iș*).

b) sufixe gramaticale (care servesc la realizarea unor forme din paradigma unui cuvânt, se întâlnesc numai la verb și formează timpurile și modurile verbului): -ez din *lucrez*, -esc din *citesc*, -ând din *lucrând*.

§ 20. Temă lexicală

Temă lexicală este partea unui cuvânt alcătuită din rădăcină plus prefixul și sufixul cu care este format. Tema este comună tuturor formelor flexionare ale cuvântului. Ea se stabilește prin înlăturarea desinenței, deci tema este forma cuvântului fără desinență. De exemplu, tema pentru formele flexionare ale cuvântului *a aduce* (*aduc, aduc-i, aduc-e, aduc-em, aduc-eți, aduc*) este *aduc-* la care s-au adăugat desinențele de număr și persoană.

§ 21. Cuvânt de bază

Cuvânt de bază este cuvântul care servește ca element de plecare în formarea altor cuvinte prin derivare. De exemplu, cuvintele-bază pentru derivatele *copilaș, prietenie, frumușel, iepurește, a îmbrățișa* sunt *copil, prieten, frumos, iepure, braț*. Cuvântul de bază este de cele mai multe ori la forma-tip (forma din dicționare):

- a) nominativul singular nearticulat la substantive: *fluier* + *-aș* = *fluieraș*;
- b) nominativul singular masculin la adjective: *bun* + *-ătate* = *bunătate*;
- c) infinitivul prezent la verbe: *a pocni* + *-et* = *pocnet*.

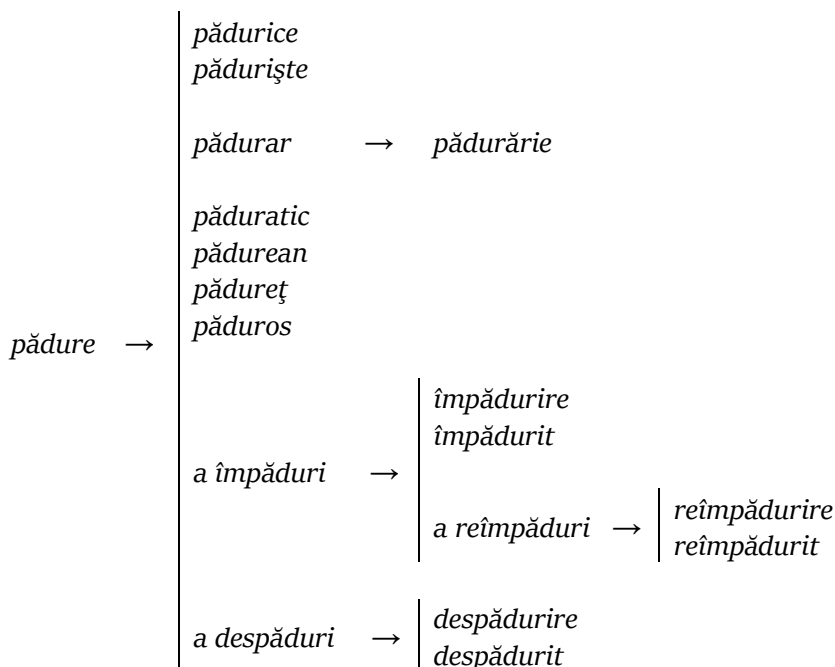
În cazuri mai rare, cuvântul de bază poate fi și la o altă formă flexionară: derivatele *omenie, omenos, a omeni* sunt formate de la pluralul substantivului *om* – *oameni*.

§ 22. Cuvânt derivat

Cuvânt derivat este cuvântul format cu sufixe și prefixe de la un cuvânt de bază. De exemplu, cuvântul *pădurar* este format de la cuvântul-bază *pădure* cu ajutorul sufixului derivativ *-ar*. În același timp, verbul *a desface* e constituit din radicalul *face* la care se adaugă prefixul derivativ *des-*. Se delimitează substantive derivate (*ameț-eală, fotbal-ist, copil-ărie, seceră-toare, tiner-et, învăț-ătură, voi-nță, cojoc-el, cărt-icică*), adjective derivate (*bărbăt-esc, fric-os, del-uross, frumuș-el, ardel-ean, oland-ez, ne-drept*), verbe derivate (*a brăzd-a, a atenț-iona, a sfăt-ui, a pre-vedea*) și adverbe derivate (*prieten-ește, târ-âș*).

§ 23. Familia de cuvinte

Familia de cuvinte (lexicală) constituie totalitatea cuvintelor înrudite ca sens și formate prin diverse procedee (derivare, compunere, schimbarea valorii gramaticale) de la același radical. De exemplu, familia cuvântului *pădure* cuprinde următoarele unități lexicele:

Toate cuvintele din cadrul unei familii au în comun aceeași rădăcină. De exemplu, cuvintele care constituie familia lexicală a cuvântului *lemn* (*lemn*, *lemn-ar*, *lemn-ărie*, *lemn-os*, *lemn-iu*, *a în-lemn-i*) conțin aceeași rădăcină: *lemn-*.

Îmbogățirea vocabularului Formarea cuvintelor

Cuvintele noi se creează prin combinarea unor elemente conform unor modele existente în limbă. Procedeele interne de formare a cuvintelor în limba română sunt: derivarea, compunerea și conversiunea.

§ 24. Derivarea

Derivarea este un procedeu de formare a cuvintelor cu ajutorul prefixelor și al sufixelor. Constă în adăugarea (uneori suprimarea sau substituția) prefixelor sau a sufixelor la cuvântul de bază. Derivarea cunoaște următoarele tipuri:

- a) derivarea cu sufixe sau sufixarea (formarea de cuvinte noi prin adăugarea sufixelor la cuvintele-bază);
- b) derivarea cu prefixe sau prefixarea (formarea de cuvinte noi prin adăugarea prefixelor la cuvintele-bază);
- c) derivarea cu prefixe și sufixe, așa-numita derivare parasintetică;
- d) derivarea regresivă (formarea de cuvinte noi prin suprimarea afixelor).

§ 25. Derivarea cu sufixe

Derivarea cu sufixe (sau sufixarea) este un procedeu de formare a cuvintelor care constă în atașarea la cuvântul-bază a unui sufix lexical. De exemplu, cuvântul derivat *iepurește* este alcătuit din tema *iepur-*, la care se adaugă sufixul *-ește*. Cuvântul-bază pentru acest derivat este *iepure*.

Sufixarea este cel mai productiv procedeu de formare a cuvintelor în română. Cu ajutorul sufixelor se pot forma: substantive derivate (*cânt-ăreț*, *căruț-aș*, *pietr-ar*, *învăț-ător*, *călăr-eț*, *păsăr-ică*, *arip-ioară*, *pietr-oi*), adjective derivate (*buget-ar*, *vărg-at*, *strămoș-esc*, *argint-iu*, *copilăr-os*, *triumf-ător*), verbe derivate (*atenți-ona*, *sfăt-ui*), adverbe derivate (*copilăr-ește*, *chior-âș*).

§ 26. Derivarea cu prefixe

Derivarea cu prefixe (sau prefixarea) este un procedeu de formare a cuvintelor care constă în atașarea la cuvântul-bază a unui prefix. De exemplu, cuvântul derivat *răscumpăra* este alcătuit din tema *-cumpăr*, la care se adaugă prefixul *răs-*. Cuvântul-bază pentru acest derivat este verbul *a cumpăra*. Derivarea cu prefixe este un procedeu mai puțin productiv în română. Cu ajutorul prefixelor se pot forma:

- substantive derivate (*confrate, desfrâu, neatenție, preziua, răscruce, străbunic*);
- adjective derivate (*neatent, prelatin, răzbucuros, străvechi*);
- verbe derivate (*consfătuî, dezrobi, înălbi, preface, rășfoi, reciti, străluci*).

Prefixele se scriu, de regulă, neseperate de cuvintele de bază. Fac excepție: a) derivatele cu prefixul *-ex* (fost): *ex-ministru, ex-director*; b) derivatele cu prefixul *-re, -ne*: de la cuvintele de bază cu inițială elidată (căzută): *ne-mpăcat, ne-ntors, re-nnoire, (în tempo rapid), dar neîntors, reînnoire (în tempo mai lent)*.

§ 27. Formațiile parasintetice

Derivarea parasintetică este un procedeu de formare a cuvintelor care constă în atașarea simultană la același cuvânt-bază a unui prefix și a unui sufix: *îm-bărbăt-a, îm-belșug-a, îm-bun-a, îm-pădur-i, în-durer-a, în-crengă-tură, des-creier-at, în-chip-ui*.

§ 28. Compunerea

Compunerea este un procedeu de formare a unui cuvânt nou care constă în simpla alipire a două sau a mai multor cuvinte care există și independent în limbă. În română, este un procedeu de formare a cuvintelor noi mai puțin productiv decât în alte limbi. Prin compunere se pot forma:

- substantive (*inginer-șef, oțel-beton, zi-lumină, coada-calului, ochiul-boului, gura-leului, bou-de-baltă, trei-frați-pătați, bunăstare, botgros, iarbă-albă, coate-goale, rea-voință, pierde-vară, fluieră-vânt*);
- adjective (*albastru-deschis, verde-deschis, sud-american, macedoromân, atotcuprinzător, cumsecade*), verbe (*a binecuvânta*);
- adverbe (*azi-dimineață, ieri-noapte, mâine-seară, orișicând*);
- pronume (*dumneavoastră, oricare, oricine*);
- numerale (*doisprezece, douăzeci, cincizeci, tustrei*);
- prepoziții (*deasupra, dedesubt, despre, dincolo*);
- conjuncții (*căci, deoarece, deși, fiindcă*).

Uneori se face distincție între: a) compunerea propriu-zisă, sau din cuvinte întregi (*tren-fulger, iarba-fiarelor, laptele-cucului, mână-spartă, șarpe-cu-clopoței, încurcă-lume, soare-apune*) și b) compunerea cu elemente

de compunere, sau din teme ori cuvinte care nu pot avea autonomie (*aerogară, autostradă, hidroavion, macromoleculă, microanaliză*).

§ 29. Conversiunea. Schimbarea valorii sau clasei morfologice

Conversiunea este unul dintre procedeele interne de formare a cuvintelor, alături de derivare și compunere. Constă în formarea unui cuvânt nou prin trecerea de la o clasă lexico-gramaticală la alta fără atașarea unor elemente derivative. În acest caz, cuvântul este utilizat într-un context nou, ceea ce implică schimbarea funcției sintactice și admiterea unor determinanți nespecifici bazei: *Lucrează bine. – Binele nu se uită*. În primul enunț cuvântul *bine* este adverb (determină un verb), în cel de al doilea, el devine substantiv (îndeplinește funcția de subiect).

Conversiunea cuprinde mai multe tipuri care diferă în funcție de clasele de cuvinte legate prin acest procedeu, adică de orientarea procesului de formare a cuvântului nou, de exemplu, de la adjectiv spre substantiv (*un om bătrân – bătrânul*), de la adjectiv spre adverb (*băiat frumos – scrie frumos*) etc. După clasa morfologică în care intră noul cuvânt, se delimitează următoarele feluri de conversiune:

- substantivizarea (trecerea altor cuvinte în clasa substantivului). În limba română se pot substantiviza adjectivele (*bogatul, zgârcitul*), pronumele (*eul, sinele, nimicuri*), numerale (*doiul, zecele*), verbele la formele nepredicative (*intrare, aratul, semănatul*), adverbele (*binele, aproapele*), interjecțiile (*ofuri*).

- adjectivizarea (trecerea altor cuvinte în clasa adjectivului). Trecerea altor părți de vorbire (substantive, participii, gerunzii, adverbe) în clasa adjectivului se realizează prin utilizarea lor cu funcțiile sintactice specifice adjectivului: *zi pierdută, pâine aburindă*.

- adverbializarea (trecerea altor cuvinte în clasa adverbului). În clasa adverbilor pot trece: adjectivele calificative, care devin adverbe de mod (*merge elegant, sprinten, frumos*), unele substantive, care devin adverbe de timp sau de mod (*Lucrează seara. S-a supărat foc.*), unele verbe (*Poate că e ocupat*).

§ 30. Abrevierea

Abrevierea este procedeul de formare a cuvintelor noi prin prescurtarea unui cuvânt prin litera inițială sau printr-un grup de litere. Cuvintele

compuse din abreviere se realizează prin izolarea primelor litere (*S.U.A.*, *O.S.C.E.*, *A.S.E.*) sau a unor fragmente de cuvinte (*Eurasia*, *Moldtelecom*, *Rompetrol*). Compusele din abreviere au ca punct de plecare grupuri sintactice: *O.N.U.* – *Organizația Națiunilor Unite*.

ANALIZA LEXICALĂ

§ 31. Organizarea lexicului

Exercițiul 1. Repartizați cuvintele de mai jos pe următoarele sfere semantice:

1) nume ale membrilor de familie și termeni de rudenie; 2) corpul omenesc și părțile lui; 3) locuința și obiecte casnice; 4) îmbrăcăminte și încălțăminte; 5) alimente și băuturi de primă necesitate; 6) plante, legume și fructe răspândite la noi; 7) păsări și animale răspândite și cunoscute la noi; 8) termeni legați de religie și cultul bisericesc; 9) cele mai importante acțiuni și procese; 10) calități și defecte; 11) culori mai importante; 12) numerale simple; 13) diviziuni ale timpului, numele zilelor săptămânii, numele de luni și ale anotimpurilor; 14) adverbe de mod, de loc și de timp; 15) instrumente gramaticale (verbe auxiliare, copulative, prepoziții, conjuncții).

Demonstrați că aceste cuvinte fac parte din fondul lexical principal.

acolo, acum, ager, afară, aici, alb, albastru, alun, alună, an, anotimp, apă, a aprinde, arbore, ardei, a asculta, aspru, atunci, a avea, azi, barbă, băiat, bărbat, bătrân, a bea, bine, biserică, blană, bogat, a boteza, brânză, brâu, bun, cal, cap, carne, casă, caș, carte, cartof, că, căci, căciulă, câine, căldare, cămașă, a cânta, ceas, cinci, cireș, cireasă, cizme, cocoș, copac, a crește, credință, cruce, copil, cu, cuminte, cuțit, de, deget, deoarece, dimineată, dinte, doi, a dormi, duminică, Dumnezeu, fag, farfurie, fasole, fată, făină, fântână, foarfece, frate, frumos, frunză, galben, găină, gât, gras, greu, gură, harnic, iarbă, iarnă, icoană, icre, ieri, inimă, inteligent, a (se) îmbrăca, înainte, înalt, a învăța, la, lapte, lângă, limbă, lingură, luni, lună, mamă, marți, masă, mămăligă, mătușă, mâine, mână, a mânca, măr, a merge, miercuri, a munci, negru, nevastă, noapte, nuc, nucă, oaie, ochi, om, oră, ori, palton, pantaloni, pantofi, patru, păr, pânză, pește, picior, a plăcea, a plânge, porc, pod, prun, prună, a putea, roșie, roșu, a ruga, sau, săptămână, sărac, sâmbătă, scaun, a simți, slab, soră, soț, soție, a spăla, a spune, stejar, și, tată, tânăr, televizor, a trăi, trei, trist, unchi, unu, vacă, vară, a veni, verde, vesel, vin, vișin, vișină, a vorbi, a vrea, zi

Exercițiul 2. Alegeți, din textul de mai jos, cuvintele ce fac parte din fondul lexical principal. Încercați să observați care dintre trăsăturile date le sunt caracteristice: a) frecvență mare în vorbire; b) polisemantism; c) stabilitate în limbă; d) capacitatea de a servi drept bază pentru formarea cuvintelor derivate și compuse.

a) De la Ineu drumul de țară o ia printre păduri și peste țărini lăsând la dreapta și la stânga satele așezate prin colțurile văilor. Timp de un ceas și jumătate drumul e bun; vine apoi un pripor, pe care îl urci, și după ce ai coborât iar în vale, trebuie să faci popas, să adapi calul ori vita din jug și să le mai lași timp de răsuflare, fiindcă drumul a fost cam greu, iară mai departe locurile sunt rele. (I. Slavici)

b) Cele mai agreabile plimbări vânătoarești în aer liber sunt toamna, la iepuri.

Ogoarele și miriștile au o tonalitate aurie; dealurile și văile ondulează și se înclină grațios; în fundul peisagiilor se zărește un iaz ori un sat; pe o costișă înnegresc tufișuri bătute de brumă. Ai pornit în strălucirea soarelui de dimineață, căutând răzor cu răzor, străbătând porumburi neculese, alăturându-te cu luare-aminte de arături. Îți ții câinele aproape; stai cu atenția încordată; în ochi ți se răsrâng toate detaliile terenului și toate mișcările vietăților mărunte; când, deodată, ca și cum l-ar făta pământul, sare pe neașteptate iepurele. (M. Sadoveanu)

c) A doua zi e numai soare alb și verdeață vie pretutindeni. Ceasul cu brățară, de campanie, îmi arăta unsprezece și jumătate. Mi-e gura uscată, obrații parcă scorojiți, ochii bombați în pleoape. Ocolesc cu gândul ce a fost ieri, cum aş ocoli o locuință contaminată. Dumitru, lung și zănatic lucrat, îmi toarnă cu căldarea apă rece de mă răcoresc, gol până la brâu. Sunt un bolnav care a suferit tăieturi, injecții, masaj; acum mă simt mai bine, dar cred că orice gândire precisă mi-ar face rău, ca unui trup bandajat o atingere sau o mișcare greșită. (Camil Petrescu)

Exercițiul 3. Analizați textele de mai jos și identificați cuvintele care fac parte din fondul lexical principal. Observați în care dintre aceste texte

cuvintele din fondul lexical principal sunt mai numeroase și spuneti prin ce se explică deosebirea.

a) A urcat vechile scări de ciment, a trecut prin coridorul întunecos și a bătut la ușă. A auzit vocea slabă a lui Pândelesoftindu-l înăuntru și a intrat. Nimic nu se schimbaser. Stere cântărise totul dintr-o privire. Același tapet albastru, decolorat, mai vechi, pe pereții înalți; același oblon care acoperea fereastra și, în mijloc, masa scundă, plină de hârtii. Deasupra ardea lampa electrică cu picior lung, de porțelan, răspândind împrejur o lumină ostentivă. Lucrurile abia se zăreau. Un miros greu de aer stătut plutea în odaie. Jupânul fuma. O dâră albastră, subțire, străvezie se ridica spre tavanul nevăzut. Peste hârtiile risipite pe masă, atârna o mână albă, mică, plină de inele, ca de femeie. Pe ea aluneca strălucirea lămpii. Domnul Vasiliu socotea cu un creion și, când l-a simțit înăuntru, a ridicat ochii. Stere i-a deslușit prin pânza cenușie de dincolo de masa încărcată chipul lunguiet și slab, părul argintiu pe la tâmpile și hainele necălcate, vechi și lucioase. (E. Barbu)

b) Rasă – ansamblu de particularități morfologice secundare ale unui grup uman, rezultate din adaptarea îndelungă la mediul cosmogeografic și condițiile istorice de viață economico-socială; particularități morfologice care au dus la diferențierea ritmului de dezvoltare a civilizației și culturii unor popoare. Cercetările de raseologie au stabilit că omenirea este împărțită în trei mari rase: europoidă (albă), mongoloidă (galbenă) și negroidă (neagră), și mai multe subrase, dependente de acestea. (R. Vulcănescu)

Exercițiul 4. Folosind dicționarele limbii române, precizați sensurile cuvintelor de mai jos și includeți-le în una dintre rubricile indicate: a) arhaisme, b) neologisme, c) cuvinte regionale.

abolire, a amortiza, audibil, autentic, barabulă, băjenie, berechet, breaslă, bojdeucă, buche, carboavă, cațaveică, chersin, chivără, ciocoi, ciubotă, ciubuc, competență, controversat, coșarcă, curtean, dajdie, diac, diligență, dregător, dugliș, efervescent, eflorescent, excesiv, fast, grămătic, gugiuman, harbuz, hatman, ienicer, iluzoriu, imaculat, inedit, a inocula, instinct, integritate, irmilic, a se iți, jude, jupân, logofăt, a malaxa, mandatar, mass-media, mazil, megies, oloi, pisar, pită, pitoresc, a plonja,

postelnic, răzeș, scrib, spahiu, surugiu, șerb, a șugui, vizionar, polarizare, repercusiune, sumbru, uricar, versant, viabil, vornic, zapciu, zavistie

Exercițiul 5. Scoateți cuvintele evidențiate, identificați, cu ajutorul dicționarelor, sensul lor și precizați categoria din care fac parte.

1. Armata moldovenească se împărțea din timpii cei mai vechi în *arcași*, sau infanterie, și *călărași*, sau cavalerie. (B. Petriceicu Hasdeu). 2. Când a rostit *comisul* vorba asta mare, fără înconjur, așa cum vorbesc oamenii la noi, în Țara-de-Sus, Ancuța și-a strâns buzele și s-a prefăcut că se uită cu luare-aminte în lungul *șleahului*... (M. Sadoveanu). 3. Această tăcere fu întreruptă de *medelnicerii* ce aduseră pe masă, în *sahane* de argint, un morman de pilaf alb și *fumegos*. (Al. Odobescu). 4. Dar în vara anului 1349 se scoală Bogdan, *voievodul* Maramureșului, și, trecând munții încoace cu toți *cnejii* și oamenii lui, alungă pe Sas, rupe legăturile cu regele Ungariei și se așează el, domn *volnic* și bizuit numai pe *vrednicia* lui în *scaunul* Moldovei. (Al. Vlahuță). 5. Popor și boieri se ridică într-un singur cuget: în fruntea lor e *hatmanul* Tomșa. (Al. Vlahuță). 6. În momentul acela, ușa scării se deschise și se arătă înaintea *junelui* un *arnăut* îmbrăcat numai în fir, cu pistoale și *iatagan* la brâu și cu *tătarcă* roșie blănită cu vulpe. (Al. Odobescu)

Exercițiul 6. Analizați cuvintele din textele de mai jos. Încercați să identificați cuvintele care nu fac parte din vocabularul fundamental. Precizați cu ajutorul dicționarului care este sensul lor și arătați care sunt cuvinte arhaice și care sunt neologisme.

a) Conexiune inversă (retro-acțiune, feedback) – proces complex de comportare a unui sistem (mecanic, organic, social, cultural, artistic etc.) în baza analizei referitoare la interacțiunea și incorporarea informațiilor despre rezultatele anterioare ale sistemului în vederea modificării în viitor a comportamentului acestuia. Conexiunea inversă desemnează, în consecință, și autoreglarea oricărui sistem de cercetare, dezvoltare și inovație științifico-tehnică. Ea prezintă două aspecte complementare: unul pozitiv și altul negativ. Conexiunea inversă de tip pozitiv intensifică autoreglarea și prin aceasta dinamizează comportarea sistemului; contrariu, conexiunea inversă de tip negativ diminuează autoreglarea și

prin aceasta frânează comportarea sistemului. În toate domeniile de cercetare științifico-tehnică, conexiunea inversă pledează pentru autoreglarea și interacțiunea dintre teoria experimentală a cercetării și practica experimentului însuși. (R. Vulcănescu)

b) Mihai însuși alerga ca un leu prin mijlocul vrăjmașilor, ținând în mână sabia sa mare, groaznică și amenințătoare, cu care doborâ în dreapta și în stânga pe câți întâmpina. El nu se mulțumi însă a învingea pe ai săi prin pilda ce le da, ci încă prin cuvinte îi îndemna, îi împingea, îi îmbărbăta spre a se folosi d-acest minut priincios, ca să spargă de tot armia dușmană. (N. Bălcescu)

c) Amândoi purtau cioboate de piele groasă, până la genunchi, poturi de dimie albă, un cojoc scurt, de oaie neagră, cu glugă la spate, și chimir cu oțete; la gât aveau grumăjer rotund de zale de fier, și-n cap o țurcă flocoasă, adusă la o parte; la brâu, satâr și jungher. Unii din vânătorii pedestri purtau sănețe, ceilalți, arcuri și săgeți. Astfel pășea ceata înainte, și înnoptase bine când ajunse în curtea cetății. (Al. Odobescu)

d) Când deschise mica ușă de brad, el zări pe bătrânul armaș uscat și galben, cu fruntea pleșuvă, cu barba albă, zăcând lungit pe spate pe o velință albă, în căpătâiul unui pat ce ținea, d-o parte, toată întinderea odăii. Alături ardea o făclie de ceară galbenă, și un biet călugăr bogonisea pe slovenește, dar cu glas slab, rugile agoniei; în perete, o mică candelă lumina o veche troiță de lemn, și, mai încolo, pe ziduri, stau rânduie, peste un zăblău vârgat, arme de tot felul, coifuri, zale de fier, tuiuri, iatagane trunchiete și dispuieri luate de pe la dușmanii învinși. O singură armă, o ghioagă de fier ținută, mare și grea, buzduganul însușit slujbei de armaș-mare, sta așezată pe velința flocoasă d-a dreapta bolnavului, și mâna-i osoasă, dar slăbită, printr-o mișcare spasmodică a nervilor, căta încă s-o ridice. (Al. Odobescu)

§ 32. Structura lexico-semantică a cuvintelor

Exercițiul 7. Alegeți sensurile corecte ale cuvintelor de mai jos.

acces	a) posibilitate de a pătrunde într-un anumit loc, intrare. b) manifestare violentă a contradicțiilor (economice, politice, ideologice, militare etc.). c) simptome care apar brusc și determină o stare acută a unei boli. d) succesiune de operații, de stări sau de fenomene prin care se efectuează o lucrare.
asistență	a) totalitatea celor mai profunde și stabile însușiri și relații ale obiectelor și proceselor din realitate. b) totalitatea persoanelor care asistă la o conferință sau la un spectacol. c) sprijin, ajutor (medical, material etc.).
agil	a) care se mișcă ușor și repede, îndemânatic, dibaci. b) care înțelege lucrurile cu ușurință.
atitudine	a) poziție a corpului, ținută. b) însușire care condiționează îndeplinirea unei acțiuni. c) fel de a se purta, comportare. d) înălțime deasupra nivelului mării.
efemer	a) care realizează legătura dintre două elemente. b) de scurtă durată, vremelnic, trecător.
a elogia	a) a lăsa (intenționat) la o parte, a neglija. b) a lăuda, a preamări.
a evidenția	a) a cerceta temeinic. b) a sublinia, a face ca un lucru să apară clar.
a excerpța	a) a lăsa deoparte, a exclude. b) a extrage dintr-o lucrare (termeni, pasaje).
inopinat	a) neprevăzut, neașteptat. b) lipsit de efect sau de rezultat, fără urmare.

insurmontabil	a) care nu poate fi suportat sau este greu de suportat. b) care nu poate fi trecut; care nu poate fi depășit.
integru	a) întreg, neîmpărțit, complet. b) care este de bună-credință, onest, corect.
intemperie	a) schimbare nefavorabilă a stării atmosferice; vreme rea. b) perioadă de calm care urmează pentru un moment după o rafală de vânt.
a respinge	a) a refuza, a nu admite, a nu accepta. b) a păstra ceva pentru cineva sau pentru ceva. c) a îndepărta de la sine, a da la o parte. d) a ține piept unui atac armat, a sili pe dușman să se retragă. e) a se expune unui pericol, a intra într-o acțiune nesigură.

Exercițiul 8. Folosind dicționarele, explicați sensul cuvintele de mai jos: a) prin definirea sensului lor; b) prin prezentarea sinonimelor; c) prin prezentarea antonimelor; d) prin includerea cuvântului în familia lexicală; e) prin includerea cuvântului în contexte specifice.

amploare, ceață, digresiune, făclie, imunitate, lacrimă, stimulent, tendință, vis;

arbitrar, curat, darnic, dârz, diletant, evident, oficial, ostentativ, salutar, vesel, virulent;

a se adevăra, a crea, a credita, a delibera, a descoperi, a elucida, a emigra, a învăța, a învedera, a promite, a scrie, a spera

Exercițiul 9. Analizați grupurile de cuvinte și expresiile de mai jos precizând cu ce sens este folosit cuvântul *limbă* în cadrul fiecăreia dintre ele și repartizați-le după sensuri.

Limbi vii. Limbi moarte. Limbă maternă. Limbă de origine. Limbă străină. Limbă țintă. Limbă de cult. Limbă de clopot. Limbă de orologiu. Limbi romanice. Limbi de ceas. Limbă de briceag. Limbi de foc. Limbi

înrudite. Limba unui poet. Limba unei epoci. Limba mare a ceasului. Limbă de cuțit. Limbă de pământ. Limbă de pădure. Limbă de circulație internațională.

A scoate limba la cineva. A vorbi mai multe limbi. A avea limba încărcată. A-și mușca limba. A-și trece limba peste buze. A alerga după cineva cu limba scoasă. A-și pune frâu la limbă. A avea mâncărime de limbă. A aștepta pe cineva cu limba scoasă. A învăța o limbă străină. A avea limbă ascuțită. A vorbi aceeași limbă. A trage pe cineva de limbă. A vorbi într-o limbă străină. A-și scrânti limba cu un cuvânt. A-i dezlega cuiva limba. A discuta cu cineva în limba română. A lăsa ceva cu limbă de moarte.

Limba oase n-are, dar unde atinge doare. Engleza este o limbă de circulație internațională. Limba taie mai rău ca sabia. Limba dulce mult aduce. Boul se leagă de coarne și omul de limbă. Limba sa este bogată în imagini.

Limbă

1. Organ musculos mobil care se află în gură; pentru om este și organul principal de vorbire.
2. Principalul mijloc de comunicare între membrii unei colectivități, limbaj. Fel de exprimare propriu unei persoane, în special unui scriitor.
3. Vorbă, cuvânt; grai, glas.
4. (Înv.) Informație (asupra intențiilor dușmanului); informator, spion, iscoadă.
5. (Înv.) Popor, neam, națiune.
6. Nume dat unor obiecte, instrumente etc. care seamănă formal sau funcțional cu limba:
 - a) bară mobilă de metal, agățată în interiorul clopotului.
 - b) fiecare dintre arătătoarele ceasornicului.; pendulul unui orologiu.
 - c) obiect de metal, de os etc. care ajută la încălțatul pantofilor.
 - d) bucată de piele lungă și îngustă, care acoperă deschizătura încălțăminteii în locul unde se încheie cu șiretul.
 - e) lama de metal a unui cuțit, briceag etc.
 - f) flacăra de formă alungită.
 - g) fâșie lungă și îngustă de pământ, de pădure etc.

Exercițiul 10. Analizați propozițiile de mai jos și precizați cu ce sens este folosit cuvântul *tablou* în cadrul fiecăreia dintre ele. Scrieți numărul sensului între paranteze la începutul fiecărei propoziții.

Tablou

1. pictură, desen, gravură etc. executate pe o pânză, pe un carton etc.;
2. priveliște din natură care impresionează prin frumusețe și pitoresc;
3. (fig.) descriere sau evocare făcută prin cuvinte;
4. diviziune a unei piese de teatru sau subdiviziune a unui act, care marchează schimbarea decorului, trecerea timpului etc.;
5. tabel;
6. grafic compus dintr-o grupare de termeni, de simboluri, de numere (dispuse în șiruri și coloane).

() El este autorul unei piese în cinci *tablouri*.

() Pe un perete din clasă atârână *tabloul* periodic al elementelor.

() Când sosi ziua mezatului, piața ocârmuirii înfățișa un *tablou* vrednic de cele mai crunte vremi ale barbariei. (V. Alecsandri)

() Aruncă-ți ochii la oricare român, și-l vei găsi totdeauna vrednic de figurat într-un *tablou*. (V. Alecsandri)

() Lumina, împrăștiindu-se pe pereții umezi ai stâncilor și răsfrângându-se pe fețele persoanelor, formează un *tablou* fantastic, ce te face să te crezi într-o altă lume. (V. Alecsandri)

() Figurile lor expresive, pletele lor lungi, costumele lor pitoresc, topoarele, lăncile, puștile ce străluceau printre ei, compuneau un *tablou* demn de penelul unui mare artist. (V. Alecsandri)

() Pe tablă era agățat un *tablou* care reprezenta un rac enorm, verde, printre pietre, vegetații de baltă, și înconjurat de peștișori de diferite mărimi și culori. (Gr. Băjenaru)

() Este oare vreo introducere mai minunată în literatura modernă, un *tablou* mai homeric decât această strofă care începe un vechi cântec haiducesc? (Al. Russo)

() Mă trezii, dar în fantezia mea tot rămase înfiorătorul *tablou* al celor visate. (C. Stamati)

() Dar ce m-a atras mai mult ca orice din întreaga piesă este penultimul *tablou*, acela cu țăranul care găsește pe câmp, când ară, oala cu galbeni. (Gr. Băjenaru)

(___) Evident, interveni Serdaru, pentru că n-ați asistat decât la primul *tablou*, nu puteți înțelege că, în întregimea lui, spectacolul ilustrează modul de a fi al evenimentelor istorice și totodată structura istoriografiei. (M. Eliade)

(___) Chiar pe marginea malului e o movilă pe care, când te-i sui, ai înaintea ochilor o minune de *tablou*. (I. Al. Brătescu-Voinești)

(___) Povestea lui Ion Creangă e un *tablou* antropologic și etnografic desăvârșit. (G. Călinescu)

Exercițiul 11. Folosind, pentru cuvintele puțin cunoscute, dicționarele explicative, precizați care este sensul cuvintelor evidențiate în textele de mai jos. Alcătuiți cu ele grupuri de cuvinte care să illustreze sensurile lor.

Model:

Cuvântul *a se afunda* se definește prin următoarele trei sensuri:

1. A se cufunda.
2. A pătrunde adânc; fig. a se pierde în depărtare.
3. Fig. A se cufunda într-o acțiune.

Pentru ilustrarea acestor sensuri pot servi următoarele exemple.

1. *a se afunda în apă, în valuri, în zăpadă, în noroi, în nisip, în mâl, în mlaștină;*
2. *a se afunda în pădure, printre copaci, în întunericul nopții;*
3. *a se afunda în muncă, în treburi, în lectură, în gânduri.*

a) Băiatul *moștenise* de la tată-său *patima* vânătoriei. Alerga de dimineată până seara, cu o mulțime de *flăcăi* argați și hăitași, adică oameni care goneau *fiarele* și le aduceau în bătaia arcului sau a sulitei. *Se afunda* în codrii neumblați, pe unde *picioar* de om nu *călcas* vreodată. Nu-l *însăpăimântau* *întunecimile* pădurii, stejarii trăsniți și schimonosiți, peșterile, *stâncile* înalte de pe marginea *prăpastiei* fără fund. Căta mereu lucruri tot mai ascunse, *primejdii* tot mai mari, fiare tot mai *sălbatic*e. (V. Eftimiu)

b) Vorbindu-ne corect și frumos *limba*, tinzând *a o vorbi* frumos și corect, *omenim* astfel pe *străbuni*, pe cei care *au creat* „societatea cuvintelor civilizate”. Uitând un *cuvânt* trebuincios, *necesar*, o expresie din *comoara* graiului matern, *uiți* ceva din istoria poporului tău. (Gr. Vieru)

Exercițiul 12. Găsiți, printre cuvintele date, pe cele care corespund următoarelor sensuri.

... – literatura artistică

... – corp solid care se găsește în natură în stare cristalină sau amorfă, în componența rocilor și a minereurilor

... – fenomen care rezultă în mod necesar dintr-o anumită cauză, fiind într-o legătură indestructibilă cu aceasta; rezultat, urmare, consecință

... – prietenos, binevoitor; politicos

... – piesă de teatru cu caracter grav, în care se redă imaginea vieții reale în conflicte puternice și complexe, adesea într-un amestec de elemente tragice și comice

... – deranjament care împiedică funcționarea unei mașini, a unui aparat etc.

... – listă a scrierilor care se referă la o anumită problemă

... – modificare a formei sau a dimensiunilor unui corp solid

... – situație cu două ieșiri, ambele defavorabile; încurcătură

... – apreciere critică a unei probleme, a unui eveniment etc.

... – care respectă regulile, normele

... – pictură fină și delicată de dimensiuni reduse

... – chemare scrisă sau orală adresată unei colectivități

... – lucru greu de înțeles, de explicat sau de rezolvat, dificultate

... – a zădărnici planurile sau uneltirile cuiva

(apel, amabil, beletristică, bibliografie, comentariu, corect, defect, deformare, a dejuca, dilemă, dramă, efect, mineral, miniatură, problemă)

Exercițiul 13. Scoateți cuvintele de mai jos pe următoarele două coloane: a) cuvinte monosemantice și b) cuvinte polisemantice.

apă, a bate, electiv, a exala, fulg, fumigen, funcție, inculpat, indivizibil, a înălța, larghețe, a lansa, loc, lume, maculator, magmă, manta, microfon, nichel, nostalgie, norocos, număr, a ocroti, opincă, orbită, ortografic, orz, oxigen, pană, restanță, a ridica, scară, sciziune, urmă, vatră

Exercițiul 14. Folosind dicționarele explicative, precizați sensurile cu care sunt folosite cuvintele date în propozițiile de mai jos.

Model:

drum: 1. Dar nu zăream decât același *drum* necunoscut, care se întindea la nesfârșit, cât puteam vedea cu ochii. (M. Eliade). 2. Cum își închipuia el ca vom face noi tot *drumul* acela, noaptea pe jos?! (M. Eliade)

În aceste propoziții cuvântul *drum* este folosit cu următoarele sensuri:

drum: 1. Cale de comunicație terestră, stradă, șosea; 2. Călătorie.

pagină: 1. Cartea are peste cinci sute de pagini. Aici lipsește o pagină. Articolul a apărut în prima pagină a ziarului. Titlul se află în partea de sus a paginii. Dacă ai terminat de citit, întoarce pagina. 2. Acest eveniment reprezintă o pagină glorioasă din istoria Franței.

a aduna: 1. Țăranii adună lemne din pădure. Profesorul a adunat caietele elevilor. Mama a adunat cioburile de pe jos. Copii adună fructele căzute din pom. 2. Ei au plecat în pădure să adune ciuperci. Cercetătorul adună material pentru un studiu. 3. După înfrângere, voievodul a adunat o nouă armată. 4. El toată viața a adunat bani. Adună la tinerețe ca să ai la bătrânețe. Adună cu firul ca să ai cu grămada. 5. Contabilul adună lungi coloane de cifre. 6. Directorul a adunat personalul întreprinderii. Tatăl a adunat întreaga familie în jurul său. Liderii au adunat mulțimea în piață.

a prinde: 1. Cineva l-a prins de mână. Portarul a prins balonul. Pisica prinde șoareci. Uliul își prinde prada cu ghearele. 2. Sătenii au prins un hoț. L-au prins colegii furând. Dacă te prind că minți o să fie vai de tine. 3. Trebuie să ne grăbim, dacă vrem să prindem trenul. 4. Copiii prind repede o mulțime de lucruri. Nu am prins despre ce era vorba. 5. Ne-a prins furtuna în pădure. Ploaia ne-a prins pe drum. 6. El a prins lampa de tavan. Secretara a prins foile cu o agrafă. 7. Rochia asta o prinde foarte bine. 8. Noi ne-am furișat repede în stradă, unde am prins curaj. (M. Eliade).

Exercițiul 15. Găsiți sau alcătuiți propoziții care să ilustreze sensurile următoarelor cuvinte: *a acoperi*, *a arăta*, *exact*, *a fierbe*, *a intercepta*, *a însemna*, *lună*, *a prelucra*.

Model:

a duce

1. (*a transporta ceva sau pe cineva într-un anumit loc, a căra*): I-am dus bagajele la gară. El și-a dus copii la țară.

2. (*a conduce într-un anumit loc*): Drumul duce în oraș. Cărarea ne-a dus până la râu.

3. (*a trăi*): El o duce greu. Și au dus ei împreună o viață fericită.

4. (*a purta*): Și acel împărat a dus războaie cu toți vecinii săi.

5. (*a avea drept rezultat*): Minciuna nu duce la nimic bun. Unde vor duce toate acestea?

§ 33. Relațiile dintre cuvinte și categoriile semantice

Exercițiul 16. Găsiți sinonimele cuvintelor de mai jos.

a) substantive:

1. abdomen	18. controversă	35. oaste
2. abundență	19. defect	36. obârșie
3. acalmie	20. deznădejde	37. opinie
4. amalgam	21. disensiune	38. opțiune
5. apărare	22. dubiu	39. pauperizare
6. apetit	23. fărădelege	40. peripeție
7. aramă	24. fecior	41. petiție
8. aspect	25. frică	42. piedică
9. aspirație	26. giuvaier	43. posesiune
10. aversiune	27. glod	44. povară
11. călăuză	28. laudă	45. prăpastie
12. câștig	29. meteahnă	46. prejudiciu
13. ceartă	30. muștrare	47. rană
14. circumstanță	31. năpastă	48. repeziciune
15. coliziune	32. nepăsare	49. stimul
16. consimțământ	33. neputință	50. urmare
17. continuator	34. noroc	51. victorie

acord, alegere, amestec, armată, aventură, beneficiu, bijuterie, biruință, bogăție, burtă, cerere, ciocnire, cupru, cusur, daună, defect, defensivă, disensiune, disperare, dojană, efect, elogiu, fiu, ghid, greutate, imbold, imposibilitate, indiferență, izbândă, împrejurare, îndoială, înfățișare, hău, liniște, năzuință, necaz, neînțelegere, nelegiuire, noroi, obstacol, părere, plagă, poftă, polemică, proprietate, proveniență, rapiditate, repulsie, săracire, spaimă, succesor, șansă, tină

b) verbe:

1. a abroga	13. a distribui	25. a mostra
2. a accepta	14. a dobândi	26. a năru
3. a acuza	15. a se dumiri	27. a născoci
4. a adia	16. a făgădui	28. a năzui
5. a alcătui	17. a izgoni	29. a se obișnui
6. a anunța	18. a împrăști	30. a omagia
7. a aproba	19. a înapoia	31. a poseda
8. a contesta	20. a-și închipui	32. a provoca
9. a coopera	21. a înfăptui	33. a remunera
10. a dăru	22. a se mânia	34. a se rătăci
11. a se dezlănțui	23. a merge	35. a sfârși
12. a se discredita	24. a modifica	36. a trimite

a se acomoda, a admite, a alunga, a anula, a apostrofa, a câștiga, a cinsti, a se compromite, a conlucra, a se declanșa, a se deplasa, a deține, a doborî, a epuiza, a expedia, a forma, a-și imagina, a incita, a incrimina, a inventa, a încuviința, a se înfuria, a înștiința, a învinui, a se lămuri, a nega, a oferi, a se pierde, a promite, a repartiza, a restitui, a retribui, a risipi, a schimba, a sufla, a tinde

c) adjective:

1. adecvat	13. confortabil	25. grandios
2. adânc	14. corpolent	26. lizibil
3. agramat	15. cotidian	27. misterios
4. agreabil	16. cunoscut	28. neglijent
5. amănunțit	17. dezorientat	29. neîncrezător
6. ambiguu	18. dubios	30. neobișnuit
7. auster	19. echivoc	31. neștiutor
8. autentic	20. excepțional	32. nevoieș
9. autohton	21. înnăscut	33. orgolios
10. caustic	22. înverșunat	34. principal
11. cenușiu	23. fertil	35. rece
12. confidențial	24. fioros	36. victorios

aprig, atroce, băștinaș, citeț, comod, confuz, deosebit, derutat, detaliat, esențial, glacial, glorios, gri, ignorant, inedit, incult, îngâmfat, masiv, măreț, nativ, neatent, neclar, notoriu, plăcut, potrivit, profund, real, roditor, sarcastic, sărac, secret, sobru, suspect, suspicios, tainic, zilnic

Exercițiul 17. Găsiți cuvântul de bază pentru fiecare dintre seriile de sinonime de mai jos.

... = analiză = cercetare = frământare = deliberare = raționament;
... = apostrofare = reproș;
... = coborâtor = descendent = succesor = continuator = progenitură = vlăstar = odraslă = viță;
... = curățenie = inocență = nevinovăție = puritate;
... = dezordine = debandadă = confuzie = harababură = babilonie;
... = disensiune = ceartă = conflict = dezacord = diferend = discordie = animozitate = dispută;
... = fragment = parte = frântură = porție = crâmpai;
... = ingerință = imixtiune = intervenție;
... = involuție = declin = decădere = descreștere;
... = înclinare = vocație = pasiune = har = talent;
... = înnoire = transformare = schimbare = modificare = evoluție;
... = poveste = născocire = plăsmuire = scorneală = basm;
... = rigoare = asprime = exigență = intransigență = strictețe = duritate = rigiditate;
... = sorginte = origine = sursă = izvor = matcă = început = cauză;
... = tortură = chin = suferință = durere = supliciu;
... = zavistie = gâlceavă = dezbinare = sfadă = altercație = animozitate = discordie = dispută = disensiune = vrajbă = zăzanie = dihonie.

(admonestare, amestec, bucată, candoare, caznă, ceartă, chemare, dezbatere, ficțiune, gâlceavă, haos, obârșie, prefacere, regres, severitate, urmaș)

Exercițiul 18. Organizați cuvintele date în serii sinonimice, ale căror cuvinte de bază sunt: *amuzament, dar, flagel, rapt, repulsie, traseu, vicisitudine*.

agrement, antipatie, aplicație, aptitudine, aversiune, boală, ciumă, delapidare, desfătare, dezgust, dificultate, distracție, drum, epidemie, furt, itinerariu, încercare, însușire, necaz, oroare, parcurs, petrecere, rută, silă, suferință, sustragere, talent, traiectorie, traseu, vocație

Exercițiul 19. Definiți, cu ajutorul dicționarilor, cuvintele din seriile sinonimice de mai jos și comparați definițiile lor. Alcătuiți cu ele grupuri de cuvinte care să illustreze sensurile lor. Observați prin ce se deosebesc ele.

Anturaj = cadru = mediu = ambianță = cerc = sferă = societate;

Candoare = curățenie = inocență = nevinovăție = puritate;

Capacitate = forță = tărie = putere;

Daună = pagubă = prejudiciu = vătămare = pierdere;

Haos = dezordine = debandadă = confuzie = harababură = babilonie;

Prefacere = înnoire = transformare = schimbare = modificare = evoluție;

Slăbiciune = epuizare = sfârșeală = extenuare = vlăguială;

Vrere = intenție = dorință = poftă = voință;

A se afirma = a se impune = a se remarca = a se evidenția.

Exercițiul 20. Din seriile de sinonime indicate în paranteze alegeți cuvântul care se potrivește cel mai bine contextului dat.

(*Fruntașii, liderii*) și (*părtașii, adepții, partizanii, susținătorii*) la (*mișcarea, acțiunea*) din 1848 fură (*canoniți, căzniți, chinuiți, pedepsiți*) cu (*exilarea, exilul, pribegia, surghiunul*). Fiindcă se (*considerau, socoteau*) ca (*supuși, cetățeni*) ai Porții, guvernul otoman le oferă să-i interneze pe toți într-un oraș și să-i (*țină, întrețină, susțină*) pe socoteala lui. Unii (*acceptară, primiră*) și se duseră la Brusa în Asia Mică. Alții (*refuzară, respinseră*) și (*porniră, merseră, plecară*) pe unde putură. Ion Heliade (*trecu, merse, se duse*) în Transilvania, unde stătu două luni. De aici, după (*un drum, o călătorie*) de 50 de zile (*ajunge, sosește*) la Paris. În Paris (*se întâlnește, se vede*) cu alți români emigrați și începe (*a lucra, a munci, a acționa*) pentru a face cunoscut guvernelor străine (*plângerile, jalbele, reclamațiile*) românilor. (*Călătorește, peregrinează, umblă*) cu acest (*obiectiv, scop, țel*) și la Londra. Dar aceste (*împrejurări, circumstanțe*) aduc și oarecare (*neînțelegeri, divergențe, disensiuni*) între (*emigrați, emigranți*) și ajung, din

discuție în discuție, la (*acuzatii, acuzaři, învinuiri, învinovățiri*) grave și la o (*adevărată, autentică, reală*) (*luptă, încăierare, bătaie, bătălie*) între ei. Cine citește (*colecția, culegerea*) de scrisori a lui Heliade și colecția publicată de Ion Ghica va putea (*percepe, înțelege, pricepe, sesiza*) cât de (*adânci, intense, profunde, violente*) erau (*dezbinările, învrăjbirile, neînțelegerile, discordiile, conflictele*) între emigrați. Din Paris se duce în insula Chios, unde-i era familia, și stă acolo până la (*finele, finalul, încheierea, capătul, sfârșitul*) anului 1853. În (*intervalul, cursul, răstimpul, timpul*) anului 1854 a stat câteva luni la Șumla, pe lângă (*armata, oștirea, oastea, armia*) lui Omer Pașa, de unde a venit pentru (*câtva, ceva, nițel, oarecare, puțin*) timp la București.

E de (*notat, semnalat, subliniat, reținut*) că e, (*poate, posibil, probabil, pesemne*), emigrantul care a intrat mai târziu în (*țară, patrie, stat*), căci de abia în 1859 îl (*vedem, observăm, zărim, întâlnim, revedem*) (*amplasat, stabilit, statornicit, așezat, oprit*) în București.

Restul vieții sale a fost (*consacrat, dedicat, închinat*) în mare parte literaturii, dar l-a (*preocupat, dominat, absorbit, neliniștit, frământat, îngrijorat*) mult să-și (*apere, ocrotească, protejeze, păzească*) nu atât (*creația, opera*) sa literară, cât, mai ales, opera politică de înainte de a pleca din țară.

Exercițiul 21. Completați spațiile libere indicând seriile sinonimice proprii cuvintelor evidențiate. Spuneți care dintre cuvintele date se potrivesc mai bine contextului dat și de ce.

Îl *aud* (...) în această noapte pe Sisif rostogolindu-și *stânca* (...) spre *vârful* (...) muntelui. Nu mi-l pot *imagina* (...), ca dumneavoastră, *fericit* (...), dar *sînt* (...) că n-are acum mai multe *motive* (...) ca *altădată* (...) să se *plângă* (...). El trebuie să *știe* (...) că acest munte este tot ce are. În afara lui nu *există* (...) nimic. Am mai *gândit* (...) asta despre Sisif și faptul că nu s-a *schimbat* (...) nimic în *felul* (...) cum îl *privesc* (...) înseamnă că unele, cel puțin, dintre *ideile* (...) noastre nu sunt *întâmplătoare* (...) și, *poate* (...), ele *exprimă* (...) chiar mai mult decât vrem. Stânca se va *rostogoli* (...), e *adevărat* (...), dar *important* (...) este ce simte Sisif *câtă vreme* (...) *urcă* (...) muntele. Cât de bogat sau cât de sărac *ajunge* (...) *sus* (...). Deoarece acest munte este chiar *viața* (...) lui. Iar Sisif are de *dovedit* (...) nu faptul că poate *reține* (...) stânca în vârf, ci că o poate *sui* (...). Iată, cred, *înțelepciunea* de

care avem nevoie. Știind că vom muri, să găsim (...) aici un *argument* (...) pentru a *iubi* (...) și mai mult viața. Și astfel fiecare lucru își va *primi* (...) *prețul* (...) său într-o lume unde trebuie să mergem până la *capăt* (...) în orice speranță. (O. Paler)

Exercițiul 22. Organizați cuvintele date în serii de antonime.

a) substantive:

1. admirație	6. egoism	11. prietenie
2. bucurie	7. hărnicie	12. putere
3. bunătate	8. frig	13. succes
4. câștig	9. iubire	14. tinerețe
5. curaj	10. început	15. veselie

(altruism, bătrânețe, cald, dispreț, dușmănie, eșec, lașitate, lene, pierdere, răutate, sfârșit, slăbiciune, tristețe, ură)

b) adjective:

1. absent	7. curat	13. sănătos
2. adevărat	8. des	14. tânăr
3. bun	9. etern	15. umed
4. cald	10. frumos	16. vesel
5. comic	11. înalt	17. vrednic
6. curajos	12. lung	

(bătrân, bolnav, efemer, fals, fricos, leneș, murdar, prezent, rar, rău, rece, scund, scurt, tragic, trist, urât, uscat)

c) verbe:

1. a aduna	6. a curăța	11. a porni
2. a afirma	7. a da	12. a răsări
3. a aprinde	8. a deschide	13. a râde
4. a câștiga	9. a începe	14. a urca
5. a construi	10. a pleca	

(a apune, a coborî, a dărâma, a închide, a lua, a murdări, a nega, a opri, a pierde, a plânge, a risipi, a stinge, a termina, a veni)

d) adverbe:

1. aici	4. da	7. înăuntru
2. azi	5. devreme	8. mult
3. bine	6. dimineața	9. sus

(acolo, afară, jos, mâine, nu, puțin, rău, seara, târziu)

Exercițiul 23. Găsiți antonimele următoarelor cuvinte care să fie formate cu ajutorul prefixelor.

Model: *acceptabil – inacceptabil*

a) **substantive:** acord, amic, avantaj, fericire, interes, noroc, prefață;

b) **adjective:** accentuat, activ, adevărat, agreabil, antebelic, ascultător, bănuț, cert, cinstit, comparabil, corect, disciplinat, drept, echitabil, exact, legal, logic, matur, mobil, moral, normal, obișnuit, par, perceptibil, perfect, pudic, pur, real, sigur, văzut, util;

c) **verbe:** a acorda, a face, a include, a împacheta, a înarma, a se încălța, a închide, a înlănțui, a lega, a monta, a tăinui, a umaniza.

Exercițiul 24. În enunțurile de mai jos identificați antonimele.

1. Și, de azi înainte, eu o să fiu în locul tău nepotul împăratului, despre care mi-ai vorbit, iară tu – sluga mea; și atâta vreme să ai a mă sluji, până când îi muri și iar îi învia. (I. Creangă). 2. Pentru omul vesel nu există nici bucurie, nici tristețe, ci plăcere trecătoare, epuizare în clipă. (E. Ionescu). 3. Vom descoperi aici neliniște și pace, îndoială și adorare, tristețe și bucurie, mânie și împăcare. (D. Bojan). 4. Se repeziseră la ferestre și, tăcuți, își îndopau privirile cu imagini fugare, care se iveau stranii printre zăbrelele de lumină și întuneric. (C. Chiriță). 5. În evul nostru, în această lume ideală este deosebirea între frumos și urât, bun și rău. (M. Eminescu). 6. Apoi mă liniștesc: bun, rău, puțin sau mult credincios, sunt totuși botezat. (N. Steinhardt). 7. Din această dilemă nu scapă nimeni, căci un lucru nu poate fi în aceeași vreme și sub aceleași împrejurări și alb și negru, și bun și rău, ci trebuie să se aleagă sau într-un fel sau într-altul. (M. Eminescu). 8. Lumea s-a împărțit întotdeauna „în două”. S-a împărțit în proști și deștepți, în răi

și buni, în oameni și ne-oameni. (M. Eliade). 9. Acum cred că mă cunoști și de urât și de frumos, și de bătrân și de tânăr, și de slab și de puternic. (I. Creangă). 10. Clipa trăiește, veacurile mor. (T. Arghezi)

Exercițiul 25. Găsiți în proverbele de mai jos antonimele. Aduceți alte exemple de proverbe care să conțină antonime.

1. Lumina mică pe cea mare întuneacă. (Folclor). 2. Peștele mare îl înghite pe cel mic. (Folclor). 3. Decât slugă mare, mai bine stăpân mic. (Folclor). 4. Să-ți iei nevastă de casă, nici urâtă, nici frumoasă. (Folclor). 4. Cine adună la tinerețe, are la bătrânețe. (Folclor). 5. Mai bine să fii dușman deschis, decât prieten fățarnic. (Folclor). 6. Mai bun este prietenul cel de aproape, decât fratele de departe. (Folclor). 7. Decât bogat și bolnav mai bine sărac și sănătos. (Folclor). 8. Vremea vine, vremea trece, azi e cald și mâine rece. (Folclor). 9. Îi mai cald soarele când răsare, decât când asfințește. (Folclor). 10. Mai bine cu înțeleptul la pagubă, decât cu prostul la câștig. (Folclor). 11. Mulți chemați, puțini aleși. (Folclor). 12. Lucrători sunt mulți, meșteri puțini. (Folclor). 13. Apele mici fac râurile mari. (Folclor). 14. Cu bucățele mici se prind pești mari. (Folclor)

Exercițiul 26. În proverbele de mai jos, puneți în locul punctelor antonimele *bun* și *rău*.

1. Pilda ... strică obiceiurile ... (Folclor). 2. ... de gură, ... de lucru. (Folclor). 3. O calfă ... niciodată nu-și găsește scule ... (Folclor). 4. Calu-i ... și învățat, ... călăreț l-a încălecat. (Folclor). 5. Cuvântul ... unge, și cel ... împunge. (Folclor). 6. Din gura omului ... vorba de ... nu iese niciodată. (Folclor). 7. Paza ... trece primejdia ... (Folclor). 8. Vorba ... / Puțin răsună; / Vorba ... / O duce vestea. (Folclor). 9. ... țară ... tocmeală. (Folclor). 10. Omul se îmbată și de inimă ... și de inimă ... (Folclor). 11. La vreme de lipsă și unealta ... e ... (Folclor). 12. Decât o sută de ani și ..., mai bine zece, da ... (Folclor). 13. Soarele încălzește și pe ... și pe ... (Folclor). 14. Rabdă, sufletele, și la ... și la ... (Folclor). 15. Omul e dator să cerce și ... și ... (Folclor)

Exercițiul 27. În grupurile date, înlocuiți adjectivele indicate prin antonimele lor.

Bun: Om bun. Faptă bună. Scriitor bun. Medic bun. Traducere bună. Marfă bună. Dinți buni. Vestă bună. Ploaie bună. Vreme bună. Vorbă bună. Recoltă bună. Viață bună.

Slab: Carne slabă. Copil slab. Voință slabă. Lucrare slabă. Memorie slabă. Vânt slab. Lumină slabă.

Ușor: Valiză ușoară. Problemă ușoară. Vânt ușor. Construcție ușoară. Pedepsă ușoară.

Vechi: Casă veche. Vin vechi. Oraș vechi. Cuvinte vechi. Pâine veche. Carne veche. Conserve vechi. Alimente vechi. Idee veche. Metode vechi. Lucruri vechi. Haine vechi. Concepție veche.

(*bun* ≠ rău, răutăcios, prost, stricat, slab, neplăcut, urât, greu; *slab* ≠ gras, puternic, robust, tare, vânjos, vânos, viguros, violent, voinic, strâns, vârtos, trainic, viu; *ușor* ≠ greu, dificil, anevoie, anevoios, grav, solid, puternic, aspru; *vechi* ≠ nou, proaspăt, recent, modern)

Exercițiul 28. Dați definițiile omonimelor de mai jos.

Model: *arie*:

*arie*¹ = loc special amenajat unde se treieră cerealele;

*arie*² = măsură a unei suprafețe, zonă de răspândire a unui fenomen;

*arie*³ = cântec, melodie, compoziție vocală dintr-o operă sau operetă.

august, bancă, bor, brichetă, bursă, car, carieră, casă, cer, copcă, coral, coș, cult, cursă, general, liliac, mină, parabolă, păr, rug, somn, stat, temporal, a testa, țelină, tors, trac, trecut, urcior, a vernisa, zar

Exercițiul 29. În exemplele de mai jos, identificați cuvintele care pot avea omonime. Folosindu-vă de dicționare, identificați sensul lor.

a administra, a afecta, a amenda, a amortiza, ban, bandă, capital, corn, a crede, a degaja, a domina, exemplar, factură, inel, mare, nouă, pur, rachetă, a radia, răs, tură, țelină

Exercițiul 30. Găsiți omonimele din propozițiile de mai jos. Explicați sensurile perechilor de omonime.

1. Aproape se trezește; prin pleoapa închisă încă parcă zărește un foc grozav, a cărui flacără încinge tot cuprinsul zării. (Em. Gârleanu). 2. Am un brâu roșu, care îmi încinge mijlocul și-mi vădește o talie, de-și sucesc fetele ochii ca să mă vadă. (M. Eliade). 3. Trei tufe de liliac pornesc spre casa bunicilor, revărsându-se în toate odăile. (I. Teodoreanu). 4. Un liliac orbit de lună, / În zbor, de streșini se lovește. (Al. Vlahuță). 5. Nu cerșesc la nimeni milă! (V. Eftimiu). 6. Dormeam mult și greu, mai ales când am lucrat acele trei săptămâni la patruzeci de mile nord de Sadyia. (M. Eliade). 7. O șuviță de păr negru îi sporea albeața, cum un crai-nou mărește negrul nopții. (I. Teodoreanu). 8. În loc de apă din fântână, luase arginți, în loc de pere din păr, luase galbeni. (B. Șt. Delavrancea). 9. Apoi au adus o pompă și au scos toată apa din pivniță, dar tot zadarnic. (M. Eliade). 10. Ceremonia se făcu apoi cu deosebită pompă. (L. Rebreanu). 11. Aceasta m-ar recrea îndeajuns, după munca mea de la birou, și am putea sta de vorbă mai mult. (M. Eliade). 12. Cred că ne este absolut cu neputință să recreăm viața. (E. Ionescu). 13. Alt val a izbit barca din nou. (O. Paler). 14. Un val de pământ, așternut de-a curmezișul înaintea noastră, ascunde vederea Galaților. (Al. Vlahuță). 15. În fiecare zi spărgeau câte un blid, ceașcă sau vază de flori. (R. Ojog-Brașoveanu). 16. Sunt eu un om de vază? (M. Sorescu)

Exercițiul 31. Precizați, folosind dicționarele, sensul paronimelor date și completați spațiile libere alegând cuvântul potrivit pentru fiecare context.

Anual – anuar: 1. În această calitate, făcu un regulament privitor la administrarea Universității, condusă până atunci patriarhal, și publică cel dintâi ... al Universității. (E. Lovinescu); 2. Ceea ce ne lipsește, spuneau, nu sunt profesorii europeni care se stabilesc în Statele Unite și care revin o dată la cinci-șase ani, ca să-și revadă țara, ci intelectualii care acceptă să facă ... naveta între cele două continente. (M. Eliade)

Atlas – atlas: 1. Din părul ei negru, câteva șuvițe albe șerpuiesc lipsite de orice disciplină, ca și râurile dintr-un ... geografic. (I. Minulescu); 2. Perdele de ... roș înșirate pe-un fir de ață și singurul spectator, luna, privea când într-o casă, când într-alta, în toate deodată și pe rând. (M. Eminescu)

Compania – campania: 1. ... a pierdut mai mult de jumătate din efectiv. (Camil Petrescu); 2. Englezii profită de poziția geografică a Portugaliei, ca s-

o transforme în cap de pod pentru ... lor împotriva lui Napoleon. (M. Eliade); 3. Mda... mă bucur că ați avut o ... agreabilă. (R. Ojog-Brașoveanu)

A emigra – a imigra: 1. În Cleveland (de care am auzit înainte de a auzi de București) au ..., înainte de primul război mondial, numeroși țărani din satele fâgărășene. (O. Paler); 2. A ... în Franța în 1947, cerând azil politic. (R. Ojog-Brașoveanu)

Eminent – iminent: 1. Și iarăși nu afirm că pericolul e ... (L. Rebreanu); 2. Am un prieten al cărui nepot, un băiat ..., pe ultimul an la Istorie, și-a permis să-i pună unui profesor o întrebare. (M. Preda)

Eroare – oroare: 1. Nădăjduiesc că este o persoană bine crescută, căci am ... de neînțelegeri. (R. Ojog-Brașoveanu); 2. Oamenii aceștia nu au discernământ, adică darul esențial al deosebirii adevărului de ... (N. Steinhardt)

A evalua – a evolua: 1. Cum ar fi ... Europa și, îndeosebi, Europa de Est dacă turcii n-ar fi cucerit acest oraș? (O. Paler); 2. Boala a ... vertiginos pe parcurs. (R. Ojog-Brașoveanu); 3. Dan ... scurt situația și ridică din umeri a neputință. (R. Ojog-Brașoveanu)

A insera – a însera: 1. Aici cel puțin avea gazete și putea să citească până se va mai ... și se va mai potoli zăpușeala. (L. Rebreanu); 2. Autorul a ... un alineat întreg în textul său.

A investi – a învesti: 1. Dar, foarte curând, Confucius a fost ... cu virtuți și atribute specifice eroilor civilizatori. (M. Eliade); 2. El a fost ... în funcția de director. 3. Firma va ... o parte din venitul său în modernizarea întreprinderii.

A irupe – a erupe: 1. Pe când traversam strada spre stația de autobuz, dintr-un taxi a ... în fața spitalului o namilă de om. (P. Popescu). 2. În aceeași clipă, ... în frizerie Cătălin, nepotul profesorului Munteanu. (R. Ojog-Brașoveanu); 3. Vulcanii sunt liniștiți pentru că au ... din când în când. (O. Paler)

A emite – a omite: 1. Vinovat fiind, aș fi ... orice amănunt de natură să mă dezavantajeze. (R. Ojog-Brașoveanu); 2. Primii filozofi greci mai cunoscuți au ... teorii oarecum simple. (Camil Petrescu); 3. Dacă nu mă înșel, ai ... aceeași ipoteză. (R. Ojog-Brașoveanu)

A preveni – a proveni: 1. M-am gândit de asemeni că drama mea ... din aspirația de a trăi ca toată lumea și din incapacitatea, mai curând din imposibilitatea mea de a izbuti. (Em. Cioran). 2. Orice eroare ... dintr-o

excludere, ne-a avertizat Pascal. (O. Paler); 3. O voce necunoscută m-a ... că „ar fi bine dacă n-aș dormi acasă în noaptea aceea“. (M. Eliade)

A repara – a repera: 1. S-a ascuns probabil ca să nu fie ... și eu am putut fugi. (R. Ojog-Brașoveanu); 2. Nu mi-am corectat niciun defect, nu mi-am ... nicio greșală. (O. Paler); 3. Din banii care ni i-ai trimis luna trecută, mi-am ... surtucul. (M. Eliade)

Solidar – solitar: 1. Și mă simțeam ... cu toți cei ce nu pot dormi, cu toți acești frați necunoscuți. (Em. Cioran); 2. Universul e ... cu omul. (M. Eliade); 3. Știți ce este un ... diletant? Unul care trăiește în singurătate trăgând cu coada ochiului la lume. (O. Paler)

Temporar – temporal: 1. Ei trăiesc într-un continuu paradox ... (M. Eliade); 2. Proprietarul vrea să intre în posesia imobilului cedat ... lui Ioanide. (G. Călinescu)

Exercițiul 32. Folosind dicționarele explicative, precizați care este sensul paronimelor de mai jos. Alcătuiți cu fiecare dintre ele grupuri de cuvinte.

alineat – aliniat, cauzal – cazual, a compara – a compărea, deferență – diferență, dependență – dependință, destins – distins, glacial – glaciuar, a inerva – a enerva, jantă – geantă, literal – literar, numeral – numerar, oral – orar, original – originar, a prescrie – a proscrie; a releva – a revela, scală – esală, a stimula – a stipula, text – test

Exercițiul 33. Spuneți ce tip de relație stă la baza constituirii seriilor de cuvinte de mai jos.

A stinge – a aprinde, a întreba – a răspunde, a afirma – a nega, a aduna – a risipi, a cumpăra – a vinde, a da – a lua;

Auditoriu, public, prezență, asistență, participanți;

Anual – anuar, a apropia – a apropiia, a însera – a insera, lagună – lacună, numerar – numeral, solitar – solidar;

Delicatețe, noblețe, finețe, gingășie, suavitate, frăgezime, grație;

Caritate – calitate, dependență – dependență, a imigra – a emigra, a evolua – a evalua, emis – omis, pronume – prenume;

Gâlceavă, disensiune, ceartă, conflict, dezacord, diferend, discordie, animozitate, dispută;

Adevăr – minciună, zi – noapte, putere – slăbiciune, început – sfârșit, admirație – dispreț, adevăr – eroare, fericire – nefericire, prieten – dușman, pace – război, lumină – întuneric, iarnă – vară;

Fidelitate, credință, devotament, constanță, atașament, statornicie;

Vrednic – leneș, etern – efemer, curat – murdar, comic – tragic, absent – prezent, par – impar, corect – incorect, ascultător – neascultător, zgârcit – risipitor, drept – stâng;

Repede – încet, pro – contra, aproape – departe;

Libertate, neatârnavă, independență, autonomie, volnicie.

§ 34. Structura morfologică a cuvântului

Analiza structurii morfologice a cuvântului

Analiza structurii morfologice a cuvintelor este o operație care prevede cercetarea cuvântului în vederea stabilirii structurii lui. Ea presupune descompunerea cuvântului în elementele componente.

Acest tip de analiză implică următoarea ordine a etapelor:

- a) stabilirea părții de vorbire de care ține cuvântul analizat;
- b) identificarea desinenței cuvântului și stabilirea valorilor exprimate de această desinență (numai în cazul cuvintelor flexibile);
- c) stabilirea temei cuvântului prin înlăturarea desinenței;
- d) determinarea rădăcina cuvântului prin comparație cu celelalte cuvinte din cadrul familiei lexicale;
- e) identificarea sufixului și a prefixului din structura cuvântului analizat.

Model de analiză a structurii morfologice a cuvântului

Analiza structurii morfologice a cuvântului *școlăriță* implică următoarele operații:

a) se stabilește ce parte de vorbire este cuvântul analizat (substantiv);

b) se identifică desinența cuvântului, pornindu-se de la analiza tuturor formelor gramaticale ale acestui cuvânt (*școlăriț-ă, școlăriț-a, școlăriț-e-i, școlăriț-e-le, școlăriț-e-lor*), desinența este *-ă* și apare ca marcă a următoarelor categorii gramaticale: feminin, singular, nominativ;

c) se stabilește tema cuvântului prin înlăturarea desinenței (-ă): *școlăriț-*;

d) se determină rădăcina cuvântului prin comparație cu celelalte cuvinte din cadrul familiei lexicale (*școală-ă, școl-ar, școl-ăr-iță, școl-ăr-esc*); rădăcina este *școl-*;

e) se delimitează sufixul și prefixul din structura cuvântului analizat; sufixul: *-iț-* (*școlar* + suf. *-iț-ă*).

Exercițiul 34. Analizați din punctul de vedere al structurii lor cuvintele date.

acoperiș, alunecuș, arcuș, albuș, bucurie, bunătate, claritate, copleșitor, degetar, făgăduință, ferestruică, fermitate, fiertură, foșnet, frumusețe, genunchieră, gingășie, justețe, limpezime, măreție, mărinimie, momeală, păienjeniș, plăpumar, plămădeală, plăcintărie, plumburiu, plutaș, pocnet, prietenos, puritate, răcnet, răutate, rigiditate, sănătate, semănătoare, seriozitate, simplitate, sinceritate, splendoare, strâmbătate, tineresc, timiditate, timonier, tomnatic, țesătură, vameș

Exercițiul 35. Dați exemple de cuvinte care să conțină în structura lor următoarele prefixe și sufixe:

a) *-ar, -ist, -tor, -re, -ătate, -ețe, -ie, -ime, -esc, -os, -ește*;

b) *con-, des-, dez-, în-, în-, răș-, răz-, re-*

Exercițiul 36. Analizați substantivele compuse de mai jos și spuneți care este structura lor.

argint-viu, botgros, bună-credință, bună-cuviință, bun-rămas, bună-știință, bunăvoie, bunăvoință, calcă-n-străchini, Calea-Laptelui, Calea-Robilor, calul-popii, Câmpulung, ciuboțica-cucului, coate-goale, demâncare, fărădelege, Făt-Frumos, fluieră-vânt, gură-cască, încurcă-lume, limbă-dulce, linge-blide, mătasea-broaștei, mână-spartă, meșter-strică, Muma-Pădurii, ochiul-boului, pierde-vară, prim-solist, rea-credință, rea-voință, ridiche-de-lună, Sfarmă-Piatră, subsol, șapte-degete, șarpe-cu-clopoței, traista-ciobanului, triplusalt, untdelemn, urda-vacii, Valea-Seacă, vierme-de-mătase, viță-de-vie, vorbă-lungă, zgârie-nori

§ 35. Îmbogățirea vocabularului

Exercițiul 37. Formați substantive noi care să denumească agentul sau autorul unei acțiuni, folosind sufixele: *-ar, -aș, -eș, -eț, -easă, -agiu, -ier, -ist, -tor, -toare*.

a apăra, arc, blană, bucată, camion, căruță, a cerceta, chirie, chitară, cimpoi, cizmă, clopot, cojoc, complot, corabie, a croi, doagă, a domni, drum, faptă, farmacie, fântână, fier, fotbal, a fugi, a fuma, graniță, grădină, a înota, a învăța, a juca, lapte, lăută, lemn, lingură, a lucra, a lupta, macara, meserie, meșteșug, moară, a munci, nuntă, oaste, oțel, pădure, piatră, plug, plută, poartă, pod, prisacă, pungă, pușcă, roată, scandal, a scrie, scut, sobă, strajă, strungă, sulită, șah, școală, tun, trâmbiță, a trece, țambal, țință, vamă, vâslă, a vinde, a vrăji, a zidi

Exercițiul 38. Formați substantive noi care să denumească persoana după apartenența ei locală, folosind sufixele: *-an, -ean, -ian, -ez*.

America, Ardeal, Bălți, Belgia, Caucaz, China, Cuba, Olanda, Orhei, munte, oraș, sat

Exercițiul 39. Formați substantive noi care să denumească ansambluri, mulțimi, grupuri de ființe sau de obiecte, folosind sufixele: *-ime, -et, -ărie, -ăraie, -iș, -iște*.

alun, apă, argint, ban, băiat, bătrân, boier, brad, bolovan, cânepă, colb, frasin, frunză, fum, funcționar, in, învățător, june, lăstar, motan, muncitor, negustor, ostaș, papură, pasăre, porumb, praf, rufă, sărac, sticlă, stejar, student, stof, turc, școlar, tătar, țăran, țânțar, țiigan, voinic

Exercițiul 40. Formați substantive cu sens abstract (nume de acțiuni, fenomene) cu ajutorul sufixelor: *-are, -ere, -ire, -îre, -eală, -ială, -ătură, -itură, -etură, -ință, -anță*.

a acoperi, a alerga, a amăgi, a amorti, a aștepta, a se bălăci, a birui, a bubui, a caracteriza, a cădea, a se căpătui, a cere, a chibzui, a cicăli, a coase, a coborî, a crede, a cuceri, a cugeta, a cuteza, a dădăci, a dori, a făgădui, a ierta, a împunge, a înainta, a îndrăzni, a îngădui, a înghiți, a învăța, a fierbe, a jecmăni, a lovi, a mângăli, a momi, a năzui, a obosi, a păcăli, a plămădi, a pregăti, a putea, a răci, a rupe, a săpa, a săpuni, a sări, a sclipi, a spera, a speria, a suferi, a trăncăni, a urmări, a viziona, a vâjâi, a voi

Exercițiul 41. Formați substantive cu sens abstract (nume de însușiri), folosind sufixele: *-ătate, -itate, -eală, -ețe, -anță, -ență, -ință, -ie, -enie, -erie, -ime, -ătură, -itură, -ism.*

acru, adânc, ager, albastru, amar, banal, bărbat, blând, bun, carieră, ciudat, crud, curat, darnic, dârz, des, duios, exact, ferm, fertil, fierbinte, frumos, gingaș, greu, gros, harnic, inventiv, iscusit, larg, limpede, lung, mare, mândru, mut, negru, nesăbuit, om, palid, patriot, proaspăt, profund, rece, sărac, sigur, simplu, sincer, singur, strâmb, strict, trainic, trist, ușor, vechi, vecin, veșnic, viclean, viteaz, zgârcit

Exercițiul 42. Formați diminutive cu ajutorul sufixelor: *-aș, -el, -ic, -ică, -ice, -icică, -ulică, -ior, -ioară, -ișor, -ișoară, -ușor, -iță, -uț, -uță, -uș, -ușă, -ușor, -uc, -uie, -uleț, -uliță.*

an, aripă, articol, ban, băiat, brad, buchet, butoi, cal, cană, cap, carte, casă, căldare, cărare, cățel, cetate, cioban, ciocan, cheie, clopot, cojoc, copil, copilă, creangă, cuib, cutie, deal, deget, dulap, fată, față, fecior, fir, floare, fluier, fluture, foaie, franzelă, frunză, frate, găină, ied, inel, inimă, izvor, lingură, lumină, luntre, masă, mătură, motan, moș, mustață, nas, noapte, nor, ochi, om, opincă, pahar, pantof, pasăre, pat, pădure, păhar, păpușă, pâine, pârâu, picior, pisică, ploaie, plug, poartă, poiană, potecă, puf, pungă, rac, scaun, sfoară, soră, stejar, strugure, șoarece, tată, țară, ureche, ușă, vargă, volum, vorbă, zi

Exercițiul 43. Formați derivate augmentative cu ajutorul sufixelor *-oi, -oaie, -an, -andru.*

ac, băiat, bărbat, bogat, bubă, buză, cană, carte, casă, ceapă, cuțit, flăcău, ladă, lung, mătură, movilă, palmă, piatră, puști, strachină, țăran

Exercițiul 44. De la substantivele de mai jos, formați adjective noi cu ajutorul sufixelor: *-os, -esc, -icesc, -nic, -iu, -uriu, -al, -ar, -aș, -at, -atic, -eț, -ean, -ian*.

actor, an, apă, apus, aramă, argint, aur, ban, bărbat, boier, brumă, bucluc, câine, cer, curie, buget, buză, castană, catastrofă, cărămidă, câmp, cenușă, coadă, codru, deal, dor, dungă, durere, epocă, fală, familie, femeie, frate, frică, frunte, fum, furie, ger, guler, gust, inel, inginer, inimă, jale, latură, lemn, lene, liliac, lume, margine, mătase, meșteșug, minte, mlaștină, munte, nărav, nebun, nevoie, om, oraș, orizont, pădure, pământ, păr, păstor, pistru, ploaie, plumb, putere, răcoare, rege, sat, săptămână, scriitor, spate, strămoș, tâlhar, tânăr, timp, trandafiri, turc, țăran, unghi, ungun, valută, vamă, vargă, vânător, vișină, voinic

Exercițiul 45. De la verbele date formați adjective noi cu ajutorul sufixelor: *-esc, -os, -eț, -ăreț, -eș, -bil, -tor*.

a arăta, a arde, a asculta, a ataca, a atrage, a bănu, a chinui, a controla, a demasca, a dori, a ferma, a fugi, a gândi, a hotărî, a începe, a îndrăzni, a înțelege, a lăuda, a locui, a luneca, a merita, a se mlađia, a orbi, a se plimba, prieten, a se strădui, a se supăra, a tremura, a triumfa, a ului, a vindeca, a zămbi

Exercițiul 46. De la cuvintele date formați verbe noi cu ajutorul sufixelor: *-a, -i, -ui, -ifica, -iza*.

bici, brazdă, doină, domestic, dur, mușama, orășean, potcoavă, preț, purice, rece, rigid, roman, sare, șarpe, școlar, victimă

Exercițiul 47. Formați verbe noi cu ajutorul prefixelor *în- / îm-, des- / de-* și a sufixelor *-i, -a*.

acru, aripă, aspru, blând, bun, cald, cărun, cerc, clei, cheie, colac, cremene, creț, duos, dulce, fierbinte, flacăra, floare, ființă, fricos, frunză,

galben, genunchi, gheață, lanț, lemn, loc, marmură, mâna, negru, noapte, pachet, pânză, pereche, piatră, pleată, povară, proaspăt, puțin, rău, rob, roșu, spic, străin, suflet, știință, tare, tânăr, temniță, venin, vinovat, vrajă, zăpadă

Exercițiul 48. Formați adverbe noi cu ajutorul sufixelor *-ește*, *-iș*.

ardelean, bărbat, cioban, copil, cruce, englez, francez, frate, grec, iepure, împărat, înger, hoț, lume, militar, nebun, om, ostaș, piept, prieten, rege, român, ștrengar, țăran, viteaz, voinic

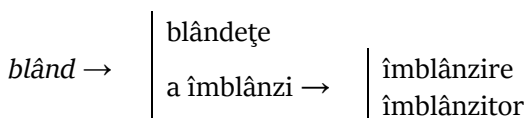
Exercițiul 49. Identificați familia lexicală a următoarelor cuvinte.

bătrân, a citi, floare, iarnă, a lucra, a lega, a munci, oraș, a povesti, putere, tânăr, a trăi, a trece, a vedea

Exercițiul 50. Stabiliți procedeul de formare a cuvintelor date, precizând elementul care a servit în calitate de cuvânt de bază. Reprezentați cu ajutorul unui tabel relațiile derivative existente între cuvintele din următoarele familii lexice.

Model:

Familia lexicală a cuvântului *blând*:

În cadrul acestei familii de cuvinte, substantivul derivat *blândețe* și verbul derivat *a îmblânzi* au în calitate de cuvânt de bază adjectivul *blând*. Primul dintre ele este format prin adăugarea la cuvântul de bază a sufixului *-ețe*. Cel de al doilea este format cu ajutorul prefixului *în-* și al sufixului *-i*.

Pentru cuvintele derivate *îmblânzire* și *îmblânzitor* drept cuvânt de bază apare verbul *a îmblânzi*. Ambele cuvinte derivate sunt formate prin sufixare: cel dintâi cu ajutorul sufixului *-ire*, iar celălalt cu ajutorul sufixului *-tor*.

bărbat – bărbăţel, bărbăţie, bărbătesc, bărbăteşte, bărbătos, bărbătuş, a îmbărbăta, îmbărbătare

bogat – bogătaş, bogătan, bogăţie, a îmbogăţi, îmbogăţire

bun – bunicel, bunişor, bunătate, a îmbuna, îmbunare, a îmbunătăţi, îmbunătăţire, nebun, nebunatic, nebuneală, nebunesc, nebuneşte, nebulie, a înnebuni, înnebunire, înnebunitor

car – căruţ, căroi, căruţă, cărucior, căruţaş, a căra, cărătură, cărauş, a cărauşi, cărauşie

a cânta – cântare, cântat, cântăreţ, cântăreaţă, cânt, cântător, a încânta, încântare, încântător

curaj – a încuraja, încurajare, încurajator, a descuraja, descurajare, descurajator, descurajant

fărâma – a fărâma, fărâmare, fărâmat, fărâmător, fărâmatură, fărâmiţă, a fărâmiţa, fărâmiţare, fărâmiţat, fărâmicios

frate – frăţior, frăţică, frăţie, frăţietate, frăţeşte, a se înfrăţi, înfrăţire, înfrăţitor

ger – geros, a gerui, geruire, geruială, geruire, geruleţ, a degera, degerare, degerătură

gras – îngrăşa, îngrăşare, îngrăşat, îngrăşământ, îngrăşător, îngrăşătorie

împărat – împărăteasă, a împărăţi, împărătesc, împărăteşte, împărăţie

a învăţa – învăţare, învăţat, învăţăcel, învăţător, învăţătoare, învăţătorime, învăţământ, învăţătură, a dezvăţa, dezvăţare

munte – munişor, munticel, muntean, munteancă, muntenism, a se munteniza, muntenizare, muntenesc, munteneasca (dans), muntos, munteneste

a scrie – scriere, scriitor, scriitoare, scriitoraş, scriitorime, scriitoricesc, scriitură, a rescrie, rescriere, a descrie, descriere, a înscrie, înscriere, a prescrie, prescriere, a subscrie, subscriere

a simţi – simţ, simţire, simţitor, nesimţire, nesimţit, nesimţitor, a presimţi, presimţire, a resimţi

ţară – ţărişoară, ţaran, ţarancă, ţărăncuţă, ţărănoi, ţărănie, ţărănime, ţărănism, ţărănist, ţărănesc, ţărăneasca (dans), ţărănos, ţărăneşte, ţărănă, ţărănos

vechi – străvechi, vechime, vechitură, a se învechi, învechire

§ 36. Analiza lexicală a cuvintelor

Cuvântul ca unitate lexicală se definește printr-o multitudine de trăsături și, prin urmare, analiza lui trebuie să cuprindă mai multe aspecte. Dintre acestea cele mai importante sunt:

- 1) aspectele care vizează cuvântul ca entitate de sine stătătoare; în acest caz, analiza cuvântului are în vedere atât forma lui, cât și conținutul;
- 2) aspectele care relevă relațiile cuvântului dat cu alte cuvinte din limbă sau cu alte cuvinte din cadrul unui text.

În general, cuvântul poate fi examinat din următoarele patru aspecte:

- a) din punctul de vedere al sensului său;
- b) din punctul de vedere al formei sale;
- c) din punctul de vedere al relațiilor lui cu alte cuvinte din limbă;
- d) din punctul de vedere al capacității cuvântului de a se combina cu alte cuvinte.

Prin urmare, analiza lexicală a unui cuvânt trebuie să includă următoarele operații:

- 1) examinarea sensului sau a sensurilor sale:
 - se identifică sensul sau sensurile cuvântului;
 - se stabilește dacă acesta este folosit cu sens propriu sau cu sens figurat;
- 2) analiza formei cuvântului:
 - se stabilește structura morfologică a cuvântului;
 - se identifică procedeul de formare a cuvântului;
- 3) stabilirea cuvintelor cu care cuvântul analizat are trăsături asemănătoare atât sub aspectul sensului, cât și sub aspectul formei:
 - se identifică cuvintele cu care se asociază prin relații semantice sau formale (relațiile de sinonimie, antonimie, omonimie, paronimie);
 - se precizează unitățile lexice care constituie familia lexicală a cuvântului dat;
- 4) determinarea cuvintelor cu care cuvântul analizat se poate combina.

Într-o formă schematică, analiza lexicală a cuvântului ar putea fi prezentată cu ajutorul următorului tabel.

I. Cuvântul ca entitate de sine stătătoare	1) Sensul cuvântului	2) Forma cuvântului
	a) Sensul sau sensurile pe care le are (sensurile recomandate de norma limbii literare / sensurile atribuite greșit de unii vorbitori); b) sensul propriu / sensul figurat (cu care este folosit cuvântul în contextul dat)	a) Structura morfologică a cuvântului; b) Procedul de formare
II. Cuvântul în relație cu alte cuvinte	3) Relațiile cuvântului dat cu alte cuvinte din limbă	4) Relațiile cuvântului dat cu alte cuvinte în cadrul textului
	a) Cuvintele cu care se asociază prin relații semantice sau formale: – sinonimele – antonimele – omonimele – paronimele b) Familia lexicală din care face parte cuvântul analizat	Cuvintele cu care se combină cuvântul dat Construcțiile în care se utilizează cuvântul analizat

Prezentăm mai jos un model de analiză lexicală a unui cuvânt.

Știință:

Știința însă nu poate fi decât un element al culturii. (M. Eliade)

I. Cuvântul ca entitate de sine stătătoare:

1) Sensul cuvântului

a) Sensul sau sensurile pe care le are (sensurile recomandate de

1. pregătire intelectuală, învățătură, instrucție;

norma limbii literare / sensurile atribuite greșit de unii vorbitori):	2. ansamblu sistematic de cunoștințe despre natură, societate și gândire; (prin restr.) ansamblu de cunoștințe dintr-un anumit domeniu; 3. faptul de a avea cunoștință, de a fi informat (despre ceva); 4. (înv.) veste, știre.
b) sensul propriu / sensul figurat:	În enunțul dat cuvântul <i>știință</i> este folosit cu sens direct (sensul 2)

2) Forma cuvântului

a) Structura morfologică a cuvântului:	Rădăcina: <i>ști-</i> ; sufixul: <i>-ință</i>
b) Procedeul de formare:	Cuvânt format prin derivare de la verbul (a) <i>ști</i> (cuvânt de bază) la care se adaugă sufixul <i>-ință</i>

II. Cuvântul în relație cu alte cuvinte:

3) Relațiile cuvântului dat cu alte cuvinte din limbă

a) Cuvintele cu care se asociază prin relații semantice sau formale: – sinonimele: – antonimele: – omonimele: – paronimele:	<i>învățătură, cunoaștere, cunoștință, gândire, pregătire, conștiință, erudiție, disciplină, informație, știre, veste</i> <i>neștiință</i> – –
b) Familia lexicală din care face parte cuvântul analizat:	<i>a ști, știre, știință, știutor, științific, științificește, neștire, neștiință, neștiutor</i>

4) Relațiile cuvântului dat cu alte cuvinte din cadrul unui text

Cuvintele cu care se combină cuvântul dat (construcțiile în care se utilizează):	1. Știință de carte. A avea știință de carte. Are o știință vastă. Om fără știință. 2. Descoperirile științei. Om de știință. Științele naturii. Științele sociale. Științele exacte. Științe umaniste. Științe economice. A promova știința. A se consacra științei. A-și dedica viața științei. A sluji știința. A activa pe tărâmul științei. Cibernetica este o știință recentă. 3. A avea / a nu avea știință despre ceva. După știința mea. Cu știința cuiva. Fără știința cuiva. Aceasta s-a întâmplat fără știința mea. Cu bună știință. A face ceva cu bună știință. 4. A da cuiva știință de ceva.
--	--

Exercițiul 51. Faceți analiza lexicală a cuvintelor evidențiate.

1. Înserarea asta, după o zi ploioasă, apoi senină, de toamnă, era mereu mohorâtă și apăsătoare ca o înmormântare... Pădurea de stejar și tufele mici începuseră să se topească în întuneric. (Camil Petrescu). 2. Și, închipuiți-vă, acest *ambuscat*, parcă și-l văd, brun, gras și *inexpresiv* ca o tobă mare, m-a *trântit*, vorba aceea, de mi-au mers fulgii, încât, la sesiunea următoare, m-am simțit nevoit să-i *parcurg* cursul *anost* nu mai puțin de șapte ori. (Gib Mihăescu). 3. Dar călugării noștri – primii și singurii *cărturari* multă vreme – n-au oferit omenirii niciun Roger Bacon, oricât de *rudimentar*, cu atât mai puțin un Kepler ori un Mendel. (C. Noica). 4. În *domeniul* operelor de artă și al *anticariatului*, Sultana arată tot atâta *competență*. (G. Călinescu). 5. Există puțini scriitori care să *presimtă* marile *seisme* imediate care îi așteaptă pe oameni. (M. Preda). 6. Cei doi *drumeți* suiră treptele terasei, trecură prin săli *minunate*, printre curteni în *veșminte* strălucitoare de pietre *scumpe* și ajunseră în fața tronului. (L. Rebreanu). 7. Dar se cuvine să se *înfățișeze*, să deie samă unei femei sărmene, care umblă

prin lume ca o văduvă, să-i arate cum au cumpărat oile, să-i *dovedească* ce parale au dat, să-i spuie pe ce drum și înspre care parte de *lume* a apucat acel *oier* cu numele Nechifor Lipan. (M. Sadoveanu). 8. Atunci se oprește fără voie ca dominat de un *farmec* necunoscut spre a asculta mai mult *timp* aceste *suspine* ale muntelui. (V. Alecsandri). 9. Pe urmă, voi sunteți chemați să *alinați*, să *vindecați* durerea, nu s-o *exploatați*. (I. Al. Brătescu-Voinești). 10. *Cunoașterea*, stârnindu-ne și ascuțindu-ne pofta de *putere*, ne duce *inexorabil* la *pierzanie*. (E. Cioran)

II. MORFOLOGIA

Morfologia studiază clasificarea cuvintelor în părți de vorbire, categoriile gramaticale caracteristice cuvintelor în calitatea lor de părți de vorbire și flexiunea cuvintelor. Ea cuprinde regulile privitoare la forma cuvintelor și la modificarea acestora.

§ 37. Părțile de vorbire

Cuvintele din limbă se grupează în clase lexico-gramaticale numite părți de vorbire. Acestea sunt niște clase în cadrul cărora cuvintele sunt clasificate după sensul lor lexical general și după caracteristicile lor morfologice și sintactice.

În limba română se delimitează nouă părți de vorbire: substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul, prepoziția, conjuncția și interjecția.

Caracteristica generală a părților de vorbire ar putea fi prezentată cu ajutorul tabelului care urmează.

Partea de vorbire	Definiția; întrebările la care răspunde	Categoriile gramaticale	Funcțiile sintactice îndeplinite
Substantivul:	denumeste obiecte în sens larg; <i>cine?, ce?</i>	își schimbă forma în raport cu numărul, cazul, determinarea	subiect, complement, atribut, nume predicativ
Adjectivul:	denumeste însușiri ale obiectelor; <i>care?, ce fel de?</i>	își schimbă forma în raport cu genul, numărul, cazul	atribut, nume predicativ
Pronumele:	ține locul unui substantiv; <i>cine?, ce?, care?</i>	își schimbă forma în raport cu persoana, genul, numărul, cazul	subiect, complement, atribut, nume predicativ
Numeralul:	exprimă noțiunea de număr definit; <i>câți?, câte?, al câtelea?, a câta?</i>	își schimbă forma în raport cu genul, numărul, cazul	subiect, complement, atribut, nume predicativ

Verbul:	exprimă acțiuni; <i>ce face?</i>	își schimbă forma în raport cu diateza, modul, timpul, persoana, numărul	predicat
Adverbul:	semnifică o caracteristică a unei acțiuni sau o circumstanță; <i>cum?, unde?, când?</i>	se caracterizează prin categoria gramaticală a gradelor de comparație	complement circumstanțial
Prepoziția:	leagă două părți de propoziție	este o parte de vorbire neflexibilă	nu poate avea rolul de parte de propoziție
Conjunția:	leagă două propoziții sau două cuvinte cu același rol sintactic în propoziție	este o parte de vorbire neflexibilă	nu poate avea rolul de parte de propoziție
Interjecția:	exprimă fără să numească sentimente, senzații, acte de voință sau imită sunete și zgomote din natură	este o parte de vorbire neflexibilă	este o parte de vorbire fără funcție sintactică în propoziție

După caracteristicile lor gramaticale, părțile de vorbire sunt de două feluri:

a) părți de vorbire autonome (substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul);

b) părți de vorbire auxiliare (prepoziția și conjunția).

Părțile de vorbire autonome (cu excepția adverbului) sunt flexibile (se declină sau se conjugă) și pot îndeplini funcția de parte de propoziție. Părțile de vorbire auxiliare nu îndeplinesc rolul de parte de propoziție, ele exprimă legătura dintre cuvinte în propoziție sau dintre propozițiile din componența frazei.

§ 38. Categoriile gramaticale

Categoria gramaticală este ansamblul formelor gramaticale ale cuvântului care exprimă anumite sensuri logico-gramaticale. Orice categorie gramaticală este o unitate bilaterală: ea presupune existența anumitor semnificații gramaticale și a mijloacelor gramaticale folosite pentru exprimarea lor.

De exemplu, prin corelarea celor două forme ale substantivului – singularul (desemnează un singur exemplar) și pluralul (desemnează mai multe exemplare ale aceluiași obiect) – se constituie categoria gramaticală a numărului, realizată prin opoziția următoarelor perechi de forme: *munte – munți, casă – case, drum – drumuri*.

Categoriile gramaticale specifice limbii române sunt: genul (la pronume, adjectiv, numeral și verb), numărul (la substantiv, pronume, adjectiv, numeral și verb), cazul (la substantiv, pronume, adjectiv și numeral), determinarea (la substantiv), gradele de comparație (la adjectiv și adverb), persoana (la pronume și verb), diateza, modul, timpul (la verb).

§ 39. Substantivul

1. Substantivul este partea de vorbire flexibilă care denumește obiecte în sens larg: ființe (*copil, vulpe*), lucruri (*casă, carte*), plante (*salcie, vișin*), fenomene ale naturii (*ceață, ploaie, vânt*), acțiuni (*mișcare, scriere*), relații (*posesie, prietenie*), stări (*bucurie, tristețe*), însușiri (*bunătate, frumusețe*) etc.

Substantivul se identifică cu ajutorul întrebărilor: *Cine este acesta / aceasta? Ce este acesta / aceasta?*

2. Substantivele sunt de mai multe tipuri:

a) substantive **comune**, denumesc obiecte făcând parte dintr-o clasă de obiecte de același fel: *om, urs, munte, stejar, casă, punte* etc.;

b) substantive **proprii**, denumesc anumite obiecte spre a le deosebi de altele din aceeași categorie sau de același fel: *Ion, Sadoveanu, Marte, Orhei, Prut* etc.

În cadrul clasei substantivului se mai face distincție între:

a) substantivele **animate**, denumesc oameni, animale, păsări, insecte (*călător, căprioară, vultur, albină*);

b) substantivele **inanimate**, denumesc obiecte inanimate, inclusiv plante (*masă, scaun, vișin*).

3. Genul substantivelor este fix. După caracteristicile de gen, substantivele se împart în trei clase: masculine (*prieten, munte*), feminine (*fată, frunză*) și neutre (*oraș, parc*).

4. Substantivul se declină, schimbându-și forma după număr, caz, determinare. Categoriile gramaticale la substantiv sunt marcate cu ajutorul desinențelor (însoțite uneori de alternanțe fonetice) și al articolului (hotărât, nehotărât, genitival), care este un cuvânt auxiliar.

Sistemul general de forme flexionare ale substantivului poate fi prezentat cu ajutorul următorului tabel.

Determinarea	Numărul	Cazul	Formele flexionare
Forma nearticulată	singular		– <i>băiat</i>
	plural		– <i>băieți</i>
Forma articulată nehotărât	singular	nominativ	– <i>un băiat</i>
		genitiv	– <i>(al) unui băiat</i>
		dativ	– <i>unui băiat</i>
		acuzativ	– <i>(pe) un băiat</i>
	plural	nominativ	– <i>niște băieți</i>
		genitiv	– <i>(al) unor băieți</i>
		dativ	– <i>unor băieți</i>
		acuzativ	– <i>(pe) niște băieți</i>
Forma articulată hotărât	singular	nominativ	– <i>băiatul</i>
		genitiv	– <i>(al) băiatului</i>
		dativ	– <i>băiatului</i>
		acuzativ	– <i>(pe) băiatul</i>
		vocativ	– <i>băiete!, băiatule!</i>
	plural	nominativ	– <i>băieții</i>
		genitiv	– <i>(al) băieților</i>
		dativ	– <i>băieților</i>
		acuzativ	– <i>(pe) băieții</i>
		vocativ	– <i>băieți!, băieților!</i>

5. Din punct de vedere sintactic, substantivul poate fi de cele mai multe ori subiect sau complement (direct ori indirect). El însă poate fi utilizat în

calitate de orice parte de propoziție, atât principală (subiect, nume predicativ), cât și secundară (atribut, complement direct, complement indirect, complement circumstanțial).

În propoziție, substantivul poate fi determinat de un adjectiv (*brad înalt, carte interesantă, creion albastru*) și poate fi înlocuit de un pronume (*elevul – el, eleva – ea*).

§ 40. Adjectivul

1. Adjectivul este partea de vorbire care denumește însușiri ale obiectelor, cum ar fi: dimensiunea (*mare, mic*), forma (*drept, strâmb*), culoarea (*alb, negru*), greutatea (*ușor, greu*), gustul (*acru, dulce*), temperatura (*cald, rece*) etc. Adjectivul însoțește un substantiv având rolul de a caracteriza obiectul desemnat de acesta: *om onest, carte nouă, colaborare economică*.

Din punct de vedere semantic, adjectivele sunt de două tipuri:

a) adjective **calificative** (denumesc însușiri care țin de natura internă a obiectelor, cum ar fi cele referitoare la culoare, dimensiune, formă, temperatură, gust, vârstă, starea fizică, starea emoțională etc.: *galben, verde, scurt, lung, neted, fierbinte, amar, sărat, tânăr, bătrân, vesel, trist* etc.);

b) adjective **relative** (denumesc caracteristici ale obiectelor prin raportare la alte obiecte, acțiuni sau circumstanțe: *copilăresc, bărbătesc, studentesc, omenesc, muntos, oxidabil, plutitor, potabil, visător, zburător, aerian, marin, nocturn, săptămânal, primăvărat* etc.).

2. Din punct de vedere morfologic, adjectivul este o parte de vorbire flexibilă. El are forme gramaticale pentru exprimarea categoriilor de:

Gen:	masculin	–	<i>bun</i>	
	feminin	–	<i>bună</i>	
Număr:	singular	–	<i>bun</i>	
	plural	–	<i>buni</i>	
Caz:	nominativ	–	<i>un băiat bun</i>	<i>niște băieți buni</i>
	genitiv	–	<i>al unui băiat bun</i>	<i>al unor băieți buni</i>
	dativ	–	<i>unui băiat bun</i>	<i>unor băieți buni</i>
	acuzativ	–	<i>pe un băiat bun</i>	<i>pe niște băieți buni</i>

Adjectivul se mai caracterizează și prin categoria gradelor de comparație, care exprimă gradarea calității desemnate de adjectiv și care este marcată cu ajutorul unor cuvinte auxiliare (adverbe, articole):

	a) de superioritate	<i>mai bun</i>
Gradul comparativ		<i>tot așa de bun</i>
	b) de egalitate	<i>tot atât de bun</i>
		<i>la fel de bun</i>
	c) de inferioritate	<i>mai puțin bun</i>
Gradul superlativ relativ	a) de superioritate	<i>cel mai bun</i>
	b) de inferioritate	<i>cel mai puțin bun</i>
Gradul superlativ absolut	a) de superioritate	<i>foarte bun</i>
	b) de inferioritate	<i>foarte puțin bun</i>

3. Din punct de vedere sintactic, adjectivul este subordonat substantivului, fiind legat de acesta direct (*casă nouă*) sau prin intermediul unui verb (*Casa este nouă. Copiii cresc fericiți.*) și funcționând ca atribut (*carte interesantă*), nume predicativ (*Noaptea de iarnă sunt **reci**.*) sau ca element predicativ suplimentar (*Copiii aleargă **voioși**.*).

§ 41. Pronumele

1. Pronumele este partea de vorbire care substituie un substantiv, un adjectiv, un numeral sau chiar un fragment de text: *A venit bunicul. **El** ți-a adus un cadou frumos.* În textul dat pronumele **el** ne ajută să desemnăm aceeași persoană fără ca să repetăm cuvântul *bunicul*.

2. După sens și după anumite trăsături gramaticale, se disting următoarele clase de pronume:

Pronumele	Exemple
1) personale:	persoana I: <i>eu, noi</i> persoana a II-a: <i>tu, voi</i> persoana a III-a: <i>el, ea, ei, ele</i>

2) reflexive:	<i>mie, ție, sie, nouă, vouă, sie (pe) mine, tine, sine, noi, voi, sine</i>
3) de întărire:	<i>însumi, însuți, însuși înșine, înșivă, înșiși</i>
4) posesive:	<i>(al) meu, (al) tău, (al) său (al) nostru, (al) vostru, (al) lor</i>
5) demonstrative:	<i>acesta, aceasta acela, aceea aceiași, aceeași celălalt, cealaltă</i>
6) interogative:	<i>cine, ce, care, cât, al câtealea</i>
7) relative:	<i>care, cine, ce, cât cel ce, ceea ce</i>
8) nehotărâte:	<i>unul, altul, atât, cutare, fiecare, fiecine, fiecă, oricare, oricine, orice, oricât, orișicare, orișicine, orișice, oarecare, careva, cineva, ceva, câtva, vreunul, vreuna, altcineva, altceva</i>
9) negative:	<i>nimeni, nimic niciunul, niciuna</i>

3. Din punct de vedere morfologic, pronumele este o parte de vorbire flexibilă care se declină. Flexiunea pronumelui exprima categoriile de persoană, număr, gen și caz. Trăsătura esențială a flexiunii pronominale este caracterul ei, în mare parte, neregulat.

Pronumele este o clasă gramaticală eterogenă. Alături de pronumele care au o paradigmă morfologică completă, există o serie de pronume invariabile în raport cu genul, numărul sau chiar persoana. În funcție de capacitatea lor de a-și schimba forma în raport cu persoana, pronumele se împart în următoarele două clase:

a) pronume cu flexiune de persoană. Din această categorie fac parte următoarele patru clase de pronume: personale, reflexive, de întărire, posesive;

b) pronume fără flexiune de persoană. Sunt următoarele clase de pronume: demonstrative, interogative, relative, nehotărâte, negative.

4. În ceea ce privește comportamentul lor sintactic, cuvintele din această clasă pot fi:

a) pronume propriu-zise sau pronume cu valoare substantivală (când țin locul unui substantiv). Ele îndeplinesc funcțiile sintactice specifice substantivului: *Fiecare cu norocul lui trăiește*. (Folclor). În această propoziție, pronumele *fiecare* ține locul substantivului *om*.

b) adjective pronominale (când însoțesc și determină un substantiv). Se folosesc în propoziție cu funcția de atribut: *Fiecare om cu norocul lui trăiește*. Aici, pronumele *fiecare* apare ca determinant al substantivului *om*.

§ 42. Numeralul

1. Numeralul este partea de vorbire care exprimă, sub diferite aspecte, noțiunea de număr definit: un număr abstract (**cinci**), caracteristica numerică a obiectelor (**cinci elevi**) sau ordinea numerică a obiectelor (**al cincilea**).

2. După sensul lor general și după structură, numerele se împart în două clase mari:

a) numerele **cardinale** (care exprimă un număr sau simpla determinare numerică a obiectelor; se recunosc cu ajutorul întrebărilor *câți? câte?*);

b) numerele **ordinale** (care arată ordinea numerică a obiectelor; se recunosc cu ajutorul întrebărilor *al câtelea? a câta?*).

În cadrul acestor clase de numeral se disting mai multe subspecii. Există următoarele subspecii de numere cardinale:

Numeralul	Exemplu
a) numeralul cardinal propriu-zis:	<i>unu, doi, trei, patru, cinci</i>
b) numeralul fracționar:	<i>o doime, trei pătrimi</i>
c) numeralul colectiv:	<i>amândoi, tustrei, tusșase</i>
d) numeralul distributiv:	<i>câte doi, câte trei, câte cinci</i>
e) numeralul multiplicativ:	<i>îndoit, întreit, însutit</i>
f) numeralul adverbial:	<i>de două ori, de trei ori, de o sută de ori</i>

Numeralul ordinal cuprinde următoarele subspecii:

Numeralul	Exemplu
a) numeralul ordinal propriu-zis:	<i>primul, al doilea, al zecelea</i>
b) numeralul ordinal adverbial:	<i>a doua oară, a treia oară</i>

3. Din punctul de vedere al flexiunii, numeralul este o parte de vorbire, în general, flexibilă. Categoriile specifice numeralului sunt aceleași ca și la substantiv și adjectiv: genul, numărul și cazul. Dintre părțile de vorbire care se declină, numeralul are însă cea mai redusă flexiune. Numerales care își schimbă forma în raport cu aceste categorii sunt puține.

Astfel, după număr se schimbă doar câteva numere cardinale (*zece / zeci, sută / sute, mie / mii, primul / primii*) și unele numere fracționare (*doime / doimi*); în raport cu genul sunt variabile numerele cardinale propriu-zise corespunzătoare lui 1 și 2 și cele compuse cu aceste numere (*unu / una, doi / două, treizeci și doi / treizeci și două*), inclusiv numerele colective (*amândoi / amândouă, ambii / ambele*) și cele distributive (*câte doi / câte două*), precum și toate numerele ordinale propriu-zise (*al treilea / a treia, al zecelea / a zecea*). Cazul este caracteristic următoarelor specii de numere: a) numerelor care se folosesc cu valoare substantivă (numerele cardinale propriu-zise, fracționare, colective) și b) numerelor cu valoare adjectivă (numerele multiplicative, ordinale propriu-zise).

4. Și din punct de vedere sintactic, numeralul este o clasă eterogenă. În propoziție, un numeral se poate întrebuința cu valoare adjectivă (**zece zile, a treia** casă), cu valoare substantivă (**Doi ori doi fac patru.**) sau cu valoare adverbială (*L-am întâlnit de două ori.*).

§ 43. Verbul

1. Verbul este partea de vorbire care denumește acțiuni (*a merge, a scrie*), stări (*a dormita, a locui*), deveniri (*a se înălbi, a se ruina*) și relații (*a aparține, a depinde*).

2. Verbele pot fi clasificate din mai multe puncte de vedere.

După rolul lor în propoziție verbele se împart în următoarele clase lexico-gramaticale:

A) verbe predicative (au un sens lexical de sine stătător; ele pot constitui singure predicatul unei propoziții: *a desena, a crește*);

B) verbe nepredicative care pot fi de două tipuri: auxiliare (intră în componența formelor verbale compuse: *a fi, a avea, a vrea*) și copulative (leagă numele predicativ de subiect, constituind, împreună cu cel dintâi, un predicat nominal: *a fi*).

După sens și după specificul schemei sintactice în care se utilizează, se disting următoarele clase semantico-sintactice:

– verbe personale (acceptă poziția de subiect care poate fi exprimată printr-un nume: *a lucra*, *a spune*) și verbe impersonale (se caracterizează prin imposibilitatea de a se combina cu un subiect: *plouă*, *tună*, *ninge*);

– Verbe tranzitive (semnifică acțiuni care se răsfrâng asupra unui obiect; în propoziție ele pot primi un complement direct: *a citi*, *a duce*) și verbe intransitive (nu cer un complement direct: *a merge*, *a ajunge*).

După particularitățile de formă pe care le prezintă la conjugare, verbele se împart în următoarele clase gramaticale (conjugări):

Conjugarea	Sufixul de infinitiv	Infinitivul	Sufixul prezentului indicativ	Prezentul indicativ
I	-a	<i>a aștepta</i> <i>a lucra</i>	-ø -ez-, -eaz-	<i>aștept, așteaptă</i> <i>lucr-ez, lucr-ează</i>
II	-ea	<i>a vedea</i>	-ø	<i>văd, vede</i>
III	-e	<i>a merge</i>	-ø	<i>merg, merge</i>
IV	-i	<i>a veni</i> <i>a privi</i>	-ø -esc-, -eșt-	<i>vin, vine</i> <i>priv-esc, priv-ește</i>
	-î	<i>a coborî</i> <i>a hotărî</i>	-ø -ăsc-, -ășt-	<i>cobor, coboară</i> <i>hotâr-ăsc, hotâr-ăște</i>

3. Din punct de vedere morfologic, verbul este o parte de vorbire flexibilă. Sistemul flexionar al verbului cuprinde două serii de forme:

A) forme predicative (modurile personale);

B) forme nepredicative (moduri nepersonale).

Prin opoziția formelor predicative ale verbului se realizează următoarele categorii gramaticale: diateză, mod, timp, persoană, număr și gen. Schimbarea verbului în raport cu aceste categorii gramaticale se numește conjugare. Este clasa de cuvinte cu cea mai complexă flexiune.

Formele nepredicative ale verbului sunt: infinitivul, participiul, gerunziul și supinul.

Sistemul general de forme flexionare ale verbului poate fi prezentat cu ajutorul următorului tabel.

	Diateza	Modul	Timpul	Formele flexionare (pers. 3 sg.: <i>el, ea</i>)
I. Formele predicative	Activă	Indicativ	Prezent	- <i>așteaptă</i>
			Imperfect	- <i>aștepta</i>
			Perfect compus	- <i>a așteptat</i>
			Perfect simplu	- <i>așteptă</i>
			Mai mult ca perfect	- <i>așteptase</i>
			Viitor I	- <i>va aștepta</i>
			Viitor II	- <i>are să aștepte</i>
			Viitor anterior	- <i>va fi așteptat</i>
		Conjunctiv	Prezent	- <i>să aștepte</i>
			Perfect	- <i>să fi așteptat</i>
		Condițional-optativ	Prezent	- <i>ar aștepta</i>
			Perfect	- <i>ar fi așteptat</i>
		Prezumtiv	Prezent	- <i>va fi așteptat</i>
			Perfect	- <i>va fi așteptat</i>
		Imperativ		- <i>Așteaptă!</i> - <i>Nu aștepta!</i>
	Pasivă	Indicativ	Prezent	- <i>este așteptat, -ă</i>
			Imperfect	- <i>era așteptat, -ă</i>
			Perfect compus	- <i>am fost așteptat, -ă</i>
			Perfect simplu	- <i>fuse / fu așteptat, -ă</i>
			Mai mult ca perfect	- <i>fusesese așteptat, -ă</i>
			Viitor I	- <i>va fi așteptat, -ă</i>
			Viitor II	- <i>are să fie așteptat, -ă</i>
			Viitor anterior	- <i>va fi fost așteptat, -ă</i>
		Conjunctiv	Prezent	- <i>să fie așteptat, -ă</i>
			Perfect	- <i>să fi fost așteptat, -ă</i>
		Condițional-optativ	Prezent	- <i>ar fi așteptat, -ă</i>
			Perfect	- <i>ar fi fost așteptat, -ă</i>
		Prezumtiv	Prezent	- <i>va fi fiind așteptat, -ă</i>
			Perfect	- <i>va fi fost așteptat, -ă</i>
II. Formele nepredicative		Infinitiv	- <i>a aștepta, a fi așteptat</i>	
		Gerunziu	- <i>așteptat, fiind așteptat, -ă, -i, -e</i>	
		Participiu	- <i>așteptat, așteptată, așteptați, așteptate</i>	
		Supin	- <i>de așteptat</i>	

4. Sub aspect sintactic, formele predicative ale verbului funcționează întotdeauna în calitate de predicat: *melcii scot coarne bourești*. (I. Teodoreanu).

Formele nepredicative sunt forme sincretice: ele îmbină trăsăturile verbale cu cele ale altor părți de vorbire. Astfel, fiind forme verbale, ele sunt specializate pentru îndeplinirea funcțiilor sintactice proprii altor părți de vorbire, și anume funcțiile caracteristice substantivului, adjectivului și adverbului. Din punct de vedere sintactic, formele nepredicative au un comportament dublu:

a) un comportament de tip verbal și de tip nominal (infinitivul, supinul);

b) un comportament de tip verbal și de tip adjectival (participiul);

c) un comportament de tip verbal și de tip adverbial (participiul).

Pe lângă faptul că pot îndeplini funcțiile sintactice specifice substantivului, adjectivului sau adverbului, trei dintre cele patru forme nepredicative (infinitivul, participiu, supinul) mai intră în componența formelor verbale compuse.

§ 44. Adverbul

1. Adverbul este partea de vorbire care exprimă o caracteristică a unei acțiuni sau circumstanța în care se desfășoară o acțiune sau există o însușire (*bine, repede, aici, acum*).

2. Adverbele sunt de două feluri: adverbe nepronominale și adverbe pronominale.

Adverbele nepronominale sau propriu-zise denumesc direct caracteristicile sau circumstanțele acțiunilor. După înțelesul lor, acestea se pot împărți în următoarele categorii:

a) adverbe de mod (exprimă modul în care se desfășoară acțiunea; răspund la întrebarea *cum?*): *bine, rău, încet, repede, ușor, greu, bărbătește, frățește, omenește*;

b) adverbe de loc (arată locul unde se desfășoară o acțiune; răspund la întrebarea *unde?*): *acasă, afară, aproape, departe, jos, sus, pretutindeni*;

c) adverbe de timp (exprimă timpul în care se desfășoară acțiunea verbală; răspund la întrebarea *când?*): *astăzi, mâine, poimâine, ieri, alaltăieri, deseară, degrabă, deunăzi, odinioară, odată, demult, devreme, târziu, deseori, rareori, uneori, alteori, mereu, zilnic*.

Adverbele pronominale exprimă indirect, prin raportare la context, caracteristica sau circumstanța în care se desfășoară o acțiune. În propoziție

ele țin locul adverbelor nepronominale. Din punct de vedere al înțelesului, ele se împart în următoarele subclase:

Adverbe pronominale	de mod	de loc	de timp	cantitative
demonstrative	<i>așa, astfel, altfel</i>	<i>aici, acolo, încoace, încolo, dincoace, dincolo</i>	<i>acum, atunci</i>	<i>atât(a)</i>
interogative	<i>cum?</i>	<i>unde? încotro? dincotro?</i>	<i>când?</i>	<i>cât?</i>
relative	<i>cum</i>	<i>unde, încotro</i>	<i>când</i>	<i>cât</i>
nehotărâte	<i>oricum, orișicum, cumva, altcumva, oarecum</i>	<i>oriunde, orișiunde, undeva, altundeva, oriîncotro</i>	<i>oricând, orișicând, cândva, altcândva, altădată</i>	<i>câtva, oricât, orișicât</i>
negative	<i>nicicum, nicidecum</i>	<i>nicăieri, niciunde</i>	<i>niciodată, nicicând</i>	<i>nicicât</i>

3. Adverbul reprezintă o clasă eterogenă semantic și sintactic. În propoziție, adverbul poate determina:

a) un verb: *Pleacă azi. Rămâne acasă. Învăță bine.* Funcționând ca determinativ al unui verb, adverbul arată când, unde sau cum se desfășoară o acțiune și apare în calitate de complement circumstanțial de timp, de loc, de mod. Aceste adverbe răspund la întrebările *când?*, *unde?*, *cum?*;

b) un adjectiv sau un alt adverb, precizând anumite caracteristici ale acestora: *aproape cărunț, grav bolnav, profund indignată, cam repede, aproape sufletește*;

c) în cazuri rare, un substantiv, un pronume sau un numeral. În cadrul grupului nominal, adverbele se leagă de termenul regent, de cele mai multe ori, prin prepoziție: *discuția de atunci, casa de alături, voi de acolo, aproape nimic, primul de sus.* În aceste cazuri, ele îndeplinesc funcția sintactică de atribut.

Unele adverbe se referă la o propoziție sau numai la o parte a ei (*abia, chiar, deja, numai, tocmai*). În sfârșit, se întâlnesc adverbe care singure pot

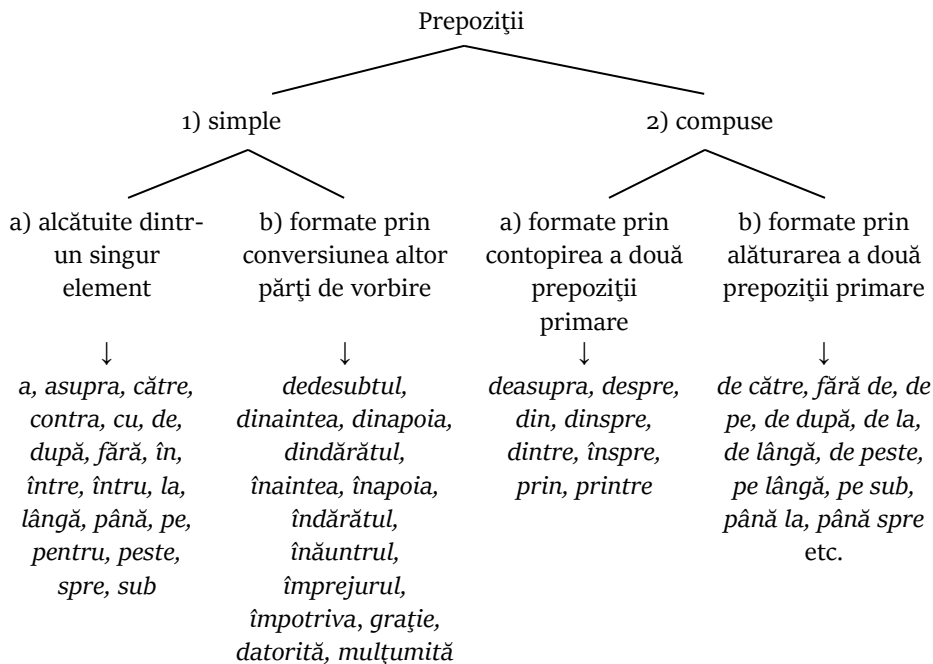
alcătui o propoziție (adverbele *da*, *nu*; adverbele predicative: *Sigur că va veni.*).

4. Din punct de vedere morfologic, adverbul este o parte de vorbire în general neflexibilă. Totuși unele adverbe, la fel ca și adjectivele, se caracterizează prin categoria gradelor de comparație. Această categorie se exprimă însă prin mijloace analitice (folosindu-se anumite adverbe cu valoare de cuvinte auxiliare), și nu prin modificarea adverbelor date: *mai bine*, *cel mai bine*, *foarte bine*. Astfel, existența gradelor de comparație la adverb nu schimbă statutul lui de parte de vorbire neflexibilă, aceasta deoarece, în procesul de exprimare a acestei categorii, adverbul propriu-zis rămâne invariabil, el având în sistemul limbii o formă unică.

§ 45. Prepoziția

1. Prepoziția este o parte de vorbire auxiliară care exprimă raportul sintactic de subordonare dintre cuvinte în cadrul propoziției.

2. După structură, prepozițiile se clasifică în felul următor.

3. Prepozițiile sunt niște instrumente gramaticale care marchează relația dintre doi termeni ai propoziției. Astfel, o prepoziție implică prezența unui termen regent și a unui termen subordonat: *pădure de stejari*, *casa de lângă drum*, *a se sfătui cu prietenii*, *a intra în vagon*.

Termenul precedat de prepoziție poate fi:

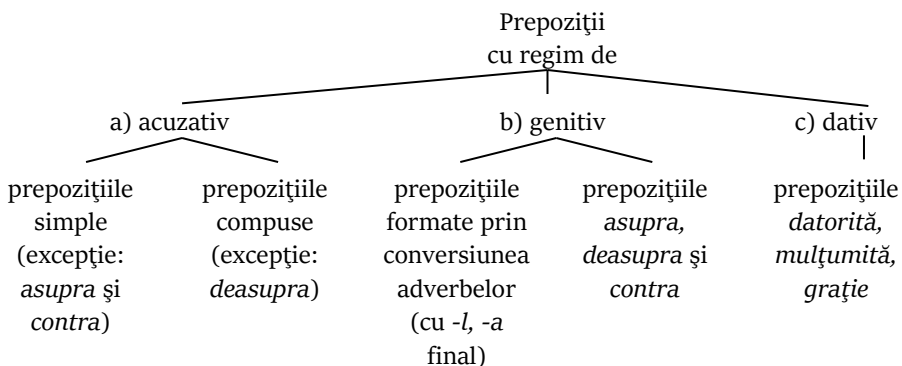
- a) un substantiv (*drum de țară*);
- b) un pronume (*omul de lângă tine*);
- c) un numeral (*prietenia dintre cei doi*);
- d) un adjectiv (*se cunoșteau de mici*);
- e) un adverb (*ziua de azi*);
- f) un verb la infinitiv (*dorința de a ști*).

4. Prepoziția nu se caracterizează printr-un sens lexical autonom și nu îndeplinește funcție sintactică de parte de propoziție; ea formează însă, împreună cu partea de vorbire pe care o introduce, o unitate sintactică ce funcționează ca o singură parte de propoziție: *casă de piatră* (prepoziția *de* intră în structura unui atribut); *a se apropia de râu* (prepoziția *de* intră în structura unui complement circumstanțial de loc). Prepoziția constituie, împreună cu termenul subordonat, un grup prepozițional, în cadrul căruia ea are rolul de a marca funcția sintactică a termenului subordonat.

În calitatea ei de mijloc de realizare a raportului de subordonare, prepoziția, de cele mai dese ori, introduce:

- a) atribute: *drum de țară*, *ziua de mâine*;
- b) complemente: *a tăia pâine cu cuțitul*, *a merge spre casă*.

5. După cazul pe care îl impun cuvântului introdus, prepozițiile sunt de mai multe feluri.

lângă mine, despre voi, în țară, la prânz, după ore	de după nori, până la gară, de către prieteni	înaintea casei, îndărătul ușii, împotriva vântului	asupra dușmanului, contra lor, deasupra munților	datorită fratelui, mulțumită părinților
--	--	---	--	--

6. Din punct de vedere morfologic, prepoziția este o parte de vorbire neflexibilă.

§ 46. Conjunctia

1. Conjunctia este o parte de vorbire auxiliară care leagă două propoziții în cadrul frazei sau două părți de propoziție de același fel în cadrul propoziției. Conjunctiile sunt cuvinte neflexibile.

Conjunctiile marchează un spectru larg de relații, ele exprimă atât raporturi de coordonare (în propoziție și în frază), cât și raporturi de subordonare (numai în frază).

Conjunctiile au rol de cuvinte ajutătoare în sintaxă. Ele exprimă:

a) raportul sintactic de subordonare între o regentă și subordonata ei: *A spus **că** nu poate veni. M-a întrebat **dacă** am fost la ore.*

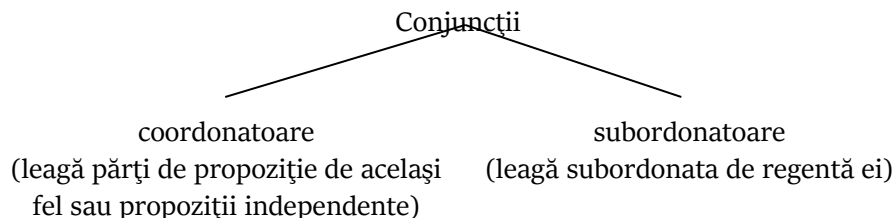
b) raportul sintactic de coordonare:

– între două părți de propoziție: *Am cumpărat cărți **și** caiete. E deștept **și** foarte talentat.*

– între două propoziții: *Deschide cartea **și** citește!*

– între o parte de propoziție și o propoziție: *Am studiat documentele din acea perioadă **și** ce a mai fost publicat în presă.*

2. După tipul de raport exprimat, conjunctiile pot fi clasificate în următoarele categorii.

- a) copulative (exprimă un raport de asociere): *și, nici, iar* („și“);
 b) adversative (exprimă un raport de opoziție fără excludere): *ci, dar, iar, însă, or* („însă“);
 c) disjunctive (exprimă un raport de excludere): *fie, ori, sau*;
 d) conclusive (exprimă o concluzie, o urmare, o consecință): *așadar, deci, dar* („deci“)

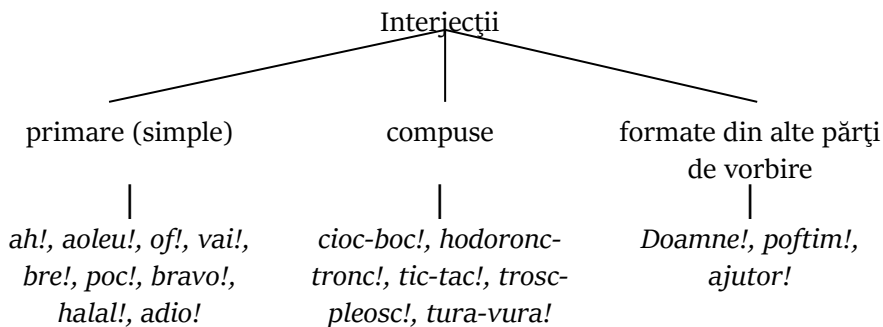
- a) conjuncții cu valori multiple: *ca ... să, că, dacă, de, să*;
 b) conjuncții specializate:
 – de timp: *până, cum*;
 – de mod: *precum, parcă*;
 – de cauză: *căci, deoarece, fiindcă, întrucât, unde, cum*;
 – de consecință: *încât, cât*;
 – de concesie: *deși*

2. Conjuncțiile nu pot îndeplini singure funcția unei părți de propoziție. Ele doar leagă părți de propoziție sau propoziții, fiind plasate, de obicei, între cele două unități sintactice.

§ 47. Interjecția

1. Interjecția este o parte de vorbire neflexibilă care exprimă senzații, stări sufletești, manifestări de voință ale vorbitorului sau imită sunete și zgomote din natură.

2. După structură și din punctul de vedere al originii lor, interjecțiile se grupează în următoarele clase.

3. După semnificația lor, interjecțiile sunt de următoarele feluri.

Interjecții

interjecții propriu-zise

interjecții imitative
sau onomatopeele
(reproduc sunete din
natură)

care exprimă senzații
sau sentimente

|
*a!, ah!, aoleu!, brr!,
bravo!, ehe!, halal!,
hm!, oho!, of!, poftim!,
ura!, vai!, zău!*

care exprimă un act de
voință sau servesc ca
mijloc de adresare

|
*ajutor!, aho!, alo!, bre!,
cea!, cuțu-cuțu!,
haide!, hăis!, ho!, iată!,
măi!, ptru!, pui-pui!,
stop!*

|
*boc!, bâldâbâc!, buf!,
cirip!, cucu!, gogâlt!,
ham!, pleosc!, trosc!*

ANALIZA MORFOLOGICĂ

Analiza morfologică reprezintă o cercetare a cuvântului ca parte de vorbire prin descrierea trăsăturilor lui morfologice. Acest tip de analiza constă în identificarea părților de vorbire și descrierea principalelor caracteristici ale acestora. Ea presupune următoarele operații:

- 1) încadrarea cuvântului analizat într-una dintre părțile de vorbire;
- 2) caracterizarea acestei părți de vorbire prin:
 - indicarea subclasei lexico-gramaticale din care face parte cuvântul dat;
 - identificarea categoriilor gramaticale specifice (pentru părțile de vorbire flexibile);
 - depistarea trăsăturilor caracteristice (pentru părțile de vorbire neflexibile).

Analiza cuvântului prin identificarea categoriilor gramaticale se face respectându-se o ordine fixă pentru fiecare parte de vorbire. Totodată, în cazul părților de vorbire flexibile, la analiza morfologică, este necesar să fie precizată forma-tip a cuvântului analizat.

Astfel, analiza morfologică a cuvântului *poveștile* din propoziția *Poveștile însă uneori mint.* (Cezar Petrescu) se va desfășura în conformitate cu următoarele etape:

- 1) se va indica clasa lexico-gramaticală din care face parte cuvântul respectiv (substantiv) și forma-tip (*poveste*);
- 2) se vor stabili subclasele lexico-gramaticale în care se încadrează cuvântul analizat (substantiv comun, inanimat);
- 3) se vor preciza categoriile gramaticale (genul feminin, plural, nominativ, forma articulată hotărât, articolul *-le*) și funcția sintactică îndeplinită (subiect).

Exercițiul 52. Arătați ce părți de vorbire sunt cuvintele din textele de mai jos.

1. Pe sub soarele, care numai la depărtate răstimpuri se mai arată, nouri de plumb își târau, cu o iuțea nebună, umbra lor pe pământ. (C. Hogaș).
2. Cine știe pe unde va fi fiind, singur și flămând. (M. Sadoveanu).
3. Locuința părintească nu era palat boieresc, ci o casă modestă de țară. (G. Călinescu).

4. Cum să te duc: ca vântul ori ca gândul. (I. Creangă). 5. Băiatul se împotrivi, dar până la urmă se lăsă prins de mână și tras încet printre oameni, afară din curtea școlii. (M. Preda). 6. Străinilor voi nu le-ați spus că doine ca a noastre nu-s? (G. Coșbuc). 7. Și, spre a ajunge înapoi la sălciile bătrâne, muncea o zi și o noapte, trăgând barca împotriva apelor. (E. Camilar). 8. Cu tâmpilele vâjâind răzbi în ruptura de mal, în lătratul ascuțit și întărit al cânelui. (M. Sadoveanu). 9. În adâncul cerului se arătară cele dintâi stele. (Z. Stancu). 10. Limba unui popor e reflexul stării de civilizație și de cultură a acelui popor. (G. Ibrăileanu). 11. Libertatea este supremul bine pentru orice viețuitoare. (G. Ibrăileanu)

§ 48. Analiza morfologică a substantivului

Schema analizei morfologice a substantivului

1. Partea de vorbire:

- substantiv
- forma-tip (nominativ, singular, forma nearticulată)

2. Clasa lexico-gramaticală:

- substantiv comun / propriu
- substantiv animat / inanimat

3. Clasa flexionară:

- genul: masculin / feminin / neutru

4. Categoriile morfologice:

- numărul: singular / plural
- cazul: N, G., D., A., V.
- categoria determinării: forma nearticulată / forma articulată
nehotărât / forma articulată hotărât

5. Funcția sintactică:

- subiect, atribut, nume predicativ, complement

Model de analiză morfologică a substantivului

Drumurile și potecile erau pustii. (M. Sadoveanu)

- drumurile*
- 1) substantiv (*drum*)
 - 2) comun, inanimat
 - 3) genul neutru
 - 4) plural, nominativ, forma articulată hotărât (articolul *-le*)
 - 5) subiect

Exercițiul 53. Analizați morfologic substantivele din textele de mai jos.

1. Când am răzbit din poienile codrilor la valea Moldovei, am văzut holdele unduind ca valuri care răsfrângeau soarele. (M. Sadoveanu). 2. Când dădu iar în șosea, auzi ropotele râului, aproape, ca niște șoapte stranii. (L. Rebreanu). 3. Pe frunza unui nufăr o broscuță se bucură și ea de frumusețea și răcoarea dimineții. (Em. Gârleanu). 4. Soarele se ridicase de-o suliță și razele lui binefăcătoare spintecau seninul depărtat al unei dimineți fără de nori. (C. Hogaș). 5. Și Niculina îi povesti cum se petrecuse acea vânătoare de păstrăvi, arătându-i fiecare piatră sub care ei răscoliseră, fiecare colț spumegător al pârăului, fiecare scorbură în care culeseră o ciupercă... (V. Eftimiu). 6. Nourii se îmbulzeau din asfințit spre creștetul bolții, venind cu mare repeziciune. (M. Sadoveanu). 7. Sărăcia și întunericul se întindeau pretutindeni. (V. Eftimiu). 8. Căruțele încep să iasă din sat înainte ca luceafărul să fi pierit de pe cer. (M. Preda). 9. Amorul și crima sunt invazia naturii în mijlocul civilizației. (G. Ibrăileanu)

§ 49. Analiza morfologică a adjectivului

Schema analizei morfologice a adjectivului

1. Partea de vorbire:

- adjectiv
- forma-tip (nominativ, singular, masculin)

2. Clasa lexico-gramaticală:

- adjectiv calificativ / relativ

3. Clasa flexionară:

- a) adjectiv variabil (cu 4 forme, cu 3 forme, cu 2 forme)
- b) adjectiv invariabil

4. Categoriile morfologice:

- genul: masculin / feminin
- numărul: singular / plural
- cazul: N., G., D., A., V.
- gradul de comparație: pozitiv / comparativ / superlativ (sau adjectiv fără grade de comparație)

5. Funcția sintactică:

- atribut, nume predicativ, complement

Model de analiză morfologică a adjectivului

O răcoare fragedă și curată împrospăta întreaga fire. (C. Hogaș)

- fragedă*
- 1) adjectiv (*fraged*)
 - 2) adjectiv calificativ
 - 3) adjectiv variabil cu 4 forme
 - 4) feminin, singular, nominativ, gradul pozitiv
 - 5) atribut adjectival

Exercițiul 54. Analizați morfologic adjectivele din textele de mai jos.

1. În colțul vechi de înnegrită gară se uită-n gol un moș cu barbă sură. (O. Goga). 2. Boldur-vodă își îmbrățișă copila, îi alege cel mai frumos cal din grajdurile domnești, îi dădu veșminte băiețești, arc nou și sulită cu vârf de oțel. (V. Eftimiu). 3. Numai fruntea palidă, sub părul negru, creț, era frumoasă. (V. Eftimiu). 4. Fața bronzată avea linii aspre, întunecate. (I. Agârbiceanu). 5. Veronica era zveltă ca o viespe, cu ochi negri pătimiși, sprintenă ca o suveică. (I. Agârbiceanu). 6. Ce ochi frumoși și triști avea! (I. Agârbiceanu). 7. Cum sta așa, înalt, voinic, cu capul plecat, cu barba stufoasă, lungă, odihnită pe pieptul lat, avea o înfățișare nespus de cuvioasă. (I. Agârbiceanu). 8. Florica era aprinsă în obraji, cu buzele roșii, umede și pline, cu ochii albaștri și limpezi ca cerul de vară și avea în toată

înfățișarea o veselie sănătoasă pe care se silea și nu izbutea s-o ascundă. (L. Rebreanu). 9. Lângă marele fluviu ardeau încet, scoțând puține flăcări gălbui și fum negru, câteva case. (Z. Stancu)

§ 50. Analiza morfologică a numeralului

Schema analizei morfologice a numeralului

1. Partea de vorbire:
 - numeral
2. Clasa lexico-gramaticală:
 - a) numeral cardinal (propriu-zis, fracționar, colectiv, distributiv, multiplicativ, adverbial)
 - b) numeral ordinal (propriu-zis, adverbial)
3. Categoriile morfologice:
 - genul: masculin / feminin (sau invariabil în raport cu genul)
 - numărul: singular / plural (sau invariabil în raport cu numărul)
 - cazul: N., G., D., A.
4. Funcția sintactică:
 - subiect, atribut, nume predicativ, complement

Model de analiză morfologică a numeralului

Pe urmă s-au arătat cei trei oameni călări. (M. Sadoveanu)

- (*cei*) *trei*
- 1) numeral
 - 2) numeral cardinal propriu-zis
 - 3) invariabil în raport cu genul și numărul, cazul nominativ
 - 4) atribut

Exercițiul 55. Analizați morfologic numerele din textele următoare.

1. Trecură trei zile. (L. Rebreanu). 2. Apostol își șterse de două ori, în mers, sudoarea de pe obraji. (L. Rebreanu). 3. Acela avea două părți din oi, și ceilalți doi numai a treia parte. (M. Sadoveanu). 4. Trei copii, cei dintâi, îi muriseră înainte de a împlini un an de zile. Ana a fost al patrulea... În urma ei au venit doi, dar fără zile... (L. Rebreanu). 5. De ce-mi vorbești dumneata de trei? (M. Sadoveanu). 6. Tustrei au tăcut îndelung, cu privirile pierdute în depărtări. (E. Camilar). 7. Plecară toți trei împreună. (L. Rebreanu). 8. Înșirați cinci câte cinci, prinserăm a trece dincolo. (N. Gane). 9. Sbierea îi vânduse, pe câteșitrei fie turcilor, fie polonilor. (V. Eftimiu). 10. Ipate se îmbogățise însutit și înmiit. (I. Creangă). 11. Omul nu greșește de trei ori la rând. (V. Eftimiu). 12. N-am obicei să poruncesc un lucru de două ori. (C. Hogaș). 13. Cel de-al treilea se purta ca o umbră. (M. Sadoveanu). 14. N-am putea deocamdată să mai ținem și pe-al șaselea. (V. Eftimiu). 15. Ai fi zis că întinerește pentru a doua oară. (N. Gane). 16. Înteptul învârtește de șapte ori limba în gură înainte de a vorbi. (Folclor). 17. A cincea zi au fost trei mese în plus. (V. Eftimiu). 18. Așa gândiră și așa făcură cei trei voinici. (V. Eftimiu)

§ 51. Analiza morfologică a pronumelui

Schema analizei morfologice a pronumelui

1. Partea de vorbire:

– pronume

2. Clasa lexico-gramaticală:

– pronume: personal, reflexiv, de întărire, posesiv, demonstrativ, interogativ, relativ, nehotărât, negativ.

3. Categoriile morfologice:

– persoana: 1, 2, 3 (sau invariabil în raport cu persoana)
 – genul: masculin / feminin (sau invariabil în raport cu genul)
 – numărul: singular / plural (sau invariabil în raport cu numărul)
 – cazul: N., G., D., Ac., V. (sau invariabil în raport cu cazul)

4. Funcția sintactică:

– subiect, atribut, nume predicativ, complement

Model de analiză morfologică a pronumelui

Eu nu bănuiesc pe nimeni. (M. Sadoveanu)

- eu*
- 1) pronume
 - 2) pronume personal
 - 3) persoana I, invariabil în raport cu genul, numărul singular, cazul nominativ
 - 4) subiect

Exercițiul 56. Analizați morfologic pronumele din textele de mai jos.

1. Își urmărise fiecare insul hotărât dinainte, ținându-se de el pas cu pas, să nu-l scape, și n-a scăpat unul. (V. Eftimiu). 2. Cine erau acei alții? (Z. Stancu). 3. Al tău? Acel care-l crescui, iubindu-l cine-i: eu ori tu? (G. Coșbuc). 3. Ce poți face singur nu aștepta să-ți faci alții. (Folclor). 4. O cunoșteam ca pe mine însumi. (D. Zamfirescu). 5. Apoi dacă ți-oi da eu ție și pământurile și casele amândouă, mie ce-mi mai rămâne? (L. Rebreanu). 6. Ai putea să-mi spui tu mie ce este aceea onoare? (Z. Stancu). 7. Nu-i cunoșteam. Nici ei pe mine nu mă cunoșteau. (Z. Stancu). 8. Trece noul; ne cuprinde și pe noi soarele. (M. Sadoveanu). 9. Ce spui tu, străine? Ștefan e departe; Brațul său prin taberi mii de morți împarte. Eu sunt a sa mamă; el e fiul meu. De ești tu acela nu-ți sunt mamă eu! (D. Bolintineanu). 10. Mâncăți și beți dumneavoastră întru pomenirea acelor care s-au prăpădit pentru dreptatea noastră. (M. Sadoveanu). 11. Cine vine cu mine să-mi ajute, să-l scoatem de-acolo? (I. Agârbiceanu). 12. Ajută-mă acum să-mi scap și țara și-ți voi da tot ce-mi vei cere! (V. Eftimiu)

§ 52. Analiza morfologică a verbului

Schema analizei morfologice a verbului

1. Partea de vorbire:

- verb
- forma-tip (infinitivul)

2. Clasa lexico-gramaticală:

- a) verb predicativ / nepredicativ (auxiliar, copulativ)
- b) verb personal / impersonal
- c) verb tranzitiv / intransitiv

3. Clasa flexionară:

- verb nepronominal / pronominal
- conjugarea (1, 2, 3, 4)

4. Categoriile morfologice:

- a) formele predicative (modurile personale):
 - diateza: activă / pasivă / reflexivă
 - modul: indicativ, conjunctiv, condițional-optativ, prezumtiv, imperativ
 - timpul: prezent, trecut, viitor
 - persoana: 1, 2, 3
 - numărul: singular / plural
 - genul: masculin / feminin (la diateza pasivă)
- b) formele nepredicative (modurile nepersonale):
 - infinitiv, gerunziu, participiu, supin

5. Funcția sintactică:

- a) verb la o formă predicativă: predicat
- b) verb la o formă nepredicativă: subiect, atribut, nume predicativ, complement

Model de analiză morfologică a verbului

Peste câțva timp, flăcăul se întoarce cu caii. (M. Preda)

- se întoarce*
- 1) verb (*a se întoarce*)
 - 2) verb predicativ, personal, intransitiv
 - 3) verb pronominal, conjugarea a III-a
 - 4) diateza reflexivă, modul indicativ, perfectul simplu, persoana a III-a, singular
 - 5) predicat verbal

Exercițiul 57. Analizați morfologic verbele din textele de mai jos.

1. Și cum au pornit boii, vulpea a și început cu picioarele a împinge peștele din car jos. (I. Creangă). 2. Și frunza se bucură, acoperi cum putu mai bine păsărica. (E. Gârleanu). 3. Așa stăturăm în tăcere și neclintire, până la răsăritul lunii. (M. Sadoveanu). 4. Umbrele căzuseră de mult peste grădină. (I. Agârbiceanu). 5. Trei zile bătuseră vânturi sunătoare de la miazăzi, pământul se zbicise, și-n dumbrăvioara din marginea satului, la malul Siretului, începuseră să înflorească galben salcâmi. (M. Sadoveanu). 6. Vei vedea dimineață, după ce va răsări soarele peste grădină, că sunt toate aici. (I. Agârbiceanu). 7. Câte a văzut Dunărea și câte o să mai vadă! (Z. Stancu). 8. Lumina și căldura îl îndemnau să se uite împrejur, fără să vrea, parc-ar căuta pe cineva. (L. Rebreanu). 9. Se așază pe un jilț și așteaptă să vadă ce se întâmplă. (V. Eftimiu). 10. Dacă ar putea cineva citi în sufletul tuturor ofițerilor, s-ar îngrozi de ceea ce ar descoperi. (L. Rebreanu). 11. Trenul lăsase în urmă o cotitură și vagonul se clătina parc-ar fi fost să-și piardă echilibrul. (L. Rebreanu)

§ 53. Analiza morfologică a adverbului

Schema analizei morfologice a adverbului

- 1. Partea de vorbire:**
 - adverb
- 2. Clasa lexico-gramaticală:**
 - a) adverb: nepronominal / pronominal
 - b) adverb de mod / de timp / de loc
- 3. Categoriile morfologice:**
 - gradul de comparație: pozitiv / comparativ / superlativ (sau adverb fără grade de comparație)
- 4. Funcția sintactică:**
 - complement circumstanțial, atribut, predicat

Model de analiză morfologică a adverbului

Câinele pășește încet după ea. (I. Al. Brătescu-Voinești)

- încet* 1) adverb
 2) adverb nepronominal de mod
 3) gradul pozitiv
 4) complement circumstanțial de mod

Exercițiul 58. Analizați morfologic adverbele din textele de mai jos.

1. De-atunci trăiesc frățește oștirile vecine. (G. Coșbuc). 2. După aceea mă dau iar jos și pornesc repede cu demâncarea la lingurari. (I. Creangă). 3. Dă drumul căruței acasă și rămâi aici. (M. Preda). 4. Rar însă putea să aștepte dimineața acasă. (I. Agârbiceanu). 5. Toți băieții ceilalți dormeau adânc. (I. L. Caragiale). 6. Atunci îmbracă-te mai repede și nu mă mai ține aici! (M. Preda). 7. Laura slăbise puțin, dar așa îi ședea mult mai bine. (L. Rebreanu). 8. Apoi trăsura porni înainte. (L. Rebreanu). 9. Blândețea învățătorului însă îl înfurie mai rău. (L. Rebreanu). 10. Soarele bătea pieziș în ferestre. (M. Sadoveanu). 11. Acuma vedea adevărat și bine că vântul a conținut. (M. Sadoveanu). 12. Cum îndrăznești să-mi vorbești mie așa? (V. Eftimiu). 13. Atâta îți spun, să te gândești bine! (V. Eftimiu). 14. Stătu apoi mult pe gânduri. (I. Agârbiceanu). 15. Unde vrei să mergi? Stai aici. E noapte afară. (I. Agârbiceanu). 16. Dormi adânc și mult. (I. Agârbiceanu). 17. Măine dimineată vin iar. (I. Agârbiceanu). 18. Munca nu contenea nici ziua, nici noaptea. (I. Agârbiceanu). 19. Am plecat repede acasă și abia m-am putut liniști. (I. Agârbiceanu). 20. Primăvara începură ploile! (I. Agârbiceanu). 21. Scena se petrecuse aievea. (V. Eftimiu). 22. Se măcina neconținut, ziua și noaptea. (M. Preda)

§ 54. Analiza morfologică a prepoziției

Schema analizei morfologice a prepoziției

1. Partea de vorbire:

– prepoziție

2. Clasificarea prepozițiilor după structură:

– prepoziție simplă / compusă

3. Clasificarea prepozițiilor după raportul exprimat:

- a) prepoziție care exprimă un raport atributiv
- b) prepoziție care exprimă un raport completiv

4. Regimul cazual:

- prepoziție care cere cazul genitiv / dativ / acuzativ (numai dacă introduce un cuvânt care se declină)

Model de analiză morfologică a prepoziției

Eu sunt un om fără de țară. (O. Goga)

- fără de*
- 1) prepoziție
 - 2) prepoziție compusă
 - 3) exprimă un raport atributiv (introduce un atribut)
 - 4) cere cazul acuzativ

Exercițiul 59. Analizați morfologic prepozițiile din textele de mai jos.

1. Ajunși în vale, se opresc lângă o grămadă de piatră mărunțită. (I. Agârbiceanu). 2. Prin noiembrie veniă cele dintâi scrisori de pe front, de prin spitale, din lagărele în care erau concentrați mobilizații înainte de a fi trimiși pe front. (I. Agârbiceanu). 3. Se strecură până la poalele muntelui. (V. Eftimiu). 4. Apoi, într-o sâmbătă seara, a stat prinprejurul cârciumii, cu flăcăii, până pe la miezul nopții. (L. Rebreanu). 5. Oile trecuseră către gura Negrei spre Bistrița, suind în văzduh nouri de colb. (M. Sadoveanu). 6. Întâmplarea ajunse cunoscută până în satele de la poalele munților. (I. Agârbiceanu). 7. Revolta împotriva tatălui său o îneca. (I. Agârbiceanu). 8. Nu mai cântase dinaintea cununiei. (I. Agârbiceanu). 9. Până la gară erau patru kilometri. (M. Preda). 10. Mergeau printre căruțe cu pași mari și încordați. (M. Preda). 11. Jandarmul lovea fără ură și fără plăcere. (M. Preda). 12. Pe cărare, lângă codru, numai pasul meu s-aude. (G. Topârceanu)

§ 55. Analiza morfologică a conjuncției

Schema analizei morfologice a conjuncției

1. Partea de vorbire:
 - conjuncție
2. Clasificarea conjuncțiilor după structură:
 - conjuncție simplă / compusă
3. Clasificarea conjuncțiilor după rolul gramatical îndeplinit:
 - a) conjuncție coordonatoare: copulativă, disjunctivă, adversativă, conclusivă
 - b) conjuncție subordonatoare: introduce propoziții subiective, predicative, atributive, complete, circumstanțiale

Model de analiză morfologică a conjuncției

Nu pot ști, căci n-am fost cu dânsul. (M. Sadoveanu)

- căci*
- 1) conjuncție
 - 2) conjuncție simplă
 - 3) conjuncție subordonatoare (introduce o subordonată circumstanțială cauzală)

Exercițiul 60. Analizați morfologic conjuncțiile din textele de mai jos.

1. Se întâlnea cu Ana uneori, dar nu-i vorbea. (L. Rebreanu). 2. Adevărat este, mamă, că eu ceva nu înțeleg. (M. Sadoveanu). 3. Se trase înapoi și se dezmeteci. (M. Preda). 4. Vezi dacă vine jandarmul cu soldați! (M. Preda). 5. Din toate acestea el înțelese îndată că a dezarma un jandarm nu era rău numai pentru tine, ci și pentru el, dacă nu chiar mai rău pentru el. (M. Preda). 6. E copilărie să clădești ceva pe vorbe. (L. Rebreanu). 7. Primul gând mi-a fost să vestesc poliția. (V. Eftimiu). 8. Orbului degeaba îi spui că s-a făcut lumină. (Folclor). 9. Ana tăcu, dar ochii i se umplură de lacrimi, fiindcă vorbele-i păreau grele. (I. Slavici). 10. Toate sunt bune, căci sunt de la Dumnezeu. (M. Sadoveanu). 11. Au trebuit să fugă călări, ca să-și scape

viețile. (M. Sadoveanu). 12. Și izbeam cu pumnul în ușă de se zguduia cocioaba întreagă. (C. Hogaș). 13. Și se întăreau atât de mult în hotărârea lor, încât nimeni și nimic nu li se putea pune în cale. (M. Sadoveanu). 14. Femeile, deși niciuna n-a văzut cu ochii, ar fi jurat că zvonurile erau adevărate. (I. Agârbiceanu). 15. Viața-i datorie grea și lașii se-ngrozesc de ea. (G. Coșbuc). 16. Vântul a adus viscolul, iar viscolul o să aducă lupii. (Z. Stancu)

§ 56. Analiza morfologică a interjecției

Schema analizei morfologice a interjecției

1. Partea de vorbire:

– interjecție

2. Clasificarea interjecțiilor după înțeles:

- a) interjecție propriu-zisă (exprimă senzații, stări sufletești sau acte de voință)
- b) interjecție onomatopeică (reproduce sunete sau zgomote)

3. Funcția sintactică:

- a) interjecție fără funcție sintactică de parte de propoziție
- b) interjecție cu funcție sintactică de predicat / atribut / complement

Model de analiză morfologică a interjecției

Ah, mamă, tu! Ce slabă ești! (G. Coșbuc)

ah

- 1) interjecție
- 2) interjecție propriu-zisă (exprimă o stare sufletească)
- 3) interjecție fără funcție sintactică de parte de propoziție

Exercițiul 61. Analizați morfologic interjecțiile din textele de mai jos.

1. O, cât aş vrea să fiu în locul tău! (L. Rebreanu). 2. Uf, ce lume, soro dragă! (G. Topârceanu). 3. O, paşă, cât de darnic eşti! (G. Coşbuc). 4. Vezi cum vine, Doamne, peste om năpasta? (G. Coşbuc). 5. Şi şart! part! o pereche de palme fierbinţi peste urechile degerate. (I. L. Caragiale). 6. Măi! da ruginit mai eşti! (I. Creangă). 7. Vai! cum le bate inima. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 8. Şi cum nu ştia să zboare, haţ! l-a prins un flăcău sub căciulă. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 9. Ei! Crezi acum? (P. Ispirescu). 10. Apoi strigă la boi: hăis! Joian, cea! Bourean. (I. Creangă). 11. Ia ascultaţi, măi! (I. Creangă). 12. A plecat băiatul şontâc-şontâc înapoi la deal către asfinţit, unde scăpăta luna. (I. L. Caragiale). 13. N-apuc să răspunz, domnule, şi şart! part! trosc! pleosc! patru palme: îmi turteşte pălăria şi mi-o aruncă cât colo. (I. L. Caragiale)

III. SINTAXA

Sintaxa este o parte a gramaticii care cuprinde regulile privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziție și a propozițiilor în fraze. Sintaxa studiază unitățile sintactice, funcțiile lor și raporturile stabilite între termenii unităților sintactice.

§ 57. Unitățile sintactice

Unitățile sintactice de bază sunt partea de propoziție, grupul de cuvinte, propoziția și fraza.

Partea de propoziție este un constituent al propoziției (cuvânt sau grup de cuvinte) care îndeplinește o funcție sintactică și care se află în raporturi sintactice cu alte unități (părți de propoziție). Este exprimată printr-un cuvânt cu sens lexical deplin (substantiv, adjectiv, pronume, numeral, verb, adverb) sau din combinarea unui cuvânt cu sens lexical deplin și un instrument gramatical (prepoziție, articol).

Grupul de cuvinte (sintagma) este un constituent al propoziției alcătuit din două sau mai multe cuvinte cu sens lexical deplin legate printr-un raport de subordonare.

Propoziția este unitatea comunicativă de bază care descrie o stare de lucruri din realitate, fiind folosită pentru transmiterea informației, obținerea informației sau pentru exprimarea unui îndemn, ordin, porunci. Propoziția constituie o comunicare. Ea cuprinde în structura sa un singur predicat (care poate fi exprimat sau nu):

*Vântul **bate** cu putere dinspre miazăzi.* (G. Topârceanu).

Fraza este o unitate sintactică superioară propoziției, constituită din minimum două propoziții, dintre care cel puțin una este principală:

Ion nu știe¹/ ce să răspundă.² (M. Sadoveanu).

§ 58. Raporturile sintactice

Raporturile (relațiile) stabilite între unitățile sintactice (părțile de propoziție și propoziții) sunt de două feluri: a) raporturi de coordonare și b) raporturi de subordonare.

Raporturi de **coordonare** se stabilesc între părți de propoziție și propoziții de același fel, care îndeplinesc funcții sintactice identice și nu depind unul de altul:

***Drumurile și potecile** erau pustii.* (M. Sadoveanu).

În această propoziție se conțin două subiecte coordonate, legate între ele cu ajutorul conjuncției coordonatoare și.

Există următoarele tipuri de raporturi de coordonare:

– coordonarea copulativă: ***Câmpiile, dealurile, văile** erau pline de un murmur surd.* (M. Sadoveanu);

– coordonarea disjunctivă: *Nu-și dădea seama dacă asta înseamnă **mult** sau **puțin**.* (R. Ojog-Brașoveanu); *Probabil, asta se întâmplă într-**un sfârșit** de iarnă sau la **începutul** primăverii.* (O. Paler)

– coordonarea adversativă: *Câinele nu fuge **de colac**, ci **de ciomag**.* (Folclor);

– coordonarea conclusivă: *Creștinul este liber, așadar **fericit**.* (N. Steinhardt).

Raporturi de **subordonare** se stabilesc între termenii propoziției (părțile de propoziție) și ai frazei (propozițiile) care îndeplinesc funcții sintactice diferite, unul dintre ei (termenul subordonat) depinzând de celălalt (termenul regent).

Picătura de apă găurește stânca... (L. Rebreanu)

În această propoziție, termenii celor două grupuri de cuvinte *picătura de apă* și *găurește stânca* sunt legați printr-un raport de subordonare.

Raporturile de subordonare sunt de mai multe feluri:

– subordonarea atributivă: *picătura de apă* (termenul regent este un substantiv, iar termenul subordonat, un atribut);

– subordonarea completivă (care, la rândul ei, poate fi circumstanțiale și necircumstanțiale): *găurește stânca* (regentul este un verb, iar cuvântul subordonat, un complement direct).

Pe lângă aceste raporturi de bază, se mai identifică un raport specific de interdependență, stabilit între subiect și predicat, numit inerență.

§ 59. Părțile de propoziție

Pentru limba română sunt considerate părți de propoziție: subiectul, predicatul, atributul, complementul și elementul predicativ suplimentar.

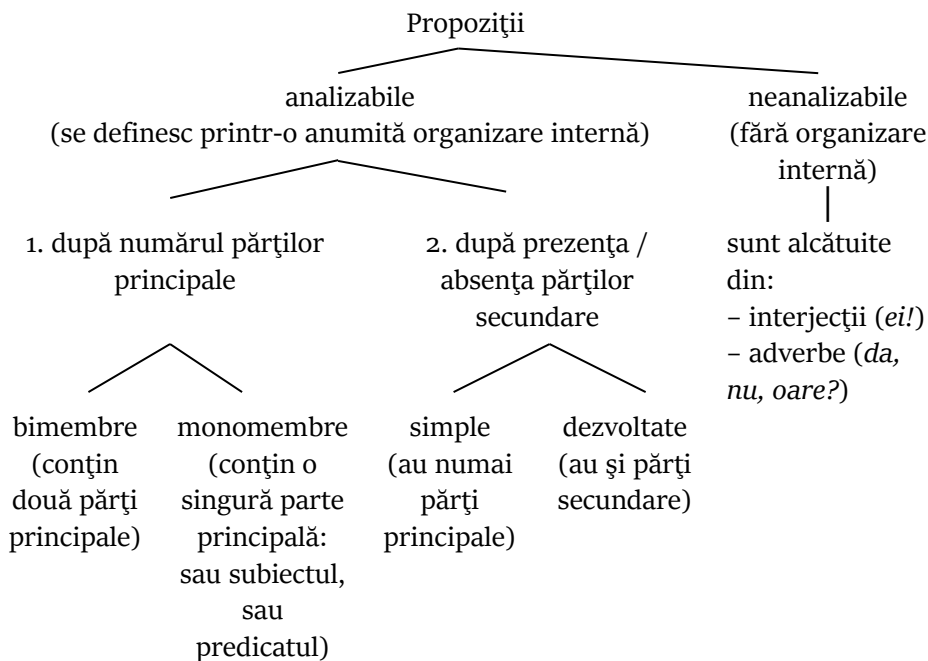
Dintre acestea, subiectul și predicatul sunt definite drept părți de propoziție principale, întrucât ele sunt esențiale pentru realizarea comunicării.

În același timp, atributul, complementul și elementul predicativ suplimentar sunt calificate drept părți de propoziție secundare. Funcționând în calitate de determinanți ai altor cuvinte, ele întregesc comunicarea. Totuși, în multe cazuri acestea sunt nu numai necesare, ci și absolut obligatorii pentru realizarea unei propoziții complete din punct de vedere comunicativ. De exemplu, în propoziția *Vorba dulce mult aduce*, sunt părți principale cuvintele *vorba* și *aduce*. Ele însă nu pot realiza singure o propoziție corectă și completă. Formularea corectă a unei comunicări în acest caz este posibilă doar cu exprimarea în propoziție și a celor două părți secundare: a atributului *dulce* și a complementului *mult*.

§ 60. Propoziția

Clasificarea propozițiilor se poate face în funcție de mai multe criterii.

1. După structură, propozițiile sunt de următoarele feluri.

2. După scopul cu care sunt folosite în procesul de comunicare, se delimitează trei feluri de propoziții:

a) propozițiile enunțative; cele care comunică ceva, sunt folosite de vorbitor pentru transmiterea unei informații: *Cărțile sunt pe masă.*;

b) propozițiile interogative, cele care formulează întrebări, fiind folosite de vorbitor pentru a solicita o informație: *Cine m-a căutat?*;

c) propozițiile imperative, cele prin care se exprimă un act de voință a vorbitorului (un ordin, un îndemn, o rugămintă, o interdicție): *Deschide, te rog, fereastra!*

3. După afectivitate sau după atitudinea vorbitorului față de ceea ce se exprimă, propozițiile se împart în:

a) neexclamative (descriu o stare de lucruri fără a transmite și starea de spirit a vorbitorului): *Astăzi e o zi frumoasă.*

b) exclamative (exprimă atitudinea afectivă a vorbitorului în legătură cu cele comunicate, adică admirația, plăcerea, surprinderea, regretul etc.): *Ce zi frumoasă e astăzi!*

4. După tipul de relație stabilit între subiect și predicat, propozițiile sunt:

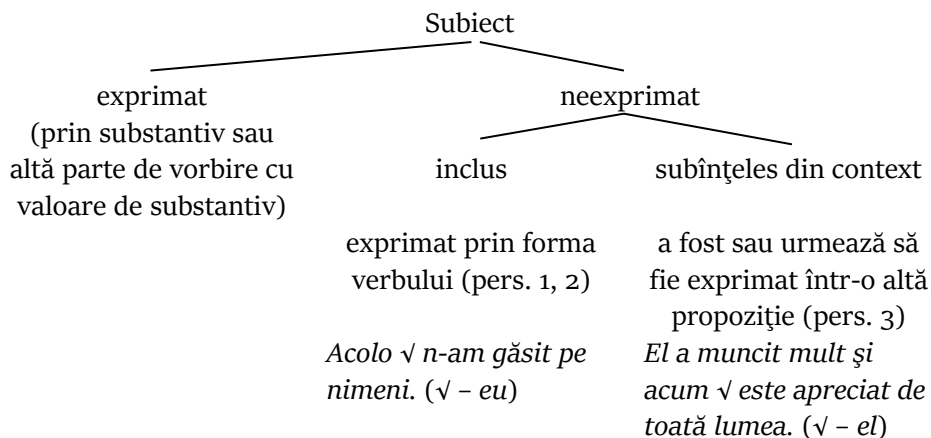
a) afirmative (descriu stări de lucruri, acțiuni, obiecte ca existente): *El învață.*

b) negative (se indică inexistența unor stări de lucruri, fapte și obiecte): *El nu învață.*

§ 61. Subiectul

Subiectul este partea principală de propoziție care denumește obiectul comunicării noastre, adică obiectul despre care, în propoziție, se spune ceva cu ajutorul predicatului. El arată cine face acțiunea (*Elevul citește o carte.*), cine suferă acțiunea (*Cartea este citită de elev.*) sau cui i se atribuie o însușire, o calitate (*Cartea este interesantă.*).

După modul de manifestare în structura propoziției, subiectul poate fi de mai multe feluri.

Subiectul poate fi exprimat prin:

1. Substantiv:	Copiii sunt nerăbdători.
2. Pronume:	El învață la universitate.
3. Numeral:	Trei dintre ei au rămas în urmă.
4. Formele nepredicative ale verbului:	
a) infinitiv:	A învăța înseamnă a cunoaște.
b) supin:	E ușor de zis și e greu de făcut .
c) gerunziu:	Se aude tunând .

§ 62. Predicatul

Predicatul este partea principală de propoziție care spune ceva despre subiect, arătând ce face subiectul, ce sau cine este subiectul, cum este subiectul: *Păsările zboară. Mihai e student. Pământul este rotund.*

Predicatul poate fi: 1) verbal sau 2) nominal.

Predicatul verbal este de două feluri:

a) predicatul verbal simplu, este exprimat printr-un verb sau printr-o locuțiune verbală la un mod personal: *Vânzătorul cântărește marfa. El a fost dus la spital cu mașina salvării.*

b) predicatul verbal compus, poate fi alcătuit:

– dintr-un verb semiauxiliar modal (exprimă caracteristica modală a acțiunii: necesitatea, posibilitatea, dorința etc.) și un verb de bază, care poate fi la conjunctiv sau infinitiv:

Trebuie să consult un jurist.

El poate răspunde la această întrebare.

Vrem să vizităm muzeul acesta.

A doua zi de dimineață, Grigore **vrău să reia** convorbirea. (L. Rebreanu).

Cele mai frecvente verbe semiauxiliare modale sunt: *a putea, a trebui, a vrea, a-i veni* etc.

– dintr-un verb semiauxiliar aspectuală (exprimă caracteristica aspectuală a acțiunii: începutul, continuarea, sfârșitul) și un verb de bază, la conjunctiv, infinitiv sau supin:

Ea a început să cânte.

El continuă să întârzie.

Termin de scris articolul.

Copilul a încetat să plângă.

Cele mai frecvente verbe semiauxiliare aspectuale sunt: *a începe, a prinde, a se apuca, a se pune, a continua, a sfârși, a termina, a încheia* etc.

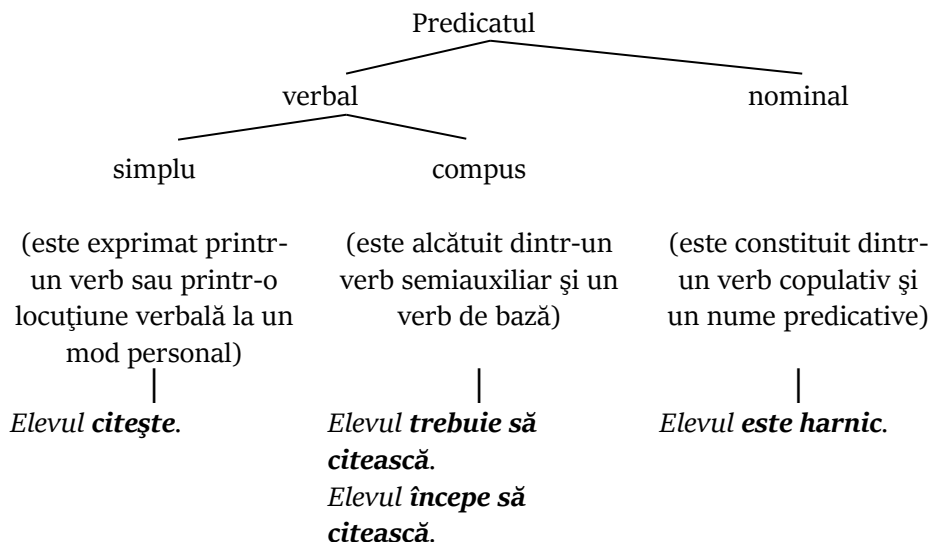
Predicatul nominal este constituit dintr-un verb copulativ și din unu sau mai multe nume predicative: *El este profesor.*

Verbul copulativ de bază este *a fi*. Mai pot funcționa ca verbe copulative și verbele: *a deveni, a ajunge, a se face, a ieși, a rămâne, a însemna.*

Numele predicativ poate fi exprimat prin:

1. Substantiv:	<i>Omul este o ființă rațională. Masa este de brad. Casa este a bunicului.</i>
2. Adjectiv:	<i>Cerul este senin.</i>
3. Pronume:	<i>– Acesta e caietul tău? – Da, e al meu.</i>
4. Numeral:	<i>El este a treilea.</i>
5. Verb la infinitiv sau supin:	<i>Datoria noastră este de a învăța. Ei sunt de invidiat.</i>
6. Adverb:	<i>Așa este el.</i>

Clasificarea verbului ar putea fi prezentată schematic cu ajutorul tabelului de mai jos.

§ 63. Elementul predicativ suplimentar

Elementul predicativ suplimentar este o parte de propoziție cu dublă subordonare: față de un verb și față de un substantiv sau de un substitut al său. Exprimă o însușire sau o acțiune ce caracterizează un substantiv sau un pronume având diferite funcții sintactice. Se identifică prin posibilitatea disocierii construcției date în două construcții diferite: *El a plecat supărat.* = *El a plecat.* și *El era supărat.*

Elementul predicativ suplimentar poate fi exprimat prin:

1. Substantiv:	<i>A fost numit director.</i> <i>L-au luat drept hoț.</i>
2. Numeral:	<i>În excursie vom merge zece. El a plecat primul.</i>
3. Adjectiv:	<i>Copii aleargă voioși.</i>
4. Verb la gerunziu:	<i>L-am găsit dormind.</i>
5. Adverb:	<i>Nu mi l-am imaginat așa.</i>
6. Interjecție:	<i>Declarația lui ne-a lăsat paf.</i>

Unele dintre aceste părți de vorbire pot fi introduse prin prepozițiile: *ca, de, drept, cât, cu*: *A venit ca șef. A venit cu mâna goală.*

§ 64. Atributul

Atributul este partea secundară de vorbire care determină un substantiv sau altă parte de vorbire cu valoare de substantiv: *Astăzi e o zi frumoasă.* Se identifică prin întrebările: *care?*, *ce fel de?*, *cât?*, *al (a, ai, ale) cui?*

După formă, atributele se clasifică în atribute adjectivale, substantivale, pronominale, verbale, adverbiale și interjecționale. Fiecare dintre aceste feluri de atribute se exprimă prin mijloace specifice.

Felul atributului	Modalitatea de exprimare	Exemplu
1) adjectival:	a) adjectiv propriu-zis b) o altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv: – numeral – adjectiv pronominal – verb la participiu	<i>floare frumoasă</i> <i>trei caiete</i> <i>casa mea, copilul acesta</i> <i>o carte citită</i>
2) substantival:	substantiv (în genitiv, dativ, acuzativ)	<i>cămașa băiatului</i> <i>o cămașă de bumbac</i>
3) pronominal:	pronume (în genitiv, dativ, acuzativ)	<i>casa lui, băiatul de lângă mine</i>
4) verbal:	verb (la infinitiv, supin, gerunziu)	<i>visul de a călători,</i> <i>mașină de spălat,</i> <i>oameni alergând pe străzi</i>
5) adverbial:	adverb sau locuțiune adverbială	<i>casa de acolo, ziarele de azi</i>
6) interjecțional:	interjecție	<i>o mașină pfii!</i>

§ 65. Complementul

Complementul este partea secundară de propoziție care determină un verb (*a citi o carte, a se gândi la copii*), un adjectiv (*recunoscător părinților, tare de fire*), un adverb (*departe de casă*) sau o interjecție predicativă (*iată cartea, vai de ei*). În funcție de anumite trăsături gramaticale, se disting următoarele două clase de complemente:

a) complemente necircumstanțiale (complementul direct, indirect, de agent, sociativ, instrumental);

b) complemente circumstanțiale (de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, condițional, consecutiv, concesiv, opozițional, cumulativ, de excepție).

§ 66. Complementele necircumstanțiale

Complementul direct

Complementul direct determină un verb tranzitiv sau o interjecție predicativă desemnând obiectul asupra căruia se exercită acțiunea: *Câinele păzește **casa***. Se recunoaște cu ajutorul întrebărilor: *pe cine? ce?*

Complementul direct poate fi exprimat prin:

1. Substantiv:	<i>Elevul desenează o floare.</i>
2. Pronume:	<i>L-am văzut ieri la teatru.</i>
3. Numeral:	<i>I-am felicitat pe amândoi.</i>
4. Formele nepredicative ale verbului:	<i>L-a învățat a număra.</i>
a) infinitiv:	<i>Am văzut fulgerând.</i>
b) gerunziu:	

§ 67. Complementul indirect

Complementul indirect determină un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecție predicativă desemnând obiectul căruia i se atribuie ori i se adresează o acțiune, o însușire sau o caracteristică: *Bunica le spune **nepoților** o poveste*. Răspunde la întrebările: *cui?, cu cine?, cu ce?, de cine?, de ce?, pentru cine?, pentru ce?, despre cine?, despre ce?* etc.

Complementul indirect poate fi exprimat prin:

1. Substantiv:	<i>Le-am mulțumit prietenilor pentru ajutor.</i>
2. Pronume:	<i>Ne-a povestit despre călătoriile sale.</i>
3. Numeral:	<i>Îmi amintesc de ambii.</i>
4. Adjectiv:	<i>Din bun s-a făcut rău.</i>
5. Verb la infinitiv:	<i>S-a obișnuit a lucra mult.</i>

§ 68. Complementul de agent

Complementul de agent determină un verb la diateza pasivă sau un adjectiv cu sens pasiv, arătând de cine este făcută acțiunea: *Am fost ajutat de prietenii mei*. Răspunde la întrebarea: *de către cine?*

Complementul indirect este exprimat printr-un substantiv sau un substitut al acestuia (pronume, numeral) în acuzativ, introdus prin prepoziția *de* sau *de către*: *Studentii sunt examinați de profesor*.

§ 69. Complementul sociativ

Complementul sociativ arată ființa sau lucrul care însoțește subiectul sau un complement în realizarea acțiunii: *A plecat împreună cu părinții la mare*. Răspunde la întrebările: *cu cine?, cu ce?*

Se exprimă printr-un substantiv sau substitut al acestuia (pronume, numeral), introdus prin prepozițiile *cu* sau *fără* sau de locuțiunile prepoziționale *împreună cu*, *laolaltă cu*, *la un loc cu*, *cu ... cu tot*:

§ 70. Complementul instrumental

Complementul instrumental arată mijlocul (lucru, ființă sau proces) prin care se realizează o acțiune sau se manifestă o însușire: *A tăiat pâine cu cuțitul*. Răspunde la întrebările: *cu ce?, din ce?, la ce?, prin cine?, prin ce?, datorită cui?, mulțumită cui?, cu ajutorul cui?*

Se exprimă printr-un substantiv sau substitut al acestuia (pronume, numeral) ori printr-un verb la gerunziu: *Artistul cântă la vioară*. *Hoții au pătruns în casă spărgând ușa*. Când este exprimat printr-un substantiv sau un substitut al acestuia, poate fi introdus prin prepozițiile *cu*, *din*, *după*, *fără*, *în*, *la*, *prin*, *datorită*, *mulțumită*, *grație* sau prin locuțiunile conjuncționale *cu ajutorul*, *prin intermediul*, *prin mijlocirea*.

§ 71. Complementele circumstanțiale

În limba română se delimitează următoarele feluri de complement circumstanțiale.

Complementul circumstanțial:	Semnificația	Întrebarea la care răspunde	Exemplu
1. de loc	locul în care se petrece o acțiune sau se manifestă o însușire	<i>unde?, de unde?, pe unde?, până unde?, încotro?</i>	Spre răsărit cerul începe să se lumineze.
2. de timp	timpul în care se petrece o acțiune sau se manifestă o însușire	<i>când?, de când?, pe când?, până când?, cât timp?</i>	Noaptea râul a înghețat.
3. de mod	modul în care se desfășoară o acțiune sau felul în care se prezintă o însușire	<i>cum?, în ce fel?, în ce mod?</i>	Trenul merge încet .
4. de cauză	cauza, motivul realizării unei acțiuni sau a existenței unei însușiri	<i>din ce cauză?</i>	În pădure urlă lupii de foame .
5. de scop	scopul realizării unei acțiuni	<i>de ce?, pentru ce?, după ce?, la ce?, cu ce scop?, în ce scop?</i>	El luptă pentru dreptate .
6. condițional	condiția de a cărei îndeplinire depinde o acțiune sau o însușire	<i>în ce condiție?</i>	La încălzire apa se transformă în vapori.
7. consecutiv	consecința unei acțiuni sau a unei însușiri	<i>care este urmarea faptului că...?</i>	S-a schimbat de nerecunoscut .
8. concesiv	obiectul sau situația care ar fi fost de așteptat să împiedice îndeplinirea unei acțiuni sau existența unei însușiri	<i>în ciuda cărui fapt?, în pofida cărui fapt?</i>	În ciuda ploii , pe stradă este multă lume.

9. de relație	obiectul la care se limitează o acțiune ori existența unei însușiri; obiectul din al cărui punct de vedere este emisă comunicarea	<i>referitor la cine?, referitor la ce?, în ce privință?, din ce punct de vedere?</i>	De citit , am citit. De harnică , e harnică.
10. opozițional	obiectul sau situația care se opune celor exprimate prin altă parte de propoziție	–	În locul lui , a venit colegul său.
11. cumulativ	obiectul sau situația la care se adaugă cele exprimate prin altă parte de propoziție	–	Pe lângă asta , a mai luat și bătaie.
12. de excepție	obiectul care constituie o excepție față de ceea ce este exprimat prin alte părți de propoziție	<i>cu excepția cui?</i>	În afară de asta , nu mai știe nimic

§ 72. Fraza

Fraza este o îmbinare de propoziții legate prin înțeles. Componentele sintactice ale frazelor sunt propozițiile. Numărul propozițiilor într-o frază este egal cu numărul predicatelor din fraza respectivă. Din acest punct de vedere, fraza se definește ca o unitate sintactică cu două sau mai multe predicate.

§ 73. Felurile propoziției din cadrul frazei

În funcție de importanța pe care o au în structura frazei și după conținutul lor, propozițiile sunt de două feluri: a) propoziții principale și b) propoziții secundare.

Propozițiile principale au un caracter de sine stătător. În cadrul frazei, ele nu depind de altele, constituind nucleul central în jurul căruia se organizează propozițiile secundare.

Propozițiile secundare sunt insuficiente ca înțeles, ele depinzând de alte

propoziții din frază. De exemplu, în frază *Nu tulbura fântâna ¹/ care ți-a potolit setea. ²/* (Folclor), propoziția *Nu tulbura fântâna* este principală, iar *care ți-a potolit setea* secundară.

După raportul sintactic stabilit între ele, se disting: a) propoziții regente și b) propoziții subordonate.

a) propoziția regentă este cea de care depinde o altă propoziție în frază.

b) propoziția subordonată este propoziția care depinde sintactic de altă propoziție (regentă).

În fraza de mai sus prima propoziție este principală și, totodată, regentă pentru propoziția a doua, care este o subordonată.

Termenul de propoziție regentă nu este echivalent cu cel de propoziție principală. Astfel, propozițiile principale pot fi numai propoziții regente. În același timp, propozițiile secundare pot apărea atât ca subordonate, cât și ca propoziții regente pentru alte propoziții subordonate.

§ 74. Tipuri de fraze

În cadrul frazei propozițiile sunt legate prin aceleași relații sintactice ca și cele de la nivelul propoziției. Acestea sunt următoarele două tipuri de relații:

a) relația de coordonare se stabilește între propozițiile de același fel (ambele principale sau ambele secundare): *Vântul bate, ¹/ câinii latră. ²/* (Folclor);

b) relația de subordonare leagă două propoziții aflate pe planuri diferite, propoziții care depind una de alta. Acest tip de relație se stabilește între o subordonată și regenta ei: *Nu trezi șarpele ¹/ care doarme. ²/* (Folclor).

În funcție de relațiile stabilite între propozițiile care intră în componența frazelor, acestea se împart în următoarele tipuri:

Tipul de fraze	Propozițiile din cadrul frazei	Exemplu	Mod de marcare în schemă
1) fraze formate prin coordonare	– două sau mai multe propoziții principale	<i>Vântul ațâță focul ¹/ și vorba ațâță vrajba ²/</i> . (Folclor)	cu linii orizontale: P ₍₁₎ — P ₍₂₎

2) fraze formate prin subordonare	– o propoziție principală și una sau mai multe subordonate	<i>Vulpea, ^{1/} când n-ajunge la struguri, ^{2/} zice ^{1/} că sunt acri. ^{3/} (Folclor)</i>	cu linii verticale sau oblice: $\begin{array}{c} P_{(1)} \\ \swarrow \quad \searrow \\ S_{(2)} \quad S_{(3)} \end{array}$
3) fraze mixte, formate prin raporturi de ambele feluri	– una sau mai multe propoziții principale și una sau mai multe subordonate	<i>Leului nu i-a fost ciudă ^{1/} că l-a lovit vânătorul, ^{2/} ci că l-a lovit măgarul. ^{3/} (Folclor)</i>	cu linii de ambele feluri: $\begin{array}{c} P_{(1)} \\ \swarrow \quad \searrow \\ S_{(2)} \quad - \quad S_{(3)} \end{array}$

§ 75. Tipuri de subordonate în frază

Propozițiile subordonate sunt de următoarele feluri.

Subordonata	Elementele introductive	Exemplu
1. subiectivă	1. pronume: <i>care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, oricât, orice;</i> 2. adverbe: <i>unde, când, cum, cât;</i> 3. conjuncții: <i>că, să, ca (...) să, dacă, cum că</i>	<i>Cine se scoală de dimineață departe ajunge.</i> <i>Se aude cum vuieste marea.</i> <i>Era de așteptat ca el să nu reușească.</i>
2. predicativă	1. pronume: <i>care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, oricât, orice;</i> 2. adverbe: <i>cum, oricum, precum, cât, oricât;</i> 3. conjuncții: <i>că, să, ca (...) să, dacă, de</i>	<i>Problema este cine ne va ajuta.</i> <i>Orașul a rămas cum a fost.</i> <i>Adevărul e că nu pot uita zilele acelea îngrozitoare.</i> <i>Întrebarea e dacă ei vor fi de acord.</i>
3. predicativă suplimentară	1. pronume: <i>care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, oricât, orice;</i> 2. adverbe: <i>cum, oricum, precum, cât, oricât;</i> 3. conjuncții: <i>că, să, ca (...) să, dacă, de</i>	<i>Îl știu cine este.</i> <i>Îi văd cum aleargă prin grădină.</i> <i>Îl știu că este foarte muncitor.</i>

4. atributivă	1. pronume: <i>care, cine, ce, cât, cel ce, oricare, oricine</i> ($\pm$ prepoziție); 2. adverbe: <i>unde, când, cum, cât</i> ; 3. conjuncții: <i>că, să, ca (...)</i> <i>să, cum că, dacă</i>	<i>Omul care știe carte de toate are parte.</i> <i>Acestea sunt locurile unde am copilărit.</i> <i>A venit timpul să clarificăm situația.</i>
5. completivă directă	1. pronume: <i>care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, oricât, orice</i> ; 2. adverbe: <i>unde, când, cum, cât</i> ; 3. conjuncții: <i>că, să, ca (...)</i> <i>să, dacă</i>	<i>Dumnezeu n-ajută pe cine nu se ajută.</i> <i>Nu știi unde ai fost.</i> <i>Învăța gâsca să înoate.</i>
6. completivă indirectă	1. pronume: <i>care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, oricât, orice</i> ($\pm$ prepoziție); 2. adverbe: <i>unde, când, cum, cât</i> ; 3. conjuncții: <i>că, să, ca (...)</i> <i>să, cum că, dacă</i>	<i>Discutăm despre ce s-a întâmplat.</i> <i>Dau cui are nevoie.</i> <i>Sunt sigur că situația se va aplat.</i> <i>Oaspeții se pregătesc să plece.</i>
7. completivă de agent	pronume: <i>care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, orice</i> (+ prepozițiile <i>de, de către</i>);	<i>A fost ajutat de cine era alături de el în acele clipe.</i>
8. sociativă	pronume: <i>care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, orice</i> (+ prepozițiile <i>cu, fără, împreună cu</i>)	<i>A urcat muntele cu cine a putut să reziste până la capăt.</i> <i>A plecat din sat cu ceea ce a putut încărca într-o căruță.</i>
9. instrumentală	pronume: <i>care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, orice</i> (+ prepozițiile <i>cu, datorită, din, după, fără, în, la, prin</i>)	<i>Îl lovește cu ce are în mână.</i> <i>Fiecare cu ce poate să-și ajute țara lui.</i>
10. circumstanțială de loc	1. adverbe: <i>unde, încotro, oriunde, orișunde</i> ($\pm$ prepoziție); 2. pronume: <i>care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, oricât, orice</i> (+ prepoziție)	<i>Nu bate unde nu ți se deschide.</i> <i>Se duce la cine a mai fost.</i>
11. circumstanțială de	1. adverbe: <i>când, cât, oricând,</i>	<i>E rău când ai mulți</i>

timp	oricât ($\pm$ prepoziție); 2. locuțiuni conjuncționale: <i>până să, până ce, până când, în timp ce, în vreme ce, câtă vreme, cât timp, (ori) de câte ori, după ce, imediat ce, (de) îndată ce, de cum, de când</i>	<i>dușmani.</i> <i>Când pisica nu-i acasă, șoarecii joacă pe masă.</i> <i>Am terminat lucrul până să vină ei.</i>
12. circumstanțială de mod	1. adverbe: <i>cum, precum, cât, oricum, oricât</i> ; 2. conjuncții: <i>precum, parcă</i> ; 3. locuțiuni conjuncționale: <i>astfel cum, după cum, atât cât, după cât, pe cât, cu cât, fără să, fără ca să, ca și cum, ca și când, așa cum, decât să, pe măsură ce</i>	<i>Cum îți vei așterne, așa vei dormi.</i> <i>Va trebui să faci precum ți se cere.</i> <i>Ei au plecat ca și cum ar fi fost luați de vânt.</i> <i>A venit fără să ne anunțe.</i>
13. circumstanțială de cauză	1. conjuncții: <i>că, deoarece, căci, fiindcă, întrucât</i> ; 2. locuțiuni conjuncționale: <i>din cauză că, din pricină că, pentru că, din moment ce, odată ce, de vreme ce</i>	<i>Nu am venit, fiindcă nu am știut.</i> <i>Am întârziat din cauză ca am fost nevoit să aștept mult în stație.</i> <i>De vreme ce nu știu, nu vorbesc.</i>
14. circumstanțială de scop	1. conjuncții: <i>că, să, ca (...) să, de</i> ; 2. locuțiunea conjuncțională: <i>pentru ca (...) să</i>	<i>Își mușca buzele ca să nu izbucnească în plâns.</i> <i>Se mișcă foarte încet pentru ca să mai câștige timp.</i>
15. circumstanțială condițională	1. conjuncții: <i>dacă, de, să</i> ; 2. locuțiunea conjuncțională: <i>în caz că</i>	<i>Dacă avem noroc, o să ajungem devreme acasă.</i> <i>În caz că eu întârziu, nu mă așteptați.</i>
16. circumstanțială consecutivă	1. conjuncții: <i>încât, că, de, ca (...) să</i> ; 2. locuțiuni conjuncționale: <i>încât să, așa încât, pentru ca (...) să</i>	<i>Ne-a explicat atât de clar, încât am înțeles totul.</i> <i>Țipa de îți lua auzul.</i>
17. circumstanțială concesivă	1. conjuncția: <i>deși, dacă, de, să</i> ; 2. locuțiuni conjuncționale: <i>cu toate că, chit că, fără (ca) să, măcar că, măcar să, măcar de,</i>	<i>Deși îl doare, nu plânge.</i> <i>Cu toate că știe multe, nu spune nimic.</i> <i>Nu vrea să plece, orice i-</i>

	<i>chiar dacă, chiar de, chiar să, nici dacă, nici de, nici să, indiferent dacă;</i> 3. pronume: <i>oricare, orice, oricât;</i> 4. adverbe: <i>oricât, oricum, oriunde, oricând</i>	<i>ai promite.</i> <i>Oricât i-am explicat, nu a vrut să mă înțeleagă.</i>
18. circumstanțială de relație	1. locuțiuni conjuncționale: <i>în legătură cu, în privința (+ pronume);</i> 2. conjuncții: <i>de, să, ca să</i>	<i>În legătură cu cine nu este de față, nu putem decide nimic.</i> <i>Să întrebe pe cineva, nu a întrebat.</i>
19. circumstanțială opozițională	1. locuțiunea conjuncțională: <i>în loc să;</i> 2. pronume: <i>care, cine, ce (+ locuțiunea prepozițională în loc de)</i>	<i>În loc să lucreze, el doarme.</i> <i>În loc de cine mă așteptam, a venit cu totul altcineva.</i> <i>În loc de ce vrei tu, el ți-a trimis un ceas.</i>
20. circumstanțială cumulativă	1. locuțiuni conjuncționale: <i>după ce (că), pe lângă că, (în) afară că, plus că;</i> 2. pronume: <i>care, cine, ce, cea ce (+ locuțiunile prepoziționale pe lângă, în afară de)</i>	<i>Pe lângă că nu știe nimic, nici nu e atent.</i> <i>Pe lângă cine știi tu, au mai venit și alții acolo.</i>
21. circumstanțială de excepție	locuțiuni conjuncționale: <i>(în) afară că, decât că, decât să, afară numai că</i>	<i>N-am făcut nimic altceva decât că ne-am făcut datoria.</i>

ANALIZA SINTACTICĂ

Analiza sintactică reprezintă o cercetare a propozițiilor și a frazelor care are drept scop descrierea structurii lor și a elementelor lor componente (părțile de propoziție și propozițiile din componența frazelor).

Analiza sintactică presupune descompunerea propozițiilor și a frazelor în calitatea lor de unități analizabile în elemente componente: propozițiile pentru frază și părțile de propoziție în cazul propoziției. După operația de identificare a elementelor componente, acestea sunt analizate sub aspectul formei și al conținutului exprimat, fiind clasificate în conformitate cu particularitățile prezentate.

§ 76. Analiza sintactică a părților de propoziție

Analiza sintactică a părților de propoziție presupune caracterizarea lor în funcție de următoarele aspecte:

1) precizarea mijloacelor de exprimare a părților de propoziție;2) identificarea tipului de relație sintactică stabilit între partea de propoziție analizată și celelalte componente ale propoziției (relații de inerență, de coordonare, de subordonare): – se precizează care este termenul regent și care este termenul subordonat;– se stabilește întrebarea la care răspunde cuvântul subordonat;3) depistarea mijloacelor prin care se exprimă relațiile sintactice dintre cuvinte: – formele flexionare ale cuvintelor;– elementele introductive (când acestea există).

Modele de analiză sintactică a părților de propoziție

Model de analiză sintactică a subiectului:

<i>Spre ziuă, fata ațipi puțin.</i> (L. Rebreanu)
--

<i>fata</i> – subiect simplu exprimat printr-un substantiv comun
--

Model de analiză sintactică a predicatului:

a) predicatul verbal simplu:

Omul **transformă** mediul. (I. Al. Brătescu-Voinești)

transformă – predicat verbal simplu exprimat prin verbul *a transforma* la indicativ prezent

b) predicatul verbal compus:

Soarele **începea să ardă**. (Cezar Petrescu)

începea să ardă – predicat verbal compus constituit din verbul semiauxiliar aspectual *a începe* la indicativ imperfect și verbul de bază *a arde* la conjunctiv prezent;

c) predicatul nominal:

Acesta **este un om** cu sufletul curat. (M. Sadoveanu)

este un om – predicat nominal alcătuit din verbul copulativ *a fi* la indicativ prezent și numele predicativ *un om* exprimat printr-un substantiv comun

Model de analiză sintactică a atributului:

Apoi deodată un fulger **orbitor** despică vălmășagul norilor. (L. Rebreanu)

orbitor – atribut adjectival exprimat printr-un adjectiv calitativ
– are ca termen regent substantivul *un fulger*, fiind legat de acesta printr-un raport de subordonare

Model de analiză sintactică a complementului:

În păduri trăsnesc stejarii. (V. Alecsandri)

în păduri – complement circumstanțial de loc exprimat printr-un substantiv comun; este introdus prin prepoziția *în*

Exercițiul 62. Identificați subiectele și spuneți prin ce sunt exprimate.

1. Flăcăul încremeni pe loc. (C. Hogaș). 2. În creieri îi apăru iarăși harta cu pozițiile. (L. Rebreanu). 3. În berărie era puțină lume. (L. Rebreanu). 4. Încă nu răsărise soarele și cerul era senin. (M. Sadoveanu). 5. Nu mai ninge, dar văzduhul era sur și greu. (I. Agârbiceanu). 6. Aici școli și biserici nu erau. (M. Sadoveanu). 7. Câmpiile și holdele sufereau de secetă. (M. Sadoveanu). 8. Restul lumii, pentru dânsul, parcă nici nu mai exista. (L. Rebreanu). 9. Supărarea lui îi mătina pe toți din casă. (L. Rebreanu). 10. Ploaia contenise de tot și vântul se potolise. (C. Hogaș). 11. Toată ziua plutiseră neguri lăptoase peste sat. (I. Agârbiceanu). 12. Plecară amândouă fără niciun pic de șovăială. (M. Preda). 13. Pe drum se arătau și ici și colo pâlcuri de copii cu săniuțele. (I. Agârbiceanu). 14. Noaptea de iarnă, lungi și monotone, sunt prilej de multe răutăți. (I. Agârbiceanu). 15. Se înțelegeau de minune câteșitrei. (V. Eftimiu). 16. Neliniștea și înfrigurarea ei creșteau din clipă în clipă. (I. Agârbiceanu). 17. Imaginația și inteligența sunt izvoare de frică. (G. Ibrăileanu)

Exercițiul 63. Identificați subiectele din propozițiile de mai jos și precizați felul lor din punctul de vedere al modului de manifestare în structura propoziției.

1. Dănuț închise caietul, stinse lampa și se sui în pat. (I. Teodoreanu). 2. ...Se apropia o nouă vacanță. O vesteau teii. (I. Teodoreanu). 3. Apoi cu boierii te învoiești oriunde, dacă ești supus și ascultător. (L. Rebreanu). 4. Nu poți să dormi pe-așa călduri! (I. Teodoreanu). 5. Bătea un vânt ascutit și pașii se scufundau în zăpada moale ca într-un nămol. (E. Barbu). 6. Anișoara nu-i răspunse. Privea încăpățânată clapele, cu mâinile pe genunchi. (M. Eliade). 7. Apa la mal depășește înălțimea unui om. (R. Ojog-Brașoveanu). 8. Și aici, în încăperea fără lucruri, domnea o tăcere apăsătoare. (E. Barbu). 9. Un cuvânt bun contează enorm în viață. (R. Ojog-Brașoveanu). 10. Mai era cineva în pădure. (R. Ojog-Brașoveanu). 11. Atunci se întâmplă ceva neașteptat. (E. Barbu)

Exercițiul 64. Analizați predicatelor, identificați tipul lor și spuneți prin ce sunt exprimate.

1. Trecură astfel câteva clipe lungi. (L. Rebreanu). 2. Vântul nu mai sufla și glasul răgușit al ierburilor aspre și sălbatice amuțise. (C. Hogaș). 3. A fost o întâmplare nenorocită. (I. Agârbiceanu). 4. Afară e o vreme câinească; plouă ca prin sită și bate vânt rece. (I. L. Caragiale). 5. Deșteptarea a fost crâncenă. (L. Rebreanu). 6. O astfel de cunoaștere ar trebui să fie numită postumă. (E. Cioran). 7. În focul acela se topeau ura vrăjmașă și iubirea caldă. (M. Sadoveanu). 8. Despre întâmplările iuți ale acestor ceasuri mi-au rămas în amintire destule lucruri. (M. Sadoveanu). 9. Prin întunericul nepătruns îndărăt, se aud pași îndesați și repezi. (M. Sadoveanu). 10. Luna își vărsa lumina ei cea fantastică prin ferestrele mari. (M. Eminescu). 11. După câteva ceasuri de un mers anevoios, ieșirăm în drumul mare al Pipirigului. (C. Hogaș). 12. Amurgul înnegrise zarea. (G. Coșbuc). 13. Vălul magiei începu să se ridice. (V. Voiculescu). 14. Pădurea începu să geamă despletită. (Cezar Petrescu)

Exercițiul 65. Analizați structura predicatului nominal și spuneți prin ce este exprimat numele predicativ.

1. Și sufletul meu era pustiu, și inima mea era obosită. (C. Hogaș). 2. Era, în adevăr, un flăcău zdravăn și înalt ca un brad. (C. Hogaș). 3. Cerul era negru ca și pământul. (L. Rebreanu). 4. Văzduhul deveni fumuriu, însă rămase tot neclintit, tot vâscos. (Z. Stancu). 5. Eu nu sunt nimic pentru tine? (Z. Stancu). 6. Ce tânără era mama! (M. Preda). 7. În țara orbilor, chiorul e împărat. (Folclor). 8. Pentru mine această concentrare era o lungă deznădejde. (Camil Petrescu). 9. Viața mi-a devenit curând o tortură continuă. (Camil Petrescu). 10. Scăldatul cailor fu ușor. (Z. Stancu). 11. Drumul era fără oameni. (M. Sadoveanu). 12. Hoț ai fost, hoț ai rămas. (L. Rebreanu). 13. Crud și cumplit este omul acesta, fiica mea. (C. Negruzzi). 14. Viața e a celor tineri și puternici. (L. Rebreanu). 15. Tot pământul e al meu, domnișorule! (L. Rebreanu). 16. Țăranii însă erau neîncredători și fricoși. (L. Rebreanu)

Exercițiul 66. Identificați atributele, precizați ce cuvânt determină și arătați tipul lor și prin ce sunt exprimate.

1. Fagii înalți cu trunchiuri albe și cu crestele lor stufoase, neclintii și rari, treceau pe lângă noi. (C. Hogaș). 2. La mijloc masa așternută îl aștepta, iar în soba de cărămidă duduia un foc zdravăn. (L. Rebreanu). 3. Deschise ferestrele, și aerul proaspăt, îmbălsămat al primăverii năvăli în odaie. (I. Agârbiceanu). 4. Ajunsese una dintre cele mai frumoase neveste tinere din sat. (I. Agârbiceanu). 5. Acuma băieții învață într-alt loc, într-o clădire nouă, naltă și frumoasă. (M. Sadoveanu). 6. Peste fagi cu vârfuri sure a căzut amurgul rece. (G. Topârceanu). 7. Era o femeie durdulie, sprintenă, cu sprâncene îmbinate și o față albă ca laptele. (M. Sadoveanu). 8. Însă fericirea zvăpăiată a mamei sale o ținea într-o continuă mirare. (I. Agârbiceanu). 9. Mă uit la figura blândă și luminoasă a moșneagului, ascult cu drag vorba lui așezată și cuminte. (Al. Vlahuță). 10. Gândul nostru se îndreaptă cu recunoștință vie spre ființa divină care a fost mama pictorului. (Al. Vlahuță). 11. La strecurarea fiorului fierbinte de durere și de plăcere, Andrieș închise ochii. (M. Sadoveanu)

Exercițiul 67. Găsiți complementele directe și arătați ce cuvinte determină și prin ce sunt exprimate.

1. Dar rar se întâmpla să împuște atunci ceva. (I. Agârbiceanu). 2. Rochia miresei stârni entuziasmul cunoscătoarelor. (L. Rebreanu). 3. Ciobanii au așteptat pe stăpâni. (M. Sadoveanu). 4. Vestea cumplită îi năucise. (V. Eftimiu). 5. Și nu mi-ai spus atunci nimic. (G. Topârceanu). 6. Melodiile triste parcă-i răscoleau în suflet altă viață. (L. Rebreanu). 7. Priveam cu strașnică mirare acest lucru. (M. Sadoveanu). 8. Acum fulgerele brăzdau mai mânioase cerul. (Z. Stancu). 9. Vântul îi aducea mereu miresme proaspete, îmbătătoare. (I. Agârbiceanu). 10. Picătura de apă găurește stânca... (L. Rebreanu). 11. O bucurie mare stăpânea toată familia. (L. Rebreanu). 12. Nevasta țaranului aducea de la râu găleți cu apă. (G. Călinescu). 13. Un nor de păcură astupă cerul. (Cezar Petrescu). 14. Niciun val nu încrețește luciul amortit al apei. (O. Paler)

Exercițiul 68. Identificați complementele indirecte și arătați ce cuvinte determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. Într-o clipă își aminti de arii, de snopii de grâu, de Moromete. (M. Preda). 2. Cu mine, viața se arăta blajină. (Z. Stancu). 3. De cei adunați aici, depinde mântuirea patriei noastre și libertatea lumii. (Camil Petrescu). 4. Din frumusețea ei de odinioară n-au mai rămas decât urme și amintiri. (L. Rebreanu). 5. Din toată purtarea lui Ion parcă citea și mai lămurit primejdia. (L. Rebreanu). 6. Dar mirosea tot așa de proaspăt a adâncuri răscolite, a pește sărat, a alge descompuse și a țigei. (V. Eftimiu). 7. De la un datornic rău și un sac de paie este bun. (Folclor). 8. Din stejar stejar răsare. (Folclor). 9. Cerul senin de trăsnet nu se teme. (Folclor). 10. Poate cineva să ne avertizeze de pericolele acestei lumi? (M. Preda)

Exercițiul 69. Identificați complementele de agent și arătați ce cuvinte determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. Era un sat de oameni părăsiți de stăpânire și uitați de Dumnezeu. (C. Petrescu). 2. Se frângeau cu trosnet fagii în așchii albe, rupti de un uriași genunchi nevăzut. (Cezar Petrescu). 3. Se lăsă dus de amintiri, de înduișări. (V. Eftimiu). 4. Însă omul e totdeauna pândit de primejdii. (Z. Stancu). 5. În clipa aceea își dădu seama însă că s-ar putea ca sania să fie dusă, de caii învățați, la conacul din vie. (Camil Petrescu). 6. Mângâiați de razele asfințitului, munții strălucesc ca în odăjdii de sărbătoare. (G. Bogza). 7. A lăsat-o dormind amețită de lacrimi, de spaimile și oboselile trecutului. (Gib I. Mihăescu). 8. Totul e pătruns de ploaie, de deznădejdea nesfârșită a zilei acesteia de toamnă. (Camil Petrescu). 9. Avea o voluptate stranie să dea impresia că a fost prostit de prima secătură. (V. Eftimiu). 10. Îți trimite acest vas cu flori, lucrat de el. (I. Al. Brătescu-Voinești)

Exercițiul 70. Identificați complementele sociative și arătați ce cuvinte determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. Prefectul se urcă în trăsură cu căpitanul. (L. Rebreanu). 2. A doua zi am venit cu procurorul și medicul legist. (V. Voiculescu). 3. El, cu două străji, porni să iscodească împrejurul minei. (I. Agârbiceanu). 4. Așa că m-am dus cu Costache, cu nevastă-sa și cu Ionel, în județul Vlașca. (P. Istrati). 5. Orișan trebuie să fi fost făcut praf, cu oamenii lui cu tot. (Camil

Petrescu). 6. Jandarmul intră cu trei țărani în cancelarie. (L. Rebreanu). 7. Întâmplările l-au dus, cu tot cu tovarăși, în portul Galaților. (M. Sadoveanu). 8. A plecat cu automobilul propriu, împreună cu soția, două fete și un băiat, care era la volan. (V. Eftimiu). 9. Iablonski se repezi pe ușă și, împreună cu un fiu al bătrânei, prevăzut cu un felinar, o luă înapoi spre castel. (G. Călinescu). 10. La socotit mânca deseori bătaie, împreună cu ceilalți elevi, ca să le intre mai bine în cap misterele adunării și scăderii. (L. Rebreanu). 11. M-am întors acasă împreună cu Dinu, și, pe drum, am plănuit capitele din roman. (M. Eliade). 12. El însuși a luat o fată săracă, fără nimica, numai pentru inimă. (L. Rebreanu)

Exercițiul 71. Identificați complementele instrumentale și arătați ce cuvinte determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. Drumul ăsta îl făceam cu trăsura și încântarea nu mai avea sfârșit. (V. Voiculescu). 2. Mă cucerise cu optimismul său. (V. Eftimiu). 3. Mai mulți oameni sparseră biroul boierului cu topoarele. (P. Istrati). 4. Cu câteva vorbe, Dionis l-a potolit. (V. Voiculescu). 5. Florile îi luau ochii și te-adormeau cu mirosul. (I. Agârbiceanu). 6. Toată lumea se întreabă cu privirea, cu gestul și cu vorba. (I. Minulescu). 7. Nu o să îndrept eu lumea cu umărul. (Folclor). 8. Cu mâna străină numai foc să iei. (Folclor). 9. Pasărea se prinde cu grăunțe, omul cu vorbe frumoase. (Folclor). 10. Cu bătaie la ușă afli de este cineva acasă. (Folclor). 11. Cu spatele nu poți îndrepta lumea. (Folclor). 12. Cu un vas găurit apă nu vei scoate. (Folclor). 13. Cu vrajba și cu urgia raiul n-o să dobândești. (Folclor). 14. Așa ne-a anunțat încă de aseară, prin telegraf, că sosește azi cu automobilul. (L. Rebreanu). 15. Se repezi fata la zmeu ... și dintr-o lovitură îl făcu în două bucăți. (P. Ispirescu). 16. Cu ajutorul unui somnifer, am readormit și, de data aceasta, am visat ceva foarte încâlcit. (O. Paler). 17. Singurul mod în care puteam să evaderez din această existență era să mă mint cu ajutorul imaginației și al viselor. (O. Paler)

Exercițiul 72. Identificați complementele circumstanțiale de loc și arătați ce cuvinte determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. Departe, în adâncul codrului, în larga poiană ce se umple de soare, Vlad împarte prăzile nopții la vitejii care i-au mai rămas. (Al. Vlahuță) 3. La biserică mergea rar. (I. Agârbiceanu). 4. Pe malul stâng, căsuțe albe se ivesc dintre copaci. (Al. Vlahuță). 5. Le-a căzut din cer avere. (M. Sadoveanu). 6. Azi de două ori ai alergat până aici. (I. Agârbiceanu). 7. Soarele luneca spre asfințit. (Z. Stancu). 8. Vreau să fiu în noaptea asta acasă. (Camil Petrescu). 9. Rămăsese așa încremenit locul. (Camil Petrescu). 10. Plecase dincolo, peste munte, la niște neamuri. (V. Voiculescu). 11. Pe miriști, luna știrbă vărsa o lucire slabă. (M. Sadoveanu). 12. De jur împrejur, la o distanță nu prea mare, se ridica un zid înalt. (O. Paler). 13. Lăsasem fereastra deschisă când mă culcasem și de-afară, de pe țărm, vuietul mării se auzea foarte clar în liniștea dimineții. (O. Paler)

Exercițiul 73. Identificați complementele circumstanțiale de timp și arătați ce cuvinte determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. N-am mâncat de azi-dimineață. (I. Agârbiceanu). 2. La noapte plec înapoi. (Camil Petrescu). 3. Două săptămâni încheiate n-a ieșit din casă. (I. Agârbiceanu). 4. N-au să mă țină aici o viață de om. (Z. Stancu). 5. Câteva nopți nu mai apăru reflectorul. (L. Rebreanu). 6. După câțeva vreme de liniște, cele două voci își reluă dialogul. (G. Călinescu). 7. La ora aceea pe țărm nu era nimeni. (O. Paler). 8. După o vreme, începui a vedea hanul. (M. Sadoveanu). 9. Uneori, pe ploaie, trage peștele mai tare decât pe vreme frumoasă. (M. Sadoveanu). 10. Până la orele zece noaptea, Filip nu apăru. (G. Călinescu). 11. Seara, după adăpatul cailor, se învârtea în jurul meu ca un titirez. (Z. Stancu). 12. În zori, bolnavul adormi. (L. Demetrius). 13. Omul, o dată, o singură dată e tânăr. (Z. Stancu). 14. Din clipă în clipă, soarele trebuia să răsară. (O. Paler)

Exercițiul 74. Identificați complementele circumstanțiale de mod și arătați ce cuvinte determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. Copiii pătrund în sufletul unui om repede și necruțător. (M. Preda). 2. Ne ospătarăm împăratește. (V. Eftimiu). 3. Bălcescu gândi și el îndelung. (Camil Petrescu). 4. Marea foșnea ușor. (Z. Stancu). 5. Prin întuneric

mergea greu de tot, cu mare băgare de seamă. (Camil Petrescu). 6. Trenul mergea încet. (Camil Petrescu). 7. O vorbă rănește mai mult decât o sabie ascuțită. (Folclor). 8. În locul lui vodă, eu nici nu vă judecam. (Camil Petrescu). 9. Abia atunci a zâmbit, cu o ușoară ironie. (Gib I. Mihăescu). 10. De după deal vine, în zbor rotat, un uliu. (Em. Gârleanu). 11. Din acest ceas se întâlneau pe ascuns de lume. (B. Șt. Delavrancea). 12. Să cheltui banii cu procesul și cu avocații, fără folos? (Z. Stancu). 13. Deschide dibuind o ușă. (Camil Petrescu). 14. Se topea văzând cu ochii. (I. Agârbiceanu)

Exercițiul 75. Identificați complementele circumstanțiale de cauză și arătați ce cuvânt determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. Inima îi ticăia de o emoție plăcută. (L. Rebreanu). 2. Și când ne-a văzut bunica, de bucurie a și tras un bocet. (I. Creangă). 3. De nevoie mănânci și mere pădurețe. (Folclor). 4. În cele din urmă l-a acceptat nu din iubire, ci din indiferență. (L. Rebreanu). 5. Și pe măsură ce treceau zilele, deveneam, poate și din cauza căldurii istovitoare, irascibil. (O. Paler). 6. Să ies în curte, nu pot, n-am voie, din cauza caniculei. (O. Paler). 7. Poate și din cauza serii, apa întunecată pe care plutim îmi dă o amețelă plăcută. (O. Paler). 8. Dar nu se zărea mai nimic din cauza întunericului. (O. Paler). 9. Era enervat și plictisit din pricina emoțiilor călătoriei. (L. Rebreanu). 10. În vreme ce mulțimea se înbrâncea în jurul magaziiilor, unii mai îndrăzneți se ciorovăiau din pricina vitelor. (L. Rebreanu). 11. Și, pe deasupra, era și o zi urâtă, cu vizibilitate redusă din pricina ploii... (O. Paler). 12. Am impresia că atunci am tras prima spaimă din pricina singurătății. (O. Paler). 13. Aud că nu li s-a permis unor vase să treacă dincolo de Bosfor din pricina furtunilor. (O. Paler). 14. În rest, de o parte și de alta, munții își etalează, sfidător, stâncile goale, crăpate din pricina diferențelor de temperatură. (O. Paler)

Exercițiul 76. Identificați complementele circumstanțiale de scop și arătați ce cuvânt determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. Tot avea de gând să folosească vacanța Paștilor pentru un asemenea drum. (Cezar Petrescu). 2. Și mama lor le spunea că-i învață să zboare pentru o călătorie lungă, pe care trebuia s-o facă în curând... (I. Al.

Brătescu-Voinești). 3. Deși sunt și eu un gândac mai mare, am ieșit și eu pentru soare, spuse Ioanide. (G. Călinescu). 4. Pentru mai multă siguranță, mă închideam cu cheia. (P. Istrati). 5. Dar sabia voievodului trebuia să se ridice, iar, spre răzbunare cumplită! (E. Camilar). 6. Turme de vite se scoboară la adăpat. (Al. Vlahuță). 7. Caty fusese consiliată să procedeze așa de către unchiul său Alec, în scopul de a elimina din luptă o adversară aprigă. (G. Călinescu). 8. Miturile sunt încă vii în Mexic și oamenii au nevoie de ele pentru a trăi, nu pentru a-și folosi fantezia. (O. Paler). 9. Arborii creșteau imenși, dar trăiau numai cei care izbuteau să-și facă loc cu crengile pentru a ajunge la lumină. (O. Paler). 10. Cu aceeași repeziciune își aduse un scaun din bucătărie și se cocoță pentru a ajunge la valiza de pe dulapul din vestibul. (R. Ojog-Brașoveanu). 11. Căci, pentru a ajunge la Delfi în timp util (diseară trebuie să fim înapoi), e imperios necesar să ocolim centrul orașului, supraaglomerat de trafic. (O. Paler). 12. Dar nu cu scopul de a vă investiga mă aflu aici. (R. Ojog-Brașoveanu)

Exercițiul 77. Identificați complementele circumstanțiale condiționale și arătați ce cuvânt determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. De câte ori ies din cabină, văd pe ușă imaginile care ne arată cum trebuie să ne legăm, în caz de pericol, centura de salvare. (O. Paler). 2. Pentru a te întoarce nevătămat acasă, după ce cobora întunericul, trebuia, adesea, să fii cu ochii în patru, ca să poți s-o iei la fugă în caz de pericol; altminteri, riscai să-ți lași hainele celor care ți le „cereau“, întrucât polițiștii nu se aventurau prin acele locuri rău famate. (O. Paler). 3. Primejdia îi pândea mai ales pe cei care lucrau pentru presa de mai mică audiență sau pe redactorii unor posturi de radio, care riscau mai mult și aveau mai puține mijloace de apărare în caz de pericol. (T. Anton). 4. Numai aceia care vegetează într-o insensibilitate scandalosă rămân impersonali în cazul bolii, care întotdeauna realizează o adâncire personală. (Em. Cioran). 5. Eu, în locul dumitale, o răpeam. (I. Teodoreanu). 6. În locul dumitale m-aș duce pe țarm, aș face o baie în mare, m-aș plimba. (O. Paler). 7. Și ce bine desenează, altul în locul lui și-ar fi luat nasul la purtare. (O. Paler). 8. Altul în locul meu ar folosi, poate, pentru încântarea mea de atunci un cuvânt urât. (O. Paler)

Exercițiul 78. Identificați complementele circumstanțiale concesive și arătați ce cuvânt determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. Cu tot vuietul vântului, simțise ceva pe cărarea de dincolo de stufuri. (M. Sadoveanu). 2. Și numai mirosul de benzină stăruie, cu toate adierile de lavandă împrășcate din pulverizator. (Cezar Petrescu). 3. Cu tot ajutorul bunelor zâne, prietene ale lor, mult așteptata izbândă nu venea. (V. Eftimiu). 4. Cu toate strădaniile, tabăra se târa prin zile din ce în ce mai grele. (V. Voiculescu). 5. Oricum, te-ai născut într-o zodie cu noroc, Bologa!... (L. Rebreanu). 6. Pe când gluma, oricât de blândă a prietenului, îl durea altfel. (Cezar Petrescu). 7. Dar frate-meu, împotriva presupunerilor mele, se stăpânește. (Z. Stancu). 8. Împotriva așteptărilor mele, rămase liniștit. (Z. Stancu). 9. Numai eu eram crunt, în ciuda sentimentului de sărbătoare care mă stăpânea. (M. Preda). 10. Suferința lor era că, în ciuda frumuseții ei, fata nu se mărita. (M. Preda). 11. Până azi-dimineață, în ciuda tuturor întâmplărilor și zvonurilor, a fost convins în adâncul său că oamenii lui vor sta liniștiți chiar dacă de jur-împrejur toate satele s-ar răscula. (L. Rebreanu). 12. În ciuda formulei arhitectonice evolute, interiorul era apăsător și sufocant. (G. Călinescu). 13. În ciuda cercetărilor minuțioase care începură, nu se reuși să se dea de urma ei. (M. Preda). 14. O senzație stranie îmi cutreiera întreaga ființă; fata asta, în ciuda impresiei de supunere pe care mi-o inspira, era mai puternică și mai liberă decât mine. (M. Preda). 15. Mărturisirea mea, deși sinceră numai pe jumătate, o mulțumi. (Z. Stancu)

Exercițiul 79. Identificați complementele circumstanțiale de relație și arătați ce cuvânt determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. Din acest punct de vedere, nu pot să mă plâng. (O. Paler). 2. Din partea mea, n-ar fi fost nevoie de sugestiile de aici. (Cezar Petrescu). 3. Cât despre mutarea în alt sanatoriu, cred că v-ați ostenit zadarnic... (L. Rebreanu). 4. Cât despre apa bună, nu vă îngrijiți; acuș avem să dăm peste o fântână cu apă dulce și rece ca gheața. (I. Creangă). 5. Cât pentru mine, eu rămân în cercul strâmt al lumii mele... (C. Hogaș). 6. Deși, în privința aceasta, trebuie să admit că s-a progresat. (O. Paler). 7. Să ne lămurim întâi

în privința clarității. (O. Paler). 8. În privința asta noi suntem orbi și surzi, n-auzim și nu vedem nimic. (M. Preda). 9. E mai blajină decât mata, dar tot atât de fermă în privința somnului și a mâncării: asta te liniștește? (I. Teodoreanu). 10. Poate că acest lucru e adevărat și în privința călătoriilor. (O. Paler). 11. De văzut nu l-a văzut nimeni, dar altcineva nu putea fi. (V. Eftimiu). 13. De trup ești mărunțel, nu-i vorbă, dar la fire ești mare. (I. Creangă). 14. De uitat, n-am uitat nimica, tată. (I. Creangă). 15. La leafă e îmbulzeală, la scris codeală. (L. Rebreanu). 16. Era mai ales dansatorul ei și, în calitatea aceasta, util. (L. Rebreanu)

Exercițiul 8o. Identificați complementele circumstanțiale opoziționale și arătați ce cuvânt determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. În locul amintirilor, care oricât tot îi aduceau un început de zâmbet, vine tristețea. (I. Teodoreanu). 2. În locul mării piramide sunt acum zgârie-nori, în locul bărcilor care mișunau în lagună trec valuri de automobile. (O. Paler). 3. Iar în locul trăsnetelor, un vuiet infernal se dezlănțuie. (G. Bogza). 4. Doctorul, în loc de alt răspuns, îi arată marfa întinsă pe jos. (G. Călinescu). 5. Umblam abătut și, în loc de plăcere, culegeam, oriunde mă întorceam, numai amărăciuni. (V. Voiculescu). 6. Apoi își aduse aminte iar cum un țăran lung, sfrijit și spân, venise odată cu fâlcile legate, încovoiat de durere, să-i scoată o măsea și cum dascălul, în loc de cea vătămată, îi smulse una teafără. (L. Rebreanu). 7. Că dezgropam oase de câini în loc de tezaure, nu era nimic. (V. Voiculescu). 8. Dar a trebuit să jur tatii și mamei că n-am să mai umblu după comori și că, în loc de istorie și arheologie, pentru care mă pregăteam cu fervoare, am să învăț silvicultura... (V. Voiculescu). 9. În loc de o jumătate de ceas stătusem la han două ceasuri și jumătate! (I. L. Caragiale). 10. Simt, într-adevăr, că acest oraș ale cărei străzi sunt botezate cu cifre în loc de nume îmi va rămâne în memorie prin această noapte. (O. Paler). 11. Marea e foarte aproape. În realitate, oceanul. Dar acest cuvânt m-a intimidat totdeauna. De aceea voi continua să scriu „mare“ în loc de „ocean“. (O. Paler). 12. Mi-ar fi fost drag să te am alături de mine, dar mi-e teamă că, în loc de a avea un sprijin, aș avea o piedică. (L. Rebreanu)

Exercițiul 81. Identificați complementele circumstanțiale cumulative și arătați ce cuvânt determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. Pe lângă vibrarea adâncă a lemnului, mi s-a părut că aud un sunet ca de zornăit înfundat. (V. Voiculescu). 2. Pe lângă două vulpi, acolo la moară, au mai căzut trei la coada iazului și alta în rădiacul Hulubului. (M. Sadoveanu). 3. Pe lângă asta, știm din experiența bătrânilor că ploile de toamnă sunt fragmente de veșnicie. (M. Sadoveanu). 4. Pe lângă acestea mai avea strânse și părăluțe albe pentru zile negre; căci lega paraua cu zece noduri și tremura după ban. (I. Creangă). 5. Pe lângă lemnul uscat arde și cel verde. (Folclor). 6. Ba ți-oi spune eu că pe lângă acest semn am avut și altele. (M. Sadoveanu). 7. Dreptul îl ai, însă pe lângă drept ar trebui să ai și curaj. (Z. Stancu). 8. Aveam eu oase de romancier, cum îmi spusese Miron Paraschivescu, dar pe lângă oase un organism mai are și altele, care te pot părași... (M. Preda). 9. Dar tu să știi că eu dorm iepurește; și pe lângă îți doi ochi, mai am unul la ceafă, care șede purure deschis și cu care văd, și noaptea și ziua, tot ce se face prin casă. (I. Creangă). 10. Cucoșul atunci se așază pe Țol, scutură puternic din aripi și îndată se umple ograda și livada moșneagului, pe lângă păsări, și de cirezi de vite; iară pe Țol toarnă o movilă de galbeni, care strălucea la soare de-ți lua ochii! (I. Creangă). 11. Decisive au fost, pe lângă unele „detalii“, defectele sau contradicțiile caracterului meu. (O. Paler). 12. Domnule, în afară de cele scrise și plătite, aș mai dori ceva. (Z. Stancu)

Exercițiul 82. Identificați complementele circumstanțiale de excepție și arătați ce cuvânt determină și prin ce sunt exprimate. Precizați dacă au elemente introductive și spuneți care sunt ele.

1. Atunci se desprinseră toți, în afară de cei doi, care porniră și mai repede... (Camil Petrescu). 2. Cei care intră se ploconesc de la ușă, în afară de ofițeri, care salută militărește. (Camil Petrescu). 3. În afară de acest amănunt, nu cred că e ceva demn de reținut din „viața mea publică“ de care merită să-mi amintesc. (O. Paler). 4. În afară de câteva căruțe cu cartofi pe care le ducea, toamna, la gară, tatăl meu nu prea avea ce vinde. (O. Paler). 5. Totul mi se părea zadarnic, fără sens. Totul, în afară de acele câteva luni ale dragostei și nenorocirii mele. (M. Eliade). 6. Acum nu se mai auzea

nimic, niciun zgomot în afară de strigătele mele și de zgomotul mării care fierbea mai departe în jurul meu. (O. Paler). 7. În afară de micile sunete scoase de insectele ce foiau prin iarbă nu se auzea niciun zgomot... (O. Paler). 8. Nu există însă în scara întregii vieți animale, în afară de om, un singur animal care să vrea să doarmă și să nu poată. (O. Paler). 9. Afară de mine și de sergent, mai erau cinci flăcăi. (M. Sadoveanu). 10. Afară de ecourile acelea sinistre, care păreau că se alungă, că se ascund, era liniște adâncă. (I. Agârbiceanu). 11. Nu vedeam pe nimeni, afară de el. (Em. Gârleanu). 12. Afară de poeți, nu vă înțelege nimeni. (M. Eliade). 13. Din visul de azi-noapte nu mai țin minte decât un vânt puternic care zgâlțâia niște chiparoși. (O. Paler). 14. De atunci începuse să nu mă mai preocupe nimic altceva decât grija de a fugi. (P. Istrati)

Exercițiul 83. Identificați părțile de propoziție și spuneți la ce întrebări răspund și prin ce sunt exprimate.

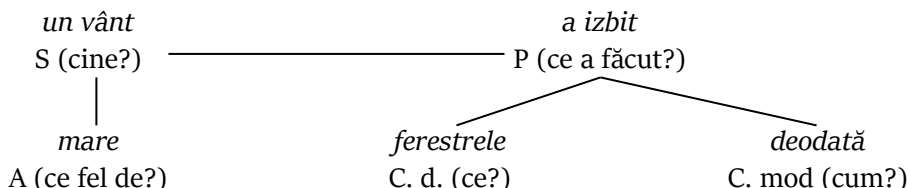
Model: *Ciutura scoate din fântână nămol.* (N. Labiș)

<i>ciutura</i>	- subiect simplu exprimat printr-un substantiv comun
<i>scoate</i>	- predicat verbal exprimat printr-un verb
<i>din fântână</i>	- complement circumstanțial de loc exprimat printr-un substantiv comun; este introdus prin prepoziția <i>din</i>
<i>nămol</i>	- complement direct exprimat printr-un substantiv comun

1. Păși în odaia lui, căută pe masă, în locul obișnuit chibriturile și le găsi. (L. Rebreanu). 2. Drumul urca mereu. (L. Rebreanu). 3. Se piti lângă un trunchi gros. (L. Rebreanu). 4. Vorbele lui răsunau în urechile bătrânului ca un bâzâit obositor. (L. Rebreanu). 5. Pentru vorbă, gura nu cere de mâncare. (I. Agârbiceanu). 6. În zilele frumoase de vară ulițele satului sunt pustii și tăcute. (I. Agârbiceanu). 7. Anevoie a putut închide ochii Herdelea în noaptea aceea. (L. Rebreanu). 8. El nu venise la mine niciodată. (V. Eftimiu). 9. Să nu vorbești nimănui despre aceasta. (V. Eftimiu). 10. Printre brazi coboară vântul ca un foșnet lung de apă. (G. Topârceanu)

Exercițiul 84. Stabiliți raporturile sintactice dintre părțile de propoziție și alcătuiți schema sintactică a propoziției.

Model: *Deodată un vânt mare a izbit ferestrele.* (E. Camilar)

1. Un bucium suna pe un munte. (M. Sadoveanu). 2. Pe bădița Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul. (I. Creangă). 3. Harap-Alb mulțumește furnicii pentru ajutorul făgăduit. (I. Creangă). 4. Solului nu i se taie capul. (C. Negruzzi). 5. Peste două-trei minute însă învățătorul intră în casă cu inspectorul. (L. Rebreanu). 6. În amândouă părțile făcuseră în salcâm câte o tăietură adâncă și albă. (M. Preda). 7. I-am mărturisit bunicului părerea mea. (M. Sadoveanu). 8. Flăcăul privea lumina făcliei. (M. Sadoveanu). 9. Veștile cele mai ciudate umplură satul. (I. Agârbiceanu). 10. Zgomotele acestea puternice și îndelungate nu l-au trezit din somn. (M. Preda). 11. Străinul venea agale spre peștera cu apă vie. (V. Eftimiu). 12. Vorbele lui răsunau în urechile bătrânului ca un bâzâit obositor. (L. Rebreanu)

§ 77. Analiza sintactică a propoziției

Analiza sintactică a propoziției presupune identificarea părților de propoziție și stabilirea relațiilor sintactice dintre ele.

Acest tip de analiză include următoarele etape:

1. Segmentarea propoziției în părți de propoziție, adică identificarea funcțiilor sintactice îndeplinite de cuvinte în cadrul propoziției;
2. Caracterizarea părților de propoziție în funcție de următoarele aspecte:
 - mijloacele de exprimare
 - elementele introductive

3. Alcătuirea schemei sintactice a propoziției pentru indicarea raporturilor sintactice dintre părțile de propoziție;

4. Caracterizarea propozițiilor în funcție de următoarele criterii:

a) după scopul comunicării:

– propoziție: enunțiativă / interogativă /
imperativă

b) după structură:

– propoziție: analizabilă / neanalizabilă
– propoziție: bimembră / monomembră
– propoziție: simplă / dezvoltată

c) după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului:

– propoziție: afirmativă / negativă

d) după afectivitate (atitudinea vorbitorului față de cele
comunicate):

– propoziție: exclamativă / neexclamativă

Exercițiul 85. Faceți analiza sintactică a propozițiilor de mai jos. Segmentați propozițiile în părți de propoziție, alcătuiți schema sintactică a propoziției și caracterizați propozițiile după scopul comunicării, după structură și după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului.

1. Peste trei zile și trei nopți feciorul de împărat iarăși bătu la fereastră. (I. Slavici). 2. Cerul ne-a binecuvântat cu un băiat și cu o fată. (V. Eftimiu). 3. Am strâns eu destule averi pentru ei. (V. Eftimiu). 4. Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme. (B. Șt. Delavrancea). 5. Peste-a nopții feerie se ridică mândra lună. (M. Eminescu). 6. Care cu poveri de muncă vin încet și scârțâind. (G. Coșbuc). 7. Umbrele căzuseră de mult peste grădină. (I. Agârbiceanu). 8. Iubirea are totdeauna un scop egoist. (L. Rebreanu). 9. Păstrase pentru țărancă aceasta un sentiment viu. (M. Sadoveanu). 10. Omul vorbise cu o pătrunzătoare sinceritate. (I. Agârbiceanu). 11. Lăsasem în ajun undița acolo într-un tufiș. (I. Al. Brătescu-Voinești). 12. Românul venea singur pe drumul plin de soare. (V. Alecsandri). 13. Numai zgomotul surd al pașilor noștri tulbura în cadență această tăcere. (C. Hogaș)

§ 78. Analiza sintactică a propozițiilor din cadrul frazei

Analiza sintactică a propozițiilor din structura frazei presupune caracterizarea lor în funcție de următoarele aspecte:

- 1) identificarea subordonatei și precizarea tipului ei;
- 2) identificarea termenului regent;
- 3) depistarea elementele introductive.

Exercițiul 86. Identificați subordonatele subiective, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Cine are urechi de auzit să audă! (I. Creangă). 2. Cine iubește florile dă dovadă de suflet și simțire. (V. Voiculescu). 3. Cine merge mai încet mai departe ajunge. (Folclor). 4. Cel ce nu lucrează ziua, flămânzește noaptea. (Folclor). 5. Ceea ce văzuse era oribil. (D. Zamfirescu). 6. Ceea ce vedeam fusese cândva o căsuță de adăpost. (L. Blaga). 7. Nu-i venea să se ducă acasă. (V. Eftimiu). 8. Era întâia oară că se plângea de război. (L. Rebreanu). 9. Nu se știe ce se poate întâmpla mâine. (V. Eftimiu)

Exercițiul 87. Identificați subordonatele predicative, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Părerea mea e că aici este ceva foarte suspect!... (Cezar Petrescu). 2. Adevărat era că Veronica de acum nu mai era decât umbra celei de demult. (I. Agârbiceanu). 3. Esențialul este că toata casa avea un stil al vremii. (G. Călinescu). 4. Totul e să începi. (Camil Petrescu). 5. Mai greu era să-i scoată sticleții din capul fetei. (Cezar Petrescu). 6. E cum nu se poate mai bine. (Camil Petrescu). 7. Era întocmai cum o visase el. (Camil Petrescu). 8. Dar nu-i cum gândește omul, ci-i cum vrea Domnul. (I. Creangă). 9. O comoară e a cui o găsește. (Cezar Petrescu)

Exercițiul 88. Identificați subordonatele atributive, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Zburăm peste oceanul pe care l-au traversat cândva căutătorii de aventuri și de aur. (O. Paler). 2. El primise poruncă să sape și sapă. (Cezar Petrescu). 3. Se pune atunci doar întrebarea cum să-l întrebuințezi? (G. Călinescu). 4. În faptul verii trimiteau desagi cu sare și mălai pe cai, care se întorceau încărcăți cu brânză de burduf și lână. (Camil Petrescu). 5. Atunci am îngălbenit de spaimă și eu, care împingeam deseori jocul până a mă distra cu moartea. (V. Voiculescu). 6. A fost odată un împărat bătrân, care avea o singură fată. (V. Eftimiu). 7. Acuma, târziu, își dă seama că toată combinația, care i s-a părut foarte ingenioasă, a fost o nerozie. (L. Rebreanu). 8. Într-o zi Andrei pierduse un proces, a cărui dreptate era vădită tuturor. (I. Al. Brătescu-Voinești). 9. Apostol porni spre punctul cel mai jos, unde trebuia să înceapă altă vale. (L. Rebreanu)

Exercițiul 89. Identificați subordonatele complete directe, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Mă duc să-i spun cum ai poruncit. (I. Creangă). 2. Onișor nu ne spusese niciodată cum o cheamă pe nora lui. (V. Voiculescu). 3. Am observat că domnul acesta vorbește cu accent străin. (R. Ojog-Brașoveanu). 4. Iar când mi-am adus aminte de noaptea de februarie, mi s-a înnegrit sufletul și am înțeles că e sfârșit până la sfârșit. (Cezar Petrescu). 5. În oraș, nimeni nu știa care e ocupația mea. (P. Istrati). 6. M-a întrebat, mai întâi pe ocolite, apoi, luându-și inima în dinți, de-a dreptul, dacă nu eram de acord să-i sculptez un bust. (O. Paler). 7. Când am deschis ochii, am observat că mă privea cineva. (O. Paler). 8. Știam că mai lovise un ofițer. (Cezar Petrescu). 9. M-am repezit să închid fereastra și, uitându-mă afară, am înțeles că nu era noapte. (O. Paler). 10. Pe la începutul lui decembrie am simțit că ora mea a sunat. (M. Preda)

Exercițiul 90. Identificați subordonatele complete indirecte, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Eram sigur că vrea să mă prăpădească. (L. Rebreanu). 2. Am moștenit-o din moși-strămoși, răspundea el cui îl poreclea Căciulă-împletită. (V. Voiculescu). 3. Totuși, ea spunea în gura mare, cui voia s-o asculte, că în casa părăsită umblă o femeie. (I. Agârbiceanu). 4. Cui nu știe juca, odaia i se pare strâmtă. (M. Sadoveanu). 5. Cui se punea împotriva, îi

luau viața. (M. Sadoveanu). 6. Cui i se croiește rău, rău îi merge. (Folclor). 7. Și când te gândești ce frumoși, ce plini de sentimente sunt caii! (G. Călinescu). 8. Să fim foarte prudenți cu ceea ce se-întâmplă în jurul nostru. (M. Eliade). 9. Cum, se aprinse Costache, nu pot eu să las cui vreau averea mea? (G. Călinescu). 10. Când m-oi apuca și eu să spun, cui trebuie, despre felul cum se risipesc banii statului!... (M. Eliade). 11. Spune asta mai departe, spune cui știi tu... (M. Eliade). 12. Dumnezeu știe ce face, moșule, dă cui trebuie și cui poate. (C. Hogaș). 13. Sunt convins că voi avea succes. (R. Ojog-Brașoveanu)

Exercițiul 91. Identificați subordonatele complete de agent, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Manuscrise importante – documente inestimabile ale culturii naționale – se află încă în arhivele Securității dacă nu au fost deja distruse de către cei ce nu s-au sfiit să-l chinuiască o viață întreagă, tulburându-l până în ultima clipă cu anchete și hărțuiri neconținute. (M. Munteanu). 2. Dacă voiești dar să aduci viața ta jertfă întru folosul bisericii lui Hristos, te gândește că jertfa trebuie să-ți fie curată, pentru ca ea să poată fi bine primită de către cel ce străbate și cele mai ascunse taine ale inimii omenești. (I. Slavici). 3. Fata tăcu, oarecum înfricoșată de câte a spus. (I. Agârbiceanu). 4. Cum un om atât de laudat pentru înțelepciunea sa, de către cei care l-au cunoscut, își permitea atari ieșiri necontrolate față de discipolii lui? (M. Rădulescu). 5. Virusul Irina ataca, în primul rând, programele anti-virus, pentru ca abia în faza următoare să atace sistemele de operare ale calculatoarelor lipsite de orice apărare, o dată declanșat nu mai putea fi oprit, existând probabilitatea ca virusul să nu poată fi distrus nici de către cei care îl concepuseră. (F. Ilis). 6. Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat: dar nu numai în Cel de slavă, ci și în Cel al durerii și abjecției, cel palmuit de sluga arhiereului, pus cu fața acoperită să ghicească cine îl îmbrânțește, îndemnat să se bucure de către cei care îngenunchind înaintea Lui își băteau joc de El. (N. Steinhardt). 7. Transfiguratul e vândut de către cei care-l găzduiau. (N. Steinhardt). 8. Stând culcată, în întuneric, pe canapeaua ei, oftă ușurată că în ziua aceea fusese lăsată în pace de către cei care anchetau cazul. (N. Breban). 8. Aprobările au fost date de către cei a căror opinie vă e absolut indiferentă. (R. Ojog-Brașoveanu). 9. – De ce trebuie să dăm de mâncare la mecanici? întrebă Țugurlan cam surd, deși

știa că așa era obiceiul, să se dea mâncare la mecanici de către cei care se întâmplau să treiere la ora mesei. (M. Preda)

Exercițiul 92. Identificați subordonatele completeive sociative, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Se smiorcăi îndepărtându-se cu ceea ce se mai putea salva dintr-o demnitate jignită. (R. Ojog-Brașoveanu). 2. Astfel, a doua zi am părăsit comuna, cu ceea ce am putut încărcă într-o căruță. (Gh. R. Ștefănescu). 3. Peste puțin, ușa se deschise și jupâneasa Zamfira intră cu ceea ce s-ar putea numi tacâmuri. (C. Hogaș). 4. Ș-a rămas o iarnă întreagă în delta-nghețată, cu ce avea pe el, cu lotcuța lui și c-un amnar. (C. Chiriță). 5. Poftim la masă cu ce ți-ai adus de-acasă. (Folclor). 6. Când sosea duminica, cu ce avea în buzunar, o lua pe Florica și se opreau în Grivița la o grădină știută de mult, unde cântau și dansau niște artiste dezbrăcate. (E. Barbu)

Exercițiul 93. Identificați subordonatele completeive instrumentale, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Cu ce-am pus la ciorap, cât am muncit pe-aici, mi-am deschis cojocărie. (Z. Stancu). 2. Odată ușa închisă și rămași singuri, ne-a apucat pe toți deodată o sminteală, am răcnit literalmente de entuziasm și am început să ne încăieram azvârlind unii în capetele altora cu ce ne venea în mână, manuale, caiete... (M. Preda). 3. Fiecare cu ce poate să-și ajute țara lui. (Folclor). 4. Cu ce știi sfătuiește, cu ce poți ajută. (Folclor). 5. Căprarul, scăpat de militărie, cu una, cu alta, mai cu ce avea de la părinți, scoase apă din piatră și ajunsese a fi jinduț de multe fete în sat. (B. Șt. Delavrancea). 6. Bătrânii se ospătau pe la mese, iar tinerimea era răsfirată prin curte, cavalerii ștergându-și frunțile cu batistele, iar damele făcându-și vânt fiecare cu ceea ce avea la îndemână. (I. Slavici). 7. Cu ceea ce îi rămâne deschide în apropiere de Gara Filaret o mică fabrică de lumânări, afacere nerentabilă și lichidată doar după câteva luni. (R. Ojog-Brașoveanu). 8. Și cu ceea ce adună fac și ele plăcinte, bucate. (R. Roman). 9. Tot ce respiră se hrănește cu ceea ce nu poate fi verificat. (E. Cioran). 10. Numai după cum aducea picioarele, rar, cosind cu ele parcă, s-ar fi putut cunoaște că-i cioban. (M. Sadoveanu). 11. Și boii simt, după cum e purtat plugul de coarne, că puterile stăpânului, au mai slăbit. (Em. Gârleanu)

Exercițiul 94. Identificați subordonatele circumstanțiale de loc, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Ai să pleci unde zic eu. (I. Creangă). 2. Singurul lucru neplăcut e capriciul obuzului care vine unde nu te aștepți. (Camil Petrescu). 3. De unde muncea Ion se vedea drumul pe care treceau neîncetat femei cu coșuri și desagi, mergând la bălciul săptămânal în Armadia. (L. Rebreanu). 4. Pe unde sunt turme blânzi, sunt și lupi mereu flămânzi. (Folclor). 5. Unde nu e iarbă verde, nu pasc oile. (Folclor). 6. Unde se grămădesc banii, vin și grijiile. (Folclor). 7. Totuși sunt puțin mai liniștită de când am auzit că, pe unde ești tu, s-au potolit bătăliile. (L. Rebreanu). 8. Dincolo de râu, unde îi aștepta necunoscutul, nu se vedea decât un zid de întuneric. (Z. Stancu). 9. Ne abăturăm pe la stână, unde ne răcorirăm fața cu apă rece, ne luarăm rămas bun de la ciobani și plecarăm. (C. Hogaș). 10. Află însă că nu se vorbește de foame acolo unde n-ai ce mânca. (C. Hogaș)

Exercițiul 95. Identificați subordonatele circumstanțiale de timp, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Când stinse lampa, prin perdelele albe tremurau zorile... (L. Rebreanu). 2. Asta am văzut eu la munte, pe când eram tânăr. (M. Sadoveanu). 3. Când am ajuns la poarta școlii, m-am împiedicat. (O. Paler). 4. Seara, când ne întorsesem de la plimbare, sosise iar de la conac sluga. (V. Voiculescu). 5. Atunci când ți-e sete, fericirea e un pahar de apă! (L. Rebreanu). 6. Când a intrat în odaie, după ce s-a despărțit de Titu Herdelea, a întâlnit îndată privirea Nadinei din fotografie. (L. Rebreanu). 7. Năpăstuiții satelor, când nu mai puteau răbda, luau calea codrilor. (V. Eftimiu). 8. Nădăjduia totuși mereu că, după ce vor crește mari copiii, va putea să trăiască și dânsa. (L. Rebreanu)

Exercițiul 96. Identificați subordonatele circumstanțiale de mod, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. În odaia cea mare, veselia se încinse iar, cum se aprinde din nou focul pe vatră. (Camil Petrescu). 2. Să faceți cum v-oi învăța eu, și habar să n-aveți. (I. Creangă). 3. Pe urmă se mai învărte cât se mai învărte prin casă,

doar a mai găsi ceva, dar nu găsește nimic, căci iedul cel cuminte tăcea molcum în horn, cum tace peștele în borș la foc. (I. Creangă). 4. Puneți mâna, copii, pe jupânul ista, și începeți a-l blestema cum îi ști voi mai bine, ca să-i placă și dumisale. (I. Creangă). 5. Râdea împăcat și totuși amar, așa cum râd uneori bătrânii. (M. Eliade). 6. Cum nu știi dumneata pentru ce l-au condamnat, așa nu-și știe el vina. (M. Sadoveanu). 7. Și s-o trăznești cu capul de perețele cel despre răsărit, cât îi putea. (I. Creangă). 8. Am fost sosit fără să le dau de știre. (I. Agârbiceanu). 9. Pe ură nu poți clădi, precum nu poți pe mlaștină... (L. Rebreanu)

Exercițiul 97. Identificați subordonatele circumstanțiale de cauză, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Și se roși din nou, fiindcă era adevărat. (I. Teodoreanu). 2. Ascultam, dar cuvintele lui îmi treceau pe de lături, fiindcă nu erau destinate pentru clipa de față și nici pentru viitorul apropiat. (M. Preda). 3. Cine are dreptate n-are de ce să amenințe, fiindcă dreptatea iese totdeauna singură deasupra. (L. Rebreanu). 4. Era, până la răsăritul soarelui, ora cea mai neplăcută, fiindcă după aceea mlaștina se încălzea și nu mai simțea nimic. (L. Rebreanu). 5. Trimise îndată pe gardian să se plimbe pe coridor, fiindcă trebuie să vorbească ceva particular cu Puiu. (L. Rebreanu). 6. Omul e dator să muncească, să nu-l găsească moartea șezând. (Folclor). 7. Poate, din pricină că am stat prea mult pe nisip, am impresia că a scăzut temperatura apei. (O. Paler). 8. Când eram tânăr, fugeam prin viață fără să mă gândesc că o iubire poate fi tragică, la un moment dat, din pricină că-i vezi capătul. (O. Paler)

Exercițiul 98. Identificați subordonatele circumstanțiale de scop, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Se uită în toate părțile să găsească un adăpost. (Em. Gârleanu). 2. Ca să treacă vremea mai ușor, m-am apucat să scriu. (O. Paler). 3. Ca să amân văicărelile ei și veștile rele, m-am prefăcut că dorm. (V. Voiculescu). 4. Ca să-mi cumpăr alimente, m-am văzut nevoit să vând diverse lucruri din casă. (O. Paler). 5. Am ieșit pe ușă, ca să nu izbucnesc în plâns în clasă. (O. Paler). 6. Din când în când treci pe la vecin ca să-ți afli defectele. (N. Iorga). 7. Își ține pumnii pe gură ca să nu plângă. (I. Teodoreanu). 8. Își mușca buzele, ca

să nu exclame în gura mare. (I. Teodoreanu). 9. Dormea cu ferestrele închise ca să nu intre hoții. (I. Teodoreanu)

Exercițiul 99. Identificați subordonatele circumstanțiale condiționale, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Dacă te mai încearcă vreo nevoie, ai să mă găsești. (E. Barbu). 2. Dacă ai fi tu acasă, am avea și noi un sprijin. (L. Rebreanu). 3. Dacă spui drept, n-o să-ți fac nimic. (C. Hogaș). 4. Dacă plouă într-adevăr, atunci ești mare prooroc... (Cezar Petrescu). 5. Dacă vor plăcinte, să muncească. (Camil Petrescu). 6. Dacă n-ar fi proști pe lume, n-ar putea trăi deșteptii! (V. Eftimiu). 7. Amar era să fie de voi, de nu eram noi amândoi. (I. Creanga). 8. Dacă vii pentru asta nu-ți dau nimic. (D. Zamfirescu). 9. O astfel de piesă rară poate fi zgâriată dacă o dați pe mâna oricui. (G. Călinescu)

Exercițiul 100. Identificați subordonatele circumstanțiale consecutivă, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Ioanide bătu cu palma atât de puternic în masă, încât toate creioanele începură să se rostogolească și să cadă pe jos. (G. Călinescu). 2. Vorbea atât de bine românește, încât nu puteam crede că nu e român. (M. Eliade). 3. Teodorescu răspunse atât de agresiv, încât toți învățătorii și doamnele se ridicară în picioare. (M. Preda). 4. În doi ani de război, spiritul milităresc i-a pătruns atât de adânc în fire, încât dezertarea, din orice motive, i se părea o crimă neiertată. (L. Rebreanu). 5. Și împotrivirea lui a fost atât de înverșunată, încât nimeni n-a îndrăznit să-i pomenească de dăscălie. (L. Rebreanu). 6. Eram atât de furios încât tata a izbucnit în râs, după care conflictul s-a aplanat. (O. Paler). 7. Era o liniște și o tăcere că-mi țiuiau urechile... (V. Voiculescu). 8. Soarele ardea să topească zidurile. (L. Rebreanu). 9. Vântul vuia de te lua groaza. (B. Șt. Delavrancea)

Exercițiul 101. Identificați subordonatele circumstanțiale concesive, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Coaja arborilor și primele frunze moarte miroseau a început de toamnă, deși vara bătea din plin. (V. Eftimiu). 2. Văzduhul plin de pulbere era greu, apăsător, cald, vâscos, deși soarele, ostenit de lunga-i călătorie,

asfințise. (Z. Stancu). 3. Pe nesimțite s-a înseninat binișor, deși se mai alegeau caiere de nori pe ici, colo... (Camil Petrescu). 4. Se simți umil și mic, deși sufletul îi clocotea de ură. (L. Rebreanu). 5. Priveliștea îl supăra, deși căuta să nu-și dea pe față nemulțumirea. (L. Rebreanu). 6. Aveam dreptul să fim mândri, deși nu avusesem niciun merit că scăpasem. (M. Eliade). 7. Mai departe, cu toate că nu sunt fricos de felul meu, nu cutez să merg. (Z. Stancu). 8. Sufletul meu e plin și azi de aromele copilăriei, chiar dacă ea n-a fost idilică. (O. Paler). 9. Munca îi era dragă, oricât ar fi fost de aspră, ca o râvnă ispititoare. (L. Rebreanu). 10. Fructul oprit, chiar dacă e putred, atrage. (O. Paler)

Exercițiul 102. Identificați subordonatele circumstanțiale de relație, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Cât privește cerbii, au existat cândva cerbi în pădurea de sălcii de lângă mlaștină, dar a dat o molimă în ei și au pierit cu toții. (O. Paler). 2. Am în ceea ce privește cinstea și credința lor o încredere desăvârșită... (Camil Petrescu). 3. Întrucât privește locul unde să ne instalăm comerțul, l-am și găsit, deși n-am fost niciodată în această localitate marină. (V. Eftimiu). 4. În ceea ce privește virtutea lui, e ipocrizie curată. (Camil Petrescu). 5. Am însă îndoieli în ceea ce privește îndeplinirea datoriei. (M. Preda). 6. În ce mă privește, vă propun să trimitem pe Adrian să-i ceară învoirea; dacă o obține, voi fi primul care să mă bucur. (P. Istrati). 7. În ceea ce privește miturile vechi, ne mulțumim să procedăm ca maimuțele care aruncă miezul bananei și agită cojile. (O. Paler). 8. Cât privește bătrânii, ei mă ajutau din toate puterile să fiu mulțumit de mine. (O. Paler). 9. Tombi zburda vesel că totul s-a terminat cu bine, în ceea ce-l privește. (C. Chiriță)

Exercițiul 103. Identificați subordonatele circumstanțiale opoziționale, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. În loc să-i fi dat învățătură și educație cetățenească, a fost menținut cu sila în întuneric. (L. Rebreanu). 2. În loc să intrăm pur și simplu în țara făgăduinței care se află la îndemână, la colțul străzii sau chiar în camera noastră, alergăm după vanități ieșite din comun. (O. Paler). 3. În loc să-ți dai osteneală ca să afli până și gândul oamenilor, tu nu știi nici măcar ceea ce vorbesc ei? (I. Creangă). 4. Dar, iată că în loc să mă revolte, acest fapt mă

liniștește. (O. Paler). 5. Zâmbesc în loc să urlu. (O. Paler). 6. Avionul aștepta în ploaie, o ploaie mărunță, care putrezea în aer și, în loc să curețe aerul, îl tulbura. (O. Paler). 7. Mă luă gura pe dinainte și spusei ea, în loc să spun el! (V. Eftimiu). 8. Care se va uita după vreo gânganie, în loc să asculte la mine, am să-i trag un bobârnac. (V. Eftimiu). 9. Roua, în loc să cadă fragedă, se zvânta. (V. Voiculescu). 10. Norii, în loc să se destrame, devin mai compacți. (O. Paler)

Exercițiul 104. Identificați subordonatele circumstanțiale cumulative, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Pe lângă că-și păgubește stăpânul, nu prinde nici meseria. (Z. Stancu). 2. Prin curțile de subt deal, care acum era ca un mal, fuseseră cărate tot soiul de calabalâcuri și fără îndoială că, în afară de cei ce le păzeau prin ogrăzi, în fiecare casă se mai aflau încă două-trei familii dormind îngrămădite. (Camil Petrescu). 3. Jenică însă, cât e dânsul de drăguț, altfel, are o fire foarte voluntară și le-a declarat categoric că mai degrabă rupe cu toată familia orice relație, decât să se despartă de iubita lui, care, pe lângă că e o femeie superbă, îl și îngrijește admirabil și-l iubește cu adevărat. (L. Rebreanu). 4. Și dacă marea majoritate a preoților de la noi sunt așa cum ni i-a zugrăvit domnul Sadoveanu, atunci domnul Sadoveanu, pe lângă că ne-a dat o operă moralizatoare (dacă atitudinea sa față cu subiectul e a unui om moral), dar are încă și meritul de a nu falsifica realitatea, de a ne da culoarea locală. (G. Ibrăileanu). 5. Mai ales se gândea că va iubi foarte mult pe George, ca astfel să-l răsplătească pentru dezinteresarea lui care, pe lângă că-i face cinste, e o floare așa de rară în lumea asta materialistă. (L. Rebreanu)

Exercițiul 105. Identificați subordonatele circumstanțiale de excepție, precizând elementele regente și elementele introductive ale subordonatelor.

1. Treci prin apă, treci prin văzduh, dar pe podul meu n-ai să treci, afară numai dacă te bați cu mine!... (V. Eftimiu). 2. Nu făcea niciun rău, decât că rățăcea zănatică pe drumuri, de unde cu greu o aduceau îndărăt. (V. Voiculescu). 3. N-am făcut nimic altceva decât că ne-am împlinit jurământul. (Z. Stancu). 4. Altă treabă n-ai decât să stai pe capul domnului

locotenent? (L. Rebreanu). 5. Nu-ți mai trebuie nimic în afară de ce ești. (O. Paler). 6. Știa că nu are nimic de făcut decât să aștepte. (Camil Petrescu)

§ 79. Analiza sintactică a frazei

Analiza sintactică a frazei presupune următoarea succesiune de etape:

1. Segmentarea frazei în propoziții:
 - identificarea și sublinierea predicatelor
 - marcarea elementelor de relație – coordonatoare și subordonatoare – prin includerea lor între paranteze
 - delimitarea propozițiilor și numerotarea lor
2. Precizarea felului propozițiilor și stabilirea raportului sintactic dintre ele:
 - propoziții principale / propoziții secundare
 - propoziții regente / propoziții subordonate
3. Alcătuirea schemei relaționale a frazei
4. Caracterizarea frazei:
 - a) frază formată prin coordonare
 - b) frază formată prin subordonare
 - c) frază mixtă

Model de analiză sintactică a frazei

1. Segmentarea frazei în propoziții:

[Cum] tânărul nu se pronunțase încă ^{1/} [unde] are de gând ^{2/} [să] petreacă noaptea ^{3/} [și] [ca să] nu-și închipuie ^{4/} [c]-ar putea fi găzduit aici ^{5/}, Titu, îndemnat de dăscălița, prinse un prilej ^{6/} [și]-l sfătui ^{7/} [să] tragă în Armadia la Augustin, un cărăuș foarte cumsecade ^{8/}, [care] are casă bună ^{9/} [și] n-o să-i ceară niciun ban ^{10/} [când] îi va spune ^{11/} [că]-i trimis de Herdelea ^{12/}. (L. Rebreanu)

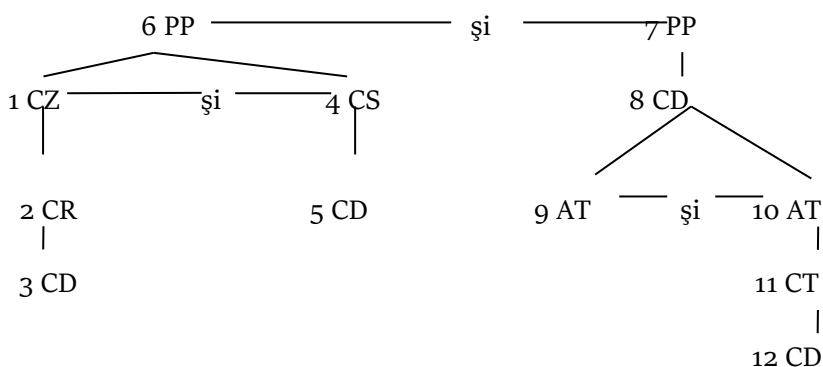
2. Precizarea felului propozițiilor și stabilirea raportului sintactic dintre ele:

- 1 – Propoziție circumstanțială cauzală subordonată propoziției 6 prin conjuncția *cum*;
- 2 – Propoziție completivă de relație subordonată propoziției 1 prin adverbul relativ *unde*;
- 3 – Propoziție completivă directă subordonată propoziției 2 prin conjuncția *să*;
- 4 – Propoziție circumstanțială de scop subordonată propoziției 6 prin conjuncția *ca să* și coordonată cu propoziția 1 prin conjuncția *și*;
- 5 – Propoziție completivă directă subordonată propoziției 4 prin conjuncția *că*;
- 6 – Propoziție principală;
- 7 – Propoziție principală coordonată cu propoziția 6 prin conjuncția *și*;
- 8 – Propoziție completivă directă subordonată propoziției 7 prin conjuncția *să*;
- 9 – Propoziție atributivă subordonată propoziției 8 prin pronumele relativ *care*;
- 10 – Propoziție atributivă subordonată propoziției 8 (prin același element de relație, *care*, aici, se subînțelege: pronumele relativ *care*) și coordonată cu propoziția 9 prin conjuncția *și*;
- 11 – Propoziție circumstanțială de timp subordonată propoziției 10 prin adverbul relativ *care*;
- 12 – Propoziție completivă directă subordonată propoziției 11 prin conjuncția *că*.

Felul propozițiilor și raportul sintactic dintre ele pot fi notate în felul următor:

1) CZ (6)	5) CD (4)	9) AT (8)
2) CR (1)	6) PP	10) AT (8)
3) CD (2)	7) PP	11) CT (10)
4) CS (6)	8) CD (7)	12) CD (11)

3. Schema frazei:

4. Caracteristica frazei:

– frază mixtă, realizată atât prin subordonare, cât și prin coordonare, alcătuită din 12 propoziții: 2 propoziții principale și 10 propoziții subordonate.

Exercițiul 106. Analizați sintactic frazele de mai jos. Precizați felul propozițiilor, alcătuiți schema relațională și caracterizați frazele.

1. Dar sub zâmbetele lui silite, în privirea lui tristă, ca și în toată înfățișarea lui umilită și îndurerată, se vedea o înfricoșare atât de stăpânitoare că însăși d-na Herdelea, cât era de proclată la supărare, îl cruța instinctiv, vărsându-și focul asupra celor ce au judecat așa de ticălos în Bistrița. (L. Rebreanu). 2. Dar se cuvine să se înfățișeze, să deie samă unei femei sărmâne, care umblă prin lume ca o văduvă, să-i arate cum au

cumpărat oile, să-i dovedească ce parale au dat, să-i spuie pe ce drum și înspre care parte de lume a apucat acel oier cu numele de Nichifor Lipan. (M. Sadoveanu). 3. Se spune că pe Marea Caspică furtunile sunt așa de groaznice, iar unii oameni și femei suferă atât de mult de răul de mare, încât totul le devine indiferent și nu fac niciun gest de împotrivire, chiar dacă sunt ridicați și aruncați în mare. (Camil Petrescu). 4. Deodată se opri și, ținând ca din gură de șarpe, porni în goană mare spre casă, dând din mâini ca o desperată, căci sărind nebunește pe lângă stupină, stârnise dușmănia unei albine care, mânioase cum sunt ele în preajma somnului de iarnă, s-a repezit la Ghighi și i-a înfipt acul drept în colțul gurii. (L. Rebreanu). 5. S-a hotărât ca în momentul când cumnatu-meu va da, împreună cu direcția comercială a uzinei, o telegramă că vapoarele încărcate au pornit, fabrica noastră să semneze un cec reprezentantului la București. (C. Petrescu). 6. Mai toți, desigur, trecuseră prin încercările prin care treceam eu, iar sensibilitatea lor nu mai reacționa, asemeni oarecum acelor organisme, care devin imune față de o boală molipsitoare după ce au suferit-o o dată. (Camil Petrescu). 7. Când eram în lume și nu puteam vorbi unul cu altul, simple surâsuri sau priviri lungi explicau pentru noi situația, caracterizau momente, ca în baza unei înțelegeri atât de statornice despre lume și a unei obișnuințe de a comunica atât de perfecte, încât vorbele erau oarecum de prisos. (Camil Petrescu). 8. Mare-i fu mirarea și bucuria când văzu că mioarele se opresc din pășunat, se uită la el, îl înconjură și încep să joace! (V. Eftimiu)

IV. ORTOGRAFIA

Fonetica și problemele de ortografie

§ 80. Literele â și î

1. Se scrie â în interiorul cuvintelor: *mână, țânțar, coborând.*

2. Se scrie î în poziție inițială sau finală: *înainte, a întreba, în, a hotărî, a doborî.*

3. Tot î se scrie și în interiorul cuvintelor derivate sau compuse care au în structura lor un cuvânt ce începe cu î: *neînsemnat, preaînvățat, oriîncotro.*

Exercițiul 107. Copiați cuvintele de mai jos punând în locul punctelor litera â sau î.

a b...z...i, br...nză, br...u, c...mpie, c...ndva, d...nsul, d...rz, f...nt...nă, g...nd, h...rtie, ...nălțime, ...ngrășăm...nt, a ...nspăim...nta, a ...nt...mpina, ...ntruc...tva, ...nvățăm...nt, a ...nv...rti, jurăm...nt, lăm...ie, m...ndru, m...nie, a m...r...i, oric...nd, p...nză, a p...r..., r...șniță, st...ng, t...năr, t...rziu, v...nt, z...mbet, a v...j...i, adun...nd

§ 81. Vocalele a, e, i în rădăcina cuvântului

1. În rădăcina cuvântului după j, ș se scrie:

– a, nu ea: *jale, jar, șa, șade, să șadă;*

– e, nu ă: *jertfă, șes, a înșela;*

– i, nu â: *jilav, jilt, mașină.*

2. Tot i (nu â) se scrie după consoanele s, z, ț și după grupul st în rădăcina unor cuvinte ca următoarele: *singur, sită, zic, țin, sting etc.*

Exercițiul 108. Copiați cuvintele de mai jos și puneți în locul punctelor literele necesare.

aș...ză, mârș...v, deș...rtă, deș...lă, înș...lă, ș...nț, ș...pte, ș...pcă, ș...gă,
ș...rpe, ș...tră, stej...r, j...f, j...lbă

miș...l, muș...țel, ș...f, ș...pcuță, ș...rpoaică, ș...rvețel, ș...zătoare, a
ș...dea, a înș...la, a j...cmâni, a j...lui, j...rpelit, j...rtfire, a scrij...li, vij...lie

leș...n, streăș...nă, ș...r, ș...nă, ș...ret, viș...nă, a j...ndui, j...vină, prăj...nă,
rogoj...nă

fras...n, s...lă, a s...mți, s...neală, muz...că, urz...că, z...mți, a aț...pi,
cuț...t, subț...re, ț...gan, a ț...pa, a ț...ui

§ 82. Vocala e și diftongul ie

1. Se scrie ie:

– la început de cuvânt și la început de silabă după o vocală în cuvintele
din stratul lexical vechi: *iepure, a ieși, a ierta, ieftin, băieți, lămâie, greier,*
bătaie, voie, cărăruie;

– după consoanele *b, p, f, v, m* când în limba literară se pronunță *ie*:
biet, piept, fierbe, viespe, miere;

– în unele neologisme ca: *bielorus, caiet, maiestate, obiect, obiecție,*
pedestal, piesă, proiect, proiectil, proiector, subiect, traiectorie.

Notă. De la această regulă fac excepție cuvintele *eu, el, ea, ei, ele, ești,*
este, e, eram, erai, era, erați, erau, în care se scrie *e*, deși se pronunță *ie*.

2. Se scrie *e* în majoritatea neologismelor la început de cuvânt și la
început de silabă după o vocală: *echipă, ecologie, ecou, ediție, efort, egal,*
energie, elev, emisiune, erou, etaj, alee, idee, poem, poet.

Exercițiul. 109. Copiați cuvintele de mai jos și scrieți în locul punctelor
litera *e* sau grupul *ie*.

...d, ...ri, ...cher, ...chipaj, ...cuator, ...ditură, ...goism, ...lan, ...licopter,
...moție, ...pocă, a ...rna, ...locvență, ...zătură, ...pidemie, ...popee, ...sle,
...șire, ...pușoară, ...piscop, ...rburi

bo...r, ba...ră, a...r, fa...ton, ba..., băla..., ma...stru, pa..., ca...r, giuva...r,
conde...r, fe...rie, ne...ducat, a re...dita, muze..., butoa..., epepe..., curcube...,
tranșe..., știube..., cre...z, cimpo...r, co...ziune, o...rit, po...zie, orto...pie,

radio...misiune, co...chiper, pro...minent, cetațu..., aflu...nt, du...l, silu...ță, influ...nță

b...lșug, f...r, f...rbinte, f...re, p...dică, p...triș, a p...ri, p...troi, m...l, m...z, m...leag, m...lodie, a v...țui, v...rme, v...ci, m...rlă, m...rcuri

§ 83. Diftongii ea și ia

1. Se scrie ia:

– la început de cuvânt sau la început de silabă după o vocală (alternând sau nu cu ie): *iarbă – ierburi, iarnă – ierni, băiat – băieți, buruiiană – buruieni, îndoială – îndoieli, nuia – nuiele, iar, iac, pleiadă, noian.*

Excepție: pronumele personal *ea*.

– după consoanele *b, p, f, v* când diftongul alternează cu *ie*: *biată – biet, piatră – pietre, piață – piețe, să fiarbă – fierbe, amiază – amiezi, viață – vieți.*

2. Se scrie în general *ea* după consoane (alternând de cele mai multe ori cu *e*): *deal – delușor, neagră – negru, seară – seri, moldovean – moldoveni, măsea – măsele, tocmeală – tocmeli, gheață – ghețuri.*

Exercițiul 110. Copiați cuvintele de mai jos punând în locul punctelor literele omise.

d...supra, totd...una, l...fă, ...nuarie, ...rmaroc, să ...u, fo...lă, catif..., să p...rdă, z...mă, ț...păn, chișinău...n, orhe...n, r...zem, s...mă, t...mă, fer...stră, îmbulz...lă, cheltu...lă, c...pă, făgădu...lă, ...răși, ch...mă, ...tă, m...zănoapte, m...u, gh...tă, gh...ră, g...mantan, greș...lă, tinich..., angaj...ză, tăc...m, asemen..., orăș...n, roș...ță, maramureș...n

§ 84. Consoana s

Se scrie *s* (nu *z*):

– în cuvintele: *disident, disidență, episod, mausoleu, plasmă, premisă, vernisaj, conclusiv, năprasnic, a smulge, a smuci, a sesiza;*

– în cuvintele terminate în *-asm(ă), -ism(ă)*: *entuziasm, sarcasm, marasm, agheasmă, fantasmă, mireasmă, plasmă, prismă, seism;*

– în cuvintele formate cu sufixul *-ism*: *expresionism, liberalism, realism, simbolism, totalitarism, umanism.*

§ 85. Consoanele duble

1. Se scrie *nn* în cuvintele derivate cu prefixul *în-* când cuvântul de bază începe cu *n*: *a înnoi*, *a înnopta*;
2. Se scrie *rr* în cuvintele formate cu prefixul *inter-* când cuvântul de bază începe cu *r*: *interregional*.
3. Se scrie *ss* în cuvintele formate cu prefixul *trans-* când cuvântul de bază începe cu *s*: *transsiberian*.

Exercițiul 111. Copiați cuvintele punând literele omise.

a î...ădi, a î...ămoli, a î...eca, a î...ota, a î...ebuni, a î...ainta, a î...egura, a î...obila, a î...oda, a î...ora, î...ăscut, î...ainte, î...alt

Exercițiul 112. Analizați structura următoarelor cuvinte și motivați ortografia lor.

a înnădi, a înnegri, a înnisipa, a întrezări, a înnoroi, a îndesi, a îndigui, a îndoctrina

§ 86. Despărțirea cuvintelor în silabe

1. Consoana aflată între două vocale formează o silabă cu vocala următoare: *ca-să*, *mo-ne-dă*.
2. Două consoane aflate între vocale, de obicei, se despart, prima rămânând la silaba dinainte, iar a doua trecând la silaba următoare: *ac-cent*, *bol-nav*, *im-port*, *poș-taș*. Dacă cea de a doua consoană este *l* sau *r*, ambele consoane trec la silaba următoare: *co-dru*, *în-tre-prin-de-re*, *a-flu-ent*, *sti-clă*.
3. Când între vocale se află trei sau mai multe consoane, prima consoană rămâne la silaba dinainte, iar celelalte trec la silaba următoare: *cin-ste*, *con-struc-ți-e*. Grupurile *ct*, *cț*, *pt*, *pț* precedate de consoane se despart: *tinc-tu-ră*, *func-ți-o-nar*, *sculp-tu-ră*.
4. Vocalele în hiat (când se rostesc una după alta) fac parte din silabe diferite: *pa-u-ză*, *spa-ni-ol*, *so-ci-o-log*, *ne-o-grec*.

5. Diftongii și triftongii alcătuiesc o silabă: *fîa-ră, flu-viu, lu-poi-că, spu-neau*.

6. Un diftong și un triftong se despart de vocala precedentă: *nu-ia, vo-ios, mâ-ni-oa-să, lă-mâ-ie, le-oai-că, vu-iau, cre-ioa-ne*.

7. La cuvintele derivate și la cele compuse despărțirea în silabe se face ținându-se seama de părțile componente: *in-apt, dez-o-biș-nu-i, sub-îm-păr-ți-re, drept-unghi, nici-o-da-tă*.

Notă. Normele actuale admit despărțirea la sfârșit de rând a cuvintelor derivate și a celor compuse atât după structură (ținându-se cont de limita dintre elementele componente), cât și după pronunțare: *an-al-fa-bet / a-nal-fa-bet, in-e-gal / i-ne-gal, sub-or-do-nat / su-bor-do-nat, alt-un-de-va / al-tun-de-va, de-spre / des-pre*.

Exercițiul 113. Arătați ce posibilități de despărțire au cuvintele de mai jos. Precizați regula aplicată pentru fiecare caz în parte.

abstract, abundență, chintesență, constructor, fiindcă, hidrogen, înspăimântat, nuia, publicistică, rouă, sancțiune, subliniere, succesiv, șerpoaică, șoseaua, voioase

Exercițiul 114. Despărțiți în silabe cuvintele de mai jos:

abcès, abnegație, accepție, aclama, acuitate, adecvat, adineauri, aerian, afecțiune, alcoolism, alineat, amărăciune, amprentă, antiaerian, antreprenor, aproximație, atracție, aureolă, balustradă, binoclu, bucium, buruiiană, camuflaj, capricios, caracteristic, caucazian, cauciuc, călăuză, căprioară, cândva, cărlionțat, cerealier, circumferință, circumstanță, coliziune, contemporaneitate, constituțional, contravenție, cooperativă, creion, delincvent, dezinfecția, dezaproba, dezorganiza, ecuație, epuiza, exclama, extrașcolar, foaier, giuvaiergiu, imperturbabil, infracțiune, intransigență, meteorologie, poiană, postdiluvian, punctuație, somptuos, succesiune, subînțelege, șiretlic, traiectorie, untdelemn, descriere, nestatornic, inexistent

Formarea cuvintelor și problemele de ortografie

§ 87. Prefixul *con-* (*com-*, *co-*)

1. Prefixul *con-* apare înaintea de consoane surde și sonore (cu excepția lui *b* și *p*): *concețățean*, *confrate*, *a conclucra*.
2. Prefixul *com-* se scrie înaintea de *b* și *p*: *a combate*, *a compune*.
3. Prefixul *co-* se folosește înaintea de vocale: *a coexista*, *a coopera*, *a coopta*. Această variantă poate apărea și înaintea consoanelor: *comesean*, *coraport*.

Exercițiul 115. Formați derivate de la următoarele cuvinte folosind prefixele *con-*, *com-*, *co-*. Motivați ortografia lor.

autor, asociat, bate, beligerant, director, echipier, exista, existență, federație, frate, interesa, județean, mesean, național, locatar, locui, ordona, participare, părtaș, producție, proprietar, pune, raportor, referat, relație, rupe, sătean, scrie, semna, sens, sfătui, simți, sfinți, strânge, știință, topi, ține, viețui, vorbi, veni

Exercițiul 116. Alegeți formele corecte ale cuvintelor ce urmează.

a codensa – a condensa, conregizor – coregizor, coviețuitor – convețuitor, comvorbire – convorbire, comstrângere – constrângere, colucrare – conclucrare, cofigurație – configurație, codiscipol – condiscipol, cofederativ – confederativ, comcreștere – concreștere, cocentrare – concentrare, conpromițător – compromițător, conmutație – comutație, conmoștenitor – comoștenitor, conpătimi – compătimi

§ 88. Prefixul *in-* (*im-*, *i-*)

1. Se scrie *in-* înaintea de vocale și înaintea de cele mai multe consoane: *inegal*, *incorect*, *invizibil*.
2. Se scrie *im-* înaintea de *b* și *p*: *impar*, *imperfect*.
3. Se scrie *i-* înaintea de consoanele *l*, *m*, *n*, *r*: *imaterial*, *ilogic*, *ilizibil*, *inavigabil*, *ireal*.

Exercițiul 117. Formați derivate de la cuvintele de mai jos cu ajutorul prefixelor *în-*, *îm-*, *i-*.

legitim, matur, licit, memorabil, mobil, parisilabic, perceptibil, personal, posibil, calculabil, cert, consecvent, declinabil, egal, existent, expresiv, fructuos, inteligibil, just, solubil, suficient, tolerant

Exercițiul 118. Explicați de ce în cuvintele de mai jos se scriu diferite variante ale prefixului *în-* (*îm-*, *i-*).

ilegalitate, imoral, imparțial, impenetrabil, imperfecțiune, imprecis, imprevizibil, imprudent, impur, inacceptabil, inadecvat, inaplicabil, inatacabil, incertitudine, incompetent, inconștient, incoruptibil, incredibil, indiscutabil, inechitabil, inexprimabil, inobservabil, insalubru, instabil, insubmersibil, insuportabil, invalid

§ 89. Prefixul *în-* (*îm-*)

1. În majoritatea absolută a cazurilor se scrie *în-*: a *înarma*, a *întări*, a *însena*.

2. Se scrie *îm-* înainte de *b* și *p*: a *îmbărbăta*, a *împroprietări*.

Exercițiul 119. Formați derivate de la cuvintele de mai jos folosind prefixele *în-* sau *îm-*.

acru, aripă, aspru, bărbat, bătrân, bogat, bun, a crede, a depărta, galben, gheață, parte, piedică, povară, prieten, primăvară, proprietar, puțin, rob, a scrie, seară, semn, senin, străin, știință, tare, tânăr, trist, zece

Exercițiul 120. Motivați folosirea variantelor *în-*, *îm-* în cazul următoarelor cuvinte.

a) a *înălbi*, a *înăspri*, a *încălca*, a *încărunți*, a *încercui*, a *încetățeni*, a *încolona*, a *încolți*, a *îndreptăți*, a *îndruma*, a *înduioșa*, a *îndulci*, a *îndurera*, a *înfia*, a *înflăcăra*, a *înfierbânta*, a *înlănțui*

b) a *îmbarca*, a *îmboboci*, a *îmboldi*, a *împacheta*, a *împăduri*, a *împestrița*, a *împușca*

§ 90. Prefixul *des-* (*dez-*, *de-*)

1. Se scrie *des-* în derivatele formate de la cuvintele care încep cu o consoană surdă: *a desface*, *a descifra*, *a despărți*.

2. Se scrie *dez-* înainte de *b, d, g, v, m, n, l, r* sau înainte de vocale: *a dezbate*, *a dezdoi*, *a dezminți*, *dezordine*.

3. Se scrie *de-* înainte de *s, ș, j*: *a desăra*, *a deșuruba*, *a dejuca*.

Notă. Tot *de-* se scrie și în unele cuvinte noi indiferent de sunetul inițial al temei: *deetatizare*, *declasat*, *a decontamina*, *a deconecta*, *a decoloniza*, *a decongela*, *a demonta*, *a despera*, *a detrona*.

Exercițiul 121. Folosind diferitele variante ale prefixului *des-* (*dez-*, *de-*), formați derivate de la cuvintele de mai jos.

acord, a amăgi, a bate, a califica, cântec, cătușă, a centraliza, a completa, a concentra, a considera, a crește, clei, echilibru, a echipa, frâu, iluzie, nădejde, a fereca, a gazifica, a informa, a lega, a materializa, a moșteni, a nichela, a numi, a prinde, a robi, a săvârși, a sigila, a umfla, a zice, lanț, rădăcină

Exercițiul 122. Analizați structura cuvintelor de mai jos și motivați ortografia lor. Precizați regula ortografică aplicată.

a) a debloca, a decolora, a decupla, a deforma, a degrada, a dejuca, a deregla, a detrona, a deșela, a devitaliza

b) a descăleca, a descifra, a descoase, a despleti, a despacheta, a descuraja, a deseca, a desensibiliza, a desesiza, a desfătui, a desființa, a desfunda, a despăduri, a deșteleni

c) a dezarma, a dezaproba, a dezbobina, a dezgheța, a dezgusta, a dezinfecta, deznădejde, a deznoda, dezordine, a dezrădăcina, a dezumaniza, a dezuni, a dezvinovăți

§ 91. Prefixul *răs-* (*răz-*, *ră-*)

1. Se scrie *răs-* înainte de vocale și consoane surde: *răsalaltăieri*, *răspoimâne*, *a răsturna*.

2. Se scrie răz- în derivatele de la cuvintele care încep cu *b, d, g, j, n*: *a răzbate, a răzgândi, a răzbubui, a răzbuna.*

3. Se scrie ră- înainte de *s*: *a răsufla.*

Exercițiul 133. Formați derivate de la cuvintele de mai jos cu ajutorul prefixelor *răs-, răz-, ră-*.

a coace, a croi, a cumpăra, a fierbe, a frânge, a înțelege, a suna, a suci, a plăti, a zice, a tălmăci, a judeca, bunic

§ 92. Prefixele *ante-* și *anti-*

Prefixul *ante-* este specializat pentru formarea cuvintelor cu sensul de „înainte“, „în față“, „anterior“ (*antecalcul, antedată*), iar prefixul *anti-* atribuie cuvintelor sensul de „împotriva“ (*antisocial, antibiotic, antiderapant*).

Notă. Cuvântul *anticameră* s-a încetățenit în limbă cu această formă fiind împrumutat din italiană sau din franceză.

Exercițiul 134. Analizați sensul cuvintelor de mai jos formate cu prefixele *ante-* și *anti-*.

antebraț, antecalculație, a antedata, antediluvian, antenuptial, antepenultim, anteport, anteproiect, antestepă, antetitlu, antevorbitor, antiaerian, anticar, anticiclon, anticonstituțional, anticorosiv, anticorp, anticriză, antidemocratic, antidepresiv, antiderapant, antidrog, antiepidemic, antifurt, antiglont, antigripal, antiguvernamental, antiinflamator, antiistorism, antijunimist, antimaterie, antimilitarism, antinațional, antioxidant, antipoluant, antiradar, antiseismic, antișoc, antiștiințific

§ 93. Sufixele *-eală (-ială), -ean (-ian)*

1. După consoane, deci și după *ș, j, s, z, ț*, se scrie *-eală, -ean*: *amețeală, greșeală, oboeală, moldovean, ieșean.*

2. După vocale se scrie *-ială, -ian*: *cheltuială, tencuială, vasluian, chișinăuian.*

Exercițiul 135. Formați derivate cu ajutorul sufixelor *-eală (-ială)*, *-ean (-ian)* de la cuvintele de mai jos.

a amăgi, a se căpătui, a căptuși, a chibzui, a croi, fierbinte, a se foi, a găfâi, a îmbâcsi, a se îmbulzi, a mormăi, a obloji, a obosi, a păcăli, a prăji, a răci, a sâcâi, a se scoroji, a spoi, a șovăi, a tocmi, a umezi

Cluj, Dobrogea, Iași, Maramureș, Orhei, Soroca, Tulcea, Vrancea

§ 94. Sufixul *-ețe*

Sufixul *-ețe* are la finală *e*, nu *ă*: *tinerețe, frumusețe*.

Exercițiul 136. Formați derivate cu ajutorul sufixului *-ețe* de la următoarele cuvinte.

blând, bătrân, cărunț, fin, just, nobil, strict, tandru, trist

§ 95. Cuvintele compuse

Substantive compuse

1. Se scriu într-un singur cuvânt următoarele categorii de substantive:

a) substantivele compuse alcătuite din cuvinte întregi existente independent în limbă și care se comportă ca un singur cuvânt (se declină numai ultimul element): *bunăstare, binefacere, dreptunghi, untdelemn, fărădelege*;

b) substantivele compuse care au în structura lor elemente de compunere fără existență independentă în limba română: *aerogară, autoapărare, electrofizică, semilună, pomicultură, cardiogramă*.

2. Se scriu cu cratimă următoarele categorii de substantive:

a) substantive compuse alcătuite din două substantive în nominativ care își păstrează individualitatea morfologică: *câine-lup, redactor-șef, vagon-restaurant*;

b) substantive compuse alcătuite dintr-un substantiv în nominativ și un substantiv în genitiv: *traista-ciobanului, ciuboșica-cucului*;

c) substantivele compuse alcătuite dintr-un substantiv și un adjectiv sau dintr-un adjectiv și un substantiv: *argint-viu, bună-credință, rea-voință, liber-profesionist, sergent-major*;

d) substantivele compuse dintr-un numeral și un substantiv: *șapte-frați, prim-ministru*;

e) substantive compuse din două substantive legate prin prepoziție: *drum-de-fier, cal-de-mare, floare-de-leac*;

f) substantive compuse cu prepoziția *după*: *după-masă*;

g) substantive compuse având structura unor propoziții sau fraze: *gură-cască, lă-mă-mamă, nu-mă-uita, du-te-vino*.

Adjective compuse

1. Se scriu într-un singur cuvânt următoarele categorii de adjective:

– adjectivele compuse vechi: *binefăcător, binevoitor, răufăcător, clarvăzător, atotștiutor, cuminte, cumsecade*;

– adjectivele compuse alcătuite din elemente de compunere care nu există independent în limbă: *aerodinamic, neolitic, electromecanic, multilateral*.

2. Se scriu cu cratimă următoarele categorii de adjective:

– adjectivele compuse alcătuite din două adjective existente de sine stătător în limbă: *literar-muzical, roșu-portocaliu, galben-verde, roșu-aprins, social-economic, nord-american, sud-african, sud-dunărean*;

– adjectivele compuse formate din două adjective unite prin vocală de legătură: *tehnico-material, anglo-german, româno-turc*;

– adjectivele compuse dintr-un adverb și un adjectiv: *așa-zis, așa-numit, nou-născut, sus-numit, sus-pus, propriu-zis*.

Exercițiul 137. Explicați de ce cuvintele din prima grupă sunt scrise cu termenii sudați, iar cele din grupa a doua, cu cratimă.

acupunctură, aerostat, anotimp, atotștiință, barocameră, binecuvântare, botgros, bunăvoie, bunăvoință, burtăverde, citatomanie, clarviziune, clarobscur, concertmaistru, demâncare, electromagnet, gastroscopie, gazoanalizator, hidrometrie, hidrocentrală, hipertensiune, miazănoapte, miazăzi, microfon, neurologie, portaltoi, primăvară, pseudoștiință,

scurtcircuit, semizeu, subtitlu, supraalimentație, telecomunicație, triplusalt, vicepreședinte, termocentrală

aducere-aminte, an-lumină, barba-ursului, broască-țestoasă, bună-creștere, bună-cuviință, bun-gust, bun-rămas, bun-simț, cal-putere, coate-goale, contabil-șef, cotă-parte, crin-de-toamnă, cuvânt-cheie, dublu-decimetru, fierar-betonist, gura-leului, gură-spartă, guvern-marionetă, floarea-soarelui, iarba-fiarelor, încurcă-lume, împușcă-n-lună, kilogram-forță, limba-șarpelui, luare-aminte, lupul-vrăbiilor, mașină-capcană, mașină-unealtă, mațe-fripte, mărită-mă-mamă, ochiul-boului, pierde-vară, pistol-mitralieră, prim-plan, proastă-creștere, pușcă-mitralieră, rea-credință, sânge-rece, situație-limită, soarbe-zeamă, soare-răsare, stop-cadru, urs-de-mare, vagon-restaurant, vântură-țară, viță-de-vie, vorbă-lungă, zgârie-brânză, zgârie-nori, zi-lumină, zi-muncă

Exercițiul 138. Deschideți parantezele și scrieți corect substantivele compuse (într-un singur cuvânt sau cu cratimă).

(rochița) rândunicii, (cal) putere, (port) țigaret, (târâie) brâu, (vorbă) lungă, (ochiul) boului, (papă) lapte, (lăcătuș) mecanic, (nord) est, (tele) grafie, (după) prânz, (după) amiază, (dur) aluminiu, (meșter) lăcătuș, (radio) jurnal, (stat) major, (social) democrație, (anarho) sindicalist, (vice) președinte, (micro) analiză, (macro) moleculă, (mașină) unealtă

Exercițiul 139. Explicați de ce cuvintele compuse din prima grupă sunt scrise cu termenii sudați, iar cele din grupa a doua, cu cratimă.

anatomofiziologic, atotbiruitor, atotputernic, autobiografic, balneoclimateric, binecuvântat, cardiovascular, gastrointestinal, multicelular, multimilionar, petrolifer, pursânge, răuvoitor, supranatural, termochimic, trisilabic

alb-gălbui, albastru-închis, alcalino-pământos, economico-financiar, est-european, galo-roman, greco-catolic, greco-latin, instructiv-educativ, istorico-filologic, lacto-vegetarian, literar-artistic, nord-estic, propriu-zis, social-cultural, sud-american, sud-estic, sus-menționat, sus-citat, tehnico-științific, teritorial-administrativ

Scrierea cu litere majuscule

1. Se scriu cu inițială majusculă:

a) numele de persoane, pseudonimele și porecelele: *Grigore Vieru, Ion Creangă, Ion Luca Caragiale, Mihai Eminescu;*

b) numele proprii mitologice, religioase și literare: *Cristos, Dumnezeu, Apolon, Afrodita, Eros, Neptun, Poseidon, Zeus;*

c) numele proprii date animalelor: *Grivei, Joiana, Murgu, Plăvan.*

Notă. Dacă numele propriu este alcătuit din mai mulți termeni, majuscula este obligatorie la toți termenii, cu excepția cuvintelor ajutătoare: *Baba-Cloanța, Păsări-Lăți-Lungilă, Statu-Palmă-Barbă-Cot,*

2. Se scriu cu inițială majusculă la toți termenii, cu excepția cuvintelor ajutătoare:

a) numele astrilor și al constelațiilor: *Luceafărul, Luceafărul-de-Seară, Marte, Pluton, Saturn, Uranus, Ursa-Mare, Ursa-Mică, Venus;*

b) numele entităților geografice și teritorial-administrative: *Bucovina, Capul Bunei Speranțe, Carpați, Curtea de Argeș, Dunăre, Franța, Marea Neagră, Munții Apuseni, Oceanul Înghețat de Nord, Oceanul Pacific, Olimp, Peninsula Balcanică, Statele Unite ale Americii, Valea Prahovei;*

Observație. Termenii generici: *baltă, câmpie, deal, deltă, insulă, lac, mare, munte, ocean, peninsulă, pârau, vale, vârf; alee, bulevard, cale, județ, pasaj, piață, sat, stradă, șosea etc.:*

a) când nu fac parte din denumire, se scriu cu inițială mică: *bulevardul Ștefan cel Mare, munții Alpi, râul Prut,;*

b) când fac parte din denumire, fiind urmate de un substantiv în genitiv, de un substantiv cu prepoziție, de un adjectiv sau de un numeral, se scriu cu literă majusculă: *Bulevardul 1848, Câmpia Transilvaniei, Delta Dunării, Marea Caraibilor, Munții Apuseni, Oceanul Atlantic, Valea Prahovei.*

c) denumirile oficiale ale organelor și organizațiilor de stat și politice naționale sau internaționale, ale întreprinderilor și instituțiilor de tot felul: *Camera Lorzilor, Editura Științifică, Ministerul Afacerilor Externe,*

Organizația Națiunilor Unite, Uniunea Artiștilor Plastici, Uniunea Europeană,;

d) denumirile evenimentelor și ale marilor epoci istorice: *Antichitatea, Evul Mediu, Iluminismul, Primul Război Mondial, Războiul de Independență, Renașterea, Unirea Principatelor*;

e) denumirile sărbătorilor laice (naționale și internaționale) sau religioase: *Anul Nou, Buna Vestire, Crăciunul, Înălțarea, Învierea Domnului, Paști, Ziua Europei, Ziua Internațională a Muncii*.

3. Se scriu cu inițială majusculă numai la primul cuvânt titlurile publicațiilor periodice, ale operelor literare, științifice, artistice, precum și denumirile documentelor de importanță națională sau internațională: *Amintiri din copilărie, Codul de procedură civilă, Convorbiri literare, Dacia literară, Declarația universală a drepturilor omului, Descrierea Moldovei, Limba română (revistă), Luceafărul, Odiseea, O scrisoare pierdută, Rapsodia română*.

Exercițiul 140. Motivați de ce substantivele evidențiate se scriu cu literă majusculă.

1. Ștafete călări străbăteau drumul *Câmpulungului*, spre *Vâlcea* și *Olt*, alții spre *Giurgiu* și *Târgoviște* și spre *Brăila* și în sus, spre trecătorile *Branului* și *Turnu Roșu*. (E. Camilar). 2. Este puterea *Romei*, cetate de pe râul *Tibru*, fondată de *Romulus* și *Remus*, feciorii zeului neîmblânzit al războiului *Marte*, și ai vestalei *Rhea Silvia*, cei alăptați în fragedă pruncie de o lupoaică. (A. Mitru). 3. Cei cu toporul dau jos brazii din pădure și-i duc la apa *Bistriței*, după aceea îi fac plute pe care le mână până la *Galați*, la marginea lumii. (M. Sadoveanu). 4. Văzând *Făt-Frumos* că *Strâmbă-Lemne* n-a făcut nicio ispravă a hotărât să rămâie de pândă *Sfarmă-Piatră*. (I. Creangă). 5. *Eminescu* și-a petrecut toate clipele vieții lui lucrând, fiindcă nu se socotea îndeajuns de pregătit pentru ceea ce voia să facă. (I. Slavici). 6. *Nichifor Lipan* plecase de acasă după niște oi, la *Dorna*. (M. Sadoveanu). 7. Când am coborât la *Pașcani*, răsărea soarele-n negura *Siretului* (M. Sadoveanu). 8. O lua, unii spre *Rucăr*, alții pe drumul *Târgoviștei*, alții spre *Curtea-de-Argeș*. (V. Eftimiu)

Exercițiul 141. Scrieți în locul punctelor literele – majuscule sau mici – care lipsesc.

1. Reforma a fost inițiată de ...inisterul ...ulturii. 2. ...dunarea ...arlamentară a ...onsiliului ...uropei a cerut luarea unor măsuri de protecție efectivă a populației civile. 3. Cererea de autorizare se adresează ...inisterului ...ustitiei. 4. Oficialii ...niunii ...uropene au apreciat că există dificultăți serioase în implementarea măsurilor stabilite

Exercițiul 142. Explicați întrebuintarea literelor majuscule în cuvintele de mai jos. Identificați regula care se aplică în aceste cazuri.

Vasile, Ștefan, Radu Popescu, Cuza-Vodă, Ion Heliade Rădulescu, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Mircea Eliade, Hasan-Pașa, Făt-Frumos, Muma-Pădurii, Sfarmă-Piatră, Roșu-Împărat, Mihai Viteazul, Hercule, Venera, Zeus, Azor, Ursu

Acordul de Liber Schimb Central-European, Asociația Europeană a Liberului Schimb, Autoritatea Europeană pentru Protecția Datelor, Banca Centrală Europeană, Comitetul Economic și Social European, Comisia Comunităților Europene, Consiliul Uniunii Europene, Fondul Global de Mediu, Fondul Monetar Internațional, Organizația Internațională a Muncii, Organizația Mondială a Comerțului, Parlamentul European, Președinția Consiliului Uniunii Europene

Principatul Liechtenstein, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Confederația Elvețiană, Marea Neagră, Oceanul Indian, Orientul Mijlociu, Republica Franceză, Republica Italiană, America de Sud, Europa Centrală și de Est, Pacificul de Vest

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Convenția Organizației Națiunilor Unite asupra dreptului mării

Ortografia părților de vorbire
Ortografia substantivelor
§ 96. Desinențe

1. Substantivele masculine cu rădăcina terminată în *-i* au la plural nearticulat *-ii* (*i* din rădăcină + *i* desinența de plural) și la plural articulat *-iii*: *copil – copii – copiii*.

2. Substantivele neutre terminate în *-iu* și cele feminine terminate în *-ie* (după consoană) se scriu la plural nearticulat cu doi *-i*: *studiu – studii*, *excursie – excursii*.

3. Forma de plural a substantivelor masculine terminate în *-x* se scrie cu *-cș*: *sfinx – sfîncși*, *linx – lîncși*, *fenix – fenîcși*.

Exercițiul 143. Scrieți, după modelele de mai jos, forma de plural a substantivelor și explicați ortografia lor.

Model: *un surugiu – niște surugii – surugiii*
 un deceniu – niște decenii – deceniile
 o câmpie – niște câmpii – câmpiile

acvariu, cazangiu, concediu, condiție, deceniu, domeniu, emoție, exercițiu, explicație, fiu, fluviu, formație, geamgiu, istorie, observație, oficiu, onorariu, mileniu, primejdie, privilegiu, scenariu, scrumbie, sediu, studiu, tinichigiu, uliu, vizitiu

Exercițiul 144. Motivați care este forma de plural recomandabilă.

umăr – umeri – umere, bici – bice – biciuri, chibrit – chibrituri – chibrite, pârâu – pâraie – pârâuri, zero – zerouri – zeruri, radio – radiouri – radiuri, albină – albine – albi, caracteristică – caracteristici – caracteristice, regulă – reguli – reguli, biruință – biruințe – biruinți, cunoștință – cunoștințe – cunoștinți, salată – salate – sălăți, balama – balamale – bălămăli

§ 97. Alternanța sunetelor

1. Alternanța z/j, care se întâlnește la cuvintele vechi (*mânz* – *mânji*, *obraz* – *obraji*), nu este admisă de cuvintele noi: *chinez* – *chinezi*, *englez* – *englezi*, *sturz* – *sturzi*.

2. Alternanța a/ă nu se mai realizează într-o serie de cuvinte mai noi: *cataramă* – *catarama* (nu **cătărămi*), *fabrică* – *fabrici* (nu **făbrici*), *stație* – *stații* (nu **stății*), *balama* – *balamale* (nu **bălămăli*).

3. Alternanța d/z nu se produce în cazul unor substantive neologice de tipul *monedă* – *monede* (nu **monezi*).

Exercițiul 145. Puneți la plural substantivele de mai jos.

albanez, burghez, cneaz, francez, grumaz, irlandez, japonez, matroz, polonez, praz, suedez, viteaz, vietnamez

așchie, basma, beregată, cană, capcană, casă, cataramă, cazma, chitanță, ciocolată, companie, cratiță, cravată, decorație, ecuație, informație, înghețată, organizație, mahala, manta, medalie, palmă, panoramă, pușlama, reclamație, salată, sapă, tarabă, telegramă

cadă, ghirlandă, oglindă, marmeladă, paradă, placardă, serenadă

§ 98. Cazul genitiv-dativ singular articular al substantivelor feminine

Substantivele feminine formează cazul genitiv-dativ singular articular de la forma corespunzătoare nearticulată, la care se adaugă articolul *-i*:

N.A. plural nearticulat		G.D. singular nearticulat		G.D. singular articular hotărât
(<i>niște</i>) case	→	(<i>unei</i>) case	→	case+i
(<i>niște</i>) mări		(<i>unei</i>) mări		mări+i
(<i>niște</i>) femei		(<i>unei</i>) femei		femei+i
(<i>niște</i>) stele		(<i>unei</i>) stele		stele+i

• Drept mijloc de control pentru stabilirea formei de genitiv-dativ singular a substantivelor feminine ne poate servi forma de plural a acestora:

o țară → două țări → unei țări → țării.

Notă. Fac excepție de la această regulă:

a) substantivele feminine terminate în *-ie* (după consoană): *vie, familie, victorie*. Ele formează genitiv-dativul singular articular de la nominativul singular nearticular: *o bălăie → bălăiei* (dar: *unei bălăii*).

b) câteva substantive feminine care au la plural desinența *-uri*: *blană → blănuri, marfă → mărfuri, ceartă → certuri*. Acestea au la genitiv-dativ singular articular o desinență diferită de cea de nominativ singular: *o marfă → (unei) mărfi → mărfi+i, o ceartă → (unei) certe → certe+i*.

• Unele dintre aceste substantive pot avea forme paralele de plural: *mărfuri / mărfi, treburi / trebi, vremuri / vremi*. În cazul lor, desinența de genitiv-dativ singular coincide cu una dintre desinențele de plural: *o blană → (unei) blăni → blăni+i*.

c) unele substantive feminine defective de plural, terminate în *-e*: *acuratețe, justețe, noblețe, tandrețe, foame, sete* etc. Au la genitiv-dativ singular aceeași desinență ca și la nominativ singular nearticular: *o foame → (unei) foame → foame+i*.

d) substantivele feminine invariabile după număr. Ele păstrează la genitiv-dativ singular desinența de nominativ singular: *o luntre → (unei) luntre → luntre+i*.

Exercițiul 146. Scrieți formele de genitiv-dativ singular articular ale substantivelor de mai jos.

Model	N.A. sg. nearticular	G.D. sg. nearticular	G.D. sg. articular
:	<i>grădină</i>	<i>(unei) grădini</i>	<i>grădinii</i>

basma, cheie, ciocănitore, cingătoare, clipă, dimineată, foaie, lege, libertate, floare, manta, noapte, pasăre, ploaie, săptămână, scânteie, stradă, teroare, vânătoare, zi

academie, administrație, bucurie, calorie, câmpie, datorie, familie, farmacie, fotografie, hârtie, librărie, vitejie

carne, iarbă, lipsă, leafă, mâncare, sare, vreme

acuratețe, justețe, noblețe, sete, tandrețe
cicatrice, dansatoare, elice, iesle, învățătoare, tranșee, trecătoare,
vizitatoare

Exercițiul 147. Puneți substantivele din paranteze în cazul genitiv.

scrisoarea (soră), absolvirea (școală), filele (carte), problemele (știință),
acoperișul (casă), hotarele (țară), sfârșitul (lună), semnificația (poezie),
colțul (stradă), lumina (zi), marginea (prăpastie), prietena (fiică), tăria
(băutură), brațul (macara)

Ortografia articolelor

§ 99. Articolul hotărât enclitic Alipirea articolului substantival hotărât la substantivul determinat

Articolul substantival hotărât în cazul nominativ-acuzativ singular se
alipește la substantiv prin următoarele procedee:

- se adaugă desinenței: *codru+l*, *frate+le*, *floare+a*, *râu+l*, *nume+le*;
- se leagă cu ajutorul vocalei *-u-*: *băiat+u+l*, *tei+u+l*, *stea+u+a*, *zi+u+a*,
drum+u+l, *grai+u+l*;
- se substituie desinenței: *tată+a* = *tata*; *fată+a* = *fata*; *istorie+a* =
istoria.

Notă. Substantivul *tată* are două forme articulate hotărât la singular:
tata și *tatăl*. Ultima este folosită cu un determinativ: *tatăl meu*, *tatăl lui*.

Exercițiul 148. Alcătuiți forma articulată hotărât a substantivelor de
mai jos și arătați modalitatea de alipire a articolului la substantivul
determinat.

actor, basma, carapace, carte, cartier, cărbune, cicatrice, copil, deal,
dinte, erou, familie, halva, inimă, întrebare, întreprindere, lege, mare,
munte, nuia, ochi, oraș, pește, plai, popă, prieten, patrie, poezie, rezolvare,
soră, stilou, șarpe, tablou, teatru, țaran, ulei, unchi, victorie

§ 100. Articolul hotărât proclitic *lui*

Din categoria substantivelor care formează genitiv-dativul cu ajutorul articolului hotărât proclitic *lui* (apare ca un cuvânt de sine stătător așezat înaintea substantivului) fac parte:

a) substantivele proprii masculine nume de persoană: *lui Ion, lui Gheorghe, lui Ștefănescu*;

b) unele substantive proprii feminine nume de persoană: *lui Carmen, lui Jeni*;

c) unele substantive comune simple sau compuse: *lui nenea, lui tanti, lui vodă, lui flămânzilă, (la mijlocul) lui ianuarie*;

Notă. Pentru câteva dintre aceste substantive sunt posibile două forme de genitiv-dativ: una cu articolul hotărât enclitic (-i) și alta cu articolul hotărât proclitic (*lui*): *badei / lui badea, tatei / lui tata, tătucăi / lui tătuca*.

d) substantive comune termeni de rudenie însoțite de adjective posesive conjuncte: *lui frate-meu, lui tată-său, lui bunicu-său*.

Notă. Folosirea articolului hotărât proclitic pe lângă numele proprii feminine (*lui Maria, lui Ioana*) este nerecomandabilă. Formele literare sunt: *Mariei, Ioanei*.

Exercițiul 149. Subliniați substantivele însoțite de articolul hotărât proclitic *lui* și precizați cazul fiecărui substantiv.

1. Iar mama lui bădița Vasile își petrecea băietul la Piatra, bocindu-l ca pe un mort! (I. Creangă). 2. Îi zicea poiana lui Vlădică Sas. (M. Sadoveanu). 3. Aprinde lumânarea din el și potrivește-l frumos la căpătâiul lui tată-tău. (M. Sadoveanu). 4. Lui Nilă însă îi plăcuse atât de mult ce făcuse încât se veseli și mai tare. (M. Preda). 5. Îi venea să turbeze gândindu-se că pământurile lui Vasile Baciuc vor înmulți averea lui George. (L. Rebreanu). 6. Inima lui Ion zvâcni sălbatec de bucurie. (L. Rebreanu). 7. Eram în gimnaziu când am citit primele poezii ale lui Eminescu. (A. Vlahuță). 8. Zăpada, subțiată mereu către sfârșitul lui februarie, la sfârșitul lui martie se topi de tot sub adierile vântului de la miazăzi. (I. Agârbiceanu). 9. Cocoșilă întoarce capul fulgerător și privirea sa se întâlnește cu a lui Țugurlan. (M. Preda)

§ 101. Articolul genitival

Articolul genitival precedă un substantiv în genitiv acordându-se în gen și număr cu termenul regent:

m. sg.:	<i>acest copil <u>al</u> fratelui</i>	f. sg.:	<i>această carte <u>a</u> elevului</i>
m. pl.:	<i>acești copii <u>ai</u> fratelui</i>	f. pl.:	<i>aceste cărți <u>ale</u> elevului</i>

Notă. Formele articolului genitival *al, a, ai, ale* pot fi confundate cu grupurile alcătuite din prepoziția *a* și formele neaccentuate ale pronumelui personal *-l, -i, le*:

(încep) *a-l căuta, a-i căuta, a le căuta; (nu îndrăznesc) a-i vorbi, a le vorbi*

• În delimitarea acestor două unități de limbă, se va ține cont de următoarele:

– articolul stă totdeauna înaintea unui substantiv în genitiv care este numele posesorului: *fratele cel mare al bunicului*;

– grupurile *a-l, a-i, a le* se află înaintea unui verb la infinitiv, iar forma neaccentuată a pronumelui personal poate fi substituită prin forma accentuată a acestui pronume:

<i>înainte de a-l vedea</i>	=	<i>înainte de a vedea pe el</i>
<i>până a-i spune</i>	=	<i>până a spune lui</i>
<i>pentru a le întreba</i>	=	<i>pentru a întreba pe ele</i>

Exercițiul 150. Precizați genul și numărul articolului genitival și cele ale substantivului cu care se face acordul.

1. În depărtare se pierd liniile încâlcite ale dealurilor întunecate de desimea codrilor. (A. Vlahuță). 2. În pasul domol al calului, Vitoria cugeta cu privirile posomorâte. (M. Sadoveanu). 3. Ochii umezi ai copilului, triști ca două viorele ofilite, se uitau cu neîncredere la fața împietrită a bătrânului. (M. Sadoveanu). 4. Luminile întârziate ale satelor clipec, ca niște licurici, printre crengile copacilor. (A. Vlahuță). 5. Brobonit de rouă, pământul doarme încă în lumina umedă și nehotărâtă a dimineții. (A.

Vlahuță). 6. În acei ani ai tinereții, nopțile-mi păreau mai scurte. (M. Sadoveanu). 7. Ba, sunt de toate, ziseră cele două, dar sunt ale mămucai. (I. Creangă). 8. Mi-ai arătat atâtea moșii boierești. Dar ale țăranilor unde sunt? (L. Rebreanu)

Exercițiul 151. Completați spațiile punctate cu formele corespunzătoare ale articolului genitival.

Prima zi ... anului. Acest prieten ... fratelui. Unii locuitori ... capitalei. Razele fierbinți ... soarelui. Zilele calde ... verii. Apa sărată ... mării. Suflarea dușmănoasă ... crivățului. Vârfurile maiestuoase ... munților. Sclipirile orbitoare ... fulgerelor. Vocea răgușită ... copilului. Frumosele străzi ... acestui oraș. Centrul de presă ... guvernului. Cei mai buni elevi ... clasei noastre. Problemele cele mai importante științei. Medalia de aur ... sportivului. Apa limpede ... izvorului

Exercițiul 152. Puneți pe lângă fiecare dintre substantivele de mai jos câte un substantiv în cazul genitiv însoțit de articolul genitival și faceți acordul acestui articol cu substantivul determinat la singular și plural.

Model: *o floare a fetei* → *niște flori ale fetei*

Cămașă, cerere, cadou, telegramă, rezultat, roman, piesă, poezie, monument, întrebare, casă.

Exercițiul 153. Puneți în locul punctelor formele corespunzătoare ale articolului genitival.

1. Din dezbatările amănunțite ... femeilor, a ieșit o rânduială bună. (M. Sadoveanu). 2. Asta însă pentru puțină vreme, căci biruința deplină ... soarelui nu putea să întârzie. (M. Sadoveanu). 3. Eu am fost întotdeauna amantul nestrămutat ... marilor priveliști ... naturii. (C. Hogaș). 4. De după un cot ... muntelui se iviră mai multe căruțe și câțiva oameni care le mânau. (V. Eftimiu). 5. Și abia atunci ascultă cele douăsprezece bătaii ... orologiului Mitropoliei, de mult stinse. (I. Teodoreanu). 6. Întreaga noapte se umple parcă de chiparoși negri, așa cum îi picta el, deasupra cărora ard stelele adevărate ale cerului. (O. Paler). 7. Până una-alta, doarme într-o baracă, pe

nenumăratele șantiere ... Bucureștiului sau ... altor orașe, și nu dă prin satul lui cu lunile. (M. Preda). 8. Nicio perdea nu acoperea ochiurile de geam, pline de un praf străvechi, pe care se vedeau bine urmele picăturilor de ploaie și ... melcilor fără casă. (G. Călinescu)

§ 102. Articolul adjectival

Articolul adjectival 1) funcționează ca element de legătură între un substantiv și determinantul său (*băiatul cel mic, podul cel de aramă, fata cea de acolo*), 2) substantivează un adjectiv sau un numeral (*cei buni, cei doi*) sau 3) formează gradul superlativ al adjectivelor și al adverbelor (*cel mai harnic, cel mai repede*).

Notă. Formele articolului adjectival *cel, cea, cei, cele* (se scriu într-un singur cuvânt) pot fi confundate cu grupurile *ce-l, ce-a, ce-i* (se scriu cu cratimă) și cu grupul *ce le* (se scrie în cuvinte separate).

- Există următoarele mijloace de control:

- articolul adjectival poate sta înaintea unui adjectiv, numeral, substantiv sau adverb cu prepoziție: *cel cuminte, cei trei, cel de lemn, cea de ieri*;
- grupurile de cuvinte se află de obicei înaintea unui verb sau a unei alte părți de vorbire și se pot separa:

<i>Ce-l doare?</i>	=	<i>Ce îl doare?</i>
<i>Ce-a luat?</i>	=	<i>Ce a luat?</i>
<i>Ce-i acolo?</i>	=	<i>Ce e acolo?</i>

Exercițiul 154. Copiați propozițiile de mai jos punând în locul punctelor formele articolului adjectival care lipsesc.

1. Și-apoi așa am învățat eu a prețui pe omul ... cu inima bună. (M. Sadoveanu).
2. Lăsară din nou frânghia și scoase și pe fata ... mijlocie. (P. Ispirescu).
3. ... mai mici, de foame-aduși, se scâncesc și plâng grămadă. (G. Coșbuc).
4. Trăiesc acei ce vor să lupte, iar ... fricoși se plâng și mor. (G. Coșbuc).
5. Să n-ai nicio grijă, mămucă, apucară cu gura înainte ... mai mari. (I. Creangă).
6. ... doi musafiri suiră pe prispă și scoaseră glugile. (I. L. Caragiale).
7. Nunta se făcu în casa ... nouă a lui Gheorghe. (L.

Rebreanu). 8. Când înțelese că nu-i nimeni în apropiere să-i spună vestea ... mare, lăsă oile în luncă și alergă la ... mai apropiat plug. (I. Agârbiceanu). 9. Cine nu știe că iepurele e ... mai fricos animal? (I. Agârbiceanu). 10. Și ... fricoși se apără când e vorba de viață și de moarte. (I. Agârbiceanu)

Exercițiul 155. Deschideți parantezele și scrieți forma corectă. Explicați alegerea făcută.

1. Ia spune-ne și nouă (ce-a; cea) ieșit. (M. Preda). 2. Zâna (ce-i; cei) sta în față îl privea cu ochi fermecători. (Al. Odobescu). 3. După (cei; ce-i) dădu copilului de mâncare, bunicul ieși în curte. (I. Agârbiceanu). 4. Vor deveni ce-au fost de-a pururi: caișii, zarzării și prunii, banalii pomi din fața casei (cei; ce-i) știm de atâtea primăveri. (D. Anghel). 5. Când s-a văzut scăpat, fuga speriat la prepeliță să-i spuie (cea; ce-a) pățit. (I. Al. Brătescu-Voinești). 6. Când văzu că de la el nu poate afla nimic, se hotărî să pornească pe urmele lui să vadă (cei; ce-i) cu minunea asta. (I. Agârbiceanu). 7. Spuneți-mi (cei; ce-i) dreptatea? (Ce-i; cei) tari se îngrădiră cu-averea și mărirea în cercul lor de legi. (M. Eminescu). 8. Dacă ar fi citit aici, el afla (cei; ce-i) un arici. (T. Arghezi). 9. (Ce-i; cei) colo sus, în ceruri, în zenit? (T. Arghezi). 10. Aș vrea să mă conving (ce-i; cei) cu zvonurile care umblă în jurul lui. (I. Agârbiceanu). 11. Și ceea (cei; ce-i) mira pe săteni era zâmbetul acela luminos. (I. Agârbiceanu). 12. Însă Onu mirosea primejdia (ce-l; cel) aștepta și le scăpa totdeauna din mână. (I. Agârbiceanu). 13. De multe ori, trecătorii de pe drum deschid porțița să vadă (ce-i; cei). (I. Agârbiceanu). 14. Aici se întindea țara (ce-a; cea) veche, cu satele vechi. (Cezar Petrescu)

Ortografia adjectivelor

1. Adjectivele terminate la masculin singular în *-iu* se scriu la pluralul nearticulat cu *-ii*, iar la nominativ-acuzativul plural articulat cu *-iii*: *zglobiu* – *zglobii* – *zglobiii*.

2. Adjectivele terminate la feminin singular în *-ie* se scriu la plural nearticulat cu doi *i*: *zglobie* – *zglobii*.

Exercițiul 156. Formați, după modelele de mai jos, pluralul adjectivelor și explicați ortografia lor. Folosiți pe lângă fiecare adjectiv câte un substantiv.

Model: m.: (*părinte*) *grijuliu* (*părinți*) *grijulii* *grijuliii* (*părinți*)
 f.: (*mamă*) *grijulie* (*mame*) *grijulii*

argintiu, auriu, durduliu, cenușiu, pământiu, proprie, viu, trandafiriu, fumuriu

Genitiv-dativul singular articulat hotărât al adjectivelor feminine terminate în *-ie* (*aurie*) se formează de la nominativ-acuzativul singular nearticulat:

N.-A. sg. nearticulat	G.-D. sg. articulat hotărât
<i>aurie</i>	<i>auriei (toamne)</i>
<i>proprie</i>	<i>propriei (case)</i>
<i>grijulie</i>	<i>grijuliei (mame)</i>

Exercițiul 157. Formați genitiv-dativul singular articulat hotărât de la următoarele adjective.

albăstrie, argintie, cafenie, castanie, cărămizie, durdulie, liliachie obligatorie, stranie, timpurie, trandafirie, vișinie

Ortografia pronumelor

§ 103. Pronumele personal

Formele neaccentuate ale pronumelui personal

folosite în construcții cu un verb

A. Construcții cu verbe la perfectul compus și la condițional-optativ

Formele neaccentuate ale pronumelui personal în dativ (*îmi, îți, îi, ne, vă, le*) și în acuzativ (*mă, te, îl, o, ne, vă, îi, le*) stau înaintea verbului auxiliar din structura unui verb la perfectul compus sau la modul condițional-

optativ, fiind legate de verbul auxiliar prin cratimă. În aceste contexte se folosesc formele neaccentuate legate ale pronumelui personal:

D.: *mi-, ți-, i-, ne-, v-, le-* A.: *m-, te-, l-, ne-, v-, i-, le-;*

Verbul la:

perfectul compus

condițional-optativ

prezent

perfect

Pronumele la: a) dativ

<i>mi-a spus</i>	<i>mi-ar spune</i>	<i>mi-ar fi spus</i>
<i>ți-a spus</i>	<i>ți-ar spune</i>	<i>ți-ar fi spus</i>
<i>i-a spus</i>	<i>i-ar spune</i>	<i>i-ar fi spus</i>
<i>ne-a spus</i>	<i>ne-ar spune</i>	<i>ne-ar fi spus</i>
<i>v-a spus</i>	<i>v-ar spune</i>	<i>v-ar fi spus</i>
<i>le-a spus</i>	<i>le-ar spune</i>	<i>le-ar fi spus</i>

b) acuzativ

<i>m-a văzut</i>	<i>te-ar vedea</i>	<i>te-ar fi văzut</i>
<i>te-a văzut</i>	<i>l-ar vedea</i>	<i>l-ar fi văzut</i>
<i>l-a văzut</i>	<i>ar vedea-o</i>	<i>ar fi văzut-o</i>
<i>a văzut-o</i>	<i>m-ar vedea</i>	<i>m-ar fi văzut</i>
<i>ne-a văzut</i>	<i>ne-ar vedea</i>	<i>ne-ar fi văzut</i>
<i>v-a văzut</i>	<i>v-ar vedea</i>	<i>v-ar fi văzut</i>
<i>i-a văzut</i>	<i>i-ar vedea</i>	<i>i-ar fi văzut</i>
<i>le-a văzut</i>	<i>le-ar vedea</i>	<i>le-ar fi văzut</i>

Notă. Pronumele *o* se pune după verbul de conjugat, legându-se de acesta prin cratimă:

am întrebat-o, aş ruga-o, aş fi văzut-o.

Exercițiul 158. Deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. (Mă)a luat repede ca să mă sperie. (Z. Stancu). 2. (Ne)a dat câte trei mere și un covrig. (B. Șt. Delavrancea). 3. (Îi)am mărturisit bunicului

părerea mea (M. Sadoveanu). 4. Când (îl)a văzut, când (îi)a văzut aripa ruptă a înțelese că era pierdut (I. Al. Brătescu-Voinești). 5. (Îi)au pus în palmă toți banii și el (le)a lăsat lor toate oile. (M. Sadoveanu). 6. De aceea (le)am lăsat pe fete să rădă până li s-a duce gura la ureche. (I. Creangă). 7. Vezi? Nu (îți)am spus eu că tutunul nu e lucru bun. (I. L. Caragiale). 8. Când (îl)au împresurat căraușii și (îl)au cercetat, (îi)au găsit picioarele dinainte rupte. (M. Sadoveanu). 9. Își aduse aminte cât (îi)a fost de dragă Florica. (L. Rebreanu). 10. Să știi că (îmi)a furat(o) cineva. (I. Al. Brătescu-Voinești). 11. (Le)am întrebat și nu (îmi)au răspuns. (Z. Stancu). 12. Într-adevăr n-am mai văzut(o). (M. Sadoveanu). 13. Nu (îi)ai spus că (îl)am căutat? (I. L. Caragiale). 14. (Îl)au luat de picioare, (îl)au învârtit, (îl)au scuturat, (îl)au frecat, până (îi)a venit iar sufletul la loc. (I. L. Caragiale)

Exercițiul 159. Deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Un atac însă (îi)ar răsturna toate planurile. (L. Rebreanu). 2. Înțelegeam că pe el nu (îl)ar fi jignit, niciodată, un astfel de răspuns. (Camil Petrescu). 3. Spuneam, asta în glumă, firește, dar dacă (mă)ar fi invitat cu adevărat, nu știu, zău, ce aș fi făcut. (Camil Petrescu). 4. Domnule căpitan, (vă)aș ruga să-mi dați voie sâmbătă și duminică la Câmpulung. (Camil Petrescu). 5. Atunci (îți)aș fi lăsat eu o zestre ca aceea! (I. Agârbiceanu). 6. Fără de ea câinii (îl)ar fi mâncat. (M. Preda). 7. Cel puțin de (îmi)ar ieși un urs înainte! (C. Hogaș). 8. Nu vrea să plece, orice (îi)aș făgădui. (T. Arghezi)

B. Construcții cu verbe la conjunctiv și la viitor II indicativ

Formele neaccentuate ale pronumelui personal în dativ și în acuzativ se intercalează între conjuncția *să* și verbul de conjugat în structura unei forme verbale la modul conjunctiv sau viitorul II indicativ. Unele dintre formele pronumelui personal se leagă de conjuncția *să* prin liniuță:

Pronumele la:	Verbul la:		
	prezent	conjunctiv perfect	indicativ viitor II
a) dativ			
	<i>să-mi spună</i>	<i>să-mi fi spus</i>	<i>are să-mi spună</i>
	<i>să-ți spună</i>	<i>să-ți fi spus</i>	<i>are să-ți spună</i>
	<i>să-i spună</i>	<i>să-i fi spus</i>	<i>are să-i spună</i>
b) acuzativ			
	<i>să-l ajute</i>	<i>să-l fi ajutat</i>	<i>are să-l ajute</i>
	<i>s-o ajute</i>	<i>s-o fi ajutat</i>	<i>are s-o ajute</i>
	<i>să-i ajute</i>	<i>să-i fi ajutat</i>	<i>are să-i ajute</i>

Exercițiul 160. Deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Nu vrei să facem schimb? Să(îți) dau capra asta și să(îmi) dai gâsca. (I. Creangă). 2. Am venit să(îți) mulțumesc. (M. Sadoveanu). 3. Și a cerut hangiului să(îi) dea și lui un sfert de pâine, brânză și o bărdacă de vin mai ieftior. (I. L. Caragiale). 4. Menirea mea este să trăiesc în mijlocul neamului vitrejit de soartă, să(îi) alin suferințele, să(îi) simt durerile, să fiu sprijinul lui. (L. Rebreanu). 5. Dacă doreai să(îți) facă vreun bine, trebuia să(îi) ceri să(îți) facă rău. (L. Rebreanu). 6. Să(îl) dau la stăpân, poate acolo să(îi) fie norocul lui. (I. L. Caragiale). 7. Să(îl) văd venind aș mai trăi o viață. (G. Coșbuc). 8. Datoria noastră e să(îl) păzim, să(îl) ocrotim fiindcă e unchiul nostru. (G. Călinescu). 9. Îl cuprinse astfel o mânie sălbatică împotriva lui Herdelea, care astfel vrea să(îl) înșele, în loc să(îl) ajute. (L. Rebreanu). 10. De asta dată el începu să(îl) bată pe cel de jos parcă cu un gând anumit: nu să(îl) omoare sau să(îl) schilodească pe pândar, ci să(îi) piseze doar trupul, să(îl) facă să zacă în pat cel puțin câteva luni de zile. (M. Preda). 11. Avem să(îl) găsim; de asta nu te îndoi. (M. Sadoveanu). 12. Salcâmul ăsta? De ce să(îl) tăiem? Cum o să(îl) tăiem? (M. Preda). 13. Crezi că ai să(o) poți duce? (M. Preda). 14. Și el are să(îmi) facă podul? (I. Creangă). 15. Eu cred că libertatea e cea mai mare nenorocire pentru poporul care nu-i copt să(o) aibă. (L. Rebreanu). 16. Într-o vreme parcă începusem să(o) uit. (Camil

Petrescu). 17. Să(îți) spun drept, Floricico, mă doare capul. (C. Hogaș). 18. Mânios din cale afară, împăratul porunci slugilor să puie mâna pe bătrân, să(îl) lege, să(îl) bată și să(îi) ia vânatul. (V. Eftimiu)

Exercițiul 161. Corectați greșelile comise.

1. Săi duci banii! 2. A venit cu prietenii să-i. 3. Trebuie săi comunic data examenului. 4. Ar fi mai bine săi întrebăm. 5. În acest moment lucrez la un proiect și aş dori săl duc la bun sfârșit. 6. Am considerat necesar săi previn. 7. Săți mai dau puțină pâine? 8. Poți sămi răspunzi la întrebare? 9. Ideea asta trebuie săi fi venit mai demult. 10. Ați putea sămi trimiteți o copie. 11. Aș vrea săți arăt biblioteca mea. 12. N-ar fi mai bine săl întrebăm. 13. Ce săi spun? 14. N-a fost în stare sămi explice cum s-a întâmplat. 15. Nu îndrăznesc săi vorbesc.

C. Construcții cu verbe la infinitiv

Formele neaccentuate ale pronumelui personal în dativ și în acuzativ se intercalează între prepoziția *a* și tema verbului la infinitiv. Unele forme ale pronumelui personal se leagă de prepoziția *a* prin liniuță:

Pronumele la:

a) dativ:	<i>a</i>	+	<i>îmi</i>	=	<i>a-mi</i>	<i>pentru a-mi scrie</i>
	<i>a</i>	+	<i>îți</i>	=	<i>a-ți</i>	<i>pentru a-ți spune</i>
	<i>a</i>	+	<i>îi</i>	=	<i>a-i</i>	<i>pentru a-i comunica</i>
b) acuzativ:	<i>a</i>	+	<i>îl</i>	=	<i>a-l</i>	<i>înainte de a-l întâlni</i>
	<i>a</i>	+	<i>îi</i>	=	<i>a-i</i>	<i>cu scopul de a-i ajuta</i>

Exercițiul 162. Deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Nu înțelegea că tatăl său nu-l chemase pentru a(îl) învinui de ceva. (M. Preda). 2. Începu să dea ocol salcâmului, căutând un anumit loc unde să înceapă a(îl) lovi. (M. Preda). 3. Ce ar fi putut ea să-i facă ori să-i zică pentru a(îl) încredința că țin cu toți la dânsul? (I. Slavici). 4. Dar orice încercări de a(îl) opri, mai ales după ce s-au logodit, sunt absolut zadarnice.

(L. Rebreanu). 5. N-auzisem nici eu, înainte de a(îl) asculta pe Cornea. (M. Sadoveanu). 6. Fratele Greuceanului se întoarce la locul de despărțire și se puse a(îl) aștepta acolo cu bucurie. (P. Ispirescu). 7. Dar mai înainte de a(ii) spăla și a(ii) pune în oală, le rupi aripioarele din mijloc din coadă. (M. Sadoveanu). 8. Bătrânul urmă a(îl) privi din ce în ce mai mirat. (D. Zamfirescu)

D. Construcții cu verbe la imperativ și gerunziu

Formele neaccentuate ale pronumelui personal stau după un verb la modul imperativ sau la gerunziu legându-se de acesta prin liniuță:

	Verbul la:		
	Imperativ		gerunziu
Pronumele la:	a) dativ		
	<i>spuneți-mi</i>	<i>spunându-mi</i>	<i>spunându-ne</i>
	<i>spuneți-i</i>	<i>spunându-ți</i>	<i>spunându-vă</i>
	<i>spuneți-ne</i>	<i>spunându-i</i>	<i>spunându-le</i>
	<i>spuneți-le</i>		
	b) acuzativ		
	<i>ajutați-mă</i>	<i>ajutându-mă</i>	<i>ajutându-ne</i>
	<i>ajutați-l</i>	<i>ajutându-te</i>	<i>ajutându-vă</i>
	<i>ajutați-o</i>	<i>ajutându-l</i>	<i>ajutându-i</i>
	<i>ajutați-ne</i>	<i>ajutându-o</i>	<i>ajutându-le</i>
	<i>ajutați-i</i>		
	<i>ajutați-le</i>		

Exercițiul 163. Deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Cere(îmi) orice, brahmanule. (M. Sadoveanu). 2. Ei, spune(îmi) care-ți place? (Z. Stancu). 3. Am ceva cu ei, spune(le) să iasă până afară. (M.

Preda). 4. Ia(îți) banii, pașă! Sunt sărac, dar fără cal eu ce să fac; dă(mi) calul înapoi! (G. Coșbuc). 5. Mamă, bate(mă), ucide(mă), spânzură(mă), fă ce vrei cu mine, numai dă(îmi) ceva de mâncare, că mor de foame. (I. Creangă). 6. Apără(mă) de găini, că de câini nu mă tem. (I. Creangă). 7. Sigur, îți convine să râzi, dar ia întreabă(mă) pe mine! (M. Preda). 8. Arată(îmi) și mie acel baltag. (M. Sadoveanu). 9. Ascultă(mă), să-ți dau un exemplu. (Camil Petrescu). 10. Lasă(îl) jos, domnule, îmi strigă răspândiți. (Camil Petrescu). 11. Întrebați(îl) pe Nilă, că el știe, răspunse într-adevăr tatăl cu un glas ciudat. (M. Preda). 12. Păziți(ii) bine! (M. Sadoveanu). 13. Dă(ii) și apă, zise Moromete liniștit. (M. Preda). 14. Spune(îmi) dacă ai ceva de lămurit. (Camil Petrescu). 15. Arătați(ne) calea! (V. Eftimiu). 16. Du(te) acasă și vezi(îți) de treabă. (M. Preda). 17. Spune(îmi), omule, întâmplarea de la început și arată(îmi) și cu mâna. (P. Ispirescu). 18. Învață(mă), te rog, cumătră, că eu nu știu cum se prinde peștele. (I. Creangă). 19. Lăsați(îl) pe bătrân în pace, mulțumiți(ii) că m-a scăpat de la moarte. (V. Eftimiu). 20. Ia(îl) în spinare și du(îl) în cort. (Z. Stancu). 21. Ajutați(mă) să încălec. (Z. Stancu)

Exercițiul 164. Deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Iată lacul. Luna plină poleindu(îl), îl străbate. (M. Eminescu). 2. Mie soarele mi-a trimis veste printr-o rază jucăușă cerându(îmi) să mă arăt lumii. (E. Jianu). 3. Se așază lângă el pe prispă, abia privind(îl) cu o ușoară urmă de interes. (M. Preda). 4. Câte un vârtej de aer se răsucea pe stradă, măturând praful, ridicându(îl) și aruncându(îl) pe trotuare. (L. Rebreanu). 5. Popa urmă din ce în ce mai aspru numindu(îl) capul tuturor relelor din sat. (L. Rebreanu). 6. Cu o privire setoasă, Ion surprinse tot locul, cântărindu(îl). (L. Rebreanu). 7. Cunoscând(o), câinele lui Lipan veni drept la dânsa și i se așternu la picioare. (M. Sadoveanu). 8. Auzindu(îl) și văzându(ii) și chipul, ușor topit într-un sentimentalism dulceag, izbucni iar în râs. (M. Preda). 9. Fiindu(le) lehamite de lapte, brânză și carne de oi sfârtecate de lup, aduceau de la câmpie legume. (M. Sadoveanu)

§ 104. Formele neaccentuate ale pronumelor personale folosite în construcții cu unele cuvinte independente

Pronumele neaccentuate în dativ (-*mi*, -*ți*, -*i*) și în acuzativ (-*l*, -*o*, -*i*) se pot lega prin cratimă de unele cuvinte independente terminate în vocală, dintre care fac parte:

a) adverbul <i>nu</i> :	<i>Nu-l cunosc.</i>
b) conjuncțiile: <i>că, dacă, de, și, ci</i>
etc.:	<i>Spune-i dacă-l vezi.</i>
<i>Cine-l caută?</i>
c) pronumele: <i>cine, care, ce</i> :	<i>Unde-l duci?</i>
d) adverbul <i>unde</i> :	

Exercițiul 165. Deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Numai nu(îmi) plăcea că se ducea la drum asupra nopții. (M. Sadoveanu). 2. Se întâlnea cu Ana uneori, dar nu(ii) vorbea. (L. Rebreanu). 3. Ea parcă nu(îl) înțelegea. (M. Sadoveanu). 4. Iar vrei să te pupe cucul armenesc și să te spurce, ca să nu(îți) meargă bine toată ziua? (I. Creangă). 5. O mai urmai o vreme cu ochii, dar nu(o) mai văzui. (M. Sadoveanu). 6. Îl cuprinse încet, cu grijă, și(îl) așeză în pat. (M. Sadoveanu). 7. Achim se întoarse pe pârloagă, ridică pușca omului și(o) izbi cu țeava de piatra de hotar. (M. Preda). 8. Se uită în jos și(îl) prinse ameteala. (Em. Gârleanu). 9. Acum, dragă doamnă, du-te de(îți) vezi copiii. (C. Negruzzi). 10. Când colo aruncă pe iarbă un pește cu solzi de aur ce strălucea de(îți) lua ochii. (B. Șt. Delavrancea). 11. Cine(îmi) va plăti? (M. Sadoveanu). 12. Bate ca un berbec cu capul, și pe cine(îl) pălește îl dă jos fără suflare. (M. Sadoveanu). 13. Cui ce(ii) pasă că(îmi) ești drag? (M. Eminescu). 14. Simțea mereu că(ii) lipsește ceva și râvnea din ce în ce mai mult o liniște mare. (L. Rebreanu). 15. Din cerul sur se împrăștia pe pământ, ca niște pietricele, o măzăriche ce(îți) șfichiua obrazul. (Em. Gârleanu). 16. Spre primăvara Titu primi o scrisoare de la Laura, care(îl) umplu de bucurie. (L. Rebreanu). 17. Ia cocoșul ist obraznic și(îl) dă în fântâna aceea. (I. Creangă). 18. Iar eu nu(ii) răspunsem nimic. (N. Gane). 19. Vezi ce pățești dacă nu te gândești la

ce(îți) spun oamenii? (C. Hogaș). 21. El nu(îmi) răspunse. (M. Sadoveanu).
 22. Nu(îl) mai văzuse nimeni până atunci. (Camil Petrescu)

§ 105. Două pronume neaccentuate folosite împreună

1. Când se folosesc împreună două pronume neaccentuate, ordinea lor este:

pronume în dativ + pronume în *mi-l aduce, ți-o las, mi-i dă*
 acuzativ:

2. Se leagă prin cratimă de un alt pronume neaccentuat în dativ următoarele pronume în acuzativ: *-l, -o, -i*:

<i>mi-l</i>	<i>mi-l face</i>	<i>mi-o</i>	<i>mi-o arată</i>	<i>mi-i</i>	<i>mi-i aduce</i>
<i>ți-l</i>	<i>ți-l face</i>	<i>ți-o</i>	<i>ți-o arată</i>	<i>ți-i</i>	<i>ți-i aduce</i>
<i>i-l</i>	<i>i-l face</i>	<i>i-o</i>	<i>i-o arată</i>	<i>i-i</i>	<i>i-i aduce</i>

3. La dativ plural, înaintea unui alt pronume în acuzativ se folosesc formele neaccentuate: *ni-, vi-, li-*. Numai înaintea pronumelui neaccentuat *o* se folosesc formele obișnuite *ne, vă, le*:

<i>ni-l</i>	<i>ni-l face</i>	<i>ne-o</i>	<i>ne-o arată</i>	<i>mi-i</i>	<i>li-i aduce</i>
<i>vi-l</i>	<i>vi-l face</i>	<i>v-o</i>	<i>v-o arată</i>	<i>ți-i</i>	<i>vi-i aduce</i>
<i>li-l</i>	<i>li-l face</i>	<i>le-o</i>	<i>le-o arată</i>	<i>i-i</i>	<i>li-i aduce</i>

4. Din îmbinarea unui pronume în dativ cu un pronume în acuzativ rezultă următoarele grupuri:

Pronumele în dativ e la singular:

<i>îmi + îl = mi-l</i>	<i>îmi + o = mi-o</i>	<i>îmi + îi = mi-i</i>
<i>îți + îl = ți-l</i>	<i>îți + o = ți-o</i>	<i>îți + îi = ți-i</i>
<i>îi + îl = i-l</i>	<i>îi + o = i-o</i>	<i>îi + îi = i-i</i>

Pronumele în dativ e la plural:

ne + îl = ni-l

ne + o = ne-o

ne + îi = ni-i

vă + îl = vi-l

vă + o = v-o

vă + îi = vi-i

le + îl = li-l

le + o = le-o

le + îi = li-i

Exercițiul 166. Deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Eu întind biletul conductorului, care (îmi; îl) perforează. (I. L. Caragiale). 2. (Îți; îl) dau cu dragă inimă. (Z. Stancu). 3. Mi-am întors privirea spre locul pe care (îmi; îl) arăta el împungând într-o parte cu fruntea. (M. Sadoveanu). 4. Da, dă(îmi; îl), dă(îmi, îl)! că-ți dau și eu sămânță bună. (I. Creangă). 5. În sfârșit, dacă o fi să ne ceară pielea, o să (le; o) vindem cât vom putea mai scump! (G. Galaction). 6. Eu m-aș fi mulțumit cu banii pe care (îmi, îi) lăsase țăranul. (I. Slavici). 7. Într-adevăr, (îmi; o) adresase mie. (M. Sadoveanu). 8. Răul ce și-l face omul singur, nimenea altul n-ar putea să (îi; îl) facă. (Folclor). 9. Unde putea să-i facă rău lui Ion, (îi; îl) făcea. (L. Rebreanu). 10. Ai să mergi cu mine și am să (îți; îl) arăt. (M. Sadoveanu). 11. Dacă nu (îmi; o) dau, o fur. (M. Sadoveanu). 12. Un domn grec – al cărui nume ingrata istorie a uitat a (ne; îl) păstra – era un mare mâncău de plăcinte. (C. Negruzzi). 13. Și-apoi vai de urechile mamei până ce nu (îmi; o) spărgea de cap. (I. Creangă). 14. Pe dumneaei am să (îți; o) păzesc eu în timpul acesta. (Camil Petrescu). 15. De asemeni, ce motiv ar fi avut să (îmi; o) plaseze aici? (Camil Petrescu). 16. Sasul lămurește că numai așa i-a lăsat mașina pe care voia să (îi; o) ia. (Camil Petrescu). 17. Dacă nu (îmi; îl) aduceți, vai de capul vostru! (V. Eftimiu). 18. Dar nu voia să (îi; îl) spună așa dintr-o dată. (V. Eftimiu). 19. Arătați (îmi; îl) și mie! (M. Preda). 20. Se prea poate, dar eu l-am scăpat de la moarte și nu (îți; îl) dau! (V. Eftimiu)

Exercițiul 167. În textele de mai jos, deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelor.

1. Uite! întreabă(îi) pe drumeți, întreabă(îl) pe slugă, silește(îl) să(îți) spună, dar nu te mira dacă(îl) voi alunga de la casa mea! (I. Slavici). 2. Scrie(îi), scrie(îi), fire-ar al dracului!... Cine te oprește să(îi) scrii?... De-

acuma (îmi)e totuna... (L. Rebreanu). 3. Un bețiv, ajuns pe patul de moarte, a chemat(o) pe nevastă-sa și a rugat(o) să(îi) dea un pahar cu apă. (Folclor). 4. Veni la mine și(îmi) strânse mâna, spunându(își) numele. Mi (îl)am spus și eu pe-al meu. (M. Sadoveanu). 5. Dar cum (îl)a văzut subinspectorul, (îl)a și mirosit că-i beat și nici nu (îl)a lăsat să intre în clasă, ci (îl)a izgonit spunându(îi) să se considere suspendat și să se bucure dacă nu va propune ministerului să(îl) îndeapărteze pentru totdeauna din învățământ. (L. Rebreanu). 6. Încearcă să(îl) oprească pe Lipan și să(îi) întoarcă spre ea obrazul ca să (îi; îl) cetească. (M. Sadoveanu). 7 Eu (îți)oi arăta(o), pe unde se ascunde, iară tu să (îmi; o) prinzi, cum (îți)i meșteșugul. (I. Creangă). 9. Iar eu unul nu(îl) mai întrebam și(îl) urmam orbește. (V. Eftimiu). 10. Nu numai mutra să (îmi; o) vezi, boierule, să(îmi) vezi și spinarea. (Z. Stancu). 11. Dar spune(îmi), însă drept să(îmi) spui, cam ce ne socotești tu pe noi? (C. Hogaș). 12. Să(îți) spun drept, cucoane, că (mă)ai vârat în spărieți cu pistolul dumatăle, și, dacă nu(îl) întindeai spre mine, când (mă)ai zărit în tufe, o luam la sănătoasa prin pădure. (C. Hogaș). 13. (Mă)ai chemat ca să(îmi) spuneiți asta? (M. Sadoveanu). 14. Am să(îl) vând unui negustor vecin căruia îi plac asemenea lucruri, și (îmi; îl) va plăti înzecit, dacă (îi; îl) dau întreg și viu. (V. Eftimiu). 15. Dar săgeata (îmi)a luat(o) vântul și a zburat în sus de nu (se)a mai văzut. (V. Eftimiu). 16. Vezi câți bani ai în casă. Adu(îmi; îi) pe toți! (V. Eftimiu)

§ 106. Pronumele de politețe

1. Pronumele de politețe exprimă respectul față de persoanele către care ne adresăm sau despre care vorbim. Ele au forme numai pentru persoana a II-a și a III-a singular și plural:

Persoana	Cazul	Genul	Cazul	
			Singular	Plural
II	N.A. G.D.	–	<i>dumneata</i> <i>dumatăle</i>	N.G.D.A. <i>dumneavoastră</i>
III	N.G.D.A .	m. f.	<i>dumnealui</i> <i>dumneaei</i>	N.G.D.A. <i>dumnealor</i>
	N.A. G.D.	–	<i>dumneasa</i> <i>dumisale</i>	

2. Pronumele de politețe se pot prescurta astfel:

Persoan a	Cazul	Genu l	Cazul
		Singular	Plural
II	N.A. G.D.	– <i>d-ta</i> <i>d-tale</i>	N.G.D.A. <i>dv., dvs., d-voastră</i>
III	N.G.D.A.	m. f. <i>d-lui</i> <i>d-ei</i>	N.G.D.A. <i>d-lor</i>
	N.A. G.D.	– <i>d-sa</i> <i>d-sale</i>	

Exercițiul 168. Copiați textele de mai jos și scrieți în dreptul fiecărui pronume de politețe forma lui prescurtată.

1. Să-l mai zgâlțâie nițel și pe dumnealui, că prea se fudulește de parcă ar fi frate cu sfântul Petru! (M. Preda). 2. Ei bine, crezi dumneata că în Germania sau în Franța s-ar tolera un învățător al satului a cărui soție să nu cunoască limba oficială? (M. Preda). 3. Noi pe baba dumitale n-am văzut-o, nici n-o cunoaștem. (M. Sadoveanu). 4. Eu aș fi avut plăcere să cinstesc cu dânsul ca și cu dumneavoastră. (M. Sadoveanu). 5. Întâi să vedem ce s-alege cu dumnealui... (L. Rebreanu). 6. Dumneata crezi cumva că n-a fost vânzare? (M. Sadoveanu). 7. Vă poftesc și pe dumneavoastră, dacă nu vi-i cu supărare. (M. Sadoveanu). 8. Ceea ce faci dumneata e revoltător! (L. Rebreanu). 9. Căci, domnule, află că cei de dincolo nici nu vor să audă de dumneavoastră! (L. Rebreanu). 10. Dumneavoastră să nu vă faceți gânduri rele. (I. Agârbiceanu)

§ 107. Pronumele reflexive

**Formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv
folosite în construcții cu un verb**

**A. Construcții cu verbe la perfectul compus
și la condițional-optativ**

Formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv se leagă prin liniuța de unire de verbul auxiliar la perfectul compus indicativ și la condițional-optativ prezent și perfect.

Verbul la:

Indicativ	condițional-optativ	
perfect compus	prezent	perfect

Pronumele la: a) dativ

<i>m-am dus</i>	<i>m-aș duce</i>	<i>m-aș fi dus</i>
<i>te-ai dus</i>	<i>te-ai duce</i>	<i>te-ai fi dus</i>
<i>s-a dus</i>	<i>s-ar duce</i>	<i>s-ar fi dus</i>
<i>ne-am dus</i>	<i>ne-am duce</i>	<i>ne-am fi dus</i>
<i>v-ați dus</i>	<i>v-ați duce</i>	<i>v-ați fi dus</i>
<i>s-au dus</i>	<i>s-ar duce</i>	<i>s-ar fi dus</i>

b) acuzativ

<i>mi-am amintit</i>	<i>mi-aș aminti</i>	<i>mi-aș fi amintit</i>
<i>ți-ai amintit</i>	<i>ți-ai aminti</i>	<i>ți-ai fi amintit</i>
<i>și-a amintit</i>	<i>și-ar aminti</i>	<i>și-ar fi amintit</i>
<i>ne-am amintit</i>	<i>ne-am aminti</i>	<i>ne-am fi amintit</i>
<i>v-ați amintit</i>	<i>v-ați aminti</i>	<i>v-ați fi amintit</i>
<i>și-au amintit</i>	<i>și-ar aminti</i>	<i>și-ar fi amintit</i>

Exercițiul 169. Deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv.

1. A fost vreun martor când (se)a făcut târgul? (M. Sadoveanu). 2. Dacă se(ar) muta cu totul în Armadia, cum ar rămâne casa aici? (L. Rebreanu). 3. Noapte bună, amice, eu (mă)am culcat, tu ce faci? (C. Hogaș). 4. Palatul e păzit cu strășnicie și vai de cel ce (se)ar încumeta să-i treacă porțile! (V. Eftimiu). 5. Ei, acum știu că nu (mă)am înșelat în bănuiala mea. (L. Rebreanu). 6. Iată, li (se)au luminat și lor sufletele. (I. Agârbiceanu). 7. De când (se)a stins Ana, (se)a dus mai rar, dar cu mai multă nădejde ascunsă în inimă. (L. Rebreanu). 8. Ați venit amândoi și (vă)ați pus și l-ați omorât cu

ciomegele. (M. Preda). 9. Ca trestia (ne)am îndoit sub vânt și nu (ne)am frânt. (Al. Vlahuță). 10. (Ne)am întâlnit într-o zi la teatru. (Camil Petrescu). 11. Abia mai târziu lucrurile (se)au lămurit. (Camil Petrescu). 12. De unde știam noi de ce (vă)ați certat? (Camil Petrescu). 13. Toată noaptea (mă)am frământat mistuitor. (Camil Petrescu). 14. Nu (îmi)aș fi închipuit niciodată că am să ajung să fiu tratată astfel. (Camil Petrescu). 15. Parcă (se)ar teme mereu să nu audă de-acolo un glas. (I. Agârbiceanu). 16. Dacă (își)ar plăti ăștia tot ce beau și mănâncă, (îmi)aș scoate un sfert din capital. (V. Eftimiu)

B. Construcții cu verbe la conjunctiv și la viitor II indicativ

Formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv în dativ, cu excepția celor de pers. I și a II-a plural, se leagă prin liniuța de unire de conjuncția *să* în construcție cu un verb la viitor II indicativ și la conjunctiv prezent sau perfect:

indicativ viitorul II	Verbul la:	
	prezent	conjunctiv perfect
<i>am să-mi amintesc</i>	<i>să-mi amintesc</i>	<i>să-mi fi amintit</i>
<i>ai să-ți amintești</i>	<i>să-ți amintești</i>	<i>să-ți fi amintit</i>
<i>are să-și amintească</i>	<i>să-și amintească</i>	<i>să-și fi amintit</i>
<i>avem să ne amintim</i>	<i>să ne amintim</i>	<i>să ne fi amintit</i>
<i>aveți să vă amintiți</i>	<i>să vă amintiți</i>	<i>să vă fi amintit</i>
<i>au să-și amintească</i>	<i>să-și amintească</i>	<i>să-și fi amintit</i>

Exercițiul 170. Deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv.

1. Munteanului i-i dat să(își) câștige pâinea cea de toate zilele cu toporul ori cu cața. (M. Sadoveanu). 2. Ca să-i treacă vremea, vru să(își) aprindă luleaua. (L. Rebreanu). 3. Se îmbrăcau de o vreme amândouă la fel, ca să(își) sporească frumusețea. (Camil Petrescu). 4. Venise să(își) ia școala în primire. (L. Rebreanu). 5. S-au despărțit apoi, fără să(își) mai spună o

vorbă. (I. Agârbiceanu). 6. Spunea că trebuie să(își) vadă de avere. (I. Agârbiceanu). 7. Poate s-a dus să(își) aducă lucrurile. (I. Agârbiceanu)

C. Construcții cu verbe la infinitiv

În construcție cu un verb la infinitiv, formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv în dativ, cu excepția celor de persoana I și a II-a plural, se scriu după prepoziția *a* legându-se de aceasta prin liniuța de unire:

(*pentru*) *a-mi aminti*

(*pentru*) *a ne aminti*

(*pentru*) *a-ți aminti*

(*pentru*) *a vă aminti*

(*pentru*) *a-și aminti*

(*pentru*) *a-și aminti*

Exercițiul 171. Deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv.

1. Simțea nevoia de a se spovedi, de a(își) mai ușura inima. (V. Eftimiu).
2. S-au vestejit salcâmi și sălciile, plopii și măcieșii au început a(își) lepăda frunzele. (Z. Stancu).
3. Când ridică capul spre a(își) mai lua suflet și a vedea în ce parte mai are de lucru, era mânăjită până la urechi. (C. Hogaș)

D. Construcții cu verbe la imperativ și gerunziu

În construcțiile cu un verb la modul imperativ (pozitiv) sau la gerunziu, formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv se scriu după verb și se leagă de acesta prin liniuța de unire:

Verbul la:

Imperativ

gerunziu

Pronumele la: a) dativ

amintește-ți

amintindu-mi

amintindu-ne

amintiți-vă

amintindu-ți

amintindu-vă

amintindu-și

amintindu-și

b) acuzativ

<i>du-te</i>	<i>ducându-mă</i>	<i>ducându-ne</i>
<i>duceți-vă</i>	<i>ducându-te</i>	<i>ducându-vă</i>
	<i>ducându-se</i>	<i>ducându-se</i>

Exercițiul 172. Deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv.

1. Coboară(te), îți spun. (M. Sadoveanu). 2. Duceți(vă) pe la casele voastre, că înserează. (V. Eftimiu). 3. Închipuiește(îți) răniții, luptând cu valurile toată noaptea. (Camil Petrescu). 4. Astâmpără(te) Gheorghidiule... (Camil Petrescu). 5. Ei bine, liniștește(te), ilustrule coborător al tuturor faraonilor. (C. Hogaș). 6. Mai stai și tu locului și mai gândește(te) când întrebi. (M. Preda). 7. Urcă(te) până spre vârf, nu-ți fie frică, n-o să cadă cu tine. (M. Preda). 8. Băiete, zise munteanca, leagă(îți) calul de un mesteacăn, cum fac și eu. (M. Sadoveanu). 9. Așa că îmbracă(te), ia(îți) ceva de mâncare și ceva bani dacă ai, și hai să mergem! (M. Preda). 11. Ia du(te) la copil! (L. Rebreanu). 12. Vâră(îți) mințile în cap și învață rânduiala lumii și-a vieții, c-a veni vremea să-ți prindă bine. (M. Sadoveanu). 13. Ei, somnoroșilor, îmbrăcați(vă) că a început lumea să iasă la plimbare pe bulevard. (Camil Petrescu). 14. Mai bine păzește(îți) pielea! (V. Eftimiu). 15. Trezește(te), Ilarioane, îi strigă uncheșul. (M. Sadoveanu). 16. Gândește(te) cât mai e vreme, că de mine nu scapi cu una cu două! (V. Eftimiu)

Exercițiul 173. Deschideți parantezele și scrieți corect formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv.

1. Legiuni de nori cu forme fantastice, ridicându(își) unul după altul fruntea lor tivită cu aur, cuprinsese acum toată partea cerului dinspre apus și miază-noapte. (C. Hogaș). 2. Încheiarăm cina sculându(ne) și făcându(ne) cruce. (C. Hogaș). 3. Se uita batjocoritor la Ion, care se umfla în pene simțindu(se) biruitor. (L. Rebreanu). 4. Vorbea foarte repede, rotindu(își) ochii ca un uliu, spre a nu-și neglija între timp afacerile. (L. Rebreanu). 5. Se oprea, uitând ce caută, și pornea iar doi pași, reamintindu(își). (L. Rebreanu). 6. Intră încet, strecurându(se) parcă să nu facă zgomot. (L. Rebreanu). 7. Am făcut, întrebându(mă) mereu, fel de fel de ipoteze. (Camil

Petrescu). 8. Pornim oarecum înapoi, depărtându(ne) de Olt. (Camil Petrescu). 9. Petrecea și el, uitându(se) la frumusețile lumii. (M. Sadoveanu). 10. Și eu muncesc, răspunde Onu ridicându(se) într-un cot. (I. Agârbiceanu). 11. Simțea o plăcere atât de mare, văzându(își) pământul, încât îi venea să cadă în genunchi și să-l îmbrățișeze. (M. Preda). 12. Se apropiară de micul pescar, uitându(se) cu jind la undița lui. (V. Eftimiu)

§ 108. Pronumele posesiv

1. Prin formele sale, pronumele (adjectivul pronominal) posesiv indică persoana și numărul posesorului și genul și numărul obiectului posedat:

		Singular			Plural		
		I	II	III	I	II	III
sg	m.	<i>al meu</i>	<i>al tău</i>	<i>al său</i>	<i>al nostru</i>	<i>al vostru</i>	<i>al lor</i>
.	f.	<i>a mea</i>	<i>a ta</i>	<i>a sa</i>	<i>a noastră</i>	<i>a voastră</i>	<i>a lor</i>
	m.	<i>ai mei</i>	<i>ai tăi</i>	<i>ai săi</i>	<i>ai noștri</i>	<i>ai voștri</i>	<i>ai lor</i>
pl.	f.	<i>ale mele</i>	<i>ale tale</i>	<i>ale sale</i>	<i>ale noastre</i>	<i>ale voastre</i>	<i>ale lor</i>

2. Forme deosebite de genitiv-dativ adjectivul pronominal posesiv are numai la feminin singular:

<i>pragul casei mele</i>	<i>pragul casei noastre</i>
<i>pragul casei tale</i>	<i>pragul casei voastre</i>
<i>pragul casei sale</i>	<i>pragul casei lor</i>

Notă: Adjectivele posesive care determină substantive nume de rudenie se leagă de acestea cu cratimă: *frate-meu, bunicu-tău, tată-său.*

3. La cazul genitiv-dativ, adjectivul posesiv folosit pe lângă un substantiv feminin are următoarele forme: *copilul soră-mei, soră-tei, soră-sei.*

§ 109. Adjectivul pronominal de întărire

Adjectivul pronominal de întărire se acordă în persoană, gen, număr și caz cu substantivul sau pronumele pe care îl determină:

		Singular		Plural	
		Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
		N.A.	G.D.		
I	(eu) <i>însuși</i>	(eu) <i>însămi</i>	(mie)	(noi) <i>înșine</i>	(noi) <i>însene</i>
II	(tu) <i>însuși</i>	(tu) <i>însăși</i>	<i>însemi</i>	(voi) <i>înșivă</i>	(voi) <i>însevă</i>
III	(el) <i>însuși</i>	(ea) <i>însăși</i>	(ție) <i>înseși</i> (ei) <i>înseși</i>	(ei) <i>înșiși</i>	(ele) <i>înseși</i> (însele)

Exercițiul 174. Scrieți în locul punctelor adjectivele pronominale de întărire, acordându-le în persoană, gen, număr și caz cu substantivul sau pronumele determinat.

<i>pe el...</i>	<i>bunica...</i>	<i>fetelor...</i>	<i>eleva...</i>
<i>pe ea...</i>	<i>Mariei...</i>	<i>băieții...</i>	<i>viața...</i>
<i>lui...</i>	<i>împăratul...</i>	<i>colegii...</i>	<i>omului...</i>
<i>autorul...</i>	<i>popoarele...</i>	<i>mamei...</i>	<i>fratelui...</i>

Exercițiul 175. Completați locurile libere cu adjectivele pronominale de întărire făcând acordul lor cu pronumele sau cu substantivul determinat.

1. Ea ... se simțea ca și când s-ar fi curățit de o piele uscată, de șarpe. (I. Agârbiceanu). 2. ... primarul rămase uimit de hotărârea bătrânei. (I. Agârbiceanu). 3. Și cea dintâi școlăriță a fost ... Smărândița popii, o zgâtie de copilă ageră la minte. (I. Creangă). 4. Craiul ... a înălțat sabia cea mare. (M. Sadoveanu). 5. Poate că ... negustorul nu voia s-o vândă. (V. Eftimiu). 6. Dafin-împărat găsi cu cale el ... să împărtășească taina omului de piatră. (V. Eftimiu). 7. Dar dezgustul ce-l simți popa Man față de sine ... și de viața sa a fost numai de câteva clipe. (I. Agârbiceanu). 8. S-a bucurat el ... că agerimea minții lui s-a dovedit fără folos. (M. Sadoveanu)

§ 110. Pronumele și adjectivul pronominal demonstrativ

Pronumele (adjectivul pronominal) demonstrativ la feminin singular *aceea*, *aceeași* se scriu cu *ea*, spre deosebire de formele de masculin plural *aceia*, *aceiași*, care se scriu cu *ia*:

	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
sg.	<i>băiatul acela</i>	<i>fata aceea</i>	<i>aceiași om</i>	<i>aceeași femeie</i>
pl.	<i>băieții aceia</i>	<i>fetele acelea</i>	<i>aceiași oameni</i>	<i>aceleași femei</i>

Exercițiul 176. Precizați care este forma pronumelui (adjectivului pronominal) demonstrativ cerută de context.

1. Acum se uită la el cu privirea (*aceea*, *aceia*). (M. Preda). 2. În (*aceeași*, *aceiași*) clipă își aminti că hârtia pe care i-a arătat-o Varga, azi noapte, era harta cu pozițiile. (L. Rebreanu). 3. Furtuna de strigăte și protestări continuă apoi cu (*aceiași*, *aceeași*) violență. (M. Preda). 4. Gura satului nu s-a oprit toată ziua (*aceia*, *aceea*) de duminică. (I. Agârbiceanu). 5. Mi-a spus-o când m-am întâlnit cu el în noaptea (*aceea*, *aceia*). (I. Agârbiceanu). 6. Părea că-și uitase cu totul istoria (*aceia*, *aceea*). (I. Agârbiceanu). 7. Fiindcă toată lumea e de (*aceiași*, *aceeași*) părere, să intrăm în peștera împărătească! (V. Eftimiu). 8. Judecătorul nu răspunse, ci-l măsură cu (*aceeași*, *aceiași*) căutătură rece. (L. Rebreanu). 9. A plecat în dimineața (*aceea*, *aceia*), și de atunci n-a mai auzit nimic de el. (I. Agârbiceanu). 10. În noaptea (*aceia*, *aceea*) își dădu seama întâia oară Ana de prăpastia în care-și zvârcolește ea viața. (L. Rebreanu). 11. În (*aceeași*, *aceiași*) seară notarul îi făcu socoteala. (M. Preda). 12. În (*aceeași*, *aceiași*) vreme oamenii se mirau din ce trăiește. (I. Agârbiceanu). 13. Mâncase și ea din bureții (*aceea*; *aceia*), se îmbolnăvise greu, ajunse în gura morții. (I. Agârbiceanu)

Ortografia numeralului

§ 111. Numeralul cardinal

1. Numeralesle cardinale de la 11 până la 19 și numărul zecilor se scriu într-un cuvânt: *unsprezece, doisprezece, douăzeci, treizeci*;

2. Celelalte numere cardinale compuse se scriu separat: *douăzeci și unu, douăzeci și cinci, trei sute șaptezeci și trei*;

3. Numeralul cardinal stă înaintea formei nearticulate a substantivului:

a) numerele de 1 până la 19 sunt alăturate direct substantivului: *cinci cărți, zece caiete*;

b) numerele de la 20 în sus, excluzându-le pe cele compuse care se termină cu un numeral de la 1 până la 19, se leagă de substantiv cu ajutorul prepoziției *de*: *douăzeci de cărți, patruzeci și doi de copaci, cincizeci de pagini*.

Exercițiul 177. Scrieți cu litere numerele de mai jos.

11, 14, 16, 18, 27, 34, 59, 86, 107, 249, 593, 711, 974, 1025, 1187, 1453, 3724, 5321, 134673.

Exercițiul 178. Scrieți cu litere numerele din propozițiile de mai jos și puneți în locul punctelor, acolo unde este necesar, prepoziția *de*.

1. Când ajunseră flăcăi de 18 ... ani, împăratul plecă într-o călătorie la un crai vecin. (V. Eftimiu). 2. Femeia a vorbit de turma de 300 ... oi și de 3 ... oameni călări. (M. Sadoveanu). 3. Anul se compune din 4 ... anotimpuri, 12. ... luni, 52 ... săptămâni sau 365 ... zile. 4. Eram 26 ... elevi. (M. Sadoveanu). 5. La aceasta se gândiseră ei telegușenii destul în cei 20 ... ani. (I. Agârbiceanu). 6. Era om ca la 35 ... ani. (I. Agârbiceanu). 7. Până la vârsta de 50 ... ani, acest strănepot al marelui Ștefan a trăit departe de țară. (V. Eftimiu). 8. Numai în față, de la 400 ... metri din dreptul nostru, nu e nicio știre. (Camil Petrescu). 9. Trupele noastre au făcut 800 ... prizonieri și au luat tot malul. (Camil Petrescu). 10. Privește peste dealuri și nu știe că în porumb 50 ... arme sunt întoarse spre el, îl așteaptă. (Camil Petrescu)

§ 112. Numeralul ordinal

1. Numeralul ordinal *întâi*:

a) folosit după un substantiv feminin, este în variație liberă cu *întâia*:
anul întâi, etajul întâi, clasa întâi / întâia, ziua întâi / întâia;

b) folosit înainte de substantivul determinat sau în locul acestuia, are forme articulate: *întâiul cuvânt, întâia floare*;

3. Numeralesle ordinale formate de la numeralesle cardinale cu forme distincte după număr (*zece – zeci, sută – sute, mie – mii, milion – milioane*) se scriu la masculin după cum urmează:

<i>al zecelea</i>	dar	<i>al douăzecilea</i>	<i>al treizecilea...</i>
<i>al o sutălea</i>		<i>al două sutelea</i>	<i>al trei sutelea...</i>
<i>al o mielea</i>		<i>al două mii</i>	<i>al trei mii...</i>
<i>al (un) milion</i>		<i>al două milioane</i>	<i>al trei milioane...</i>

4. Numeralesle ordinale se pot reda în scris cu cifre și litere:

m.:	<i>întâi</i>	–	<i>I</i>	<i>al doilea</i>	–	<i>al II-lea</i>	<i>al treilea</i>	–	<i>al III-lea...</i>
f.:	<i>întâi</i>	–	<i>I</i>	<i>a doua</i>	–	<i>a II-a</i>	<i>a treia</i>	–	<i>a III-a...</i>
	<i>a</i>								

§ 113. Exprimarea raporturilor cazuale

Cele mai multe numeralesle nu au forme cazuale. Există următoarele modalități de exprimare a raporturilor cauzale:

a) cu ajutorul articolului demonstrativ:

		Masculin			
N.A.	<i>cei doi</i>	<i>cei trei</i>	<i>cei patru</i>	<i>cei zece</i>	
G.D.	<i>celor doi</i>	<i>celor trei</i>	<i>celor patru</i>	<i>celor zece</i>	
		Feminin			
N.A.	<i>cele două</i>	<i>cele trei</i>	<i>cele patru</i>	<i>cele zece</i>	
G.D.	<i>celor două</i>	<i>celor trei</i>	<i>celor patru</i>	<i>celor zece</i>	

b) cu ajutorul unor construcții analitice alcătuite:

- cu prepoziția *a* pentru genitiv: *Se văd culmile a doi munți.*
- cu prepoziția *la* pentru dativ: *Am dat caiete la zece elevi.*

Exercițiul 179. Puneți numerele din paranteze la cazul cerut de context.

1. În urările de bine (cei trei – G.), popa Man ieși în drum și porni cu grabă. (I. Agârbiceanu). 2. Am păstrat în sângele nostru vitejia (cele două – G.) popoare mari din care ne tragem. (Al. Vlahuță). 3. Văzându-i în primejdie, locuitorii ostrovului începură să arunce asupra (cei șapte – G.) voinici căldări cu apă proaspătă. (V. Eftimiu). 4. Cum ar putea dezlega taina (cele douăsprezece – G.) fete de împărat? (V. Eftimiu). 5. A găsit amintirea (cei trei – G.) tovarăși călăreți și la Borca. (M. Sadoveanu)

§ 114. Exprimarea aproximației numerice

Aproximația numerică poate fi exprimată:

a) cu ajutorul unor numere alăturate între care se pune fie virgulă, fie cratimă: *doi, trei copii, patru-cinci zile;*

b) prin repetarea primului component, în cazul numeralelor compuse cu *sută, mie, milion*; între numerele repetate se pune virgulă: *două, trei sute; șapte, opt mii;*

Notă. În cazul construcției *un, o – doi, două*, substantivul, la singular, se intercalează între numerele alăturate: *O zi, două, a mers.* (E. Barbu); *Eu rămăsesem un pas, doi în urma lui.* (M. Eliade)

c) prin asocierea numeralelor cu adverbe ca *aproximativ, cam, circa, vreo*: *Presupun că vei izbuti să arăți cu circa zece ani mai tânără.* (R. Ojog-Brașoveanu).

Exercițiul 180. Scrieți cu litere numerele care exprimă aproximația, punând între ele semnul de punctuație necesar.

1. Noaptea, brădulețul se ruga și de stele să vie până la el măcar (2; 3), să i se anine de ramuri. (V. Eftimiu). 2. Maiorul ascultă, după ce mai ia vreo

(3; 4) lingurițe. (I. L. Caragiale). 3. Încă (2; 3) ore câștigate față de ceilalți. (Camil Petrescu). 4. Până să mă trezesc, cei (10; 15) oameni de la aripa dreapta au luat-o la goană. (Camil Petrescu). 5. E, într-adevăr, o masă veselă, zgomotoasă, la care participă cei (8; 9) inși care nu sunt în avanposturi. (Camil Petrescu). 6. Venea în țară de (3; 4) ori pe an, pentru circa zece zile. (R. Ojog-Brașoveanu). 7. Trebuie să te odihnești (1; 2) zi. (O. Paler). 8. (1; 2) minut, cât stase acolo, îi bătuse inima tare. (H. Papadat-Bengescu)

Ortografia verbului

§ 115. Desinențe și sufixe gramaticale

1. La indicativ prezent, verbele de conjugarea I și a IV-a cu tema terminată în *j*, *ș* de tipul *a aranja*, *a afișa*, *a prăji*, *a greși* au următoarele forme:

Conjugarea I		Conjugarea a IV-a	
<i>aranjez</i>	<i>afișez</i>	<i>prăjesc</i>	<i>greșesc</i>
<i>aranjezi</i>	<i>afișezi</i>	<i>prăjești</i>	<i>greșești</i>
<i>aranjează</i>	<i>afișează</i>	<i>prăjește</i>	<i>greșește</i>
<i>aranjăm</i>	<i>afișăm</i>	<i>prăjim</i>	<i>greșim</i>
<i>aranjați</i>	<i>afișați</i>	<i>prăjiți</i>	<i>greșiți</i>
<i>aranjează</i>	<i>afișează</i>	<i>prăjesc</i>	<i>greșesc</i>

2. Verbele de conjugarea I cu infinitivul în *-ia* de tipul *a copia*, *a întemeia* se scriu la pers. a III-a sg. și pl.: *copiază*, *întemeiază*.

3. Verbele *a crea* și *a agreea* se scriu la indicativ prezent astfel:

<i>creez</i>	<i>creăm</i>	<i>agreez</i>	<i>agreeăm</i>
<i>creezi</i>	<i>creați</i>	<i>agreezi</i>	<i>agreeați</i>
<i>creează</i>	<i>creează</i>	<i>agreează</i>	<i>agreează</i>

4. Formele corecte ale verbului *a scrie* și ale derivatelor sale *a descrie*, *a transcrie*, *a subscrie* etc. la pers. I și a II-a pl. sunt:

<i>noi scriem</i>	<i>descriem</i>	<i>transcriem</i>	<i>subscriem</i>
<i>voi scrieți</i>	<i>descrieți</i>	<i>transcrieți</i>	<i>subscrieți</i>

5. Verbul *a fi* are la indicativ prezent formele:

<i>sunt</i>	<i>suntem</i>
<i>ești</i>	<i>sunteți</i>
<i>este</i>	<i>sunt</i>

6. Verbul *a lua* se conjugă la indicativ prezent astfel:

<i>iau</i>	<i>luăm</i>
<i>iei</i>	<i>luați</i>
<i>ia</i>	<i>iau</i>

§ 116. Alternanța sunetelor

1. Alternanța *a/ă* nu se produce în cazul verbelor:

<i>a lăsa</i>	<i>(eu) las</i>	<i>(tu) lași</i>	<i>(nu lăs, lăși sau leși)</i>
<i>a răbda</i>	<i>(eu) rabd</i>	<i>(tu) rabzi</i>	<i>(nu răbd, răbzi)</i>
<i>a scăpa</i>	<i>(eu) scap</i>	<i>(tu) scapi</i>	<i>(nu scăp, scăpi)</i>
<i>a săpa</i>	<i>(eu) sap</i>	<i>(tu) sapi</i>	<i>(nu săp, săpi)</i>

2. Alternanța *o/oa*, care se întâlnește la verbele:

<i>a convoca</i>	<i>(eu) convoc</i>	<i>(el) convoacă</i>	<i>(el) să convoace</i>
<i>a provoca</i>	<i>(eu) provoc</i>	<i>(el) provoacă</i>	<i>(el) să provoace,</i>

nu este caracteristică pentru verbele de tipul:

<i>a invoca</i>	<i>(eu) invoc</i>	<i>(el) invocă</i>	<i>(el) să invoce</i>
<i>a evoca</i>	<i>(eu) evoc</i>	<i>(el) evocă</i>	<i>(el) să evoce</i>
<i>a abroga</i>	<i>(eu) abrog</i>	<i>(el) abrogă</i>	<i>(el) să abroge</i>
<i>a revoca</i>	<i>(eu) revoc</i>	<i>(el) revocă</i>	<i>(el) să revoce</i>
<i>a costa</i>	–	<i>(el) costă</i>	<i>(el) să coste</i>

3. La verbele cu tema terminată în *n* și în *r* de tipul *a mâna*, *a amâna*, *a sări*, *a pieri*, la persoana a II-a sg. la indicativ prezent și conjunctiv prezent, nu are loc alternanța consoanelor finale:

<i>a mâna</i>	(<i>tu</i>) <i>mâni</i>	(<i>tu</i>) <i>să mâni</i>
<i>a amâna</i>	(<i>tu</i>) <i>amâni</i>	(<i>tu</i>) <i>să amâni</i>
<i>a sări</i>	(<i>tu</i>) <i>sari</i>	(<i>tu</i>) <i>să sari</i>
<i>a pieri</i>	(<i>tu</i>) <i>pieri</i>	(<i>tu</i>) <i>să pieri</i>

4. Alternanța *e/ă* admisă de verbele vechi *a acoperi*, *a descoperi*, *a suferi* nu este posibilă în cazul verbelor neologice *a conferi*, *a deferi*, *a diferi*, *a oferi*, *a se referi*:

<i>a suferi</i>	(<i>să</i>) <i>sufăr</i>	dar	<i>a conferi</i>	(<i>să</i>) <i>confer</i>
<i>a descoperi</i>	(<i>să</i>) <i>descopăr</i>	dar	<i>a oferi</i>	(<i>să</i>) <i>ofer</i>

Exercițiul 181. Scrieți formele verbelor de mai jos conform modelului:

Infinitiv	Indicativ	Conjunctiv prezent
<i>a alocă</i>	prezent <i>aloc, aloci</i>	<i>să alocă</i>

a acorda, *a adopta*, *a adora*, *a aroga*, *a aproba*, *a comporta*, *a denota*, *a deroga*, *a disloca*, *a implora*, *a ordona*, *a sufoca*

§ 117. Verbul *a trebui*

1. Verbul *a trebui* este unipersonal având aceeași formă pentru toate persoanele la singular și la plural:

Indicativ prezent:	<i>El trebuie să plece.</i>	<i>Ei trebuie să plece.</i>
Perfect compus:	<i>El a trebuit să tacă.</i>	<i>Ei a trebuit să tacă.</i>
Imperfect:	<i>El trebuia să vină.</i>	<i>Ei trebuia să vină.</i>
Viitor:	<i>El va trebui să aștepte.</i>	<i>Ei va trebui să aștepte.</i>

2. Acordul în număr este admis doar la pers. a III-a plural:

Ei trebuiau să încerce.

Ei vor trebui să-l ajute.

3. Păstrarea caracterului impersonal al verbului *a trebui* este posibilă prin schimbarea topicii:

Ei trebuiau să încerce.

=

Trebuia ca ei să încerce.

Ei vor trebui să-l ajute.

=

Va trebui ca ei să-l ajute.

§ 118. Participiul și gerunziul verbelor cu â

Se scrie cu litera â:

a) participiul verbelor de conjugarea a IV-a cu infinitivul în *î*:

a hotărî – hotărât

a coborî – coborât;

b) gerunziul format cu sufixul *-ând*: *adunând, văzând, zicând, coborând.*

Exercițiul 182. Puneți verbele din paranteză la participiu.

1. Apoi puțin mai încolo se izbi de niște sârmă ghimpată, (a întinde) și (a împleti) între tulpinile brazilor. (L. Rebreanu). 2. Tot atunci Titu dăruie lui George o tabacheră de piele de crocodil, (a cumpăra) din banii lui. (L. Rebreanu). 3. Fânul (a cosi) de curând, (a aduna) în câteva clăițe (a propti) cu pari, umplea văzduhul cu un miros îmbătător. (L. Rebreanu)

Exercițiul 183. Scrieți gerunziul verbelor de mai jos.

a ametri, a angaja, a aranja, a auzi, a bandaja, a dirija, a găsi, a îmbrățișa, a încălzi, a încuraja, a înghiți, a mirosi, a neglija, a părăsi, a păzi, a proteja, a șantaja

Exercițiul 184. Puneți verbele din paranteze la gerunziu.

1. Porcii, (a auzi) ascuțirea uneltelor, începură să grohăie neliniștiți, parc-ar fi simțit primejdia. (L. Rebreanu). 2. Făcea camătă cu modestie și ferocitate, (a împrumuta) cu douăzeci la sută dobândă pe lună. (V. Eftimiu).

3. Cu coada ochiului, văzu lumina făcliei (a crește) în umbra văgăunii. (M. Sadoveanu). 4. (A ridica) ochii și (a privi) departe, bagă de samă că se află într-un loc cu totul pustiu, între stânci, între râpi, sub cerul înalt. (M. Sadoveanu). 5. Umbla prin curte (a fluiera) și (a cânta). (M. Preda). 6. De dimineată l-a văzut, prin fereastră, (a pleca) cu plugul. (I. Agârbiceanu). 7. Trăiați bine pe lângă curtea boierului, (a asupri) și (a înșela) sărăcimea. (V. Eftimiu). 8. Tăcu, (a sufla) greu. (Z. Stancu). 9. Marele fluviu curgea (a susura) prin apropiere. (Z. Stancu)

V. PUNCTUAȚIA

Propoziția

§ 119. Semnele de punctuație care marchează sfârșitul propoziției sau întreruperea vorbirii

1. La sfârșitul propozițiilor enunțiative se pune punct:

Leneșul mai mult aleargă. (Folclor)

2. La sfârșitul propozițiilor interogative se pune semnul întrebării:

– *Câți domni a avut Țara Românească?* (I. L. Caragiale)

3. La sfârșitul propozițiilor rostite cu intonație exclamativă și la sfârșitul propozițiilor imperative se pune semnul exclamării:

Ce noapte blândă se coboară peste pământul obosit! (A. Vlahuță)

– *Strecoară-te în cetate!* (E. Camilar)

4. Întreruperea – momentană sau definitivă – a șirului vorbirii se marchează cu ajutorul punctelor de suspensie:

– *Știu eu ce să te sfătuiesc?... Greu... Prea greu... Numai un avocat te-ar putea lumina bine...* (L. Rebreanu)

Note. Punctul se mai folosește:

a) La sfârșitul unei propoziții optative când tonul nu este exclamativ:

S-ajungi mireasă, s-ajungi crăiasă, calea să-ți fie numai cu flori. (V. Alecsandri)

b) La sfârșitul unei propoziții imperative rostite pe un ton neutru:

– *Îmbracă-te, Bogdănuț.* (M. Sadoveanu)

– *Coboară și vezi.* (M. Sadoveanu)

c) După grupuri de cuvinte sau după cuvinte izolate care echivalează cu propoziții independente și după care vorbirea nu mai continuă:

Mergeau mai departe. Mai departe. Mereu mai departe. (Z. Stancu)

Exercițiul 185. Copiați textele de mai jos. Puneți semnele de punctuație care lipsesc.

1. Timpul trecea încet (Z. Stancu). 2. Și cine te va mai scuti de vânturi și de ploi (G. Coșbuc). 3. Cine-și dă oaia lupului de bună voie (I. Agârbiceanu). 4. Ce fericiți am fi-mpreună (A. Vlahuță). 5. Și era în ceruri atâta strălucire, pe pământ atâta liniște sfântă (C. Hogaș). 6. Trei zile și trei nopți se luptară (I. Slavici). 7. Ce pace și liniște era sub bolta stejarilor bătrâni (I. Agârbiceanu). 8. Frumos taur Îl duci la târg Ți-e de vânzare Ce ceri pe el (I. Slavici). 9. Copiii ce au să facă fără pământ (M. Preda). 10. De la munte veni iar furtună, cu mai mare repeziciune, țesând fulgi mari și moi (M. Sadoveanu). 11. De unde știi tu asta (M. Sadoveanu). 12. Am să te învăț eu minte și pe tine, becnicnicule (L. Rebreanu). 13. De ce te-ai oprit (M. Sadoveanu). 14. O dragoste nouă de viață îi împodobește sufletul (L. Rebreanu). 15. Am greșit, văd bine, dar (L. Rebreanu). 16. Ce timp frumos (Z. Stancu). 17. Ce vise mărețe îmi sfărâmaser Școala domnească (B. Șt. Delavrancea). 18. Poate că Ion totuși n-a venit încă ș-atunci (L. Rebreanu). 19. Ce să fie și asta (I. Slavici). 20. De ce nu vrei să spui lucrurile în bună și curată limbă românească (D. Zamfirescu). 21. Și cum te cheamă pe tine (I. Creangă)

§ 120. Semnele de punctuație folosite în cazul părților de propoziție omise

În locul unui verb omis prin elipsă se pune virgulă sau linia de pauză, iar, în cazuri mai rare, două puncte:

Necazurile sunt pentru oameni și oamenii, pentru necazuri. (= și oamenii sunt pentru necazuri)

Cerul era albastru, norii – cenușii. (= norii erau cenușii)

Cei răi îi așteptau cu teamă, cei urgisiți – cu neasemuită nădejde. (V. Eftimiu)

Sufletul vostru: un înger, inima voastră: o liră. (M. Eminescu)

Exercițiul 186. Copiați textele de mai jos. Restabiliți verbele omise (locul lor este indicat cu asterisc) și puneți semnele de punctuație necesare.

1. Cu un rac tot * sărac, cu un lucru mic * tot nimic. 2. Evul e un cadavru, Paris * al lui mormânt. (M. Eminescu). 3. Dar vă gândiți, eroi, că zeii sunt departe, sus, dușmanii * lângă noi! (G. Coșbuc). 4. Măriuca era de

șapte ani. Vlad * de cinci. (G. Galaction). 5. Lauda mincinosului * bucuria nebunului. (Folclor). 6. Unii dintre vânătorii pedestri purtau sânețe, ceilalți * arcuri și săgeți. (Al. Odobescu). 7. Acolo, în răsărit, sunt hoardele cele fără număr. Iar în fundul zării apusului * Țara Moldovei. (M. Sadoveanu). 8. Vorba lungă * sărăcia-n pungă. (Folclor). 9. Păreții sunt cojiți și galbeni; grinzile tavanului * negre și prăfuite; icoanele * cu sfinții șterși. (B. Șt. Delavrancea). 10. Așează sfeșnicele de alamă cu lumânări de ceară pe aceeași față și, între ele * o pită mare de grâu. Lângă pită * brânză de burduf în strachină de lut. Lângă brânză * cepe. Și lângă cepe * un ulcior de vin. (M. Sadoveanu). 11. Straiele băiețești îi fură întâia armură; chivăra de hârtie * întâia coroană; o vargă * întâiul sceptru; și alungarea curcanului * întâia biruință. (I. Teodoreanu). 12. Să fiu cel mai cuminte-n sat, și tu * cea mai frumoasă. (O. Goga). 13. Noaptea * neagră. Gerul * ascuțit. (Z. Stancu). 14. Gândiți-vă! Să stai pe malul unui fluviu care desparte două țări. Dincoace domnește pacea și ordinea. Dincolo * groaza și haosul. (Gib I. Mihăescu). 15. La început a fost sulița, apoi * scutul. (V. Eftimiu)

§ 121. Semnele de punctuație folosite în cazul părților de propoziție coordonate

A. Părțile de propoziție coordonate nelegate prin conjuncții

Părțile de propoziție coordonate nelegate prin conjuncții se despart prin virgulă:

Alunii, cornii, ulmii și mestecenii înfloriseră. (M. Sadoveanu)

Exercițiul 187. Găsiți în textele de mai jos părțile de propoziție coordonate și izolați-le prin virgule.

1. Pe urmă au înflorit duzii salcâmii corcodușii. (Z. Stancu). 2. Fata moșneagului însă era frumoasă harnică ascultătoare și bună la inimă. (I. Creangă). 3. Nori mari fumurii treceau peste culmi. (I. Agârbiceanu). 4. Îi aducea în fiecare toamnă sare miere lână. (Z. Stancu). 4. Vedea cum rămân în urmă râpele livezile lanurile pădurile dealurile care au fost martorii tinereții ei. (L. Rebreanu). 5. Peste zăpada veche norii scuturau într-una

zăpadă nouă albă proaspătă pură. (Z. Stancu). 6. De ce dorm, îngrămădite între galbenele file, iambii suitori troheii săltărețele dactile? (M. Eminescu). 7. Vezi arbori înalți drepti stufoși rămuroși bogați rotați și arbori chirciți pricăjiți noduroși buboși. (Z. Stancu). 8. Ploua rece leneș monoton. (L. Rebreanu). 9. Întru auzul strigărilor lui, doamna cu fiul ei mitropolitul boierul slugile intrară în odaie. (C. Negruzzi). 10. De abia văzuse de câteva zile lumina soarelui pământul florile! (Em. Gârleanu). 11. Băbuța-și caută la răspântii satul băieții casa fetele bărbatul. (T. Arghezi). 12. Ambițiile vanitatea egoismul ne mănâncă viața... (M. Preda). 13. Țărani orașeni bătrâni tineri femei și chiar copii alergau, se opreau, se certau, se rugau... (L. Rebreanu). 14. Am trecut un sat două sate mai multe pâraie mai multe lunci, fără să pot rosti un cuvânt. (N. Gane). 15. Nume de gări românești ungurești austriece germane au trecut, una după alta, și încă o zi, și încă o noapte. (V. Eftimiu). 16. Ce rost are această faptură această gânanganie acest lucru neînsuflețit? (V. Eftimiu)

B. Părțile de propoziții coordonate legate prin conjuncții nerepetate

Părțile de propoziție coordonate legate prin conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale: *dar, iar, însă, ci, precum și, deci, așadar, prin urmare* se despart prin virgulă:

Munteanca simți într-însa mare neliniște, dar și o putere mare. (M. Sadoveanu)

Asta o fac hoții de drumul mare, iar nu niște gospodari din Suha. (M. Sadoveanu)

A fost un om. Și încă cineva cu bocanci militari, deci un soldat. (I. Agârbiceanu)

Note.

1. Conjuncția *așadar* și locuțiunea conjuncțională *prin urmare*, aflate în interiorul unei propoziții, se izolează prin virgule:

Carpații s-au format, așadar, într-o perioadă îndelungată de timp.

N-aveam furculițe și, prin urmare, căutam a da mămăligii forma cea mai nimerită spre a luneca pe gât. (C. Hogaș)

2. Conjuncțiile *însă*, *deci* și adverbul *totuși*, așezate în interiorul unei propoziții, nu se despart prin virgulă:

Omul însă nu o mai lua în seamă. (M. Preda)

Mai are deci două ceasuri. (L. Rebreanu)

Exercițiul 188. Puneți, în textele de mai jos, semnele de punctuație care lipsesc.

1. Nu punnii ci ochii oamenilor mă sperie. (B. Șt. Delavrancea). 2. Cărarea pe care apucase Agripina era cea mai scurtă dar cea mai anevoioasă. (G. Galaction). 3. Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte strălucite însă triste și amare. (Gr. Alexandrescu). 4. Bătrânețile nu vin singure ci cu multe nevoi. (A. Pann). 5. Nu limbile pe care le-am deprins mi-au folosit ci mai cu samă aceste adevăruri. (M. Sadoveanu). 6. Țara nu se servește cu declarații de dragoste ci cu muncă cinstită și, la nevoie, cu jertfă. (M. Sadoveanu). 7. Fața îi era rumenă, înfloritoare, iar ochii spălăciți. (G. Călinescu). 8. Era o fetiță mărunțică însă voinică și plinuță. (M. Sadoveanu). 9. Eram nevinovat dar speriat (M. Preda). 10. A găsit acolo și pe Anișoara, cu care deci se împăcase. (Camil Petrescu). 11. Înțelegi prin urmare că pentru timpul de față picioarele tale îți sunt o adevărată nenorocire. (C. Hogaș)

C. Părțile de propoziție coordonate legate prin conjuncții repetate sau cu corelative

1. Părțile de propoziție coordonate legate prin conjuncțiile copulative (*și*, *nici*) sau disjunctive (*ori*, *sau*, *fie*) se despart prin virgulă, când conjuncția se repetă la toți termenii. Virgula se pune începând cu a doua:

Și marmura, și piatra, și aurul sunt supuse legilor risipirii. (E. Camilar)

Nu l-a stingherit niciun gardian, niciun trecător. (V. Eftimiu)

2. Părțile de propoziție coordonate legate două câte două cu ajutorul conjuncției *și* se despart prin virgulă. Virgula se pune între perechi:

Salcâmi și corcodușii, sălciile și plopii au fost sfărtecați și retezați de obuze. (Z. Stancu)

3. Părțile de propoziție de același fel introduse prin locuțiunile conjuncționale cu corelative (*atât ... , cât și; nu numai ... , ci și*) se despart prin virgulă:

Venea cu Vitoria Lipan, nu numai crâșmarul, ci și județul satului. (M. Sadoveanu)

Atât Herdelea, cât și Titu încercară să vorbească, dar avocatul grăbit nu le dădu răgaz. (L. Rebreanu)

Exercițiul 189. Copiați textele de mai jos punând semnele de punctuație necesare.

1. Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții și frații și surorile îmi erau sănătoși! (I. Creangă). 2. Păi dacă și leul fuge de om, de ce s-ar rușina bietul iepure să fugă și de om și de lup și de vulpe și de altă răpitoare din văzduh? (I. Agârbiceanu). 3. Se lăsă o tăcere mai lungă și pe urmă deodată porniră să vorbească în același timp și Vasile și Ion și Glanetașu. (L. Rebreanu). 4. Pentru alții fie oameni de rând fie stăpânitori doresc pace. (M. Sadoveanu). 5. Cetatea n-avem de gând să i-o dăm cu una cu două, măcar că nu sunt în ea nici averi nici merinde. (C. Negruzzi). 6. Cândva crescuse pe aici grâu și porumb orz și ovăz secară și floarea-soarelui. (Z. Stancu). 7. Voi să nu fiți însă proști, ci să le spuneți, dacă vă vor fi întrebând, că aveți în car fie porumb fie mălai mărunțel fie orez pentru păsări. (I. Slavici). 8. Nu le mai era acum nici foame nici sete. (I. Slavici). 9. Și nu s-au auzit nici măcar șoapte nici porunci nici sforăiturile cailor nici pași. (E. Camilar). 10. Ea nu știa nici de planuri nici de vicleșuguri. (L. Rebreanu). 11. Rețeaua de drumuri s-a îmbunătățit atât prin construirea de noi șosele cât și prin modernizarea celor vechi. 12. N-avea cu el nici câini nici sulita nici baltașul. (M. Sadoveanu). 13. Tu nu poți înțelege nici lucrurile în sine nici sfârșitul lor. (M. Sadoveanu). 14. Îți fură munca și avutul zilele și verile. (V. Eftimiu). 15. Nu sosise nicio telegramă nicio scrisoare niciun mandat. (V. Eftimiu). 16. Cum am mai spus, nu numai somnul rațiunii naște monștri ci și o luciditate prea mare. (M. Preda). 17. Nici eu nici Virginia nici Grofșoru niciunul n-avem rădăcini adevărate și nu suntem în stare să ne îndârjim și să suferim. (L. Rebreanu). 18. Niciun murmur de pârâu niciun ciripit de pasăre nicio șoaptă de vânt niciun clătinat de frunze nu tulbura liniștea adâncă a pădurilor ce străbăteam. (C.

Hogaș). 19. Atât glasul cât și gesturile și privirile sale aveau ceva care dovedeau că toată ființa lui era o rană vie de durere și jignire. (M. Preda). 20. O pălărie neagră și mare putea, la nevoie, să mă apere și de ploaie și de soare. (C. Hogaș)

§ 122. Semnele de punctuație folosite în cazul părților de propoziție care exprimă enumerări, exemplificări, precizări

1. După cuvintele care anunță o enumerare se pun două puncte:

Te duci acasă și vinzi ceva: un cal, un bou, un pogon de pământ... (M. Preda)

2. Se pot pune două puncte și după cuvinte ca: *anume, astfel, ca, de exemplu, iată*, care anunță exemplificări, enumerări:

De-a lungul timpului, au dispărut mai multe specii de animale ca: bourul, zimbrul, castorul, calul sălbatic.

3. Dacă înaintea enumerării lipsește cuvântul care ar anunța-o, se pun două puncte numai dacă se urmărește scopul de a-l preveni pe cititor că în continuare va urma o enumerare:

În pădurile de stejar și fag trăiesc: lupul, iepurele, pisica sălbatică, veverița, vulpea, jderul.

4. Când cuvintele care anunță enumerarea se află la sfârșitul ei, după enumerare se poate pune linia de pauză:

Apa, flacăra, piatră, lemnul, pământul – toate sunt în mâna lui. (V. Eftimiu)

5. Înaintea unor părți de propoziție care conțin explicații, precizări, dezvoltări se pun două puncte, iar, în cazuri mai rare, linia de pauză:

El are o singură armă de apărare în primejdii: fuga. (I. Agârbiceanu)

Exercițiul 190. Copiați textele de mai jos și explicați semnele de punctuație folosite în cazul părților de vorbire ce exprimă enumerări, precizări.

1. Avere aveau cât le trebuia: poclăzi în casă, piei de miel în pod, oi în munte. (M. Sadoveanu). 2. De aceea marii cuceritori: romanii, mongolii, Napoleon etc. nu au biruit decât atâta timp cât au fost inferiori ca număr. (Camil Petrescu). 3. Străzile gemeau de lume, românească, sosită de

pretutindeni: preoți, învățători cu nelipsita umbrelă subțioară, profesori, avocați, țărani... (L. Rebreanu). 4. Amorul, ca și soarele, e un singur moment la zenit: momentul primului „da”. (G. Ibrăileanu). 5. Spumă, fulg, vânt, val, nisip și ploaie, clipe uitate, ceasuri pierdute, zile și ani – totul se scurge, totul mă lasă, fuge și moare. (I. Pillat). 6. În fundul umbrei luceau rubine și ametiste: ochii jigăniilor. (M. Sadoveanu). 7. Ca să aline mâhnirea uncheșului meu, s-au sfătuit ei să-i înfățișeze în dar trei bucați frumoase de atlas: una galbenă, alta verde și alta albastră. (M. Sadoveanu). 8. Purta puține arme ca și căpitanul Turculeț: junghi la cingătoare în dreapta, sabie în stânga și pistoale la coburi. (M. Sadoveanu). 9. Toate în Moldova, domnule de Marenne, sunt scurte, trecătoare și viforoase: și cele bune, și cele rele. (M. Sadoveanu). 10. Se gândea în liniște la acel lucru necunoscut care îi închidea calea: voința tatălui său. (M. Preda). 11. Lucrurile n-au nimic al lor: nici formă, nici culoare, nici sunet. (Camil Petrescu)

Exercițiul 191. Copiați textele de mai jos punând două puncte acolo unde sunt necesare.

1. Vitoria dusese cu Gheorghită frumoase daruri la biserică colaci, colivă, untdelemn și vin. (M. Sadoveanu). 2. Cel puțin avea un folos părerea bărbatului aceluia, că s-ar fi ducând după bani. (M. Sadoveanu). 3. La ospăț au fost poftiți cei mai străluciți oaspeți împărați, crai, voievozi, căpitani orașelor și alte fețe cinstite. (I. Creangă). 4. Varietatea vegetației este legată de mai mulți factori și anume așezarea geografică, relieful și clima. 5. Atâta-i dăruise viața fetei celei fără de părinți întunericul, praful, înghețul și mormăitul veșnic al nemulțumitului bătrân. (V. Eftimiu). 7. Și iată că la intrarea peșterii se ivi o făptură măreață omul. (V. Eftimiu). 8. Peste săptămână omul muncește într-o singură după-amiază sâmbătă. (I. Agârbiceanu). 9. Din casă începu să împartă tot haine, vase, laviță. (I. Agârbiceanu)

§ 123. Semnele de punctuație folosite în propozițiile cu părți de propoziție izolate

A. Atributele izolate

1. Se izolează prin virgule atributul – singur sau urmat de determinări – care nu este absolut necesar pentru comunicare:

Apostol își auzea bătăile inimii, iuți, fierbinți. (L. Rebreanu)

Ion însă, încăpățânat, nu s-a lăsat până nu i-a povestit cu de-a amănuntul toată buba. (L. Rebreanu)

2. Se mai despart prin virgulă:

a) atributul așezat înaintea termenului regent:

Posomorât, învățătorul răspunse că șaizeci de lei este ultimul preț. (M. Preda)

b) attributele perechi legate între ele prin conjuncția și:

Se lasă noaptea, limpede și caldă. (D. Zamfirescu)

Exercițiul 192. Găsiți în textele de mai jos attributele izolate și precizați regula aplicată.

1. Câteva stânci, curioase, își mai ridică, din desișul verde, capetele pleșuve. (A. Vlahuță). 2. Într-o clipă, alarmate, ies din șanțuri vrăbiile. (G. Topârceanu). 3. Era un om vesel și cunoștea pe toți gospodarii din satul acela al nostru, răzășesc. (M. Sadoveanu). 4. Iar ochiul cel viu, mare și neguros, privea țință în jos în neagra fântână a trecutului. (M. Sadoveanu). 5. Oamenii în putere și tineretul, bucuroși de întoarcerea timpului frumos, ieșiră la oi, pe culmi. (G. Galaction). 6. Vlad, grasuț, aprins la față și learcă de sudoare, căzu jos ca un bujor frânt de ploaie. (G. Galaction). 7. Câmpul de luptă, pustiu și tăcut, se legăna în ceața înserării. (L. Rebreanu). 8. Feciori de boieri, strânși în grabă, așteptau să încalece. (M. Sadoveanu). 9. Celălalt, bălan și buclat, părea că dormitează. (M. Sadoveanu). 10. Speriați, câțiva flăcăi săriră și desfăcură mâna înțeleștată a lui Nilă. (M. Preda). 11. Înfiorat, călărețul se oprește și privește cercetător spre muchiile dealului. (Camil Petrescu). 12. Uluit, Moromete observă că învățătorul dăduse exact prețul dorit de ei. (M. Preda). 13. Dăscălița, înduioșată, făcea semne indignate lui Herdelea să-l lase în pace, pe când învățătorul, încurcat, se scărpină în ceafă și, vrând s-o dreagă, îl jignea mai rău. (L. Rebreanu). 14. Veselă, ea ar fi semănat unui flutur strălucitor și zburdalnic; tristă, ea semăna unui înger scoborâtor din ceruri spre înduioșarea pământului. (N. Gane). 15. Mânios, sultanul porunci să i se taie capul. (V. Eftimiu)

B. Apoziția izolată

Apoziția explicativă – simplă sau dezvoltată – se izolează prin virgule:

Se zice că și regele animalelor, leul, încă fuge de om. (I. Agârbiceanu)

În scurt timp cunoscute toate tainele mănăstirii, adică ale călugărilor. (I. Agârbiceanu)

Termenul determinat al apozitiei izolate este cel mai adesea un nume propriu sau un pronume.

Exercițiul 193. Identificați, în textele de mai jos, apozitiile explicative și izolați-le prin virgule.

1. Alergăm și noi copiii după ei. (Z. Stancu). 2. Și cea dintâi școlăriță a fost Smărăndița popii o zgâtie de copilă ageră la minte. (I. Creangă). 3. Sus, între crengi, o mierlă alta își fluieră neastâmpărul (Cezar Petrescu). 4. Iaca și codrul Grumăzeștilor grija negustorilor și spaima ciocoilor. (I. Creangă). 5. Tatăl meu om de o rară duioșie mă avea numai pe mine. (I. Slavici). 6. Se afla între arnăuți unul Costea Căruntu slujitor la agie. (M. Sadoveanu). 7. Cucul un solist vestit de prin alte țări venit, va cânta din flaut. (G. Coșbuc). 8. Cu noi ședea și moș Bodrângă un moșneag fără căpătâi însă de tot hazul. (I. Creangă). 9. Seninătatea și hotărârea cu care Bologa un ofițer îi declara că va dezerta îl înfuriau. (L. Rebreanu). 10. Moș Dănilă frunțașul ciobanilor de pe Scripetele era un om care trecuse prin multe suferințe și încercase multe vaduri de amărăciune. (G. Galaction). 11. Cei doi frați cel mare și cel mezin rămaseră-ncremeniți, arși, fripți. (I. Slavici). 12. Și Nic-a lui Costache dușmanul meu și cu Toader al Catincăi alt hojmălău au trecut pe lângă mine. (I. Creangă). 13. Are și Gheorghită flăcăul meu unul, alcătuit întocmai la fel. (M. Sadoveanu). 14. Din fericire, noi ceilalți încă n-am uitat că, mai presus de orice, suntem fiii și apărătorii patriei! (L. Rebreanu). 15. Infiriera aceeași îl primi surâzătoare, dar cu mâinile goale. (V. Eftimiu). 16. Noi bărbații suntem mai tari la suflet și răbdăm multe, dar femeile ... (L. Rebreanu). 17. Ștefan bărbatul Floricăi era cel mai bun prieten al meu din copilărie. (C. Hogaș)

C. Complemente necircumstanțiale izolate

Complementul direct și cel indirect se izolează prin virgulă numai când se află înaintea termenului regent:

Lemnul strâmb, focul îl îndreaptă. (Folclor)

La cei rămași, amândoi se uitau cu plăcere. (M. Sadoveanu)

Pentru ei, Traian Arsen nu era decât un încurcă-lume bun de trimis la pensie. (V. Eftimiu)

Exercițiul 194. Identificați complementele directe și indirecte din textele de mai jos și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Pentru aceste vorbe otrăvite, i-am dorit îndată pârcălabului leac la boala bătrâneții. (M. Sadoveanu). 2. După o ninsoare cu viscol, urmă un senin ca sticla, aducând cu dânsul un ger aprig. (I. Al. Brătescu-Voinești). 3. Restul lumii, pentru dânsul, parcă nici nu exista. (L. Rebreanu). 4. Pentru noi, procurarea cailor este o chestiune de viață și moarte. (Z. Stancu). 5. Între gazetarii gălăgioși, Titu se simțea străin. (L. Rebreanu). 6. Dintre ai noștri, nimeni nu l-a observat. 7. Despre arendaș, Lică nu mai vorbi niciun cuvânt. (I. Slavici). 8. Pe cel cu buza, chiar iepure îl chemă. (M. Sadoveanu). 9. De sărăcia voastră, cei bogați, hrăpăreți, își bat joc. (V. Eftimiu). 10. Bureți, de câte ori n-am cules eu! (I. Agârbiceanu). 11. Acestea toate, numai domnul Zaharia Duhu ar putea să ți le spună. (Cezar Petrescu). 12. Toate nebuniile și istoriile galante ale celui mic, cel mare le drămuia și le analiza cu bunătatea unui duhovnic. (D. Zamfirescu)

D. Complemente circumstanțiale izolate

I. Se izolează prin virgulă:

1) complementele circumstanțiale așezate înaintea termenului regent:

Pe punte, fricosul închide ochii ca să nu vadă apa. (Folclor)

2) complementele circumstanțiale așezate între subiect și predicat, dar numai atunci când subiectul este înaintea predicatului:

Bunica, în fiecare seară, spune o poveste nepoților. (M. Sadoveanu)

3) complementele circumstanțiale așezate înainte de locul pe care îl ocupă în ordinea normală a complementelor:

O perdea de sânge și de nebunie i se lăsa, încet, pe creieri. (G. Galaction)

II. Uneori, se izolează prin virgulă și complementele circumstanțiale care nu se află în imediata vecinătate a termenului regent, mai ales când nu se insistă asupra lor în comunicare:

Pare că Nichifor a umblat pe acest drum, cu pace. (M. Sadoveanu)

III. Sunt frecvent izolate, prin virgule, următoarele tipuri de complemente circumstanțiale:

– complementul circumstanțial concesiv:

Oricum, ea tot va fi fericită. (M. Preda)

– complementul circumstanțial cumulativ:

Pe lângă șpagă, slujitorul meu avea buzduhan. (M. Sadoveanu)

– complementul circumstanțial opozițional:

Iar în locul trăsnetelor, un vuiet infernal se dezlănțuie. (G. Bogza)

– complementul circumstanțial de excepție:

Toți, afară de Catrina, erau adunați împrejurul nostru ca să ne vadă plecând. (N. Gane)

Exercițiul 195. Identificați, în textele de mai jos, complementele circumstanțiale și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Undeva, în urmă, în zare, se vedeau dealurile ondulate. (Z. Stancu). 2. Înspre apus, către munții cei mari, dincolo de păduri de fag și brad, înălăbăstreau pâcle. (M. Sadoveanu). 3. Odată, vara, pe aproape de Moși, mă furișez din casă, ziua miază mare, la moș Vasile. (I. Creangă). 4. Într-o seară, pe la începutul lui iulie 1909, cu puțin înainte de orele zece, un tânăr de vreo optsprezece ani, îmbrăcat în uniformă de liceu, intră în strada Antim. (G. Călinescu). 5. În mijlocul codrului, într-un luminiș, s-a clădit o bisericuță în amintirea unei întâmplări cumplite. (M. Sadoveanu). 6. Flăcăul încuviință și asta, în tăcere. (M. Sadoveanu). 7. Până la asfințitul soarelui, ajungeam la gura Bicazului. (M. Sadoveanu). 8. Acuma, acolo, în râpi sorite, scot botul din peșteri urșii. (M. Sadoveanu). 9. La Călugăreni, nu departe de Piatra Teiului, își avea așezare, în dosul unei dugheniți ș-a unei crâșme, domnu David. (M. Sadoveanu). 10. Nu s-a oprit cumva la covălia dumitale, astă-toamnă, un om cu un cal negru ținut în frunte? (M. Sadoveanu). 11. Pe alocuri, pe zăpezile bătucite, pașii cailor sunau ca pe pod. (M. Sadoveanu)

Exercițiul 196. Găsiți, în textele de mai jos, complementele circumstanțiale izolate și puneți semnele de punctuație necesare.

1. În ziua aceea moș Dănilă se suise la stână dis-de-dimineată. (G. Galaction). 2. De la o vreme însuși vântul fu biruit de arșița covârșitoare a zilei. (C. Hogaș). 3. Sus în nesfârșirea albastră vulturii se roteau cu

neobosită măreție. (G. Galaction). 4. Într-un târziu Ana își ridică capul și privi îndrăzneță la el. (I. Slavici). 5. Mult mai târziu după ani și ani am înțeles că pentru toate plăcerile noastre mari plătim cu suferință. (M. Sadoveanu). 6. Noaptea în preajma focurilor noastre scheunau dihanii. (M. Sadoveanu). 7. După miezul nopții a început să plouă. (Camil Petrescu). 8. După un timp dincolo pe dâmbul scund din față apare un călăreț. (Camil Petrescu). 9. Florica în mijlocul ogrăzii se uita după car, cu ochii mari, încremeniți. (L. Rebreanu). 10. Noi acolo sus sub stâncile Ceahlăului numai cât visăm la viața dulce de la podgorii. (M. Sadoveanu). 11. Din cauza muntelui s-a întunecat de tot. (Camil Petrescu). 12. De spaimă Achim a căzut de vreo două ori până să ajungă la poartă. (M. Preda). 13. Acolo sus la drum i se părea mai puțin întuneric. (M. Sadoveanu)

Exercițiul 197. Identificați, în textele de mai jos, complementele circumstanțiale concesive și puneți semnele de punctuație necesare.

1. Cu toată împotrivirea bărbatului hotărârea femeii s-a îndeplinit. (M. Sadoveanu). 2. Eram deci trist cu toată truda de a surâde! (Camil Petrescu). 3. Nimenea n-a înțeles ce-a fost și ce s-a întâmplat cu toate strigătele și chemările de mai pe urmă ale Ancuței și ale oamenilor. (M. Sadoveanu). 4. Cu toate astea parcă nu mi-aș schimba firea cu a altuia. (I. Al. Brătescu-Voinești). 5. Împotriva obiceiului său Lăpușeanu era îmbrăcat cu toată pompa domnească. (C. Negruzzi). 6. Cu toată sărăcia Humă nu muncea la nimeni cu ziua. (M. Preda). 7. În ciuda mâniei ochii ei rămâneau mari și curați. (M. Preda). 8. Cu toate astea el era Budulea Taichii. (I. Slavici). 9. Dar cu toate acestea trebuie să știi, nepoate, că oamenii îs mai al dracului decât dracul. (I. Creangă). 10. Oricum ceremonia religioasă ne sugerează că o divinitate există. (M. Preda). 11. În ciuda distrugerilor evidente nimeni nu a fost tras la răspundere. 12. Cu toate astea te-ai zvârlit cu repeziciune în șa. (M. Sadoveanu). 13. Cu toate astea mie-mi pare că sunt fericită în realitate. (D. Zamfirescu)

Exercițiul 198. Identificați, în textele de mai jos, complementele circumstanțiale cumulative și puneți semnele de punctuație necesare.

1. În afară de un administrator maiorul mai ținea trei paznici pentru magazii, casă și câmp. (M. Preda). 2. Pe lângă oase un organism mai are și

altele care te pot părăsi. (M. Preda). 3. Pe lângă cei de la mese ies acum să se uite la mine și cei din cafenea. (I. L. Caragiale). 4. Surtucul lui pe lângă acestea era mai mult urzeală decât bățatură, ros pe margini. (M. Eminescu). 5. Pe lângă floarea-soarelui dintre plantele uleioase, la noi, se mai cultivă rapița, soia și ricinul. 6. Pe lângă păduri în acești munți mai sunt pășuni și fânețe întinse. 7. Deci era un om care pe lângă rânduiala scrisului avea și plăcerea curățeniei. (M. Sadoveanu). 8. Așa că are și grâu de toamnă pe lângă ovăz și porumb. (I. Agârbiceanu). 9. Vina pe lângă toate cele pomenite o are omul care ocârmuiește acum țara. (M. Sadoveanu)

Exercițiul 199. Identificați, în textele de mai jos, complementele circumstanțiale opoziționale și puneți semnele de punctuație necesare.

1. În locul amintirilor, care oricât tot îi aduceau un început de zâmbet, vine tristețea. (I. Teodoreanu). 2. În locul moșneagului, o întâmpina casa lui. (I. Teodoreanu). 3. Pe mesuță, în loc de mămligă, se răcorea o turtă dulce tăiată felii. (I. Teodoreanu). 4. În loc de dreptate, ne-am ales cu batjocura și cu averea luată. (V. Eftimiu). 5. Însă în picioare, în loc de ghete, țara, aproape, cipici cu tălpi groase de lână. (G. Călinescu). 6. Doctorul, în loc de alt răspuns, îi arată marfa întinsă pe jos. (G. Călinescu). 7. Umblam abătut și, în loc de plăcere, culegeam, oriunde mă întorceam, numai amărăciuni. (V. Voiculescu). 8. Apoi își aduse aminte iar cum un țăran lung, sfrijit și spân, venise odată cu falcile legate, încovoiat de durere, să-i scoată o măsea și cum dascălul, în loc de cea vătămată, îi smulse una teafără. (L. Rebreanu). 9. Și boierul, în loc de un cuvânt bun, m-a scuipat drept în obraz, de față cu slugile sale și cu alți oameni ce se aflau atunci la curte, încât am crezut că a căzut cerul pe mine de rușine! (I. Creangă). 10. Dar a trebuit să jur tatii și mamei că n-am să mai umblu după comori și că, în loc de istorie și arheologie, pentru care mă pregăteam cu fervoare, am să învăț silvicultura... (V. Voiculescu). 11. Mi-ar fi fost drag să te am alături de mine, dar mi-e teamă că, în loc de a avea un sprijin, aș avea o piedică. (L. Rebreanu)

Exercițiul 200. Identificați, în textele de mai jos, complementele circumstanțiale de excepție și puneți semnele de punctuație necesare.

1. Alte rude nu avusese afară de doi frați țărani. (L. Rebreanu). 2. Totuși curtea lui afară de turn n-avea nimic deosebit. (M. Sadoveanu). 3. Fără decât noi nimeni nu îndrăznește să intre aici. (L. Rebreanu). 4. Nu citea nimic în afară de studii tehnice despre avioane. (M. Preda). 5. Toate nu stârnesc nimic în inima ei afară de o sfială aproape dureroasă. (L. Rebreanu). 6. Până aproape de întâiul sat prin care trebuiau să treacă în afară de un automobil cu farurile puternice nu întâlniră pe nimeni. (M. Preda). 7. Nimeni nu veni s-o vadă afară de părinții ei. (I. Agârbiceanu). 8. Orice călătorie afară de cea pe jos e după mine o călătorie pe picioare străine. (C. Hogaș). 9. În afară de moarte omenirea n-a găsit altceva mai rău ca pedeapsă pentru cei vinovați decât răpirea libertății. (G. Ibrăileanu)

E. Construcțiile infinitivale, gerunziale și participiale izolate

Infinitivele, gerunziile și participiile, urmate sau nu de determinări, se despart prin virgulă de termenul regent:

a) când sunt antepuse predicatului:

Și până a nu răsări soarele, gospodăria lui și tot satul cu ea s-au zvârcolit în flăcări. (G. Galaction)

Gustând băutură bună, ascultăm întâmplări care au fost. (M. Sadoveanu)

Ajuns acasă, chemă pe Ana și-i vorbi foarte blând. (L. Rebreanu)

b) când sunt intercalate între subiect și predicat:

Craiul, primind cartea, îndată chemă tustrei feciorii înaintea sa. (I. Creangă)

Fratele mezin, cuprins și el de groază, luă ce-i căzu la îndemână și-o porni gata de fugă. (I. Slavici)

c) uneori și când sunt postpuse predicatului, dacă au valoare explicativă (nu sunt absolut obligatorii pentru comunicare) sau sunt distanțate de termenul regent:

Era calul din poveste, înainte de a mânca tipsia cu jar. (M. Sadoveanu)

Păunaș dormea, suspinând. (G. Galaction)

Măcinăm după aceea la moară, dând morarului dreptul său. (M. Sadoveanu)

Se uita, dus departe. (V. Eftimiu)

Exercițiul 201. Identificați, în textele de mai jos, construcțiile infinitivale și puneți semnele de punctuație necesare.

1. Fără a se gândi la ce spune răspundea corect. (L. Rebreanu). 2. Înainte de a porni spre Dunăre Sinan voi să arate sultanului și altor turci de vază o privesc marea. (V. Eftimiu). 3. Miniștrii de Externe înainte de a numi un reprezentant al țării în străinătate se interesau mai mult de persoana, de calitățile și defectele soției, decât ale diplomatului însuși. (V. Eftimiu). 4. Pentru a sfârși mai iute cu toate acestea îl întrebai încă o dată pe gospodar despre drumul spre Almaș. (C. Hogaș). 5. Făcui câțiva pași prin casă fără a zice nimic. (C. Hogaș). 6. Mă hotărâi să poposesc undeva la umbră spre a-mi îmbunătăți puterile. (C. Hogaș). 7. Spre a merge la Almaș pe drumul mare ar fi trebuit să suim dealul Balaureului, ce se ridică dincolo de Dărmănești. (C. Hogaș). 8. Și mă întorsei cu fața la perete spre a dormi. (C. Hogaș). 9. Înainte de a bea a vărsat pentru mort o picătură din pahar. (M. Sadoveanu). 10. Înainte de a mă întoarce în camera mea am privit ca pe ceva cu totul nou grădina înflorită. (M. Sadoveanu). 11. Și pentru a-mi întări acum și mai mult această impresie simții nevoia literaturii de aventuri și miracol. (Gib I. Mihăescu). 12. Înainte de a ajunge la Mănăstirea Cozia Oltul trece pe lângă gospodăriile părăginite a două bătrâne. (G. Bogza). 13. Înainte de a căuta măcar un răspuns îl fulgeră o nouă întrebare: „Dar dacă are dreptate?” (L. Rebreanu)

Exercițiul 202. Identificați, în textele de mai jos, construcțiile gerunziale și izolați-le prin virgule.

1. Și neștiind nimic nu era în stare să înțeleagă nimic. (Z. Stancu). 2. Dar fiind bărbat lui îi plăceau și petrecerile primejdioase. (T. Arghezi). 3. Căinii, care îi simțiseră la depărtare de câteva împușcături, o luară spre dâșii lătrându-i cu un neastâmpăr din ce în ce mai mare. (I. Slavici). 4. Întrând Lică își aruncă biciul pe masă, un semn că voia să petreacă în draga sa voie. (I. Slavici). 5. Bătrânul a înălțat barba-i de arici și nasu-i rumân mirosind spre depărtări. (M. Sadoveanu). 6. Un răstimp rămase încordat ca

un arc pândind. (M. Sadoveanu). 7. Văzându-și feciorul se uita la el lung și în tăcere. (M. Preda). 8. Și mergând așa iepurașul cu gândul își vorbesc. (E. Gârleanu). 8. Și fiul craiului nemaiputând struni calul și neîndrăznind a mai merge mai departe se întoarne rușinat înapoi la tată-său. (I. Creangă). 9. Ghiță nefiind acasă Ana și bătrâna ieșiră să primească pe cei veniți. (I. Slavici). 10. Unchiul Stavrache a surâs trist clătinând capul în semn de compătimire. (V. Eftimiu). 11. Trăgându-i cizmele soldatul mai zise ceva. (L. Rebreanu). 12. Soarele pășind peste hotarele de foc ale meridianei începuse a cumpăni spre apusul din stânga noastră. (C. Hogaș). 13. Schimbară câteva vorbe și întrebări cântărindu-se din ochi cu o curiozitate ciudată. (L. Rebreanu)

Exercițiul 203. Identificați, în textele de mai jos, construcțiile participiale și izolați-le prin virgule.

1. Întors la Iași am găsit poruncă de la uncheșul meu să mă duc fără întârziere la el. (M. Sadoveanu). 2. Ajunși în preajma satului ei îi pierdură din vedere și se opriră zăpăciți. (I. Slavici). 3. Săltată de sub unde știuca dăduse o lovitură enormă la suprafața apei. (M. Sadoveanu). 4. Indignat și revoltat de atâta îndrăzneală am întors capul cu dinții încleștați. (Camil Petrescu). 5. Atrase de întinsul sclipitor al iazului ele se lasă de asupra lui, ca o perdea. (Em. Gârleanu). 6. Numit într-un post în străinătate Lascaris a plecat hoțeste, fără știrea ei. (V. Eftimiu). 7. Spăimântat de atâta zarvă și măcel zmeul se închisese într-un turn cu ușile de fier. (V. Eftimiu). 8. Rămas singur Apostol se așază să scrie câteva rânduri mamei și Martei. (L. Rebreanu). 9. Zâmbind și neclintită mă privi o clipă drept în ochi. (C. Hogaș). 10. Dar acum rămasă singură a avut vreme să se gândească la toate! (I. Agârbiceanu). 11. Ajunsă la margine am rupt-o la fugă. (I. Agârbiceanu). 12. Ruptă de oboseală bătrâna adormi îndată. (I. Agârbiceanu)

§ 124. Semnele de punctuație folosite în cazul cuvintelor și construcțiilor nelegate sintactic de restul comunicării

A. Cuvintele și construcțiile incidente

Cuvintele și grupurile de cuvinte incidente se despart de restul propoziției prin virgule, linii de pauză sau prin paranteze:

E, sigur, un mare artist. (Camil Petrescu)

Urcai dealul și – minune a minunilor! – dădui peste o covercă de nuiiele învelită cu ierburi uscate. (Z. Stancu)

Doctorii chemați (la început indienii, apoi englezii cei mai renumiți) nu știură ce să spună. (M. Eliade)

Există următoarele feluri de cuvinte incidente:

1) cuvinte și construcții incidente care exprimă atitudinea vorbitorului față de cele comunicate: *din păcate, din (ne)fericire, cu părere de rău, spre marele meu regret, spre nedumerirea mea* etc.

2) cuvinte și construcții incidente care exprimă certitudinea sau incertitudinea vorbitorului în legătură cu cele comunicate: *firește, bineînțeles, desigur, evident, negreșit, într-adevăr, fără îndoială, cu siguranță, fără doar și poate, natural, de bună seamă, probabil, pesemne, poate, se prea poate, parcă, cică* etc.

3) cuvinte și construcții incidente care indică din ce sursă provine informația transmisă: *după mine, după părerea mea, după câte îmi amintesc, din cât cunosc* etc.

4) cuvinte și construcții incidente care exprimă legătura dintre idei, consecutivitatea expunerii gândurilor: *în primul rând, în al doilea rând, mai întâi de toate, în sfârșit, la urma urmelor, de altfel, de altminteri, dimpotrivă, din contra, printre altele, apropo, pe de o parte, pe de altă parte* etc.

5) cuvinte și construcții incidente care exprimă modalitatea de formulare a gândurilor: *într-un cuvânt, cu alte cuvinte, altfel spus, mai bine zis, mai exact, în general, în linii mari, în special, la drept vorbind, de fapt, în fond* etc.

Exercițiul 204. Puneți semnele de punctuație necesare.

1. Spre mirarea mea în loc să râdă, a devenit serioasă. (Camil Petrescu).
2. Tună-n cer. Se surpă poate stive de lemne tăiate. (T. Arghezi).
3. Cu părere de rău nici de data aceasta nu pot da gospodarului o lămurire. (M. Sadoveanu).
4. Și la drept vorbind ce ar fi avut el acum să-i spună. (I. Slavici).
5. În sfârșit o ținea strâns; era a lui. (M. Sadoveanu).
6. La urma

urmelor de ce să nu joace? (I. Slavici). 7. Spre nedumerirea mea îndurerată mama și surorile mele au trecut de partea lui și au început acțiuni paralele. (Camil Petrescu). 8. Dar dintr-al prinților șirag, câți au trecut al casei prag de bună seamă cel mai drag a fost ales. (G. Coșbuc). 9. Și drept vorbind acesta-i adevărul. (I. Creangă). 11. Întâmplător, se afla și Pascalopol, fiind spre seară, alături se înțelege de Otilia și Felix. (G. Călinescu). 12. Mi-aș face evident datoria. (L. Rebreanu). 13. Pesemne cine-a făcut zicala asta n-a știut de Sărăceni. (I. Slavici). 14. Păcat numai că nemțoaica nu știe boabă românește și din nenorocire nici copiii. (L. Rebreanu). 15. În sfârșit amândouă oștirile se lovira pe șesul Siretului. (N. Gane). 16. Adevărul întreg fără îndoială numai Dumnezeu îl cunoaște. (M. Sadoveanu). 17. Negreșit cei doi gospodari nu vor putea să refuze să vie la înmormântare în Sabasa. (M. Sadoveanu). 18. Le era firește mai aproape succesul unchiului. (Camil Petrescu)

B. Propozițiile incidente

Propozițiile incidente se izolează de restul comunicării prin virgule, linii de pauză sau prin paranteze:

După cât îmi amintesc, l-am luat de acasă. (M. Sadoveanu)

Acest ceas – ți-am spus și altă dată – să știi că nu-i departe. (M. Sadoveanu)

Guvernul, adică tu, sau guvernul prin tine (aceasta nu mă mai interesează), pregătiți o lege care ne primejduiește existența. (Cezar Petrescu)

Exercițiul 205. Puneți semnele de punctuație necesare.

1. După cât știu soarele a asfințit în senin. (M. Sadoveanu). 2. Omul să-și iubească neamul firește însă nu cu ură pentru celelalte neamuri nu-i așa? (L. Rebreanu). 3. Numai în grădina ursului dacă-i fi auzit de dânsa se află sălăți de aceste. (I. Creangă). 4. Abia după ce am isprăvit, am băgat de seamă că uncheșul meu stă la o parte de jarul din vatră, neguros, și mi se părea mie disprețuitor. (M. Sadoveanu). 5. Turcii erau trei și grecii trei după cât îmi spunea uncheșul. (M. Sadoveanu). 6. Bine ar fi fost să pot aduce și pe al minții: dar cu marfa asta mi-ar fi răspuns tot uncheșul nu mă prea puteam lăuda. (M. Sadoveanu). 7. Știa vezi bine soarele cu cine are de-a face. (I. Creangă). 8. Voi vedea pe Antonie-Vodă la Constantinopol și cine știe poate îi voi fi de folos. (M. Sadoveanu). 9. Mai rămânea nu-i vorbă

neîmpărțită bucata de la mijloc. (I. Slavici). 10. Nu eram ca să zic așa nici vesel, nici supărat. (N. Gane). 11. Cu toții meraserăm la crășma din sat și ciocnirăm câte un pahar, însă mie unuia drept să spun nu-mi luneca vinul pe gât. (N. Gane). 12. Era certată cel puțin așa știam eu atunci cu Anișoara, de aceea nici n-am căutat-o acolo. (Camil Petrescu). 13. Nu bagi de seamă se vede că am devenit străveziu de foame? (C. Hogaș)

C. Vocativele

Substantivele în cazul vocativ se despart de restul comunicării prin virgulă, indiferent de locul unde se află:

– *Cum te cheamă, băiete?* (Camil Petrescu)

– *Costache, de ce nu înțelegi tu că n-am mijloace să te trimit la Paris?* (Camil Petrescu)

Note.

1. Uneori, după vocativele rostite cu intonație exclamativă se poate pune semnul exclamării:

– *Moșule! știi drumul la Hârlău?* (M. Sadoveanu)

2. Vocativele însoțite de interjecții se despart împreună cu acestea:

– *Ce mai faci tu, măi flăcăule?* (M. Sadoveanu)

Exercițiul 206. Izolați prin virgule vocativele din textele de mai jos.

1. Mi-ai trimis frumoasă doamnă o călimară de argint. (G. Topârceanu). 2. Respectați solia căpitanii mei! (D. Bolintineanu). 3. Potrivit ar fi mărite stăpâne să nu ne pui alături de acești țărani cu mâinile ciotoase. (M. Sadoveanu). 4. Să țineți minte copii să nu uitați, să spuneți mai târziu copiilor voștri. (Z. Stancu). 5. Pune un hotar Stăpâne nenorocirii noastre! (G. Galaction). 6. Dar, întrerup eu, pentru cine ați poruncit cafea madam Popescu? (I. L. Caragiale). 7. Văd că te bucuri Manole de ce era să se întâmple. (M. Sadoveanu). 8. Eu bunicule aș vrea să mă fac ce ești tu. (M. Sadoveanu). 9. Mândră și vitează erai în bătaie o țară română... (A. Russo). 10. Zburător cu negre plete vin la noapte de mă fură. (M. Eminescu). 11. Poftim om bun de-i ospăta împreună cu noi. (I. Creangă). 12. Scoală Bogdănuț și vină după mine. (M. Sadoveanu). 13. Să vă păstrați cumpătul frații mei să fim mândri! (E. Camilar). 14. Văd uncheșule că ai vești rele. (M. Sadoveanu). 15. Ce mai spun gazetele nene? (I. L. Caragiale). 16. Nu-i rău măi Ștefane să știe și băietul tău oleacă de carte. (I. Creangă). 17. Acum dragă doamnă du-te de-ți vezi copiii. (C. Negruzzi). 18. Dar ești tu vrednic

bre Niculăeș să porți un cârd de oi? (M. Sadoveanu). 19. De vânzare ți-i găinușă ceea măi băiete? (I. Creangă)

D. Interjecțiile

1. Interjecțiile se despart prin virgulă de restul propoziției:

Ah, parcă simt că n-am s-ajung să văd ziua de mâine. (G. Coșbuc)

2. Dacă interjecțiile se rostesc cu intonație exclamativă, după ele se poate pune semnul exclamării:

Ah! și asta ce mai e?... (Camil Petrescu)

Doamne, Doamne! învățat mai trebuie să fie și acel care face gramatici! (I. Creangă)

Exercițiul 207. Puneți, în textele de mai jos, semnele de punctuație care lipsesc.

1. O dar până la poieniță mai e mult! (G. Galaction). 2. A acum știu ce vrei să spui. (L. Rebreanu). 3. O eu sunt sigur de asta. (M. Sadoveanu). 4. Vai cum aș vrea să nu mai vii, să nu mai vii, frumoasă jertfă a pădurii mele! (N. Labiș). 5. Ia tăceți bre răspunse Zaharia. (I. Creangă). 6. A Bună dimineața, Primăvară! (T. Arghezi). 7. O tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus! (M. Eminescu). 8. Oh atunci era nespus de rău! (B. Șt. Delavrancea). 9. Vai cum le bate inimă. (I. Al. Brătescu-Voinești). 10. Ei mai sunt rude de recomandat? (L. Rebreanu). 11. Aho car nebun aho (I. Creangă). 12. Ai mei pierduți sunt pașă, toți! O mântuie-i de vrei, că poți! (G. Coșbuc). 13. Cum Doamne sfinte mă mirai eu de-atunci puteai mânca de zece ori! (I. Agârbiceanu).

Fraza

§ 125. Semnele de punctuație folosite în fraza formată prin coordonare

A. Propozițiile coordonate juxtapuse

Propozițiile coordonate juxtapuse (nelegate prin conjuncții) din cadrul unei fraze se despart prin virgulă:

Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară. (V. Alecsandri)

Exercițiul 208. Explicați folosirea semnelor de punctuație care separă propozițiile coordonate din textele mai jos.

1. S-a stins viața falnicii Veneții, nu vezi lumini, n-auzi cântări prin baluri. (M. Eminescu). 2. Nu s-a auzit de acolo niciun glas, nu s-a simțit nicio mișcare. (M. Sadoveanu). 3. Urc găfâind strada sucită pe coaste, sar peste pietroaie, peste trunchiul de jgheab al unei fântâni, alerg cu sergentul Voicu după mine. (Camil Petrescu). 4. Mergeau neîncetat, era ger uscat, roatele pocneau, aburul ieșea din spinările cailor. (M. Preda). 5. Noaptea se oprise de dragul lor, cocoșii amuțiră, zorile rămase ascunse după munți vreme îndelungată... (V. Eftimiu). 6. Cultura nu e un lux, este un strict necesar. (G. Ibrăileanu). 7. Apoi pricepu, întoarse caii, le prinse răscrucile de ștreanguri, legă frânghia și porni cu ei spre tatăl său. (M. Preda). 8. Cerul încărunți de nouri, vântul începu a geme. (M. Eminescu). 9. Repede-mi iau biletul, ies pe peron, alerg la tren, sunt în vagon. (I. L. Caragiale). 10. Nu ploua, nu băteau vânturi, nu ardea prea tare soarele. (M. Sadoveanu). 11. Fii cuminte, nu bea vin, nu răcni și nu trage sabia fără folos. (M. Sadoveanu). 12. Mulți pier, alții cad în robie. (M. Sadoveanu). 13. Scumpul mai mult păgubește, leneșul mai mult aleargă. 14. Mă uit la ceas, e miezul nopții. (Camil Petrescu)

Exercițiul 209. Puneți, în textele de mai jos, semnele de punctuație care lipsesc.

1. Au îngrijit caii le-au dat orz au adus într-o odaie tarhatul și-au stat de vorbă cu femeia de gazdă și cu crâșmarul până într-un târziu. (M. Sadoveanu). 2. Sunt bătrân am văzut multe. (N. Gane). 3. Puiu ridică arma ocheste trage. (V. Eftimiu). 4. Mii de frânturi de gânduri scânteiau în aceeași secundă se ciocneau se amestecau se înlănțuiau. (L. Rebreanu). 5. Trecură zile trecură săptămâni trecură luni. (V. Eftimiu). 6. Dădu din umeri se ridică de pe bancă porni spre casă. (V. Eftimiu). 7. Căscă gura să înjure făcu doi pași spre Titu se opri se întoarse și bătu cu pumnul în masă... (L. Rebreanu). 8. Notarul luă o cheie descuie portița apoi cu alta lăcatul de la ușa tinzii. (I. Agârbiceanu). 9. Bătrânul era veșnic nemulțumit mormăia tușea mereu. (V. Eftimiu). 9. Mama Axintei robotește prin casă așterne masa se uită la fetiță îi zâmbește o amenință cu degetul ... (V. Eftimiu). 10. Unora războiul le ia viața celor mai mulți le aduce suferință greu de îndurat

pe câțiva îi scaldă în aur. (Z. Stancu). 11. Dar cine ești dumneata de unde-mi știi numele ce cauți la mine? (I. Agârbiceanu). 12. Vântul chinuie copacii zguduie fereastra clatină acoperișul de șindrilă. (Z. Stancu)

B. Propozițiile coordonate legate prin conjuncții nerepetate

Propozițiile coordonate legate prin conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale: copulative (*precum și*), adversative (*ci, dar, iar, însă*), conclusive (*așadar, deci, prin urmare*) se despart prin virgulă:

Ana se mai uită înapoi, dar el nu mai întoarce capul. (L. Rebreanu)

Câinii se mai țineau cum se mai țineau, însă urșii se aflau la capătul puterilor. (Z. Stancu)

Cert pare numai că inamicul n-are cu el decât o baterie, deci și forțele de infanterie trebuie să fie minime. (Camil Petrescu)

Exercițiul 210. Copiați textele de mai jos punând semnele de punctuație necesare.

1. Înțelepciunea nu se împrumută cu carul ci se câștigă cu bobul! (N. Iorga). 2. La ceasul trei pornirăm iuți dar ne-am întors în văi bătuți. (G. Coșbuc). 3. Mi-a fost destul de neplăcut dar n-am dat niciun semn de nemulțumire. (Camil Petrescu). 4. Zgârcitul se bucură luând iar darnicul se mângâie dând. (Folclor). 5. Nu ți-e necaz când te izbește un armăsar ci când te trânteste un măgar. (A. Pann). 6. Ascultă cu urechile, vezi cu ochii dat taci cu gura. (Z. Stancu). 7. Tinerețea ne înșală poate ea pe noi dar noi nu putem înșela nicicând tinerețea. (I. Agârbiceanu). 8. Asta o știe el mai bine decât mine dar o știu și eu. (M. Sadoveanu). 9. Părinții mănâncă aguridă iar fiilor li se strepezesc dinții. (Folclor). 10. Nici mi-e foame, nici mi-e sete ci mi-e dor de codrul verde. (Folclor). 11. Scăparea lor era lăstarul dar tocmai dintr-acolo venea vânătorul. (I. Al. Brătescu-Voinești). 12. Mama se repede spre el dar până să facă un pas, maiorul cade lat. (I. L. Caragiale). 13. Vorbea prea tare însă ca și cum ar fi fost singur. (M. Sadoveanu). 14. Dragi îmi sunteți dar n-am ce vă face. (M. Sadoveanu). 15. Păzește-te de zgârcenie dar nici risipitor să nu fii. 16. Înțelese că hatmanul Sandu plesnește de-o veste deosebită deci s-a petrecut ceva peste noapte în țara Moldovei. (M.

Sadoveanu). 17. Era prea mare pentru a se mulțumi cu ograda dar prea mic pentru a se încumeta pe uliță. (I. Teodoreanu). 18. O luptă-i viața deci te luptă cu dragoste de ea, cu dor. (G. Coșbuc). 19. Voi să îi răspund însă el îmi curmă vorba. (N. Gane). 20. Curiozitatea îl ațâța iar frica îl oprea. (L. Rebreanu)

C. Propozițiile coordonate legate prin conjuncții repetate sau cu corelativ

1. Propozițiile coordonate introduse prin conjuncțiile copulative *și*, *nici* sau disjunctive *ori*, *sau*, *fie* se despart prin virgulă când conjuncția se repetă la fiecare propoziție. Virgula se pune începând cu a doua propoziție:

Și merg ei o zi, și merg ei două, și merg patruzeci și nouă până ce de la o vreme le intră calea în codru. (I. Creangă)

Nici frunza nu se mișcă, nici vântul nu suspină. (I. H. Rădulescu)

Sau taci, sau zi ceva mai bun decât tăcerea. (Folclor)

2. Propozițiile coordonate introduse prin locuțiunile conjuncționale cu corelativ *nu numai că..., dar și...; nu numai că... , dar nici...* se despart prin virgulă:

Dormind, nu numai că te odihnești, dar și timpul îl omori mai repede. (Z. Stancu)

Tudor Bălosu nu numai că nu-și cunoștea bine fata, dar nici măcar nu bănuise ce se petrecuse cu ea după măritiș. (M. Preda)

Exercițiul 211. Puneți semnele de punctuație necesare.

1. Și eu vreau să-ndrăznesc a scoate din mâna lor dragostea mea; ori izbândesc ori îmi las aici oasele. (M. Sadoveanu). 2. Nici ploaia îl udă nici soarele îl arde. 3. Și fetele se țineau de el și el era vesel și roșea și se simțea bine. (I. Slavici). 4. Și pieptul mă doare și tușesc. (I. Agârbiceanu). 5. Și plânge mama pe ceaslov și-n barbă plânge tata... (O. Goga). 6. Cât despre Ursu, dulăul, nu numai că sărea dar se dădea și peste cap. (V. Eftimiu)

§ 126. Semnele de punctuație folosite în fraza formată prin subordonare

A. Propoziții subordonate care nu se despart de regenta lor

Nu se despart în general prin virgulă de regenta lor următoarele tipuri de propoziții subordonate:

a) propoziția subiectivă:

Cine află își pierde viața. (M. Sadoveanu)

b) propoziția predicativă:

Treaba lor e să fie cu ochii în patru. (L. Rebreanu)

c) propoziția predicativă suplimentară:

Îl văzuse bine cum căzuse. (E. Gârleanu)

d) propoziția completivă de agent:

El este laudat de oricine îl cunoaște.

e) propoziția circumstanțială instrumentală:

Îl plesnește cu ce are în mână. (Z. Stancu)

f) propoziția circumstanțială sociativă:

A venit cu cine îi este prieten.

Notă. Propozițiile subordonate de tipurile enumerate mai sus, când sunt coordonate între ele și nu sunt legate prin conjuncții, se despart prin virgulă:

Mă bucură că aveți inimă atât de bună, că sunteți iertători la suflet, că vă aveți de bine între domniile-voastre și nu vă dușmăniți unii pre alții. (V. Eftimiu)

Îi venea să se ducă la casa cu nuntași, să-i puie foc, să le strice petrecerea. (V. Eftimiu)

Rostul lui e deci să întoarcă oile rătăcite, să răspândească graiul românesc, să întărească mândria națională a celor șovăitori. (L. Rebreanu)

Toți tâlharii se apără cu nu știu, n-am văzut, n-am auzit. (Z. Stancu)

Auzi pe Ilona cum așează sticluța pe masă, cum șterge lingurița, cum pășește în vârful picioarelor și se lasă pe scaunul ei de la picioarele patului. (L. Rebreanu)

B. Propoziții subordonate care se despart de regenta lor în funcție de topică

1. Propozițiile complete directe și indirecte se despart prin virgulă când stau înaintea regentei:

Că e mare, văd eu bine! (I. Agârbiceanu)

Ce o mai fi, om mai vedea! (V. Eftimiu)

Ce frică a pățit când s-a simțit strâns în palma flăcăului, numai el a știut. (I. Al. Brătescu-Voinești)

Din ce ne-a dăruit Dumnezeu, dăm și noi cu dragă inimă. (M. Sadoveanu)

2. Propozițiile circumstanțiale de loc și de timp se despart prin virgulă când stau înaintea regentei și când nu se insistă în mod deosebit asupra lor (circumstanța nu este esențială pentru comunicare):

Unde nu e nădejde de dobândă, lipsește și îndemnul de lucru. (I. Slavici)

Axinta, draga mea, acolo unde sunt adunate averi, toate se petrec la fel! (V. Eftimiu)

Când se trezi, soarele era sus pe cer. (I. Agârbiceanu)

Când se găsi iarăși afară, Vitoria privi în cer nouri subțiri prin care răzbătea slabă lumina de lună. (M. Sadoveanu)

Exercițiul 212. Explicați folosirea semnelor de punctuație care despart propozițiile complete directe și indirecte de regenta lor.

1. Să mă duc acasă la mătușa ei, nu putea fi vorba. (Camil Petrescu). 2. De ce ți-e frică, nu scapi. (Folclor). 3. Pentru ce-ai putea face tu, eu aș putea să-ți fiu învățător, măi băiete! (M. Sadoveanu). 4. Spun și eu o vorbă celor care au urechi de auzit. (M. Sadoveanu). 5. Cu un renegat vorbesc, știu prea bine! (L. Rebreanu). 6. Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face. (Folclor). 7. Cu cine trăiești, să nu te târguiești. (Folclor). 8. Ce agonisește un cap de bărbat într-o viață întreagă, o muiere nepricepută prăpădește într-un an de zile, și mai puțin. (L. Rebreanu). 9. De unde s-a luat el aici, nu știu. 10. Despre cine suntem, de unde venim și unde ne ducem, să nu se afle nimic. (M. Sadoveanu). 11. Acuma, ce-o să se aleagă de casa asta, bunul Dumnezeu știe! (L. Rebreanu). 12. Ce n-aduce anul, aduce ceasul. (N. Filimon). 13. Cât de frumoasă ești, pot spune. (M. Eminescu). 14. Câte a tras acolo bietul băiat,

numai pielea și oasele lui știu. (V. Eftimiu). 15. Că de plecat din Constanța, nu mai plec, să știți! (V. Eftimiu). 16. Dacă a fost, să spuie omul. (M. Sadoveanu). 17. Cât îi trebuie lui, știe. (M. Preda). 18. Dar că ar fi smuls toate rățăcirile iubirii păgâne, nu putea crede. (I. Agârbiceanu). 19. Că nu poate plăti acum asemenea sumă, era sigur. (L. Rebreanu). 20. Ceea ce spui, eu nici nu cunosc și nici nu știu. (I. Agârbiceanu). 23. Că sunt și bani străini, recunosc. (Camil Petrescu). 24. Cum s-a chinuit, numai ea știa! (I. Agârbiceanu)

Exercițiu 213. Explicați folosirea semnelor de punctuație care despart propozițiile circumstanțiale de loc și de timp.

1. Pe unde fuseseră altădată sate, acum nu mai întâlneai decât mormane de cenușă și resturi de ziduri arse și afumate. (Z. Stancu). 2. Când m-am arătat, s-au ridicat toți în picioare și mi s-au închinat. (M. Sadoveanu). 3. Și cum ajunge la târg, se duce cu pieptul deschis drept la palatul împăratului. (I. Creangă). 4. Când găștele păzesc stratul, puțin îi rămâne grădinarului. (I. Slavici). 5. Când merge, saltă puțin și se mlădie. (B. Șt. Delavrancea). 6. Cât îi mic, prinde muște cu ceaslovul. (I. Creangă). 7. Și cât vom sta aici, nu mai scap de nevoia aceasta. (I. Slavici). 8. Eu voi trece la ai noștri îndată ce voi putea. (L. Rebreanu). 9. De când lumea s-a zidit, interesul n-a lipsit. (Folclor). 10. Când șoarecele e sătul, e acră făina. (Folclor). 11. Când nenorocirea doarme, ferește-te s-o trezești. (Folclor). 12. Când am aflat această bună veste, am sărit pe cal. (M. Sadoveanu). 13. Domnul Dumnezeu, după ce a alcătuit lumea, a pus rânduială și semn fiecărui neam. (M. Sadoveanu). 14. Când se trezi, auzi un glas străin lângă dânsul. (L. Rebreanu). 15. Când de multe te apuci, mai pe toate le încurci. (Folclor)

C. Propoziții subordonate care se despart în funcție de gradul de legătură cu regenta

I. Se despart prin virgulă de regenta lor, când au valoare explicativă, deci când nu sunt esențiale pentru comunicare, următoarele tipuri de subordonate:

1) propoziția atributivă explicativă:

De altfel, eu cred că vor veni lupte mari, în care se vor angaja toate unitățile. (Camil Petrescu)

2) propoziția circumstanțială de mod:

David era mort de oboseală, cum nu fusese niciodată. (L. Rebreanu)

3) propoziția circumstanțială de cauză:

Cinstește pe bătrâni, căci și tu poți fi bătrân. (A. Pann)

4) propoziția circumstanțială de scop:

M-am ridicat repede, ca să-i sărut mâna. (M. Sadoveanu)

5) propoziția circumstanțială condițională:

Dacă aș fi izbutit, acum cine știe unde aș fi. (L. Rebreanu)

6) propoziția circumstanțială de relație:

Cât privește pe flăcăii satului, îl urau pe Miei cum urăște cocoșul eretele.

(Camil Petrescu)

În ceea ce privește planul, nu am nimic de adăugat.

7) propoziția circumstanțială de excepție:

Afară că a dormit, altceva n-a făcut nimic toată ziua.

II. Toate aceste propoziții nu se izolează prin virgulă când conținutul lor este important pentru comunicare:

1) propoziția atributivă determinativă:

Ascultăm abătuți explicațiile care nu spun absolut nimic. (Camil Petrescu)

2) propoziția circumstanțială de mod:

Pleoapele lui Bologa se împreună ca și când s-ar fi umplut de plumb. (L. Rebreanu)

3) propoziția circumstanțială de cauză:

Oamenii se urăsc și se luptă între dânșii pentru că sunt nesățioși. (I. Slavici)

4) propoziția circumstanțială de scop:

Adună la tinerețe ca să ai la bătrânețe. (Folclor)

5) propoziția circumstanțială condițională:

Dacă n-ai noroc și parte degeaba te scoli de noapte. (Folclor).

6) propoziția circumstanțială de relație:

Am în ceea ce privește cinstea și credința lor o încredere desăvârșită... (Camil Petrescu)

Este interesat să afle cât mai mult.

7) propoziția circumstanțială de excepție:

Știa că nu are nimic de făcut decât să aștepte. (Camil Petrescu)
N-a luat altceva decât ce i-a trebuit.

Exercițiul 214. Identificați, în textele de mai jos, propozițiile atributive și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Împrejurul copacului erau risipite ciolanele taurului, pe care-l mâncaseră, precum se vede, lupii. (I. Slavici). 2. A plecat trântind ușa, cu o energie pe care nu i-o bănuiam. (Camil Petrescu). 3. Baba, care se culcase odată cu găinile, se sculă cu noaptea-n cap și începu a trânti și-a plesni prin casă. (I. Creangă). 4. Vorbesc de lumea asta rea, lângă care trăim. (M. Sadoveanu). 6. Iată, în sfârșit, unul care voia în adevăr să-l cumpere. (I. Slavici). 7. Mai ales într-un rând îi picase lui moș Nichifor două iepușoare, care mergeau de minune la drum. (I. Creangă). 8. Tâlharii aceia prădasera, din întâmplare, și o biserică, din care luaseră cu dâșii, între altele, și un sac de tămâie. (I. Slavici). 9. Spectacolul surprinde oamenii care continuă să mănânce brânză, cu o tihnă țărănească. (Camil Petrescu). 10. Polina, care n-avea nimic rupt pe ea, se simți iarăși atinsă ca și data trecută cu untdelemnul. (M. Preda). 11. Îndată ce puse capul pe pernă avu senzația că trupul i-a amortit. (L. Rebreanu). 12. Ion, care n-o văzuse în ogradă, se sperie văzând-o aici. (L. Rebreanu)

Exercițiul 215. Identificați propozițiile circumstanțiale de mod și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. O vorbă rănește mai mult decât o sabie ascuțită. (Folclor). 2. O să tac cum tace piatra. (Z. Stancu). 3. Cum îți vei așterne, așa vei dormi. (Folclor). 4. Fiecare să doarmă cum își așterne. (L. Rebreanu). 5. Ne uităm unii la alții, cum se uită vecinii, în fața casei, unii la alții, peste drum. (Camil Petrescu). 6. Și vremea trecea peste dânsul, nemăsurată și nepătrunsă, cum trece peste oamenii lecuiți de ispitele fericirii. (L. Rebreanu). 7. Toată ziua de sâmbătă își ascunse mânia parcă nici n-ar bănuî nimica-n lume. (L. Rebreanu). 8. Bătu la ușă, ușor, cum bat flăcăii în geam, la fete. (L. Rebreanu). 9. Mai bine să te însori de două ori, decât să mori o dată. (Folclor). 10. Dracul nu e așa negru, cum îl zugrăvesc oamenii. (Folclor). 11. Dar și noi încă o pândeam cum se pândește-o fiară. (V. Alecsandri). 12. Îndată iese de sub tufă și se lungește în mijlocul drumului ca și cum ar fi

moartă. (I. Creangă). 13. Și sufletul, fără să-i ceară încuviințarea, s-a furișat acasă. (I. Teodoreanu). 14. Și s-o trăznești cu capul de păretele cel despre răsărit, cât îi putea. (I. Creangă)

Exercițiul 216. Identificați propozițiile circumstanțiale de cauză și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Dormiți liniștiți ca la voi acasă, că stau eu de pază. (I. Slavici). 2. Trebuie să fii vesel, căci ai avut izbândă. (M. Sadoveanu). 3. Să nu îndrăznești a-mi spune minciuni, căci îți strămută fâlcile. (M. Sadoveanu). 4. Îmi vine să tușesc, că mă înecă fumul. (I. Slavici). 5. Eu știu că nu ești om cu mintea întreagă, căci te pui cu stăpânirea. (M. Sadoveanu). 6. Pornim pe înserate la un contraatac inutil, căci, neizbutind să intre în oraș, inamicul s-a retras. (Camil Petrescu). 7. Sunt mirat, căci n-au dat niciun semn despre asta până acum. (Camil Petrescu). 9. Voia să adoarmă îndată, fiindcă într-adevăr călătoria îl zdrobise... (L. Rebreanu). 10. De haiduci n-a dat, că se ascundeau bine... (V. Eftimiu). 11. Și, fiindcă Ion n-a venit pe la ei, seara s-a dus la cârciumă unde l-a și întâlnit. (L. Rebreanu). 12. I se zicea drum mare pentru că era drum vechi de când lumea. (M. Sadoveanu). 13. Hai, nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. (I. Creangă). 14. Măria ta nu te uita așa la mine, căci eu nu-s vinovat pentru faptele lui. (M. Sadoveanu)

Exercițiul 217. Identificați propozițiile circumstanțiale de scop și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Te pomenești că prind de veste că avem bani în care și ne omoară, ca să ia banii de la noi. (I. Slavici). 2. Ca să ardă șoarecii, nu da foc morii. (Folclor). 3. Bate apa în piuă să aleagă unt. (Folclor). 4. Ca să nu fugă, i-au pus picioarele în butuc. (M. Sadoveanu). 5. Ar fi dat, ca să nu fie gâlceavă, cu dragă inimă, taurul. (I. Slavici). 6. Crește șarpele la sân ca să te muște mai bine. (Folclor). 7. Nu lua cu tine decât un cal și doi cași la coburi, ca să ne fie de prânzare. (M. Sadoveanu). 8. Ne-am înfățișat să-ți plătim, cucoane! (M. Sadoveanu). 9. Deschise ochii, să se convingă. (L. Rebreanu). 10. Îndată după dejun trebuie să plece, ca să poată prinde la Costești acceleratul. (L. Rebreanu). 11. Pe urmă lăasă bucatele la foc să fiarbă și se duce prin pădure să caute pe cumătru-său și să-l poftască la praznic. (I.

Creangă). 12. Se uită în toate părțile să găsească un adăpost. (Em. Gârleanu). 13. Am intrat în oaste ca să lupt împotriva voastră! (V. Eftimiu). 14. Voi face tot ce-mi vei porunci, numai ca să-ți fiu pe plac! (V. Eftimiu). 15. Ca să-și atingă ținta, ei căutau să pună mâna pe vestitul fluier fermecat. (V. Eftimiu). 16. Ca să nu te scap, de două zile pândesc toate trenurile, țișând ca un nebun. (L. Rebreanu). 17. Vai, lasă-mi-l mai ieftin, ca să-l pot cumpăra. (Camil Petrescu)

Exercițiul 218. Identificați propozițiile circumstanțiale condiționale și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Dacă n-ar fi proștii, deștepții ar muri de foame. (Camil Petrescu). 2. Dacă vrei să trăiești, trebuie să te aperi. (Z. Stancu). 3. De ești tu acela, nu-ți sunt mumă eu. (D. Bolintineanu). 4. Când ați ști voi câte a pățit, sireaca, din pricina mea, și eu din pricina ei, i-ați plânge de milă. (I. Creangă). 5. Minte de ar crește pe toate cărările, ar paște-o și măgarii. (A. Pann). 6. Dacă nu vine muntele la Mahomed, vine Mahomed la munte. (Folclor). 7. Omul prost, dacă nu e fudul, nu are niciun haz. (Folclor). 8. Dacă faptele sunt, veștile nu pot întârzia. (M. Sadoveanu). 9. Să fi ars casa pe el, m-aș fi tăvălit de bucurie. (B. Șt. Delavrancea). 10. Poiana era pustie, dar turcii, dacă au luat-o pe drumul oilor, erau să ajungă și ei tot acum! (G. Galaction). 11. Cu șchiop într-un loc de șezi, te înveți să șchiopătezi. (Folclor). 12. Dacă mi-a fi scris să mor, oi muri. (M. Sadoveanu). 13. Și, dacă nu-ți faci bine datoria, să știi că unde-ți stă capul, au să-ți steie picioarele! (M. Sadoveanu). 14. Dacă nu veniți voi la mine, mă duc eu la voi! (I. Slavici)

Exercițiul 219. Identificați propozițiile circumstanțiale de relație și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Și în ce mă privește, mai curios sunt să știu ce părere aveți dumneavoastră. (M. Preda). 2. În ce privește celelalte cheltuieli, nu vă pot spune nimic. 3. În ceea ce privește aceste planuri, încă nu am discutat cu ei. 4. În ce privește structura lor, aceste sisteme sunt asemănătoare. 5. Omul nu trebuie să-și piardă niciodată răbdarea în ceea ce știe că este după legile firii. (G. Călinescu). 6. Nu mai încăpea îndoială că băiatul a găsit pe Națl și că amândoi o așteptau în dosul Sărăriei. (I. Slavici). 7. Asta putea fi adevărat în ceea ce privea pe copiii lui Moromete. (M. Preda). 8. În ceea ce privește

direcțiile de activitate, el este de altă părere. 9. Ei sunt interesați să participe la acest concurs cât mai mulți elevi. 10. Am vorbit cu el în ceea ce privește plecarea.

Exercițiul 220. Identificați propozițiile circumstanțiale de excepție și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Nimic altceva n-au făcut decât să stea. (M. Preda). 2. Eteriștii nu făcuseră altă viteză decât să prindă pe Tudor și să-l omoare, la miezul nopții. (G. Galaction). 3. Nu făcea altceva decât să citească. 4. Treci prin apă, treci prin văzduh, dar pe podul meu n-ai să treci, afară numai dacă te bați cu mine!... (V. Eftimiu). 5. Ce să le mai facem altceva decât să le interzicem să mai crească atâtea vite? (M. Preda). 6. În afară că m-a rugat să-l ajut, nu mi-a mai spus nimic. 7. Aceasta nu făcea nimic altceva decât să-l supere și mai rău. 8. Nu voia nimic mai mult decât să-ți vorbească. 9. În afară că s-au certat, altceva n-au făcut. 10. N-am făcut nimic altceva decât că ne-am împlinit jurământul. (Z. Stancu). 11. Nu s-a întâmplat nimica, fără decât a ars moara. (M. Sadoveanu)

C. Propoziții subordonate care se despart totdeauna de regenta lor

Se despart totdeauna prin virgulă, indiferent de poziția lor față de regentă, următoarele tipuri de propoziții subordonate:

1) propoziția circumstanțială consecutivă:

Dar emoția lor era așa de mare, că nu putură să descifreze nimic. (L. Rebreanu)

2) propoziția circumstanțială concesivă:

Nu, n-am fost nicio secundă gelos, deși am suferit atâta din cauza iubirii. (Camil Petrescu)

3) propoziția circumstanțială opozițională:

În loc să se supere, femeia avu un zâmbet ascuns. (M. Preda)

4) propoziția circumstanțială cumulativă:

Pe lângă că nu știe nimic, nici nu învață.

Pe lângă că-și păgubește stăpânul, nu prinde nici meseria. (Z. Stancu)

Exercițiul 221. Identificați propozițiile circumstanțiale consecutive și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Viața mă asprise atât de mult, încât ajunsesem să cred să nu mai am lacrimi. (Z. Stancu). 2. Herdelea era atât de zăpăcit, că pusese țigara cu focul în gură. (L. Rebreanu). 3. Toate-i păreau ca-n povești și-i erau atât de dragi, încât îi venea să le îmbrățișeze. (L. Rebreanu). 4. Nicolae arăta atât de întristat, încât ți se făcea rău uitându-te la el. (M. Preda). 5. E un ciripit, un piuit, spre seară, de te crezi în rai. (Em. Gârleanu). 6. Viața aceea i se părea acum atât de dulce, o râvnea cu atâta patimă, încât toată ființa și-o simțea îndurerată. (L. Rebreanu). 7. Așa era de prăpădit, încât a trebuit să-l culce oamenii lui în căruță. (M. Sadoveanu). 8. Mi se încheștaseră fălcile, de nu mai puteam vorbi aproape. (Camil Petrescu). 9. Sunt atât de obosit, sunt atât de sleit de voință, încât cu greu mă stăpânesc să nu urlu furios. (Camil Petrescu). 10. Era așa de mare tăcerea serii, încât, o clipă, cei de la foc și-au auzit inimile bătând. (M. Sadoveanu). 11. Era atât de plin de sine însuși, încât se gândea numai la pământurile lui. (L. Rebreanu). 12. Palma fusese atât de grea, că la durut capul toată ziua. (M. Preda). 13. Împrejur întunericul se răspândise, încât înțepea ochii. (L. Rebreanu)

Exercițiul 222. Identificați propozițiile circumstanțiale concesive și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Calul, că e cu patru picioare, și tot se poticnește. (Folclor). 2. Noua mea entuziastă m-a silit să dansez cu ea, deși dansam prost. (Camil Petrescu). 3. Deși începea să dovedească în deosebite împrejurări inteligență, natura lui bună și naivă trebuia să-l ducă la experiențe dureroase. (M. Sadoveanu). 4. Am ghicit, fără să vreau, intrigi bine ascunse. (G. Ibrăileanu). 5. Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori. (I. Creangă). 6. Pe măgar, cât să-l împodobești, armăsar nu poți să-l numești. (Folclor). 7. Dumnezeu, că e Dumnezeu, și nu poate mulțumi toată lumea. (Folclor). 8. Nu mai țin minte ce, deși fusese scris atât de citeț. (M. Sadoveanu). 9. În ograda gimnaziului mișcare puțină, deși soarele strălucea în azurul cerului, cernând pulbere de aur peste grădini înflorite. (M. Sadoveanu). 10. Cât de rău să trăiască omul, tot nu se îndură să moară. (Folclor). 11. Deși noaptea fusesem în avanposturi, sunt iarăși în linia întâi.

(Camil Petrescu). 12. Deși nu era deloc frig și nici răcoare, Irina tremura din tot trupul. (M. Preda)

Exercițiul 223. Identificați propozițiile circumstanțiale opoziționale și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Mai bine să te pizmuiască cineva, decât să te plângă. (Folclor). 2. În loc să fie veselă și mulțumită, era, dimpotrivă, tristă și amărâtă, și plângea în ascuns de mamă-sa. (N. Batzara). Dar, în loc să danseze, se ținu toată seara pe urmele Lucreției. (L. Rebreanu). 4. Fugarii din adăpost, în loc să se moaie, se îndârjeau. (Z. Stancu). 5. Dar nu, iată și cei șaisprezece s-au oprit după treizeci de pași și, în loc să deschidă focul, stau și se uită la noi. (Camil Petrescu). 6. În loc să te apuci de muncă, bați câmpii în bocanci, păzești pe boieri! (M. Preda). 7. Dar de măritat te-ai măritat, în loc să te fi dus într-o mănăstire. (M. Preda). 8. În loc să obolesc, dobândeam mai multă putere. (G. Bogza). 9. Mai bine să lucrezi în zadar, decât să stai cu mâinile goale. (N. Iorga). 10. În loc să blăstămi în stânga, laudă în dreapta și tot același scop vei ajunge. (N. Iorga). 11. Te-ai repezit să cumperi plug nou, în loc să mai aștepti. (M. Preda). 12. Și în loc să se oprească aici, se pomeniră cu toții auzind pentru întâia oară niște cuvinte cam nepotrivite și supărătoare. (M. Preda)

Exercițiul 224. Identificați propozițiile circumstanțiale cumulative și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. După ce că nu muncești, nici nu taci! (M. Preda). 2. După ce că-mi sari în cap, mai vrei să te apăr. (M. Preda). 3. Pe lângă că a lucrat toată ziua, apoi a mai și dormit puțin noaptea. 4. Nu numai că nu-l ajută, dar nici nu-l lasă în pace. 5. După ce că e sărac, a mai fost și dat în judecată. 6. Pe lângă că a pierdut o groază de timp, a mai rămas și dator. 7. În afară că a câștigat bani, a mai căpătat și o experiență bogată. 8. După ce că nu sunt buni de nimic, apoi sunt și brutali și mojici, mai ales cu copiii de familie bună. (I. L. Caragiale). 9. Pe lângă că e cuminte, mai e și foarte harnică.

§ 127. Punctul și virgula în frază

Punctul și virgula se folosește:

a) pentru a despărți, în cadrul unei fraze formate prin coordonare sau prin subordonare, propoziții sau grupuri de propoziții care sunt concepute ca unități relativ independente;

b) pentru a fragmenta o frază de mare întindere, incluzând propoziții cu părți de propoziție izolate prin virgulă:

Ar fi voit să meargă la ea, să-i ceară iertare și să o împace, dar nu putea; era în el ceva ce nu-l lăsa, și așa ieși afară, ca să fie singur cu gândurile sale.
(I. Slavici)

Exercițiul 225. Analizați fragmentele de text despărțite prin punct și virgulă. Motivați folosirea acestui semn de punctuație.

1. Stăpânirea va hotărî cum va binevoi; eu nu mă amestec. (M. Sadoveanu). 2. Frunzișurile stinse îl stropesc cu apă; a plouat întruna până acum. (Camil Petrescu). 3. Am așteptat o vreme; nu multă. (M. Sadoveanu). 4. Am pornit spre han; însă cu îndoială. (M. Sadoveanu). 5. Noaptea era târzie; se zărea geana de ziuă. (A. Russo). 6. Era cerul de o frumusețe nespusă; ceasul era târziu; vorbele baciului aveau o gravitate profetică. (D. Zamfirescu). 7. Nu-i spunea nici basme ca ale mamei, cu Ilene Cosânzene și Feți-frumoși, în care el nu credea, ci povești adevărate despre lupi, care atacă pe drum de iarnă călătorii; despre focuri mari, care ard pădurile, de fug năuce fiarele și vitele în toate părțile; cum se războiesc împărățiile; despre ape mari ca de la Bălcești la Pitești, pe care se merge cu corăbii; și cum înoată, fără să-și piardă puterea, marinarii din corăbiile răsturnate de furtuni; cum sunt casele la Țarigrad; cum taie turcii oamenii pe poduri; îi spunea că sunt în Itiopia bărbați și femei, negri ca smoala, și lei, și elefanți.
(Camil Petrescu)

§ 128. Două puncte în frază

În cadrul frazei, două puncte se folosesc înaintea unui fragment de text:

a) care conține o enumerare:

Am învățat și alte lucruri pe care nu le mai înșir aici: să plantez o floare, să împletesc coșuri de mlajă, să fac o pălărie din paie de secară ș.a.m.d. (M. Sadoveanu)

b) care explică conținutul primei părți (între ambele părți ale frazei pot fi intercalate cuvintele *și anume*):

Mai ales un semn neîndoielnic era știut: că se arătaseră pe câmpuri, în acea primăvară, țistari fără număr. (M. Sadoveanu)

c) care include o concluzie:

Ai avut două pâini întregi: doi lei ți se cuvin. (I. Creangă)

Notă. Uneori, înaintea unei propoziții care conține o explicație se poate pune și linia de pauză:

Când am ajuns acasă, am înțeles de ce maiorul ieșise un moment cu cheseaua în vestibul – ca să-mi toarne dulceață în șoșoni. (I. L. Caragiale)

Exercițiul 226. Puneți două puncte acolo unde sunt necesare.

1. Ar fi vrut să se rupă în două jumătate să plece cu puii sănătoși, care sufereau de frigul toamnei înaintate, iar jumătate să rămâie cu puiul schilod, care se agăța de ea cu disperare. (I. Al. Brătescu-Voinești). 2. Țara noastră suntem noi toți și ceva mai mult toată datoria teribilă care vine de la cei care au întemeiat-o. (N. Iorga). 3. Se gândi să bea ori să nu bea? (Z. Stancu). 4. Și-ajuns în țară, eu te rog, fă-mi cel din urmă bine pământul țării să-l săruți și pentru mine! (G. Coșbuc). 5. O fi viața chin răbdad, dar una știu ea ni s-a dat ca s-o trăim! (G. Coșbuc). 6. După întâiile scrisori, Laura a stat la îndoială să-i răspundă ori să nu-i răspundă? (L. Rebreanu). 7. Îndoilele i le-a risipit Titu cu o povață înțeleaptă poate să-i scrie, dar cu multă băgare de seamă. (L. Rebreanu). 8. Măria-sa Ștefan nu știa nimic venea cu soții săi la nuntă. (M. Sadoveanu). 9. – Ce să facem? răspunse Petrea. Ce am făcut cu cocoșul îl tăiem, îl jupuim, îl frigem și-l mâncăm. (I. Slavici). 10. Am un copac cu patru craci una înverzește, alta rodește, una vestește și alta se uscă. (Folclor). 11. Dar când să ațipească, deodată se aud prin casă o mulțime de glasuri, care de care mai urâcioase unele miorlăiau ca mîța, altele covițiau ca porcul, unele orăcăiau ca broasca, altele mormăiau ca ursul. (I. Creangă). 12. Moare în mine încă o iluzie aceea că aș fi putut fi un bun comandant. (Camil Petrescu). 13. Catrina și fetele aflară mai târziu de acest plan și se hotărâră repede nu le convenea. (M.

Preda). 14. Istoria nu va ști decât am biruit sau am fost biruiți... (L. Rebreanu). 15. Privighetoarea pe vremea aceea era cea mai leneșă pasăre dormea ziua și noaptea. (Em. Gârleanu). 16. Așa e firea omului fiecare pune bucurios șeaua pe iapa vecinului. (I. Slavici). 17. Ai ucis ți-a venit ceasul pedepsei. (M. Sadoveanu). 18. Să-mi dai și-o bucată de mămăligă n-am mâncat nimic de ieri. (I. Agârbiceanu). 19. Punea fetișcana la tot felul de treburi căra apă, spăla, aducea merinde și lemne din târg, făcea focul, dereteca prin cameră, ștergea praful de pe lucrurile pe care le cumpăra și le vindea negustorul de vechituri. (V. Eftimiu). 20. Numai atâta să știi pumnul nu-i dreptate. (L. Rebreanu). 21. După un pătrar de oră, zărirăm o lumină și forma unei așezări omenesti era o stână. (C. Hogaș). 22. Și uneori avem necaz din partea urșilor ne strică averea. (M. Sadoveanu). 23. O tulbura aceeași spaimă n-a fost lucru curat! (I. Agârbiceanu)

§ 129. Semnele de punctuație folosite la vorbirea directă

Semnele de punctuație care se folosesc la vorbirea directă sunt: două puncte, ghilimelele și linia de dialog.

Există următoarele cazuri de folosire a semnelor de punctuație la vorbirea directă:

1. Vorbirea directă este după cuvintele care o anunță:

a) vorbirea directă se marchează prin ghilimelele:

- : „■.“ *Matilda se înspăimântă și strigă: „Nu intrați acolo, să-mi speriați copilul.“* (M. Preda)
- : „■?“ *Femeile făceau câte un semn de întrebare către feciorașii care duceau povara: „Cine-i?“* (I. Agârbiceanu)
- : „■!“ *Un singur glas prevesti: „Să băgați de seamă că se încaieră!“* (M. Preda)

b) vorbirea directă se marchează prin linia de dialog:

- : – ■. *Părintele Daniil râse:
– Cunoaștem asta și nu ne pare rău.* (M. Sadoveanu)

- : - ■? *George strigă din uliță:*
- *Oaspeți primiți, oameni buni?* (L. Rebreanu)
- : - ■! *Ș-a strigat cu mare strășnicie, înălțându-se în scări:*
- *Oameni buni, stați!* (M. Sadoveanu)
- : - ■... *Fata se ridică și șopti:*
- *A venit tata...* (L. Rebreanu)

2. Vorbirea directă se află înaintea cuvintelor care o anunță:

a) vorbirea directă se marchează prin ghilimele:

- „■,“ □. *„De-atunci n-am mai văzut-o“, declarai anchetatorului.* (M. Preda)
- „■?“ □. *„Nu mă mai iubești?“ am întrebat-o.* (M. Preda)
- „■!“ □. *„Nu te mai privește!“ zise.* (M. Preda)

b) vorbirea directă se marchează prin linia de dialog:

- ■, □. - *Totuși aceste scrisori sunt, zise el cu liniște.* (M. Sadoveanu)
- ■? □. - *Mai rămâne vorbă despre asta? zise tata posomorât.* (I. Creangă)
- ■! □. - *Sentimentele adevărate trebuie să reziste oricărei ispite! glăsui Apostol apăsător.* (L. Rebreanu)

3. Cuvintele care anunță vorbirea directă sunt intercalate în aceasta:

a) vorbirea directă este marcată prin ghilimele:

- „■, □, ■.“ *„Dacă nu vrei, am auzit-o spunând, atunci n-ai ce mai căuta pe la mine.“* (M. Preda)
- „■, □, ■?“ *„Bunicule, strigai, cât trebuie să stau așa?“* (M. Preda)
- „■, □, ■!“ *„Bine, bine, îi spusei, noapte bună!“* (M. Preda)

b) vorbirea directă este marcată prin linia de dialog:

- ■, □, ■. - *Să vii mai târziu, îi zisei apoi omului, c-o să ne înțelegem.* (I. Slavici)
- ■ - □ - ■! - *Eu zic așa - spuse unul dintre ei - să le venim de hac!* (V. Eftimiu)

Exercițiul 227. Explicați semnele de punctuație folosite la vorbirea directă.

1. - Așa o să facem! răspunse fratele mezin. (I. Slavici). 2. Șopti neliniștit: - Mă, unde mergem noi? (M. Preda). 3. Doamna Bologa, speriată și revoltată, întrebă: - Să-ți primejduiești viața? (L. Rebreanu). 4. - Nu te mai uita așa la mine, zise ea. (M. Preda). 5. - Vai de mine! strigă drumeața oprindu-se speriată în prag, închideți ferestrele, că ne trăsnește pe toți aici în cârciumă. (I. Slavici). 6. - Taci, măgarule, că ne dai de gol, îl muștră fratele mai mare. (I. Slavici). 7. - Îndeletnicirile rele ale omului - reluă el - se vede că sunt aceleași pretutindeni. (M. Sadoveanu). 8. - Tocmai de aceea trebuie să plec la noapte! făcu Bologa neclintit. (L. Rebreanu). 9. - Trebuie să știi, zise el, că taică-meu e cimpoieș. (I. Slavici). 10. - Să-ți fie de bine! răspunse Ghiță privindu-l cam peste umăr. (I. Slavici). 11. - Măria-ta, am strigat eu cu îndrăzneală, a-mi venit să-mi faci dreptate! (M. Sadoveanu). 12. - Vai, băiete, îl muștră femeia, cum nu înțelegi tu o datorie ca asta! (M. Sadoveanu). 13. - Ce-a fost aici?! zise el tulburat. (I. Slavici). 14. - Nu i s-a întâmplat nimica rău, am răspuns eu cu îndoială. (M. Sadoveanu). 15. „Bine, zisei, dă-mi adresa“. (M. Preda). 16. „Bine, zise el, du-te și te culcă, acum e târziu, o să-l luăm mâine dimineață“. (M. Preda). 17. „Ar avea șanse să scape?“ l-am întrebat. (M. Preda). 18. Doar acest individ pe care nu-l cunoșteam și care a zis: „Onorată instanță, dat fiind cazul în speță, cer circumstanțe atenuante“. (M. Preda). 19. „Acu unde să mă duc?“ se întreabă și în minte îi rășăreau numai răspunsuri negre. (L. Rebreanu). 20. - Bine - răspunse Ion-Vodă - vom vedea și vom hotărî. (V. Eftimiu). 21. - Ai înnebunit, omule? șopti cu glas rebegit de spaimă. (L. Rebreanu). 22. „Cine știe - cugetai eu zâmbind - dacă mie nu-mi lipsește o doagă!“ (C. Hogaș)

Exerciții de explicare și de folosire a semnelor de punctuație

Exercițiul 228. Explicați semnele de punctuație din textele de mai jos.

Model:

Baba, (1) care se culcase odată cu găinile, (2) se sculă cu noaptea-n cap și începu a trânti și-a plesni prin casă, (3) încât biata noră, (4) care de-abia ațipise, (5) de voie, (6) de nevoie, (7) trebui să se scoale, (8) să sărute mâna soacrei și să-i arate ce a lucrat. (9) (I. Creangă)

- 1, 2 – prin virgule este izolată o subordonată atributivă explicativă intercalată în propoziția regentă;
- 3 – virgula separă o subordonată consecutivă de regenta ei;
- 4, 5 – virgulele izolează o subordonată atributivă explicativă de restul frazei;
- 6, 7 – prin virgule se izolează complementele circumstanțiale de mod coordonate așezate înaintea termenului regent;
- 8 – prin virgulă se despart propozițiile subordonate omogene;
- 9 – punctul marchează sfârșitul unei fraze enunțiative.

1. Pe urmă, vreo trei zile, gândurile, dezlănțuite dintr-o toropeală prelungă, l-au chinuit și i-au sfâșiat sufletul. (L. Rebreanu). 2. După acele viscole, treceau în vremea nopții, pe podul luciu, sub lumina lunii, cârduri de lupi. (M. Sadoveanu). 3. La marginea lăstarului, un pui de prepeliță, cu aripa ruptă, stă zgribulit de frig. (I. Al. Brătescu-Voinești). 4. Un țăran, cu un car plin de saci, tras de niște cai slabi și oboșiți de drum, ajunge la piață. (Folclor). 5. Pe urmă, într-o zi, acum vreo lună, a fost adus în salonaș Varga, care fusese greu rănit în șoldul stâng, tot atunci în noaptea ceea, și din spital în spital ajunsese aici. (L. Rebreanu). 6. Astfel, toată familia se bucură când învățătorul, într-o seară, vesti că a întâlnit în Armandia pe notarul din Gargalău, care tocmai are mare nevoie de un ajutor priceput și ar primi cu plăcere pe Titu, plătindu-i o leafă foarte bună. (L. Rebreanu). 7. După cel din urmă popas la Sculeni, pe Prut, am răzbit întins până la Iași, unde am intrat cu mare bucurie, căci nu-l văzusem de mult. (M. Sadoveanu). 8. Într-o zi de duminică, pe vreme de ploaie, am auzit, destul de dimineată, prin ușa deschisă, glasul uncheșului meu. (M. Sadoveanu). 9. Când era mămuca bolnavă, zise el într-un târziu, eu, care eram cel mezin, stăteam lângă dânsa, ca să-i dau apă, când îi era sete. (M. Sadoveanu). 10. Când se găsi iarăși afară, Vitoria privi în cer nouri subțiri prin care răzbătea, slabă, lumina de lună. (M. Sadoveanu). 11. Ridicând ochii spre cer, mărinimosul domn cheamă în ajutoru-i protecția mântuitoare a dumnezeului armatelor, smulge o secure ostășească de la un soldat, se aruncă în coloana vrăjmașă

ce-i amenință mai de aproape, doboară pe toți cei ce se încearcă a-i sta împotriva, ajunge la Caraiman-Pașa, îi zboară capul, izbește și alte capete din vrăjmași și, făcând minuni de vitejie, se întoarce la ai săi plin de trofee și fără a fi rănit. (N. Bălcescu). 12. Când te-i întoarce la locul dumat, să bagi de samă să nu-ți răstorni vinul, care-i lucru bun, măcar că nu-i scump. (M. Sadoveanu). 13. Vei vedea dimineață, după ce va răsări soarele peste grădină, că sunt toate aici. (I. Agârbiceanu). 14. Preotul se supără, înverzi, asudă se gândi mereu să-l ia de guler și să-l scoată afară, dar se stăpâni și doar la plecare nu-i dădu mâna. (L. Rebreanu). 15. Într-un timp, fără să-i fi arătat nimene anume, cunosc, numai după spuse, în răsărit, Pietrele Doamnei și Rarăul. (M. Sadoveanu). 16. Bine, dragul tatei, dacă te bizuiești că-i putea răzbate până acolo și crezi că ești în stare a cârmui și pe alții, alegeți un cal din herghelie, care-i vrea tu, ie-ți bani, cât ți-or trebui, haine care ți-or plăcea, arme care-i crede că-ți vin la socoteală și mergi cu bine, fătul meu. (I. Creangă)

Exercițiul 229. Puneți, în textele de mai jos, semnele de punctuație care lipsesc și explicați folosirea lor.

1. Oamenii osteniți de cât au stat în picioare asudau se îndârjeau se îmbulzeau spre cordoanele de jandarmi fără să știe de ce iar jandarmii se strâmbau răcneau și izbeau ici-colo cu patul puștii înjurând. (L. Rebreanu). 2. Afară în fața porții tot câmpul viran care sluja drept piață era plin de trăsuri și automobile. (Camil Petrescu). 3. Oricât de viteji erau oricât de aprig se luptau ar fi fost de mult răpuși dacă n-ar fi stat de veghe nevăzute nici de ei nici de dușmani zânele bune zânele lacurilor ale pădurii ale florilor ale zorilor ale privighetorilor... (V. Eftimiu). 4. Era ascunzișul cel mai depărtat de sat pe unde îndată ce cădeau umbrele sării nu mai umbla nimeni. (I. Agârbiceanu). 5. Dimineața porni spre Armadia nu ca să se prezinte la proces ci să fie pe-acolo să afle cel puțin ce se urzește împotriva lui. (L. Rebreanu). 6. Învățătorul zâmbi trist și în vreme ce tânărul își dezvoltă ideile naționale se gândi că tot așa a fost odinioară și dânsul demult până ce n-a știut ce sunt sarcinile vieții până ce nu a dat piept cu lumea. (L. Rebreanu). 7. Aș mai zăbovi dar după-prânz la cinci am o licitație în Bistrița de la care nu pot lipsi. (L. Rebreanu). 8. Dar mamă-sa se vede era o femeie cuminte nu mai zicea nimic ci ieșea în curte și plângea cu lacrimi amare blestemându-și viața. (I. Agârbiceanu)